

Arkadiusz Ptak

Rywalizacja polityczna w samorządach lokalnych

STUDIUM WYBRANYCH GMIN

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
Wydział Pedagogiczno-Artystyczny

Arkadiusz Ptak

Rywalizacja polityczna w samorządach lokalnych

STUDIUM WYBRANYCH GMIN

Poznań-Kalisz 2011

Recenzenci:
prof. dr hab. Jerzy Babiak
prof. dr hab. Jerzy Bartkowski

Redakcja: Anna Baziór

Projekt okładki: Łukasz Jaśkowiak
Redakcja techniczna: Lidia Łyszczak

Wydawca:
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Pedagogiczno-Artystyczny

© by Arkadiusz Ptak

ISBN 978-83-62135-13-4

Druk:
Zakład Graficzny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
60-712 Poznań, ul. Wieniawskiego 1

Spis treści

Wprowadzenie	7
I Determinanty rywalizacji politycznej w latach 2006-2010	13
1. Charakterystyka badanych gmin	13
2. Lokalna scena polityczna w latach 2002-2006	25
3. Uwarunkowania normatywne rywalizacji politycznej	34
II Struktura rywalizacji wyborczej	42
1. Organizacja wyborów w gminach	42
2. Charakterystyka komitetów wyborczych	45
3. Kandydaci na burmistrzów (prezydentów miast)	63
III Kampania wyborcza	69
1. Instrumenty komunikowania się z wyborcami oraz ich finansowanie	69
2. Program polityczny komitetów wyborczych oraz kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast)	75
3. Mechanizmy tworzenia koalicji wyborczych	88
IV Rezultaty wyborów do rad gmin oraz na burmistrzów (prezydentów miast)	92
1. Frekwencja wyborcza	92
2. Struktura poparcia dla komitetów wyborczych oraz kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast)	97
3. Polityczne konsekwencje zastosowanego systemu wyborczego	117
V Kształtowanie się lokalnej sceny politycznej	121
1. Charakterystyka lokalnych elit politycznych	121
2. Układ sił politycznych w radach gmin	128
3. Relacje między organami samorządu gminnego	134
VI Implikacje rywalizacji politycznej lat 2006-2010	139
1. Rywalizacja polityczna w perspektywie elekcji samorządowej w 2010 roku	139
2. Struktura rywalizacji wyborczej w 2010 roku	146
3. Lokalna scena polityczna u progu kadencji 2010-2014	160
Podsumowanie	170
Aneks 1. Radni rad miejskich wybrani 12 listopada 2006 roku	176

Aneks 2. Wyniki głównych partii politycznych w południowej Wielkopolsce w elekcjach parlamentarnych lat 2001, 2005 (1), 2007 oraz prezydenckich lat 2005 (2) i 2010 w relacji do wyniku ogólnopolskiego = 100	183
Spis tabel i rysunków	187
Bibliografia	190
Political rivalry in local self-government. Study on the selected communes (Conclusion)	200

Wprowadzenie

Samorząd terytorialny jest trwałym i niekwestionowanym elementem systemu politycznego Rzeczypospolitej Polskiej. Jego restytucja w 1990 roku stanowiła kolejny element demokratyzacji życia politycznego. Po raz pierwszy od pięćdziesięciu lat, 27 maja 1990 roku, polskie społeczeństwo mogło wziąć udział w pełni rywalizacyjnych wyborach¹. Przede wszystkim zlikwidowano ograniczenia w zgłaszaniu kandydatów na radnych, czym charakteryzowały się wybory do władz lokalnych w poprzednim systemie politycznym². Gminna społeczność mogła więc w realny sposób kształtować lokalną scenę polityczną oraz wyłaniać spośród siebie osoby, które miały reprezentować ją w organie stanowiącym i kontrolnym – radzie. W rywalizacji wyborczej uczestniczyło ponad 140 000 kandydatów. Mimo że był to kolejny etap wymiany elit politycznych oraz zmiana jednego z elementów systemu politycznego, udział lokalnych społeczności w wyborach nie był imponujący. Frekwencja kształtowała się, w zależności od wielkości gminy, od 40,28 do 43,56%³. Sukces w wyborach odniosły ugrupowania określone mianem obywatelsko-solidarnościowych. Szacuje się, że w ramach różnego rodzaju koalicji zdobyły 55,5% oddanych ważnie głosów. Wśród zidentyfikowanych podmiotów politycznych biorących udział w elekcji były Polskie Stronnictwo Ludowe, Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej, Stronnictwo Ludowe oraz Konfederacja Polski Niepodległej. Ich wyniki wyborcze były bardzo słabe. Jednak dokładne dane o sile ich

¹ Wybory do Sejmu (jeszcze PRL), które odbyły się 4 czerwca 1989 roku, były ograniczone ustaleniami, jakie zapadły przy Okrągłym Stole. Mandaty, które przeznaczone były dla kandydatów bezpartyjnych, stanowiły 35% ogółu (przynajmniej jeden z mandatów w każdym z okręgów wyborczych przeznaczony był dla tych kandydatów). Reszta mandatów przypadła kandydatom należącym do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, Stronnictwa Demokratycznego, Stowarzyszenia PAX, Unii Chrześcijańsko-Społecznej oraz Polskiego Związku Katolicko-Społecznego. Zob. Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku – Ordynacja wyborcza do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej X kadencji, na lata 1989-1993 (Dz. U. Nr 19, poz. 102).

² Zob. Ustawa z dnia 13 lutego 1984 roku – Ordynacja wyborcza do rad narodowych (Dz. U. 1988, Nr 7, poz. 55).

³ Obwieszczenie Generalnego Komisarza Wyborczego z dnia 31 maja 1990 roku.

poparcia w społeczeństwie są trudne do wskazania, dane Generalnego Komisarza Wyborczego obejmowały bowiem wyłącznie zidentyfikowanych pod względem przynależności kandydatów i listy wyborcze⁴.

O wyjątkowym charakterze wyborów z 1990 roku świadczy fakt, że od 70 do 80% radnych po raz pierwszy zasiadło w radzie⁵. Kolejnym etapem wymiany lokalnych elit politycznych były wybory do organów wykonawczych samorządu – zarządów, a zwłaszcza ich przewodniczących: wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Pojawiały się jednak wątpliwości, wsparte poważnymi argumentami, czy moment utworzenia samorządu i termin pierwszych wyborów były odpowiednie i jaki miało to wpływ na dalszą działalność gmin⁶.

Jednak bez względu na pojawiające się wątpliwości i mankamenty, restytucję samorządu należy uznać za sukces polskiej transformacji systemowej. Szczególny charakter samorządu oraz jego znaczenie dla nowego systemu politycznego Polski trafnie oddaje konstatacja Jerzego Regulskiego, jednego z głównych architektów reformy samorządowej, o przełamaniu pięciu monopolów charakterystycznych dla poprzedniego systemu władzy lokalnej⁷. Monopol polityczny przełamały wolne wybory i wprowadzenie demokratycznej reprezentacji gmin, jednolitą władzę państwową zastąpiły administracja rządowa i samorządowa, obok własności państwowej, wprowadzono nową kategorię własności publicznej – własność komunalną, monopol finansowy zastąpiła autonomia budżetowa władz lokalnych, administracja zaś od tej pory posiada własne organy wykonawcze.

Kolejne elekcje samorządowe odbywały się regularnie, co cztery lata: 19 czerwca 1994 roku, 11 października 1998 roku, 27 października 2002 roku, 12 listopada 2006 roku i 21 listopada 2010 roku, ale w odmiennych warunkach politycznych oraz normatywnych.

Problematyka samorządowa stała się przedmiotem badań i dociekań przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, w tym także politologów. Prowadzone przez nich badania objęły przede wszystkim zagadnienia funkcjonowania lokalnych instytucji politycznych. Jednym z aspektów prowadzonych analiz stało się również zjawisko

⁴ J. Raciborski, *Polskie wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego w latach 1989-1995*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997, s. 120-121.

⁵ E. Łojko, *Samorządność lokalna mit czy szansa*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 11-12, s. 73; J. Bartkowski, *Lokalne elity władzy w Polsce w latach 1966-1955. Zmiany składu społeczno-demograficznego na tle przemian opinii publicznej w Polsce w ujęciu porównawczym*, Instytut Socjologii, Instytut Studiów Społecznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1996.

⁶ Zob. A.T. Kowalewski, *Trudne początki samorządu terytorialnego*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 1-2, s. 95 i n.

⁷ Zob. J. Regulski, *Samorząd terytorialny: skąd i dokąd?*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 1-2, s. 105-106.

rywalizacji politycznej, definiowanej w literaturze przedmiotu jako proces, w którym dochodzi do interakcji z udziałem partii politycznych w celu zdobycia lub utrzymania władzy⁸. W tym ujęciu badania prowadzone przez politologów dotyczą takich zjawisk, jak: struktura rywalizacji politycznej, kampanie wyborcze, czy też wyniki elekcji samorządowych.

Celem niniejszej publikacji jest analiza zjawiska rywalizacji politycznej w samorządach lokalnych. Badania prowadzone były w 7 gminach: Jarocinie, Kaliszu, Kępnie, Krotoszynie, Ostrowie Wielkopolskim, Ostrzeszowie oraz Pleszewie. Wspólną cechą badanych gmin jest stosowana w tych jednostkach proporcjonalna formuła wyborcza w wyborach do rad miejskich oraz ich położenie w południowej części województwa wielkopolskiego. Miasta te od 1998 roku są również siedzibami władz samorządów powiatowych, a w latach 1975-1998 wchodziły w skład województwa kaliskiego.

Podjęta w publikacji analiza dotyczy głównie V kadencji samorządu gminnego, tj. lat 2006-2010. Jednak ze względu na charakter prowadzonych badań w niektórych obszarach obejmuje ona zarówno wcześniejszą elekcję z 2002 roku, jak i z 2010 roku.

Wybór przedmiotu badań oraz głównych ram czasowych wynika przede wszystkim z braku podobnych analiz i publikacji dla tej części regionu⁹. Ponadto samo zainteresowanie się rywalizacją polityczną na tym szczeblu samorządu wiąże się z tym, że gmina jest instytucjonalnym i politycznym wyrazem lokalnych społeczności. Władając określonym, względnie zamkniętym obszarem, stanowi lokalny układ, którego politycznym aspektem funkcjonowania jest przede wszystkim sposób sprawowania władzy (demokracja – autokracja) oraz polityczna organizacja społeczeństwa (centralizacja – decentralizacja)¹⁰. Demokracja połączona z decentralizacją, wsparta szerokim zakresem partycypacji obywateli we władzy, niesie wiele korzyści. Z kolei scentralizowany system, obecny w Polsce aż do 1990 roku, odbiera ludziom inicjatywę i poczucie odpowiedzialności,

⁸ A. Antoszewski, *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, s. 15, 22 i 23; *Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997, s. 172-180.

⁹ W latach siedemdziesiątych oraz osiemdziesiątych XX wieku na terenie ówczesnego województwa kaliskiego zespół socjologów z Uniwersytetu Warszawskiego, pod kierunkiem J.J. Wiątra, prowadził badania nad władzą lokalną. Głównym problemem badawczym była odpowiedź na pytania: „[...] w jakiej mierze ogólny kryzys gospodarki i państwa, narastający już wcześniej, a wyraźnie ujawniony w wyniku masowych wystąpień robotniczych latem 1980 r. wystąpił również w województwach kaliskim i siedleckim [województwo siedleckie było drugim z badanych województw – A.P.], a także; jak głęboko przebieg wydarzeń politycznych rozgrywających się w badanych przez nas województwach miał korzenie w sytuacji wewnętrznej tych województw, a jak dalece był on określany przez wpływ innych, bardziej aktywnych politycznie województw?”. Efektem badań była publikacja: *Władza lokalna w warunkach kryzysu*, red. J.J. Wiątr, Warszawa 1987, s. 73-74.

¹⁰ B. Jałowiecki, *Rozwój lokalny*, Warszawa 1989, s. 98 i 106.

sprzyja postawom roszczeniowym, depolityzacji społeczeństwa czy też spadkowi zainteresowania sprawami publicznymi. Ponadto centralizacja sprzyja atomizacji społecznej oraz powoduje uniformizację. B. Jałowiecki wskazuje, że traktowanie ludzi w systemie scentralizowanym jako abstrakcyjnej jednostki statystycznej powoduje, że istotne potrzeby i interesy poszczególnych obywateli nie mogą być zrealizowane i zaspokajane¹¹.

Natomiast ustalenie ram czasowych na V kadencję samorządu gminnego pozwala wyodrębnić ciekawy w dwóch aspektach materiał badawczy. Pierwszy to ocena skutków zmian normatywnych.

W 2002 roku dokonano ustrojowej zmiany sposobu wyboru organu wykonawczego. Kolegialny, wybierany przez radę gminy zarząd, został zastąpiony przez wybieranego w bezpośrednich wyborach burmistrza (prezydenta miasta). Można zatem było po pierwszej czteroletniej kadencji ocenić, w jaki sposób wzmocnienie pozycji burmistrza (prezydenta miasta) oraz osłabienie roli rady wpłynęło na kolejną elekcję samorządową. Wybory w 2006 roku były również o tyle wyjątkowe, że w samorządowej rywalizacji wyborczej zastosowano instytucję grupowania list wyborczych. Podjęte w tym zakresie badania miały na celu odpowiedź na liczne pytania badawcze, takie jak poznanie mechanizmów grupowania list, kryterium doboru koalicjantów oraz wpływu grupowania list na zawieranie powyborczych koalicji.

Drugi ważny aspekt wyborów samorządowych w 2006 roku związany jest ze zmianami politycznymi, jakie dokonały się na ogólnopolskiej scenie politycznej. Dekompozycja polskiego systemu partyjnego spowodowała, że elekcja samorządowa w 2006 roku odbywała się w zupełnie innych warunkach politycznych niż wybory w 2002 roku. Starano się więc ustalić, w jaki sposób dekompozycja ogólnopolskiej sceny politycznej wpłynęła na wybory samorządowe i jakie były tego konsekwencje.

W pierwszej części publikacji skoncentrowano się na uwarunkowaniach politycznych oraz normatywnych, które mogły mieć wpływ na rywalizację polityczną nie tylko podczas elekcji w 2006 roku, lecz także całą kadencję 2006-2010. Dokonano rekonstrukcji sceny politycznej analizowanych gmin w kadencji 2002-2006, jak również poddano analizie te elementy uwarunkowań prawnych, które wpłynęły i zdeterminowały rywalizację polityczną w kolejnej, V kadencji samorządu gminnego.

W drugiej części publikacji przedstawiono głównych aktorów lokalnej sceny politycznej, którzy przystąpili do rywalizacji wyborczej w 2006 roku. Dokonano charakterystyki zarówno komitetów wyborczych, jak i kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast). Elementami analizowanymi w tej części pracy były doświadczenie w rywalizacji wyborczej komitetów wyborczych, ich aktywność w zgłaszaniu kandydatów oraz charakter prawny podmiotów uczestniczących w rywalizacji.

¹¹ Ibidem, s. 107-108.

W kolejnej części przedstawiono prowadzoną przez komitety wyborcze kampanię wyborczą. Zaprezentowano instrumenty, jakie wykorzystywały komitety wyborcze w komunikacji z wyborcami, oraz sposób finansowania kampanii wyborczej. Niestety, część publikacji związana z finansowaniem kampanii obejmuje wyłącznie komitety lokalne. W tym rozdziale poddano analizie również programy wyborcze głównych aktorów politycznych. Skoncentrowano się przede wszystkim na programach kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast). W zakończeniu rozdziału przedstawiono mechanizmy tworzenia koalicji wyborczych, zwłaszcza w kontekście wprowadzenia w elekcji samorządowej 2006 roku instytucji grupowania list wyborczych. Ten nowy element ordynacji wyborczej stanowił interesujący materiał badawczy.

Efekty działań prowadzonych podczas kampanii wyborczej przez komitety wyborcze oraz kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast) przedstawiono w rozdziale czwartym. Znaczna jego część prezentuje wyniki wyborów oraz konsekwencje zastosowania proporcjonalnej formuły wyborczej oraz grupowania list wyborczych dla wyników elekcji.

Część piąta publikacji prezentuje kolejny etap rywalizacji politycznej w analizowanych gminach, a mianowicie sposób, w jaki nowo wybrane elity polityczne dokonywały podziału władzy i jak kształtowały się relacje między organem stanowiącym – radą miejską a wybieranym w bezpośrednich wyborach organem wykonawczym – burmistrzem (prezydentem miasta). Ponadto podjęto próbę charakterystyki lokalnych elit politycznych, uwzględniając takie czynniki, jak: doświadczenie w pracy samorządowej, główne źródło utrzymania, wykształcenie itd.

Ostatnią część pracy poświęcono zjawisku rywalizacji politycznej, ale w kontekście kolejnej już elekcji samorządowej, która odbyła się w końcu 2010 roku. Starano się ustalić, jak rządzący gminami wykorzystywali atrybuty władzy bezpośrednio przed wyborami. Ponadto zbadano działalność opozycji oraz lokalnych mediów w kontekście kolejnych wyborów, jak również wyniki elekcji samorządowej, która miała miejsce 21 listopada 2010 roku.

Pracę zamykają dwa aneksy. W pierwszym znajduje się zestawienie radnych analizowanych gmin wraz z ich przynależnością do komitetów wyborczych, z których list zostali wybrani. Zestawienie obejmuje tylko te osoby, które mandat radnego uzyskały 12 listopada 2006 roku. Nie uwzględniono osób, które radnymi zostały w trakcie kadencji (również po zrzeczeniu się mandatu przez osoby wybrane na burmistrza [prezydenta miasta] lub powołane na jego zastępcę). Drugi aneks to graficzna prezentacja wyników głównych partii politycznych w południowej Wielkopolsce w elekcjach parlamentarnych oraz prezydenckich w latach 2001-2010.

Podstawą źródłową przeprowadzonych badań były materiały dotyczące elekcji samorządowej z 2006 roku. Pochodziły one przede wszystkim z Państwowej Komisji

Wyborczej – wykorzystano informacje zawarte na oficjalnej stronie internetowej PKW (www.pkw.gov.pl). Drugim ważnym źródłem były sprawozdania finansowe komitetów wyborczych udostępnione przez kaliską delegaturę Krajowego Biura Wyborczego. Poza tym ustalając status prawny podmiotów działających na lokalnej scenie politycznej, wykorzystano zasoby Krajowego Rejestru Sądowego. Informacje o radnych rad miejskich oraz wybranych burmistrzach (prezydentach miast) pochodzą z ankiet oraz oświadczeń majątkowych zamieszczonych na stronach „Biuletynu Informacji Publicznej” poszczególnych samorządów. Materiałami źródłowymi wykorzystanymi w publikacji były również protokoły posiedzeń rad miejskich. Były one szczególnie cenne przy ustalaniu, w jaki sposób konstituowały się władze organu stanowiącego. W toku badań przeprowadzono także wywiady z przedstawicielami lokalnej władzy oraz prasy działającej na analizowanym terenie. Ponadto część badań oparto na informacjach z lokalnej prasy oraz na materiałach wyborczych podmiotów uczestniczących w elekcji. Pomocna była również literatura przedmiotu prezentująca wyniki badań różnych ośrodków akademickich¹².

Politologiczny charakter badań zdeterminował dobór metod badawczych. Zastosowano przede wszystkim analizę systemową, ujęcia ilościowe i jakościowe, metodę porównawczą, analizę instytucjonalno-prawną oraz metodę historyczną. Holistyczny charakter badań nad władzą lokalną, w tym nad samorządem terytorialnym, spowodował, że niezbędne było odwołanie się do metod badawczych i literatury przedmiotu innych dyscyplin naukowych – przede wszystkim socjologii, ekonomii i prawa.

Autor wyraża podziękowanie wszystkim osobom i instytucjom, które udzieliły pomocy podczas prac nad niniejszą publikacją. Szczególnie dziękuje recenzentom – prof. dr. hab. Jerzemu Babiakowi z Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza oraz prof. dr. hab. Jerzemu Bartkowskiemu z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego.

¹² Zob. J. Bartkowski, *Lokalne elity...*, op. cit.; idem, *Tradycja i polityka, Wpływ tradycji kulturowych polskich regionów na współczesne zachowania społeczne i polityczne*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003; R. Alberski, A. Antoszewski, H. Lisicka, D. Skrzypiński, R. Solarz, *Wybory do rad gmin na Dolnym Śląsku*, Wrocław 2001; R. Alberski, A. Antoszewski, M. Cichosz, A. Ferens, H. Lisicka, D. Skrzypiński, R. Solarz, *Wybory samorządowe do rad gmin w 2002 roku w województwie dolnośląskim*, Wrocław 2003; *Samorząd ponadgminny w Polsce. Tradycja. Odrodzenie. Doświadczenia*, red. B. Nawrot, J. Pokładecki, Wydawnictwo Naukowe INPiD UAM, Poznań 2004; *Władza lokalna w procesie transformacji systemowej*, red. J. Babiak, A. Ptak, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Kalisz-Poznań 2010; *Oblicza lokalności. Ku nowym formom życia lokalnego*, red. J. Kurczewska, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2008; *Lokalne wzory kultury politycznej. Szkice ogólne i opracowania monograficzne*, red. J. Kurczewski, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2007; *Władza lokalna po reformie samorządowej*, red. J.J. Wiatr, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002; J. Raciborski, *Polskie wybory...*, op. cit.

Determinanty rywalizacji politycznej w latach 2006-2010

1. Charakterystyka badanych gmin

Zasięg terytorialny niniejszego opracowania obejmuje 7 gmin położonych w południowej części województwa wielkopolskiego. Są to Jarocin, Kalisz, Kępno, Krotoszyn, Ostrów Wielkopolski (miasto), Ostrzeszów oraz Pleszew. Na zachodzie obszar ten graniczy z województwem dolnośląskim, na południu z opolskim, na wschodzie zaś z łódzkim. Powiat kępiński graniczy ze wszystkimi wymienionymi województwami.

W okresie rozbiorów znaczna część badanego obszaru wchodziła w skład zaboru pruskiego (Wielkie Księstwo Poznańskie). Jedynie Kalisz włączony był do Królestwa Polskiego, będącego pod jurysdykcją rosyjską.

Wielkie Księstwo Poznańskie, na tle innych ziem byłego państwa polskiego, charakteryzowało się wieloma elementami, które zdeterminowały rozwój tego obszaru. Tym, co odróżniało go od innych, były między innymi wysoki poziom rozwoju, stan oświaty (na przykład niski poziom analfabetyzmu, rozwinięta sieć czytelní ludowych), rozwój organizacji i stowarzyszeń, przywiązanie do legalizmu i umiarkowania, solidaryzm, współdziałanie międzystanowe, łączenie interesu społecznego z indywidualnym rozwojem, przywiązanie do tradycji. Podkreśla się wysoki poziom ówczesnego rolnictwa oraz rozwój rzemiosła na tych terenach¹.

W Wielkopolsce proces przejmowania władzy przez ludność polską w 1918 roku był złożony i wieloetapowy, a unifikacja administracji z pozostałą częścią kraju była skomplikowana². Badany w niniejszej publikacji obszar administracyjnie należał do

¹ J. Bartkowski, *Tradycja i polityka...*, op. cit., s. 139 i n.

² Szerzej zob. A. Gulczyński, *Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej (1919-1922)*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 1995, s. 15-17 i 19; J. Pajewski, *Odbudowa państwa polskiego 1914-1918*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985, s. 330-331; A. Ptak, *Wielkopolski samorząd okresu międzywojennego (1918-1939)*, [w:] *Władza lokalna...*, op. cit., s. 37.

województwa poznańskiego. Wyjątek nadal stanowił Kalisz, który aż do końca 1937 roku należał do województwa łódzkiego (razem z powiatami kolskim, konińskim oraz tureckim)³.

W życiu politycznym wielkopolskiego samorządu okresu międzywojennego dominowały endecja i Narodowa Partia Robotnicza. Tam, gdzie endecja nie posiadała własnych list wyborczych, tworzyła listy obywatelskie (wspólnie z chadecją). Na szczęblu powiatu znaczące wpływy posiadało PSL „Piast”⁴.

Okres międzywojenny (1918-1939) nie zniwelował różnic między poszczególnymi regionami Rzeczypospolitej. Z konieczności granice województw oparto głównie na byłych granicach zaborczych. Najwcześniej, gdyż już w sierpniu 1919 roku, utworzono z ziem byłego zaboru pruskiego województwo poznańskie i pomorskie⁵. Podział Polski na województwa, jako największe jednostki administracyjne, zastąpił pruskie prowincje i regencje, rosyjskie gubernie i austriackie okręgi izby handlowej⁶.

Po II wojnie światowej, aż do 1975 roku, badane gminy wchodziły w skład województwa poznańskiego, z kolei w latach 1975-1998 województwa kaliskiego⁷. Od 1 stycznia 1999 roku wszystkie gminy administracyjnie należą do województwa wielkopolskiego.

Dwie badane jednostki samorządowe – Kalisz i Ostrów Wielkopolski – to gminy miejskie. Kalisz dodatkowo posiada status miasta na prawach powiatu, a więc jest miastem (gminą) wykonującym również zadania powiatu. Pozostałe gminy – Jarocin, Kępno, Krotoszyn, Ostrzeszów oraz Pleszew – należą do gmin miejsko-wiejskich. Gminy te zostały utworzone jeszcze w latach siedemdziesiątych XX wieku. Wówczas to utworzono wspólne organy władzy i administracji dla miast i gmin, wskazując na szereg korzyści takiego rozwiązania⁸. Po restytucji samorządu gminnego w 1990 roku zachowano ten sposób ich funkcjonowania. Obszar „wiejski” gmin jest zróżnicowany. Największą jest gmina Krotoszyn, która zajmuje obszar 233 km², następnie Jarocin – 186 km², Ostrzeszów – 175 km², Pleszew – 167 km² i Kępno – 116 km². Z kolei najwięcej gospodarstw domowych z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego znajduje się na te-

³ Zob. Ustawa z dnia 12 czerwca 1937 roku o zmianie granic województw: poznańskiego, pomorskiego, warszawskiego i łódzkiego (Dz. U. Nr 46, poz. 350).

⁴ Szerzej zob. A. Ptak, *Wielkopolski samorząd...*, op. cit., s. 42, 45, 48; idem, *Samorząd miejski Pleszewa w okresie międzywojennym (1919-1939)*, Pleszew 2007.

⁵ Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 roku o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej (Dz. Pr. P. P. Nr 64, poz. 385).

⁶ J. Babiak, A. Ptak, *Samorząd terytorialny w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Władza lokalna w procesie...*, op. cit., s. 30.

⁷ Zob. *Dorobek i perspektywy rozwoju województwa kaliskiego*, red. J. Babiak, Kalisz 1979; *Województwo kaliskie*, red. S. Zajchowska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1979.

⁸ Zob. Z. Leoński, *Istota reform z lat 1972-1975*, [w:] *Rady narodowe i terenowe organy administracji po reformie*, red. Z. Leoński, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań 1976, s. 16.

renach wiejskich w Krotoszynie (45,30%), Ostrzeszowie (43,28%), Kępnie (32,54%), Pleszewie (31,24%) i Jarocinie (17,26%). Dla porównania ten sam wskaźnik dla Ostrowa Wielkopolskiego wynosi 1,62%, a dla Kalisza – 2,62%⁹.

Badane miasta są siedzibami ponadgminnych jednostek administracji państwowej (między innymi sądów, prokuratury, urzędów skarbowych, policji, straży pożarnej) oraz siedzibami powiatowych struktur ogólnopolskich partii politycznych.

Obszar południowej Wielkopolski nie jest odrębną jednostką administracyjną – jest częścią województwa wielkopolskiego. Tworzy jednak 57 Kaliski Podregion Nomenklatury Jednostek Terytorialnych dla celów Statystycznych (NUTS)¹⁰, który został stworzony na potrzeby członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Celem jednostek NUTS jest zbieranie i harmonizowanie statystyk regionalnych krajów UE. Polska podziału tego dokonała już w 2000 roku¹¹.

Obecnie, poza przynależnością do województwa wielkopolskiego, analizowane gminy należą do jednego kalisko-leszczyńskiego okręgu utworzonego na potrzeby wyborów parlamentarnych, w którym wybieranych jest 12 posłów oraz 3 senatorów¹². Z wyjątkiem Krotoszyna, gminy te tworzą jeden okręg wyborczy do Sejmiku Województwa Wielkopolskiego, w którym wybieranych jest 7 radnych.

⁹ Obliczenia własne na podstawie Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 roku (www.stat.gov.pl).

¹⁰ Nomenclature des Unites Territoriales Statistique.

¹¹ Zob. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2000 roku w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) (Dz. U. Nr 58, poz. 685, ze zm.). Od 1 stycznia 2008 roku obowiązuje rozporządzenie z 14 listopada 2007 roku (Dz. U. Nr 214, poz. 1573).

¹² Po uchwaleniu Kodeksu wyborczego na początku 2011 roku badany obszar został podzielony na dwa okręgi wyborcze – w każdym wybierany będzie 1 senator. Jeden okręg tworzą powiaty: kaliski, pleszewski, jarociński oraz miasto Kalisz. Drugi okręg obejmuje powiaty: ostrowski, ostrzeszowski, krotoszyński i kępiński.

Rysunek I.1

Granice administracyjne badanych gmin na tle województwa wielkopolskiego

Źródło: Główny Urząd Geodezji i Kartografii (Umowa Nr DIO/34/Z/10 z dnia 8 kwietnia 2010 roku).

Południową Wielkopolskę w 2006 roku zamieszkiwało 670 301 mieszkańców¹³, a analizowane 7 gmin – 343 504 osób.

Tabela I.1

Liczba mieszkańców badanych gmin w 2006 roku

Gmina	Liczba mieszkańców			Mieszkańcy miast i terenów wiejskich (%)	
	Miasto	Wieś	Razem	Miasto	Wieś
Jarocin	26 180	18 969	45 149	58	42
Kalisz	106 493	0	106 493	100	0
Kępno	14 789	9 758	24 547	60	40
Krotoszyn	29 417	11 262	40 679	72	28
Ostrów Wlkp. (m.)	73 471	0	73 471	100	0
Ostrzeszów	14 485	8 867	23 352	62	38
Pleszew	17 912	11 901	29 813	60	40
RAZEM	282 747	60 757	343 504	82	18

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych ewidencji ludności.

Ze względu na fakt, że część analizowanych jednostek to gminy miejsko-wiejskie, niniejsze badania dotyczą zarówno miast, jak i wsi. W miastach zamieszkiwało 82%, a terenach wiejskich – 18% ludności analizowanych społeczności. Największy ośrodek to Kalisz, a następnie Ostrów Wielkopolski. Dwie gminy: Jarocin oraz Krotoszyn to ośrodki liczące ponad 40 000 mieszkańców. Pozostałe trzy gminy: Pleszew, Kępno oraz Ostrzeszów to jednostki, których liczba ludności kształtowała się w przedziale od 20 000 do 30 000 mieszkańców. Liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym w badanych gminach wahała się od 18,46 (Kalisz) do 22,69% (Krotoszyn). Osoby w wieku produkcyjnym stanowiły od 63,51 (Krotoszyn) do 65,77% (Ostrów Wielkopolski). Z kolei liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym wynosiła od 12,85 (Ostrzeszów) do 16,33% (Kalisz)¹⁴.

Podobne dysproporcje jak w liczbie mieszkańców zauważalne są również w innych wskaźnikach, w tym gminnych budżetach (dochody, wydatki, środki przeznaczone na inwestycje, zadłużenie itd.).

¹³ Są to mieszkańcy powiatów: jarocińskiego, kaliskiego (ziemskiego i grodzkiego), kępińskiego, krotoszyńskiego, ostrowskiego, ostrzeszowskiego oraz pleszewskiego.

¹⁴ *Województwo Wielkopolskie 2006. Podregiony – Powiaty – Gminy*, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2006, s. 127-129.

Tabela I.2

Podstawowe wskaźniki budżetów gmin

Gmina	Dochody		Wydatki		Zobowiązania			
	2006	2010*	2006	2010*	2006		2010*	
					Kwota	%	Kwota	%
Jarocin	78 101 296	101 061 528	84 320 317	107 111 720	24 313 061	31,13	43 608 528	43,15
Kalisz**	293 317 807	399 566 359	300 122 239	419 406 923	54 073 213	18,44	184 846 216	46,26
Kępno	49 392 670	56 734 493	46 762 826	62 269 483	12 253 818	24,81	28 980 900	51,08
Krotoszyn	73 900 642	102 083 561	81 041 865	121 172 073	27 359 691	37,02	36 062 802	35,33
Ostrów Wlkp. (m.)	124 957 029	180 876 954	132 345 456	174 730 154	49 073 951	39,27	40 256 197	22,26
Ostrzeszów	39 124 418	49 745 006	40 282 577	58 370 258	5 675 000	14,51	25 908 252	52,08
Pleszew	51 685 926	64 515 253	56 319 999	76 338 253	13 167 155	25,48	25 165 000	40,31

* plan w dniu uchwalania uchwały budżetowej

** obejmuje budżet części gminnej i powiatowej

Źródło: zestawienie własne na podstawie sprawozdań finansowych gmin oraz planów budżetów gmin na 2010 rok (dane pochodzą z „Biuletynów Informacji Publicznych” gmin).

Analiza tych wskaźników jest niezwykle istotna, ponieważ mogą one być doskonałym instrumentem wykorzystywanym w procesie rywalizacji politycznej. Pokazują również, że w samorządzie gminnym skupiona jest realna władza dysponująca znacznymi środkami finansowymi. Samorządy w bardzo wielu gminach są również największymi lokalnymi pracodawcami (urzędy gmin, przedszkola, szkoły, ośrodki pomocy społecznej, instytucje kultury, spółki komunalne). Wskazane w tabeli I.2 budżety dotyczą 2006 roku oraz planów budżetowych na 2010 rok. Można je więc traktować jako „budżety wyborcze”, tym bardziej że w 6 gminach obydwa budżety realizowały te same osoby, to znaczy burmistrzowie (prezydent miasta) wybrani w pierwszych bezpośrednich wyborach w 2002 roku.

W ciągu czterech lat budżety samorządów uległy dość znaczącym zmianom we wszystkich analizowanych wskaźnikach (dochodach¹⁵, wydatkach i zobowiązaniach). Nie jest to jednak pełny obraz gminnych finansów, nie obejmuje on bowiem spółek komunalnych, poprzez które samorządy realizują coraz więcej zadań.

¹⁵ Kategoria „dochody” jest bardzo szeroka, obejmuje bowiem nie tylko dochody uzyskiwane z podatków i opłat lokalnych, ale również udziały gmin w podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) oraz od osób prawnych (CIT). Ponadto kategoria ta obejmuje środki pochodzące z subwencji, zwłaszcza oświatowej, oraz dotacji.

W analizowanych gminach (poza Kaliszem) dochody i wydatki na 1 mieszkańca kształtowały się od 2 do 3 tys. zł (w Kaliszu wynosiły one ponad 3 tys. zł). Jednak bardziej miarodajnym wskaźnikiem określającym poziom zamożności gminy są te ich dochody, które są uwarunkowane rozwojem przedsiębiorczości czy też wysokością dochodów mieszkańców i firm. Stąd też analizie poddano dochody własne, na które składają się podatki lokalne, zwłaszcza od nieruchomości i środków transportowych, udziały gmin w podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT) oraz prawnych (CIT). Wyłączono z nich otrzymywane subwencje¹⁶ oraz dotacje. Dane dotyczą 2006 roku i wynika z nich, że najwyższe dochody na 1 mieszkańca przypadły w gminach miejskich – Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim oraz w gminie miejsko-wiejskiej – Kępnie. Wynosiły one ponad 1000 zł na osobę. W pozostałych gminach wskaźnik ten nie przekroczył 900 złotych¹⁷.

Niepokojącym zjawiskiem było coraz większe zadłużanie się gmin. O ile w 2006 roku łączne ich zadłużenie wynosiło ponad 185 mln zł, o tyle w uchwałach budżetowych na 2010 rok sięgało blisko 386 mln zł. W ślad za tym znacznie pogorszył się wskaźnik zadłużenia gmin (nie obejmuje zobowiązań gminnych spółek). W 2006 roku wskaźnik zadłużenia wynosił ponad 26%, natomiast plan na 2010 rok zakładał przekroczenie już 40% (przy dopuszczalnej granicy 60%). Zjawisko powiększającego się zadłużania samorządów jest jednak charakterystyczne dla całej Polski.

Tabela I.3

Zobowiązania jednostek samorządu terytorialnego (w tys. zł)

Jednostka samorządu terytorialnego	1999	2002	2005	2008
Gminy	3 723 359	6 039 342	8 067 277	10 821 046
Powiaty	55 078	890 564	1 815 593	2 888 909
Miasta na prawach powiatu	2 385 365	7 994 903	10 415 485	12 775 288
Województwa	23 375	433 583	882 621	2 289 451
RAZEM	6 187 177	15 358 392	21 180 976	28 774 694

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie Informacji o wykonaniu budżetów jednostek samorządu terytorialnego, Rada Ministrów za lata 1999, 2002, 2005 i 2008.

Znaczna część zwiększającego się zadłużenia gmin, w tym gmin południowej Wielkopolski, ma związek z prowadzonymi dużymi inwestycjami, na których realizację bardzo często samorządy pozyskiwały środki zewnętrzne, zwłaszcza z Unii Europejskiej.

¹⁶ Wysokość subwencji, zwłaszcza oświatowej, a przede wszystkim relacja między jej wysokością a ponoszonymi wydatkami na oświatę, ma jednak dość istotne znaczenie dla budżetu gminy. Głównym czynnikiem wpływającym na ten wskaźnik jest sieć placówek oświatowych w gminach oraz liczba uczniów w oddziale.

¹⁷ Dane pochodzą z Banku Danych Regionalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Prowadzone przez gminy inwestycje mogły być wykorzystywane jako jeden z instrumentów rywalizacji politycznej na szczeblu lokalnym. To one w dużej mierze przecież decydują o ocenie rządzących i wpływają na ich reelekcję bądź utratę władzy.

Tabela I.4

Wydatki majątkowe (inwestycyjne) gmin w roku 2006 i 2010 (plan)

Gmina	2006		2010	
	Kwota (zł)	%	Kwota (zł)	%
Jarocin	21 007 222	24,91	26 548 228	24,79
Kalisz	59 111 800	19,70	96 037 120	24,04
część miejska	39 788 553	19,69	51 349 000	20,04
część powiatowa	19 323 247	19,72	44 688 120	30,22
Kępno	8 689 220	18,58	8 064 631	12,95
Krotoszyn	21 433 731	26,45	41 870 469	34,55
Ostrów Wielkopolski (m.)	30 932 628	23,37	40 256 197	23,04
Ostrzeszów	7 146 230	17,74	12 383 526	21,22
Pleszew	9 212 739	16,36	17 906 422	23,46

Źródło: zestawienie własne na podstawie sprawozdań finansowych gmin oraz planów budżetów gmin na 2010 rok (dane pochodzą z „Biuletynów Informacji Publicznych” gmin).

We wszystkich gminach, poza Kępnem, nastąpił nominalny wzrost środków przeznaczanych na inwestycje gminne (w porównaniu z 2006 rokiem). Gminy te w trakcie V kadencji prowadziły bądź rozpoczęły szereg nowych poważnych inwestycji, których realizacja spowodowała znaczne wydatki finansowe (obiekty sportowo-rekreacyjne, inwestycje wodno-kanalizacyjne, drogi).

Głównym celem prowadzonych przez gminy inwestycji jest nie tylko poprawa warunków życia mieszkańców, ale również poprawa warunków prowadzenia działalności gospodarczej, zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej, jak również pobudzenie lokalnego rynku pracy. Już od początku funkcjonowania polskie samorządy do priorytetów inwestycyjnych zaliczyły infrastrukturę komunalną, co było efektem cywilizacyjnego zacofania polskich gmin.

Tabela I.5

Mieszkańcy gmin korzystający z instalacji komunalnych w 2006 roku (%)

Jednostka	Wodociąg	Kanalizacja	Gaz
Polska	86,4	59,8	51,8
Miasto	94,9	84,8	73,0
Gmina	72,8	20,2	18,3

Wielkopolska		91,9	58,6	44,5
	Miasto	96,4	84,9	68,6
	Gmina	86,0	24,0	12,7
Jarocin		94,4	77,3	45,3
	Miasto	98,1	91,9	77,7
	Gmina	89,4	57,0	0,4
Kalisz		97,1	85,8	72,9
Kępno		91,7	58,3	48,7
	Miasto	98,5	87,3	79,0
	Gmina	81,2	14,1	2,4
Krotoszyn		96,4	67,6	58,2
	Miasto	98,0	84,7	79,9
	Gmina	92,2	22,1	0,0
Ostrów Wielkopolski (m.)		98,2	89,6	75,1
Ostrzeszów		93,2	55,9	49,6
	Miasto	98,7	89,2	78,0
	Gmina	84,3	2,2	3,6
Pleszew		88,6	57,9	0,4
	Miasto	94,2	82	0,7
	Gmina	80,3	22,5	0,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Do gmin, które w 2006 roku miały najlepiej rozwiniętą infrastrukturę komunalną, należały gminy miejskie: Kalisz i Ostrów Wielkopolski, a następnie dwie największe gminy miejsko-wiejskie (liczące powyżej 40 000 mieszkańców), a mianowicie: Jarocin i Krotoszyn. W ostatniej grupie znajdują się 3 najmniejsze jednostki: Kępno, Ostrzeszów oraz Pleszew.

Nadal występują dysproporcje między dostępem do podstawowych instalacji komunalnych między terenami wiejskimi a miastami. Dotyczy to zwłaszcza instalacji kanalizacyjnych i gazowych.

Wśród innych czynników mogących mieć wpływ nie tylko na poprawę warunków życia mieszkańców, ale nawet na proces rywalizacji politycznej, zwłaszcza w zakresie udziału bądź absencji lokalnej społeczności w życiu politycznym gminy, jest poziom bezrobocia. Na analizowanym terenie był on bardzo zróżnicowany.

Tabela I.6

**Udział bezrobotnych zarejestrowanych
w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2006 roku**

Jednostka	Bezrobotni (%)			Bezrobotni		
	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
Polska	9,4	11,0	8,0	2 309 410	1 305 704	1 003 706
Wielkopolska	7,7	9,9	5,6	169 089	105 818	63 271
Jarocin	10,3	13,0	7,8	2 970	1 832	1 138
Kalisz	7,8	9,3	6,3	5 491	3 288	2 203
Kępno	4,6	7,4	1,9	728	574	154
Krotoszyn	9,7	14,0	5,7	2 504	1 755	749
Ostrów Wlkp. (m.)	8,2	11,0	5,4	3 020	2 595	1 299
Ostrzeszów	4,9	7,2	2,7	741	534	207
Pleszew	11,9	16,3	7,6	2 290	1 543	747

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

Do gmin o najniższym bezrobociu należały Kępno i Ostrzeszów. Były to najmniejsze analizowane jednostki położone w południowej części nie tylko badanego terenu, ale całego województwa wielkopolskiego. Odsetek bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym był zdecydowanie niższy od ogólnopolskiego oraz województwa wielkopolskiego. Zupełnie inna sytuacja występowała w dwóch gminach „północnych” – Pleszewie i Jarocinie. Tam wskaźnik bezrobocia był ponad dwukrotnie wyższy niż w Kępnie i Ostrzeszowie. Był również gorszy od danych ogólnopolskich oraz wojewódzkich.

Jednak bezrobocie to nie jedyne zjawisko charakterystyczne dla gospodarki wolnorynkowej, wyraźnie różniące się od gospodarki nakazowo-rozdziałowej, charakterystycznej dla okresu PRL. Zmieniła się również struktura własnościowa podmiotów gospodarki narodowej. Po okresie, w którym dominował sektor państwowy (publiczny), nastąpiła radykalna zmiana związana ze zwiększeniem roli i udziału sektora prywatnego.

Tabela I.7

**Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON
w 2006 roku (według sektorów własnościowych)**

Gmina	Sektor publiczny i prywatny	Sektor							Pozostałe	
		Publiczny	Prywatny					Fundacje i stowarzyszenia		
			Ogółem	Osoby fizyczne	Spółki handlowe	Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	Spółdzielnie			
Jarocin	N	3 759	132	3 293	2 976	142	29	21	125	334
	%	100,0	3,5	87,6	90,4	4,3	0,9	0,6	3,8	8,9
Kalisz	N	11 421	455	9 927	8 782	714	125	53	253	1 039
	%	100,0	4,0	86,9	88,5	7,2	1,3	0,5	2,5	9,1
Kępno	N	2 617	75	2 283	2 104	96	20	14	49	259
	%	100,0	2,9	87,2	92,2	4,2	0,9	0,6	2,1	9,9
Krotoszyn	N	3 514	140	3 098	2 846	100	25	18	109	276
	%	100,0	4,0	88,2	91,9	3,2	0,8	0,6	3,5	7,9
Ostrów Wlkp. (m.)	N	8 803	256	7 776	7 085	430	66	25	170	771
	%	100,0	2,9	88,3	91,1	5,5	0,8	0,3	2,2	8,8
Ostrzeszów	N	2 239	77	2 014	1 824	91	19	10	70	148
	%	100,0	3,4	90,0	90,6	4,5	0,9	0,5	3,5	6,6
Pleszew	N	2 918	134	2 488	2 292	79	12	17	88	296
	%	100,0	4,6	85,3	92,1	3,2	0,5	0,7	3,5	10,1

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Także w analizowanych gminach dominującym sektorem był sektor prywatny, a w nim największy udział stanowiła działalność gospodarcza osób fizycznych. W każdej z jednostek sektor prywatny tworzony był w ponad 90% przez osoby fizyczne. Niewielki był jednak udział spółek handlowych, w tym z kapitałem zagranicznym. Najwyższy udział spółek handlowych w sektorze prywatnym odnotowano w Kaliszu i Ostrowie Wielkopolskim.

Tabela I.8

**Jednostki zarejestrowane w systemie REGON
z podziałem na wybrane sekcje według PKD 2004 (stan na 2006 rok)**

Gmina		Produkcja	Budownictwo	Handel	Hotele i restauracje	Transport	Obsługa nieruchomości	Edukacja	Ochrona zdrowia	Pozostałe
Jarocin	N	439	409	1240	112	187	576	115	170	511
	%	11,7	10,9	33,0	3,0	5,0	15,3	3,1	4,5	13,6
Kalisz	N	1114	913	3802	254	677	2133	342	640	1546
	%	9,8	8,0	33,3	2,2	5,9	18,7	3,0	5,6	13,5
Kępno	N	384	267	961	65	98	292	74	135	341
	%	14,7	10,2	36,7	2,5	3,7	11,2	2,8	5,2	13,0
Krotoszyn	N	420	376	1086	99	145	498	105	210	575
	%	12,0	10,7	30,9	2,8	4,1	14,2	3,0	6,0	16,4
Ostrów Wlkp. (m.)	N	947	807	3074	235	499	1463	208	425	1145
	%	10,8	9,2	34,9	2,7	5,7	16,6	2,4	4,8	13,0
Ostrzeszów	N	242	295	716	56	90	289	81	106	364
	%	10,8	13,2	32,0	2,5	4,0	12,9	3,6	4,7	16,3
Pleszew	N	414	240	1086	66	126	365	100	109	412
	%	14,2	8,2	37,2	2,3	4,3	12,5	3,4	3,7	14,1

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

W analizowanych gminach dominował handel, który stanowił ponad 30% jednostek zarejestrowanych w systemie REGON. Wyrażna dominacja handlu wystąpiła w Pleszewie oraz Kępnie. W gminach tych odnotowano również najwyższe wskaźniki w sektorze produkcji. Z kolei Kalisz i Ostrów Wielkopolski miały przewagę nad pozostałymi gminami w sektorze transportowym oraz obsłudze nieruchomości.

Uwzględniając współczesne dane na temat regionu Wielkopolski, w tym jej południowej części oraz uwarunkowania historyczne (doświadczenia rozbiorów, okresu międzywojennego i powojennego), można wskazać na kilka cech, które mogą mieć wpływ na przebieg i rezultaty procesu rywalizacji politycznej w analizowanych gminach.

Podkreśla się między innymi niechęć mieszkańców Wielkopolski do fanatyzmu i egzaltacji, praktycyzm i rzeczowość w sferze politycznej, w codziennym działaniu zaś praworządność i legalizm¹⁸. Potwierdzają to badania J. Bartkowskiego, który analizował

¹⁸ Zob. R. Cichocki, K. Podemski, *Miasto w świadomości swoich mieszkańców*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1999.

stosunek do strajków, postawy legalistyczne oraz popularność niektórych ruchów politycznych na tych terenach. Okazuje się, że mieszkańcy Wielkopolski prezentują niższą akceptację nielegalnych form działania politycznego (strajki, protesty), czego konsekwencją już w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku było niższe niż w pozostałych częściach kraju zaufanie do „Solidarności” i samego L. Wałęsy. Z drugiej strony, przed rokiem 1989, mieszkańcy Wielkopolski w mniejszym stopniu kontestowali wybory. Z kolei fenomen popularności w pewnym okresie A. Leppera wyjaśniał wysoki wskaźnik bezrobocia w niektórych częściach regionu. Elementem wyróżniającym Wielkopolskę na tle innych regionów Polski jest również wyższa frekwencja wyborcza oraz wyższe poparcie dla Sojuszu Lewicy Demokratycznej¹⁹.

Elementy wielkopolskiej kultury politycznej sprzyjają rozwojowi samorządności. W tym zakresie zauważalne są pewne cechy, które wyróżniają Wielkopolskę na tle innych regionów. Należą do nich dążenie do większego wpływu na sprawy lokalne, zainteresowanie mieszkańców działalnością samorządu lokalnego, jak również samymi reformami administracyjnymi, stabilność władzy i administracji lokalnej (ciągłość składu rad, niska rotacja na stanowiskach burmistrzów itd.), polityczna efektywność działania rad. W środowisku wiejskim zauważalna jest większa aktywność i przynależność do straży pożarnych, kółek rolniczych oraz kół gospodyń wiejskich, a także utrzymywanie sieci spółdzielczości i upowszechnienie prasy lokalnej²⁰.

Jednym z celów niniejszych badań jest próba uzyskania odpowiedzi, czy wnioski z wcześniejszych badań znajdują potwierdzenie w analizowanych 7 gminach południowej Wielkopolski.

2. Lokalna scena polityczna w latach 2002-2006

Wolne i rywalizacyjne wybory są jednym z najważniejszych warunków kształtowania się i funkcjonowania systemu demokratycznego. R. Dahl wśród siedmiu instytucji, które niezbędne są, by uznać dany system za demokratyczny, aż cztery wiąże z wyborami (wybór przedstawicieli, wolne i uczciwe wybory, powszechne prawo wyborcze, bierne prawo wyborcze)²¹.

Wybory pełnią wiele ważnych funkcji. Przede wszystkim są najbardziej demokratycznym sposobem wyłaniania osób i ugrupowań sprawujących władzę. Ponadto są formą przejawiania opinii publicznej, reprezentatywnym świadectwem preferencji politycznych społeczeństwa oraz najbardziej masową formą zachowań poli-

¹⁹ R. Bartkowski, *Tradycja i polityka...*, op. cit., s. 274-280.

²⁰ Ibidem, s. 281-286, 299-300, 325-327.

²¹ R. Dahl, *Demokracja i jej krytycy* (tłumaczenie S. Amsterdamski), Wydawnictwo Znak, Kraków 2005, s. 310.

tycznych²². W badaniach nad wyborami uwaga literatury politologicznej koncentruje się na podmiotach gry wyborczej, systemach partyjnych, mechanizmach formowania preferencji politycznych, wpływie instytucji politycznych na zachowania wyborcze, rekrutowaniu elit politycznych oraz konsekwencjach wyników wyborów dla stabilności i efektywności systemu politycznego²³.

Powyższe uwagi dotyczą również wyborów władz lokalnych, które w granicach określonych przez prawo realizują zadania publiczne. Lokalne elekcje charakteryzują się jednak pewną specyfiką i wyróżniają się na tle innych wyborów (parlamentarnych czy prezydenckich). Należą do nich mniejsze znaczenie partii politycznych w rywalizacji, trudności w politycznym zidentyfikowaniu wszystkich podmiotów lokalnej sceny, wysoka autonomizacja programu wyborczego, który uwzględnia lokalne problemy i potrzeby, czy wreszcie stosunkowa łatwość dostępu dla każdego zainteresowanego mieszkańca wspólnoty bezpośrednim udziałem w rywalizacji wyborczej.

Choć partie polityczne mają mniejsze znaczenie w lokalnej rywalizacji wyborczej, to jednak stanowią poważną siłę polityczną na każdym szczeblu władzy. W zależności od kraju przywiązują one dużą wagę do lokalnych elekcji i swojej obecności w lokalnym środowisku. Przede wszystkim wybory lokalne i wpływy samej partii mogą posłużyć jej do oceny swojego poparcia w społeczeństwie. Wybory pełnią rolę swoistego barometru poparcia, a wpływy lokalne mogą być instrumentem integracji polityki w skali kraju. Ponadto niezwykle istotną rolę lokalnych elekcji, zwłaszcza w razie sukcesu wyborczego, jest możliwość budowy zaplecza i struktur, bez których sukces w polityce ogólnokrajowej jest bardzo trudny. Polityka lokalna może również łagodzić skutki partyjnych porażek w skali kraju, a tym samym daje możliwość przeczekania niekorzystnej koniunktury²⁴. O roli partii politycznych w lokalnych systemach decyduje wiele czynników, przede wszystkim jednak siła partii i ich zdolność przenikania na szczebel lokalny²⁵.

Specyfiką wyborów samorządowych jest jednak występowanie w rywalizacji wyborczej, obok partii politycznych, również innych podmiotów. Są wśród nich jednostkowi kandydaci niezależni; powstałe wyłącznie dla celów wyborczych koalicje takich kandydatów; stowarzyszenia stawiające za główny cel udział w rywalizacji wyborczej oraz stowarzyszenia, które rywalizację wyborczą traktują jako cel dodatkowy swojej działalności²⁶. Pozapartyjne podmioty nie posiadają struktur ogólnokrajowych, a swoim zasięgiem obejmują przede wszystkim miasto (gminę) oraz powiat. Na potrzeby wyborów

²² S. Wróbel, *Wybory samorządowe 98. Niektóre aspekty*, [w:] *Samorząd ponadgminny w Polsce...*, op. cit., s. 119.

²³ J. Raciborski, *Polskie wybory...*, op. cit., s. 12.

²⁴ J. Bartkowski, *Lokalne elity...*, op. cit., s. 38-39.

²⁵ *Ibidem*, s. 92.

²⁶ J. Kurczewski, *Antypolityka jako polityka bez partii*, [w:] *Oblicza lokalności...*, op. cit., s. 218; idem, *Lokalne wzory kultury politycznej. Podsumowanie*, [w:] *Lokalne wzory kultury politycznej...*, op. cit., s. 574.

tworzą komitet wyborczy wyborców lub komitet wyborczy organizacji²⁷. Jeżeli jednak wybory kończą się porażką, bardzo często także sama inicjatywa (stowarzyszenie) zanika. Ponadto za wieloma lokalnymi inicjatywami wyborczymi kryją się struktury partyjne lub osoby reprezentujące i angażujące się w działalność partii politycznych²⁸. Oficjalne statystyki Państwowej Komisji Wyborczej nie uwzględniają powyższego podziału. Dopiero szczegółowa analiza poszczególnych inicjatyw lub lektura lokalnej prasy może dać odpowiedź na pytanie o charakter podmiotu biorącego udział w rywalizacji wyborczej. Jedynie na szczeblu samorządu wojewódzkiego występuje dość przejrzysta sytuacja pozwalająca określić wyniki partii politycznych.

Elementy badań nad wyborami, a także specyfika wyborów do władz lokalnych przedstawione powyżej w pełni znajdują odzwierciedlenie w wynikach badań prowadzonych w 7 gminach południowej Wielkopolski, a obejmujących elekcje w latach 2002, 2006 oraz 2010.

Na ogólnopolskiej samorządowej arenie politycznej w 2002 roku poparcie dla lewicy spadło, zwłaszcza w samorządach, w których zastosowano formułę proporcjonalną. Tak też było w wyborach na burmistrzów i prezydentów miast. Elementem, który łagodził skutki spadającego poparcia dla lewicy, była ordynacja wyborcza preferująca silne ugrupowania, przy rozdrobionej centroprawicy (między innymi próg wyborczy oraz metoda d'Hondta). Zmniejszyła się jednak liczba wybieranych radnych, co oznaczało, że wielu działaczy lewicy nie uzyskało mandatu radnego. Dodatkowo w wielu miastach bezpośrednie wybory burmistrza (prezydenta miasta) wygrywali kandydaci prawicy. Nawet gdy radni lewicy należeli do największych klubów, bardzo często tworzyli opozycję i nie brali udziału w podziale władzy²⁹. Podobne zjawiska wystąpiły na analizowanym terenie.

Podczas wyborów w 2002 roku w badanych gminach południowej Wielkopolski rywalizowało 48 podmiotów. Wśród nich aż 32 były inicjatywami lokalnymi, które brały udział w elekcji jako komitety wyborcze wyborców lub komitety wyborcze organizacji i stowarzyszeń (66,67%). Pozostałe komitety wyborcze to komitety utworzone przez partie polityczne bądź koalicje partii. Wśród 16 partyjnych komitetów swoje listy w 2002 roku zgłosiły: Samoobrona RP (Jarocin, Kalisz, Ostrów Wielkopolski, Pleszew), koalicja Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Unii Pracy (Jarocin, Kalisz, Kępno, Krotoszyn, Ostrów Wielkopolski, Ostrzeszów, Pleszew), Polskie Stronnictwo Ludowe (Jarocin, Krotoszyn, Ostrów Wielkopolski, Ostrzeszów) oraz Liga Polska Rodzin (Ostrów Wielkopolski).

²⁷ Szerzej zob. część 3 niniejszego rozdziału: Uwarunkowania normatywne rywalizacji politycznej.

²⁸ J. Pokładecki, *Wybory samorządowe jako udział społeczności lokalnych w samorządzie terytorialnym*, [w:] *Władza lokalna w procesie...*, op. cit., s. 65.

²⁹ A.K. Piasecki, *Wybory 1989-2002. Parlamentarne, samorządowe, prezydenckie*, Zielona Góra 2003, s. 185.

W podziale mandatów brało udział 36 komitetów wyborczych, które stanowiły 75% podmiotów biorących udział w elekcji. Ugrupowania lokalne zdobyły 60 582 głosy i 82 mandaty radnych. Z kolei komitety wyborcze partii politycznych (bądź koalicji) zdobyły 43 602 głosy i 71 mandatów. Wśród partyjnych komitetów wyborczych zdecydowany sukces odniosła lewica, na którą w 7 analizowanych miastach głosowało 28 212 wyborców (64,70% głosów oddanych na listy partyjne). Z list SLD-UP zostało wybranych aż 50 radnych (70,42% radnych, którzy uzyskali mandat z list partyjnych).

Cechą charakterystyczną elekcji samorządowej z 2002 roku był brak partyjnych komitetów wyborczych o rodowodzie solidarnościowym. Osoby o proveniencji solidarnościowej skupione były wokół inicjatyw lokalnych. Ponadto w części gmin w rywalizacji wyborczej wzięły udział ugrupowania reprezentujące lokalne środowiska gospodarcze (przede wszystkim kupców i rzemieślników).

Z kolei w trzech miastach – Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim i, choć tu w mniejszym zakresie, w Jarocinie – struktura rywalizacji wyborczej w połączeniu z systemem wyborczym doprowadziły do poważnych konsekwencji politycznych.

Tabela I.9

Ważnie oddane głosy w stosunku do uzyskanych mandatów w 2002 roku (%)

Gmina	Ugrupowania lokalne		Partie polityczne	
	Ważnie oddane głosy	Uzyskane mandaty	Ważnie oddane głosy	Uzyskane mandaty
Jarocin	59,37	61,90	40,63	38,10
Kalisz	67,10	52,00	32,90	48,00
Kępno	73,57	76,19	26,43	23,81
Krotoszyn	51,74	52,38	48,26	47,62
Ostrów Wlkp. (m.)	53,21	47,83	46,79	52,17
Ostrzeszów	39,69	38,10	60,31	61,90
Pleszew	49,93	47,62	50,07	52,38
RAZEM	58,15	53,59	41,85	46,41

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W analizowanych wyborach 12 ugrupowań, zdobywając blisko 12 000 głosów, nie uczestniczyło w podziale mandatów. Stanowiło to niemal 11% wszystkich oddanych głosów w wyborach w 2002 roku. W Kaliszu najbardziej na tym zjawisku skorzystały partie polityczne, a zwłaszcza koalicja partii SLD-UP. Zdobywając 22,46% głosów, uzyskała aż 40% mandatów. Natomiast w Ostrowie Wielkopolskim komitet wyborczy SLD-UP, zdobywając 32,46% głosów, zdobył aż 43,48% mandatów. W pozostałych miejscowościach różnice te były niewielkie i wahały się od 0,68% w Krotoszynie do 5,9% w Kępnie³⁰.

³⁰ Oprócz Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego, także w Jarocinie jedno ugrupowanie nie brało udziału w podziale mandatów, gdyż zdobyło zaledwie 357 głosów.

Pełen obraz lokalnej sceny politycznej daje jednak analiza wyników wyborczych w poszczególnych gminach.

W Jarocinie w rywalizacji wyborczej uczestniczyło 7 komitetów wyborczych, z tego aż 6 brało udział w podziale mandatów. Główną siłą polityczną jarocińskiego samorządu był Komitet Wyborczy Teraz Jarocin, posiadający aż 9 radnych. Dodatkowo z tego ugrupowania pochodził wybrany po raz pierwszy w bezpośrednich wyborach burmistrz – A. Pawlicki. Wspólnie z Komitetem Wyborczym Wyborców Unii Wielkopolan w Jarocinie, który zdobył 3 mandaty, oraz Samoobroną RP z jednym radnym tworzyli koalicję. Na przewodniczącego Rady Miejskiej został wybrany radny wywodzący się z Unii – S. Martuzalski. Także pozostałe funkcje w radzie przypadły głównie przedstawicielom dwóch komitetów wyborczych³¹. W wyborach w 2002 roku aż 5 mandatów zdobyła lewica (SLD-UP). Wybory były jednak dla lewicy porażką, tym bardziej, że pochodzący z tej formacji urzędujący burmistrz – M. Michalak – przegrał wybory już w pierwszej turze. Formacja ta, na czele z byłym burmistrzem, stanowiła opozycyjną siłę polityczną jarocińskiej rady oraz wobec burmistrza miasta. W podziale mandatów uczestniczyły również Polskie Stronnictwo Ludowe (2 mandaty) oraz Jarocińskie Forum Gospodarcze (1 mandat). W radzie funkcjonowały 2 kluby radnych. Były to Teraz Jarocin z 13 radnymi (radni, którzy zdobyli mandaty z list Teraz Jarocin, Unii Wielkopolan i Samoobrony RP) oraz SLD (5 radnych)³². W trakcie kadencji doszło jednak do dekompozycji klubu radnych Teraz Jarocin. Dwóch radnych – M. Drzazga oraz M. Przymusiński – opuściło ugrupowanie, przechodząc do opozycji.

Szczególny charakter miała rywalizacja w Kaliszu. Przede wszystkim w elekcji brało udział aż 11 komitetów wyborczych, a w wyborach na prezydenta miasta uczestniczyło 9 kandydatów. Wśród komitetów wyborczych tylko dwa były komitetami wyborczymi partii politycznych (Samoobrona RP oraz koalicja Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Unii Pracy). Zabrakło więc partii o rodowodzie solidarnościowym, co nie oznacza, że osoby identyfikujące się z tą częścią sceny politycznej nie brały udziału w rywalizacji wyborczej. Były skupione w komitetach lokalnych, zwłaszcza w Kaliskim Porozumieniu Samorządowym „Przymierze”, komitetach wyborczych „Naprzód Kalisz” i „Wspólnota Obywatelska”. Kolejną cechą charakterystyczną kaliskich wyborów była duża liczba komitetów wyborczych, które nie brały udziału w podziale mandatów. Aż 5 ugrupowań, które w sumie zdobyły ponad 6000 głosów, z powodu przyjętego systemu wyborczego nie wzięło udziału w podziale mandatów. Szczególny charakter kaliskiej elekcji to również dychotomia wyników wyborów do rady i na prezydenta. Zdecydowany sukces w wyborach do rady odniosła koalicja SLD-UP, zdobywając 10 mandatów.

³¹ Protokół nr I/2002 z inauguracyjnej Sesji Rady Miejskiej w Jarocinie (IV kadencji) z dnia 26 listopada 2002 roku, s. 2, 4, 5, 8 i 10.

³² Ibidem, s. 11.

Z drugiej strony urzędujący prezydent miasta wywodzący się z lewicy, Z. Włodarek, przegrał wybory na to stanowisko. Prezydentem miasta został J. Pęcherz – kandydat lokalnego ugrupowania Samorządny Kalisz, które w radzie zdobyło zaledwie 2 mandaty. W kaliskiej radzie w podziale władzy brały udział komitety wyborcze: SLD-UP, Samorządny Kalisz, Wszystko dla Kalisza, Samoobrony RP oraz części środowisk pracowniczych. Przewodniczącym rady został były prezydent miasta, przedstawiciel lewicy Z. Włodarek, a wiceprzewodniczącymi M. Jurek (SLD-UP) oraz J. Mancewicz (Wszystko dla Kalisza)³³. Podczas sesji 30 grudnia 2002 roku na wiceprzewodniczącego Rady Miejskiej Kalisza wybrano przedstawiciela prawicy – W. Bachora (szefa Klubu Radnych Prawicy). Z kolei funkcje przewodniczących komisji przypadły przedstawicielom lewicy, Samoobrony RP oraz komitetu Wszystko dla Kalisza³⁴.

W radzie funkcjonowało 5 klubów radnych: Lewicy (6 radnych), Prawicy (6 radnych, którzy uzyskali mandat radnego z list „Naprzód Kalisz” oraz „Przymierza”), Samoobrony (2 radnych), Wszystko Dla Kalisza (5 radnych) oraz Samorządny Kalisz (2 radnych). Czterech radnych było niezależnych, w tym 3 kandydowało z list SLD-UP³⁵. W podziale władzy zarówno w organie stanowiącym, jak i wykonawczym (zastępcy prezydenta) nie uczestniczyło ugrupowanie Naprzód Kalisz, które dysponowało 3 miejscami w radzie. Stanowiska zastępców prezydenta miasta objęły osoby rekomendowane nie tylko przez Sojusz Lewicy Demokratycznej (T. Krawczykowski) oraz Samorządny Kalisz (D. Sztandera), ale również przez prawicowy komitet wyborczy Kaliskie Porozumienie Samorządowe „Przymierze” (W.E. Pawlaczyk).

W Kępnie zdecydowany sukces odniósł – urzędujący już od 1990 roku – burmistrz P. Psikus (wybrany w pierwszej turze, pokonując trzech kontrkandydatów reprezentujących 2 lokalne komitety oraz KKW SLD-UP) oraz jego ugrupowanie Porozumienie Samorządowe³⁶, które zdobyło większość w 21-osobowej radzie miejskiej (11 mandatów). To radni tego ugrupowania objęli wszystkie funkcje w radzie, w tym funkcję przewodniczącego rady (A. Stachowiak). Drugą siłą polityczną kępińskiego samorządu była lewica, która miała 5 radnych. Poza tym w podziale mandatów uczestniczyli: Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego (3 mandaty), Kępiński Powiatowy Blok Wyborczy i Forum Społeczno-Gospodarcze (wszystkie po 1 mandacie). Funkcję zastępcy burmistrza pełnił R. Przybylski związany z SLD (m.in. kandydat na posła RP w 2001 roku).

W Krotoszynie w rywalizacji wyborczej brało udział 6 komitetów wyborczych oraz 4 kandydatów na burmistrza miasta. Sukces w wyborach do Rady Miejskiej odnio-

³³ Protokół z I sesji Rady Miejskiej Kalisza z dnia 19 listopada 2002 roku, s. 3 i 8.

³⁴ Protokół z II sesji Rady Miejskiej Kalisza z 12 grudnia 2002 roku (cz. II sesji), s. 6 i 7.

³⁵ [Http://www.bip.kalisz.pl/index.php?file=kluby4.htm](http://www.bip.kalisz.pl/index.php?file=kluby4.htm) (27.02.2010).

³⁶ Inicjatywa powstała w 1994 roku w wyniku porozumienia dwóch stowarzyszeń: Kępińskiej Inicjatywy Samorządowej oraz Przyszłość Wsi Kępińskiej.

sła koalicja SLD-UP, zdobywając 6 mandatów. Po 4 miejsca w radzie uzyskały Polskie Stronnictwo Ludowe oraz Samorządowa Inicjatywa Obywatelska³⁷. Komitet wyborczy Razem uzyskał 3 mandaty³⁸, a po dwa KWW Rzemiosła i Usług³⁹ oraz KWW Zdrowie⁴⁰. W wyborach na burmistrza miasta wygrał w drugiej turze – urzędujący już od 1994 roku – J. Jokś, zgłoszony przez Polskie Stronnictwo Ludowe (wygrał z kandydatem SLD-UP – Z. Brodziakiem). W radzie (zarówno w gminnej, jak i powiatowej) zawiązała się koalicja składająca się przede wszystkim z Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej⁴¹. Wspierały ją inne lokalne komitety. Przewodniczącym Rady został W. Świca, kandydująca z list komitetu Razem. Na wiceprzewodniczących rady zostali wybrani radni reprezentujący Polskie Stronnictwo Ludowe (A. Sikora) oraz Samorządową Inicjatywę Obywatelską (B. Nadstawka). Z kolei przewodniczącymi komisji zostali radni KW Rzemiosła i Usług, KWW Razem oraz Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej⁴². W radzie działały 4 kluby radnych: Sojuszu Lewicy Demokratycznej, Polskiego Stronnictwa Ludowego, Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej oraz Forum Gospodarczego. Czworo radnych nie należało do żadnego klubu⁴³. Z kolei funkcję zastępców burmistrza objęli przedstawiciele Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej (R. Czuske) oraz ludowców (F. Marszałek). W podziale stanowisk nie uczestniczyła lewica.

Ciekawym miejscem rywalizacji wyborczej był Ostrów Wielkopolski. Na 10 komitetów wyborczych aż 6 nie uczestniczyło w podziale mandatów (razem zdobyły blisko 5500 głosów). Były to przede wszystkim inicjatywy lokalne (poza Polskim

³⁷ Samorządowa Inicjatywa Obywatelska została utworzona przed wyborami w 2002 roku, skupiając środowiska centroprawicowe, czyli Prawo i Sprawiedliwość, Ruch Społeczny Akcja Wyborcza Solidarność, Unię Wolności, Platformę Obywatelską, Unię Wielkopolan, Wyborczą Akcją Katolicką. Zob. *Centroprawica w Inicjatywie Obywatelskiej*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 32, s. 3. Stowarzyszenie Samorządowa Inicjatywa Obywatelska, na bazie komitetu wyborczego powstało 30 października 2003 roku (<http://www.sio-krotoszyn.pl/>).

³⁸ Skupiał przede wszystkim osoby o poglądach lewicowych, zwłaszcza wywodzących się z Unii Pracy. Zob. *„Razem” do wyborów*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 37, s. 3.

³⁹ Był to komitet wyborczy utworzony z inicjatywy Krotoszyńskiego Zrzeszenia Handlu i Usług. Grupował miejscowych handlowców, którzy twierdzili, że „[...] wśród aktualnych zarządców i radnych naszego miasta nie możemy liczyć na żadne zrozumienie”. Zob. *KZHIU do wyborów*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 31. Inne przyczyny powstania komitetu wyborczego zob. *Przed wszystkim gospodarka*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 43, s. 15.

⁴⁰ Był to komitet wyborczy bardzo blisko związany, poprzez miejsce zatrudnienia niektórych kandydatów na radnych, z miejscowym Samodzielnym Publicznym Zespołem Opieki Zdrowotnej, zob. *KWW „Zdrowie”*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 41, s. 7.

⁴¹ *SIO+PSL*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 46, s. 6; R. Figlak, *Leszek Kulka starostą*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 49, s. 3.

⁴² Protokół nr I/2002 z Sesji Rady Miejskiej w Krotoszynie z dnia 25 listopada 2002 roku, s. 3, 5, 7 i 8.

⁴³ Zob. <http://www.krotoszyn.bip.net.pl/?a=43> (30.05.2010).

Stronnictwem Ludowym oraz Ligą Polskich Rodzin). Zwycięzcą wyborów okazała się lewica: zdobyła 10 miejsc w radzie, a jej kandydat na prezydenta miasta – J. Świątek – pokonał urzędującego od 1990 roku prezydenta M. Kruszyńskiego. Substytutem partii o rodowodzie solidarnościowym w Ostrowie Wielkopolskim były ugrupowania lokalne. Należały do nich przede wszystkim Komitet Wyborczy Wyborców Mirosława Kruszyńskiego – Porozumienie i Współpraca oraz Porozumienie Centroprawicy Nasze Miasto – Nasz Powiat – Nasza Gmina. W sumie zdobyły aż 11 mandatów. Także komitet wyborczy wyborców A. Motylewskiego można uznać za komitet o proweniencji prawicowej⁴⁴. Większościową koalicję w radzie wspólnie z SLD-UP zawiązała Samoobrona RP (2 radnych). Najważniejsze funkcje w radzie objęli radni kandydujący z list koalicji SLD-UP. Na przewodniczącego rady został wybrany W. Gilarski, wiceprzewodniczącego – L. Topolan (w trakcie kadencji zastąpił W. Gilarskiego). Radni z koalicji SLD-UP przewodniczyli również trzem komisjom. Pozostałe funkcje przewodniczących komisji objęli przedstawiciele ugrupowań Porozumienie Centroprawicy oraz Samoobrony RP. Wybrani przewodniczący komisji byli jedynymi kandydatami⁴⁵. Żadnych funkcji w radzie nie objęli radni kandydujący z list byłego prezydenta miasta M. Kruszyńskiego. Koalicja SLD-UP z Samoobroną RP nie przetrwała jednak całej kadencji, stąd pojawiały się problemy z uzyskaniem stabilnej większości w radzie dla propozycji zgłaszanych przez prezydenta miasta (m.in. budżetu na 2004 roku, emisji obligacji). W radzie działały 3 kluby: SLD (10 radnych), Porozumienia i Współpracy (6 radnych) oraz koalicja PO-PiS (5 radnych). Dwóch radnych, którzy uzyskali mandat z list Samoobrony RP, pozostało niezrzeszonymi⁴⁶. Brakowało również stabilności w pełnieniu funkcji zastępców prezydenta. Początkowo funkcję tę sprawowali R. Pasiak oraz wyłoniony w konkursie G. Pawlak. Żaden z nich nie pełnił funkcji do końca kadencji. R. Pasiak został zastąpiony przez A. Jaronia, G. Pawlak – B. Kowalczyka. Trudno wskazać jednoznacznie, aby nominacje te miały związek z podziałem władzy w mieście.

W Ostrzeszowie głównymi ugrupowaniami lokalnej sceny politycznej były Polskie Stronnictwo Ludowe, które zdobyło 9 mandatów, oraz Wspólny Blok Gospodarczy (WBG) dysponujący 6 mandatami. Dodatkowo, kandydat Bloku – S. Wabnic – został wybrany na burmistrza Ostrzeszowa. Z kolei koalicja SLD-UP zdobyła 4 mandaty, a KWW Ziemia Ostrzeszowska – 2. Na przewodniczącego rady został wybrany radny Polskiego Stronnictwa Ludowego – E. Skrzypek; był jedynym kandydatem. Jedynym brakiem było w wypadku wyboru I wiceprzewodniczącego. O to stanowi-

⁴⁴ A. Motylewski w 2006 roku kandydował do Rady Miasta z list Platformy Obywatelskiej RP.

⁴⁵ Protokół nr I/2002 z Sesji Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego z dnia 19 listopada 2002 roku, s. 6, 8, 12 i 13.

⁴⁶ J. Wardawy, *Czy rada dała radę*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 42, s. 14-15.

sko rywalizowali zgłoszony przez radnego PSL przedstawiciel Ziemi Ostrzeszowskiej (ZO) oraz przedstawiciel WBG. Wygrał przedstawiciel ZO. Także w wyborach II wiceprzewodniczącego rywalizowało dwóch kandydatów. Jeden z nich reprezentował WBG, drugi zaś SLD-UP. Zwyciężył radny WBG. Tak więc prezydium rady składało się z przedstawicieli Polskiego Stronnictwa Ludowego, Ziemi Ostrzeszowskiej oraz Wspólnego Bloku Gospodarczego⁴⁷. Przewodniczących komisji rady zdołano wybrać dopiero na III sesji – próba wyboru szefa komisji rewizyjnej na wcześniejszej sesji nie powiodła się – przedstawiciel PSL oraz SLD-UP otrzymali po równej liczbie głosów⁴⁸. Na kolejnej sesji wybór przewodniczących przebiegał już bez problemów. Stanowiska te objęli przedstawiciele Polskiego Stronnictwa Ludowego, Wspólnego Bloku Gospodarczego oraz koalicji Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Unii Pracy⁴⁹. Dodatkowo przedstawiciel Polskiego Stronnictwa Ludowego – M. Witek – po zrzeczeniu się mandatu radnego został powołany na stanowisko zastępcy burmistrza Ostrzeszowa⁵⁰.

W rywalizacji wyborczej w Pleszewie uczestniczyło 5 ugrupowań, wśród których 2 były komitetami partyjnymi (Samoobrona RP oraz SLD-UP). Pozostałe reprezentowały inicjatywy lokalne, znane z wcześniejszej działalności. Sukces w wyborach odniosła lewica, która zdobyła aż 10 miejsc w Radzie Miejskiej. Sukces lewicy wynikał jednak z tego, że na jej listach wyborczych umieszczono kandydatów Towarzystwa Miłośników Pleszewa (TMP). Wśród 10 radnych wybranych z list SLD-UP aż 7 to osoby rekomendowane i wystawione przez TMP. Poza tym M. Adamek formalnie zgłoszony przez SLD-UP, będąc członkiem TMP, został wybrany na burmistrza Pleszewa (funkcję tę sprawował od 1997 roku). W Radzie Miejskiej zawiązała się koalicja składająca się z radnych SLD-UP, TMP, Samoobrony RP (1 radny) oraz Forum Młodych Ziemi Pleszewskiej (2 radnych). Na przewodniczącego Rady wybrano przedstawiciela TMP – M. Kołtuniewskiego⁵¹, a na zastępców przewodniczącego przedstawicieli Samoobrony RP (S. Cierniaka) oraz TMP (O. Wajsnisa, jednocześnie członka PSL)⁵². Członkom lub sympatykom rekomendowanych przez SLD przypadły funkcje przewodniczących komisji⁵³ oraz zastępcy burmistrza (Cz. Skowroński). Radni kandydujący z list Forum Młodych Ziemi Pleszewskiej objęli funkcje przewodniczących dwóch komisji⁵⁴.

⁴⁷ Protokół nr I/2002 z I Sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 19 listopada 2002 roku, s. 3, 4, 5.

⁴⁸ Protokół nr II/2002 z II Sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 6 grudnia 2002 roku, s. 4.

⁴⁹ Protokół nr II/2002 z III Sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 21 grudnia 2002 roku, s. 4.

⁵⁰ M. Witek był kandydatem na burmistrza Ostrzeszowa. Rywalizację przegrał z S. Wabnicem dopiero w II turze różnicą 1092 głosów.

⁵¹ Protokół nr I z I Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie IV kadencji z dnia 19 listopada 2002 roku, s. 3.

⁵² Ibidem, s. 4.

⁵³ Protokół nr II z II Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie IV kadencji z dnia 27 listopada 2002 roku, s. 6 i n.

⁵⁴ Ibidem, s. 11.

W trakcie kadencji radny Samoobrony RP oraz radni Forum Młodych utworzyli wspólny klub „Centrum”. Nie przetrwał jednak całej kadencji⁵⁵. Radni Forum Młodych wystąpili również z koalicji rządzącej. Przez całą kadencję w opozycji były dwa pozostałe ugrupowania: Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej (5 radnych) oraz Razem dla Pleszewa. Pierwszy z komitetów kojarzony był z „prawą” częścią sceny politycznej. Z kolei Razem dla Pleszewa reprezentowało wówczas miejscowych handlowców i rzemieślników.

3. Uwarunkowania normatywne rywalizacji politycznej

Podstawą przeprowadzenia wyborów do organów samorządu gminnego w 2006 roku były Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów oraz sejmików województw⁵⁶ oraz ustawa o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza, prezydenta⁵⁷. Ustawy te wsparte i uzupełnione innymi aktami prawnymi tworzyły samorządowy system wyborczy Rzeczypospolitej Polskiej⁵⁸.

⁵⁵ A. Ptak, *Wybory do organów samorządu terytorialnego na terenie Miasta i Gminy Pleszew w roku 2002*, „Rocznik Pleszewski 2002”, Pleszew 2003, s. 96.

⁵⁶ Ustawa z dnia 16 lipca 1998 roku – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (tekst jednolity Dz. U. 2003, Nr 159, poz. 1547 ze zm.). W latach 1990-1998 obowiązywała Ordynacja wyborcza do rad gmin (tekst jednolity Dz. U. 1996, Nr 84, poz. 387 ze zm.).

⁵⁷ Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 roku o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza, prezydenta (Dz. U. Nr 113, poz. 984 ze zm.).

⁵⁸ Zob. szczególnie: Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 września 2006 roku w sprawie zarządzenia wyborów do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw, Rady m. st. Warszawy i rad dzielnic m. st. Warszawy oraz wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast (Dz. U. Nr 162, poz. 1149); Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 sierpnia 2002 roku w sprawie wzoru wykazu osób popierających listę kandydatów do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. 2002, Nr 139, poz. 1168); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 września 2004 roku w sprawie należności pieniężnych przysługujących komisarzom wyborczym, członkom komisji wyborczych i osobom powołanym w skład inspekcji w wyborach do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz trybu udzielania im dni wolnych od pracy (Dz. U. Nr 208, poz. 2125 oraz Dz. U. 2006, Nr 143, poz. 1038); Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 października 2006 roku w sprawie spisu wyborców w wyborach do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 191, poz. 1417); Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 sierpnia 2002 roku w sprawie sprawozdań finansowych komitetów wyborczych o źródłach pozyskania funduszy oraz poniesionych wydatkach na cele wyborcze związane z wyborami wójtów, burmistrzów i prezydentów miast (Dz. U. Nr 134, poz. 1128 oraz Dz. U. 2006, Nr 212, poz. 1561); Uchwała Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 20 listopada 2006 roku zmieniająca uchwałę w sprawie wytycznych dla terytorialnych komisji wyborczych, dotyczących sposobu ustalania wyników głosowania i wyników wyborów do rad gmin, rad powiatów, sejmików województw, Rady m. st. Warszawy i rad dzielnic m. st. Warszawy oraz wyników głosowania i wyników wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast zarządzonych na dzień 12 listopada 2006 roku (M. P. Nr 84, poz. 851).

Ordynacja wyborcza określiła główne zasady rywalizacji wyborczej na płaszczyźnie rad gmin. Z punktu widzenia prowadzonych badań na szczególną uwagę zasługują takie kwestie, jak: zasady prawa wyborczego, przyjęta formuła wyborcza, kształt okręgów wyborczych, sposób rejestracji komitetów wyborczych, zasady zgłaszania kandydatów na radnych oraz finansowanie kampanii wyborczej.

Samorządowy system wyborczy oparto na podstawowych zasadach prawa wyborczego występujących w systemach demokratycznych oraz szczegółowo analizowanych w literaturze przedmiotu, to znaczy na zasadzie powszechności, równości, bezpośredniości oraz tajności⁵⁹.

Przy wyborze formuły wyborczej polski ustawodawca podzielił gminy na dwie kategorie w zależności od liczby mieszkańców. W pierwszej grupie gmin stosowano formułę większościową, w drugiej – proporcjonalną. Cezurą czasową wyznaczającą istotne zmiany w tym zakresie jest 1998 rok. W roku 1990 i 1994 wybory większościowe przeprowadzono w gminach do 40 000 mieszkańców. Mandat zdobywał kandydat, który otrzymał najwięcej ważnie oddanych głosów. Na kartach wyborczych kandydaci umieszczeni byli w porządku alfabetycznym. W gminach powyżej 40 000 mieszkańców wybory przeprowadzono na podstawie formuły proporcjonalnej, stosując zmodyfikowaną metodę Saint-Laguë'a⁶⁰. Od 1998 roku wybory większościowe odbywają się również w gminach do 20 000 mieszkańców. Zamiast jednomandatowych okręgów wyborczych wprowadzono okręgi, w których wybiera się od 1 do 5 radnych⁶¹. W gminach powyżej 40 000 mieszkańców wybory przeprowadzane są przy zastosowaniu formuły proporcjonalnej. Znowelizowano również sposób podziału mandatów. Zmodyfikowaną metodę Saint-Laguë'a zastąpiono metodą d'Hondta⁶². Ta formuła wyborcza obowiązywała w elekcjach samorządowych w 1998, 2002, 2006 i 2010 roku.

⁵⁹ Pewnym *novum* w polskiej rzeczywistości było rozszerzenie zasady powszechności po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Polska, zobowiązana do przyjęcia dorobku prawnego Wspólnoty, wdrożyła Dyrektywę Rady Unii Europejskiej Nr 94/80/WE z 19 grudnia 1994 roku. Nowelizacją Ordynacji wyborczej do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw z dnia 20 kwietnia 2004 roku czynne prawo wyborcze do rady gminy otrzymali również obywatele Unii Europejskiej niebędący obywatelami polskimi. Szerzej zob. A. Ptak, *Miejsce i rola samorządu terytorialnego w aspekcie członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, [w:] *Dylematy demokracji i gospodarki współczesnej Europy*, red. I. Andruszkiewicz, J. Babiak, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, Poznań 2009, s. 69-81.

⁶⁰ Podziału mandatów w każdym okręgu wyborczym pomiędzy poszczególne listy dokonywano, dzieląc liczbę głosów ważnych oddanych na poszczególne listy wyborcze przez 1,4; 3; 5; 7 itd., aż do chwili, gdy z otrzymanych ilorazów uszeregowano tyle kolejno największych liczb, ile w okręgu wyborczym było mandatów do podziału.

⁶¹ W literaturze można się spotkać z określeniem formuły pośredniej (quasi-proporcjonalnej). Zob. J. Haman, *Demokracja. Decyzje. Wybory*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003, s. 75.

⁶² Podziału mandatów w każdym okręgu wyborczym pomiędzy poszczególne listy dokonuje się, dzieląc liczbę głosów ważnych oddanych na poszczególne listy wyborcze przez 1; 2; 3 itd., aż do chwili, gdy

Zarówno w latach 1990-1998, a także później w zdecydowanej większości gmin zastosowano formułę większościową. W elekcji samorządowej w 2006 roku liczba tych gmin wyniosła 2151, co stanowiło 86,80% wszystkich samorządów gminnych. Jednostek powyżej 20 000 mieszkańców było 327 (13,20%)⁶³. Stosowanie proporcjonalnej formuły wyborczej obowiązywało również w wyborach do rad powiatu oraz sejmików województw.

Elementem systemu wyborczego są również okręgi wyborcze, w których w zależności od liczby mieszkańców wybierana jest określona liczba radnych. W wyborach w 2002, 2006 i 2010 roku w gminach liczących powyżej 20 000 mieszkańców w okręgu wyborczym wybierano od 5 do 8 radnych. Podziału gminy na okręgi wyborcze dokonywała rada, uwzględniając podziały pomocnicze samorządu gminnego (w miastach to dzielnice lub osiedla, na terenach wiejskich – sołectwa). Ewentualny podział lub połączenie tych jednostek dopuszczalny był w sytuacji konieczności zachowania jednolitej normy przedstawicielstwa. Podział ten był stały, a zmiany mogły nastąpić wyłącznie w sytuacji zmiany w podziale terytorialnym państwa, granic sołectw, liczby mieszkańców danej gminy, liczby radnych w radzie gminy lub zmiany liczby radnych wybieranych w okręgach wyborczych.

Kolejną kwestią stało się określenie na podstawie liczby mieszkańców gminy liczby radnych rad gmin. Cezurę czasową określającą istotną zmianę w liczbie wybieranych radnych wyznacza rok 2002. Wówczas to dość znacząco ograniczono liczbę radnych. Jednym z celów nowelizacji było ograniczenie środków przeznaczanych na funkcjonowanie rad i sejmików. Negatywnym skutkiem wprowadzonych zmian było pozbawienie części lokalnych społeczności przedstawicieli w radach. Problem ten jest szczególnie widoczny na terenach wiejskich, gdzie wiele miejscowości nie ma swojego przedstawiciela w radzie. Dotyczy to również 5 gmin miejsko-wiejskich południowej Wielkopolski. W efekcie w gminach do 20 000 mieszkańców wybieranych jest 15 radnych, do 50 000 – 21 radnych, do 100 000 – 23 radnych, zaś do 200 000 – 25 radnych. W wypadku większych gmin (miast) na każde rozpoczęte 100 000 mieszkańców wybieranych jest po 3 radnych, z jednoczesnym ograniczeniem, że maksymalna liczba radnych nie może przekroczyć 45⁶⁴.

Zagadnieniem istotnym z punktu widzenia problematyki rywalizacji wyborczej jest również określenie podmiotów uprawnionych do zgłaszania kandydatów na rad-

z otrzymanych ilorazów uszereguje się tyle kolejno największych liczb, ile w danym okręgu wyborczym było mandatów do podziału.

⁶³ Zob. obwieszczenia Generalnego Komisarza Wyborczego z dnia 31 maja 1990 roku oraz Państwowej Komisji Wyborczej z 23 czerwca 1994 roku, 23 września 1998 roku, 8 listopada 2002 roku, 11 listopada 2002 roku, 15 listopada 2006 roku, 27 listopada 2006 roku i 11 grudnia 2006 roku.

⁶⁴ Zestawienie własne na podstawie ustawy o samorządzie gminnym oraz nowelizacji z dnia 15 lutego 2002 roku (Dz. U. Nr 23, poz. 220).

nych. W 2006 roku były to wyłącznie komitety wyborcze tworzone przez partie polityczne i koalicje partii politycznych, stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz grupa 5 wyborców, którzy zebrali co najmniej 20 podpisów obywateli mających prawo wybierania. By jednak zgłosić listę kandydatów w okręgu, należało zebrać co najmniej 150 podpisów wyborców. Na liście musiało zostać umieszczonych minimum 5 kandydatów, ale nie więcej niż dwukrotność liczby radnych wybieranych w danym okręgu wyborczym⁶⁵. Tym komitetom wyborczym, które zarejestrowały listy wyborcze w ponad połowie okręgów wyborczych do sejmików województw, przysługiwało prawo nadania im jednolitych numerów list wyborczych, co znacznie ułatwiało prowadzenie kampanii wyborczej, zarówno od strony organizacyjnej, jak i marketingowej.

Nowością w elekcji samorządowej w 2006 roku było przyjęcie instytucji grupowania list wyborczych. Dwa lub więcej komitetów wyborczych w drodze umowy tworzyły jedną grupę list kandydatów w danej jednostce samorządu terytorialnego w celu wspólnego udziału w podziale mandatów między listy kandydatów. W pierwszym etapie, przy zastosowaniu metody d'Hondta, dokonywano podziału mandatów między poszczególne listy lub grupy list. W ramach grupy list mandaty dzielono, wykorzystując z kolei metodę Saint-Laguë'a⁶⁶. Podobne rozwiązanie zastosowano w wyborach do rad powiatów i sejmików województw⁶⁷. Zwolennikiem wprowadzenia instytucji blokowania list był klub parlamentarny Prawo i Sprawiedliwość, którego celem było przejęcie głosów mniejszych ugrupowań politycznych, zwłaszcza Ligi Polskich Rodzin oraz Samoobrony. Oficjalnym uzasadnieniem proponowanych rozwiązań było ułatwienie zawierania powyborczych koalicji, a tym samym tworzenie silnych większości. Wnioskodawcy wskazywali również, że blokowanie list ograniczy rozwój klientelizmu politycznego w trakcie kadencji samorządu. Ustawa zaczęła obowiązywać 13 września, a wybory odbyły się już 12 listopada 2006 roku. Zważywszy, że termin składania zawiadomień o utworzeniu grupy list upływał 18 października, *vacatio legis* wyniosła zaledwie miesiąc⁶⁸.

Drugą płaszczyzną rywalizacji były wybory organu wykonawczego gminy. W latach 1990-2002 był nim zarząd mający charakter kolegialny. Jego przewodniczącym w gminach wiejskich był wójt, w miejsko-wiejskich lub miejskich – burmistrz. W mia-

⁶⁵ Art. 98 ust. 2 ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (tekst jednolity Dz. U. 2003, Nr 159, poz. 1547 ze zm.).

⁶⁶ Liczbę ważnie oddanych głosów na listy wchodzące w skład grupy kolejno dzielono przez 1; 3; 5; 7 itd.

⁶⁷ Zob. Ustawa z dnia 6 września 2006 roku o zmianie ustawy – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 159, poz. 1127).

⁶⁸ A. Ptak, *Ewolucja systemu wyborczego do organów samorządu terytorialnego w Polsce*, [w:] *Prawo wyborcze i wybory. Doświadczenia dwudziestu lat procesów demokratyzacyjnych w Polsce*, red. A. Stelmach, Poznań 2010, s. 146-147.

stach powyżej 100 000 mieszkańców przewodniczącym zarządu był prezydent miasta⁶⁹. Do zarządu wchodził również zastępca wójta (burmistrza, prezydenta miasta) oraz pozostali członkowie zarządu. W latach 1990-1995 zarząd liczył od 4 do 7 osób⁷⁰; w latach 1995-2001 od 3 do 7 osób⁷¹. Następnie zarząd ograniczono do 5, a w gminach do 20 000 mieszkańców do 3 osób. Początkowo pozycja zarządu – w tym jego przewodniczącego wójta bądź burmistrza (prezydenta miasta) – była dość słaba w stosunku do pozycji rady gminy. Kolejne nowelizacje ustawy o samorządzie terytorialnym (gminnym) wzmocniły jednak organ wykonawczy gminy. W latach 1990-2002 kompetencje zarówno do wyboru, jak i odwoływania zarządu, w tym jego przewodniczącego, posiadała rada. Zgodnie z ustawą z 8 marca 1990 roku, aż do 1995 roku kandydatów na członków zarządu (poza zastępcą wójta, burmistrza, prezydenta miasta) zgłaszali radni. Nie zależał więc od osobistej decyzji wójta (burmistrza, prezydenta miasta), który przewodniczył temu organowi. W zarządzie mogły zasiadać nawet te osoby, które nie zyskały akceptacji przewodniczącego zarządu. Od 1995 roku członków zarządów zgłaszał już tylko wójt (burmistrz, prezydent miasta). Kolejnym elementem wzmocniającym pozycję zarządu było wyeliminowanie możliwości częstego zgłaszania wniosku o jego odwołanie. Od 1995 roku, jeżeli wniosek taki nie uzyskał wymaganej większości, kolejny mógł być zgłoszony nie wcześniej niż po upływie 6 miesięcy od poprzedniego głosowania⁷².

Zmiany wprowadzone w 2002 roku radykalnie wzmocniły pozycję organu wykonawczego⁷³. Rada utraciła kompetencje do jego wyboru oraz odwoływania. Miejsce kolegijskiego zarządu zajął wybierany w powszechnych, równych i bezpośrednich wyborach wójt (burmistrz, prezydent miasta)⁷⁴. Prawo zgłaszania kandydatów na burmistrza (prezydenta) przypadło tym podmiotom, które uprawnione były do zgłaszania kandydatów do rad gmin, czyli partiom politycznym i koalicjom partii politycznych, stowarzyszeniom i organizacjom społecznym oraz wyborcom. Dodatkowym warunkiem zgłoszenia kandydata na burmistrza (prezydenta miasta) było zarejestrowanie list kandydatów na radnych w co najmniej połowie okręgów wyborczych w danej gminie. W każdym z tych

⁶⁹ Prezydent przewodniczącym organu wykonawczego gminy był również w tych miastach, w których przed wejściem w życie ustawy o samorządzie terytorialnym prezydent miasta był organem wykonawczo-zarządzającym.

⁷⁰ Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie terytorialnym (Dz. U. Nr 16, poz. 95).

⁷¹ Ustawa z dnia 29 września 1995 roku o zmianie ustawy o samorządzie terytorialnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 124, poz. 601).

⁷² Zob. Ustawę z dnia 29 września 1995 roku o zmianie ustawy o samorządzie terytorialnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 124, poz. 601).

⁷³ Zob. Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 roku o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta (Dz. U. Nr 113, poz. 984). Od 2002 roku dokonano już 7 nowelizacji.

⁷⁴ W dalszej części publikacji, ze względu na charakter badań, autor posługuje się nazwą organu wykonawczego obowiązującego w analizowanych miastach, tj. burmistrz (prezydent miasta).

okręgów liczba zarejestrowanych przez ten komitet kandydatów na radnych nie mogła być mniejsza niż liczba radnych wybieranych w tym okręgu. Bierne prawo wyborcze przysługiwało każdemu obywatelowi Polski posiadającemu prawo wybieralności do rady gminy, który najpóźniej w dniu głosowania kończył 25 lat. Kandydat na burmistrza (prezydenta miasta) nie musiał stale zamieszkiwać na obszarze gminy, w której kandydował, nie mógł jednak jednocześnie kandydować na tę funkcję w innej gminie.

Kandydatów na burmistrza (prezydenta miasta) na listach do głosowania umieszczano w kolejności alfabetycznej, podając – oprócz nazwiska i imion – również wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania, nazwę komitetu zgłaszającego kandydata oraz nazwę partii politycznej, do której należy kandydat. Na liście zamieszczano również treść oświadczenia lustracyjnego. Za wybranego na burmistrza (prezydenta miasta) uważano tego kandydata, który w głosowaniu otrzymał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów. Jeżeli żaden z kandydatów nie otrzymał więcej niż połowy głosów, odbywała się druga tura głosowania, w której brało udział dwóch kandydatów, którzy uzyskali największą liczbę głosów.

Tym, co łączyło jeszcze rywalizację na płaszczyźnie wyborów do rad i na burmistrzów (prezydentów miast), były sposób oraz zasady prowadzenia i finansowania kampanii wyborczej.

Ustawodawca wprowadził szereg ograniczeń dotyczących prowadzenia kampanii wyborczej i jej finansowania. Przede wszystkim określił cezurę czasową jej trwania: od momentu ogłoszenia o zarządzeniu wyborów do jej zakończenia na 24 godziny przed dniem wyborów. W wypadku analizowanej elekcji samorządowej kampania wyborcza trwała od 11 września do 11 listopada 2006 roku. Z agitacji wyborczej zostały wyłączone urzędy administracji rządowej i samorządowej oraz sądy, zakłady pracy (w zakresie, w jakim zakłócałyby ona ich normalne funkcjonowanie), jednostki wojskowe oraz szkoły podstawowe i gimnazjalne. Ograniczenia przedmiotowe związane były z wprowadzonym zakazem organizowania podczas kampanii wyborczej loterii fantowych, innego rodzaju gier losowych oraz konkursów, w których wygranymi były nagrody pieniężne lub przedmioty o wartości wyższej niż wartość przedmiotów zwyczajowo używanych w celach reklamowych lub promocyjnych. Zabronione było podawanie oraz dostarczanie napojów alkoholowych nieodpłatnie lub po cenach sprzedaży netto możliwych do uzyskania, nie wyższych od cen nabycia lub kosztów wytworzenia. Ograniczenia związane były również z finansowaniem kampanii wyborczej. Szczególnie istotne były ograniczenia zarówno w stosunku do źródeł pochodzenia środków finansowych, jak i wysokości środków będących w dyspozycji komitetów wyborczych. Środki na kampanię wyborczą komitetu wyborczego partii politycznych mogły pochodzić wyłącznie z funduszu wyborczego partii, natomiast w wypadku komitetu wyborczego organizacji bądź wyborców źródła finansowania kampanii mogły pochodzić wyłącznie z wpłat od osób fizycznych oraz kredytów

bankowych zaciągniętych na cele związane z wyborami⁷⁵. Limit środków przeznaczonych na kampanię wyborczą związany był z liczbą mandatów przypadających na okręgi, w których dany komitet wyborczy zarejestrował listy kandydatów. Maksymalna kwota przypadająca na jeden mandat w wyborach do rady gminy w gminach będącym przedmiotem badań wynosiła 1000 zł. Wyższe limity przysługiwały tym komitetom, które zarejestrowały listy w wyborach do pozostałych organów stanowiących (w gminach do 20 000 mieszkańców – dodatkowo 750 zł na każdy mandat; w wyborach do rady powiatu – 2000 zł; w wyborach do rady miasta w miastach na prawach powiatu – 3000 zł, a w wyborach do sejmiku województwa – 5000 zł). Poza tym komitety wyborcze, które zgłosiły kandydatów na burmistrzów (prezydentów), mogły zwiększyć limit swoich wydatków. Zwiększony limit ustalano, mnożąc kwotę 0,50 zł przez liczbę mieszkańców.

Wybory samorządowe przeprowadzono 12 listopada 2006 roku, wcześniej przyjmując kalendarz wyborczy, który w pewien sposób zdeterminował także rywalizację wyborczą.

Tabela I.10

**Harmonogram wyborów do rad gmin, rad powiatów,
sejmików województw oraz na wójtów, burmistrzów, prezydentów w 2006 roku**

Komitety wyborcze	Organy wyborcze
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zawiadomienie o utworzeniu komitetu wyborczego oraz o zamiarze zgłaszania kandydatów na radnych (do 23 września). 2. Zgłaszanie list kandydatów na radnych, odrębnie dla każdego okręgu wyborczego (do 13 października). 3. Zgłaszanie gminnym komisjom wyborczym kandydatów na wójtów, burmistrzów i prezydentów miast (do 18 października). 4. Zawiadomienie o zawarciu umowy w sprawie utworzenia grupy list kandydatów (do 18 października). 5. Zakończenie kampanii wyborczej (10 listopada). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obwieszczenia o okręgach wyborczych, ich granicach, numerach i liczbie radnych wybieranych w okręgu wyborczym (do 23 września). 2. Powołanie przez komisarza wyborczego terytorialnych komisji wyborczych (do 28 września). 3. Przyznanie jednolitych numerów listom tych komitetów wyborczych, które zarejestrowały listy kandydatów w ponad połowie okręgów w wyborach do wszystkich sejmików województw (do 18 października). 4. Przyznanie numerów listom komitetów wyborczych, które zarejestrowały co najmniej jedną listę kandydatów w wyborach do sejmiku województwa (do 20 października). 5. Powołanie przez gminną komisję wyborczą obwodowych komisji wyborczych (do 22 października). 6. Przyznanie przez komisarza wyborczego numerów dla list tych komitetów wyborczych, które zarejestrowały co najmniej jedną listę kandydatów w wyborach do rady powiatu (do 22 października). 7. Podanie do publicznej wiadomości informacji o numerach i granicach obwodów głosowania oraz o wyznaczonych siedzibach obwodowych komisji wyborczych (do 22 października).

⁷⁵ Ograniczono zarówno krąg osób mogących dokonywać wpłaty, jak i wysokość wpłacanych środków od osób fizycznych (15-krotność minimalnego wynagrodzenia za pracę).

	<ol style="list-style-type: none">8. Rozplakatowanie obwieszczeń: o zarejestrowanych listach kandydatów na radnych oraz na wójtów, burmistrzów i prezydentów miast (do 28 października).9. Nieodpłatne rozpowszechnianie audycji wyborczych w programach telewizji publicznej i publicznego radia (do 28 października).10. Sporządzenie spisu wyborców w urzędzie gminy (do 29 października).11. Przekazanie przewodniczącym obwodowych komisji wyborczych spisów wyborców (11 listopada).
Głosowanie 12 listopada 2006 roku w godzinach od 6.00 do 20.00	

Źródło: zestawienie własne na podstawie Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 września 2006 roku (Dz. U. Nr 162, poz. 1149).

Organami odpowiedzialnymi za przeprowadzenia wyborów w 2006 roku były terytorialne komisje wyborcze (wojewódzkie, powiatowe, gminne) oraz obwodowe komisje wyborcze. Natomiast nadzór nad ich przeprowadzaniem i organizacją wyborów sprawowali Państwowa Komisja Wyborcza oraz komisarze wyborczy.

Struktura rywalizacji wyborczej

1. Organizacja wyborów w gminach

Generalnie kompetencje organów gmin dotyczące organizacji wyborów są ograniczone i dotyczą w zasadzie wybranych czynności na etapie przygotowywania i przeprowadzania wyborów. Burmistrzowie (prezydenci miast) organizują pierwsze posiedzenia gminnych i obwodowych komisji wyborczych oraz zapewniają im obsługę administracyjną i warunki techniczno-materialne.

Istnieją jednak kompetencje organów gminy, które mogą mieć wpływ na rywalizację wyborczą oraz jej wynik. Przede wszystkim do kompetencji rad należy podział gminy na obwody i okręgi wyborcze.

Obwody (stałe lub odrębne) powoływane są w celu przeprowadzenia głosowania, w dniu wyborów zaś obwodowa komisja czuwa nad przestrzeganiem prawa wyborczego w miejscu bezpośredniego głosowania¹. Utworzenie (bądź nie) siedzib obwodowych komitetów wyborczych mogło mieć wpływ na udział (bądź absencję) w wyborach. Dotyczy to zwłaszcza terenów wiejskich, gdzie odległość do obwodowych komisji wyborczych lub warunki dotarcia do nich mogą być czynnikami decydującymi o skorzystaniu z czynnego prawa wyborczego.

W badanych gminach utworzono w sumie 194 obwodowe komisje wyborcze: 147 w miastach (75,77%) oraz 47 w miejscowościach zlokalizowanych na terenach wiejskich (24,23%).

Tabela II.1

Obwody głosowania w wyborach w 2006 roku

Gmina	Razem	Miejskie	Wiejskie
Jarocin	21	12	9
Kalisz	54	54	0

¹ Stały obwód głosowania powinien obejmować od 500 do 3000 mieszkańców.

Kępno	17	7	10
Krotoszyn	23	17	6
Ostrów Wlkp. (m.)	37	37	0
Ostrzeszów	16	8	8
Pleszew	26	12	14
RAZEM	194	147	47

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Najwięcej obwodowych komisji wyborczych utworzono w Kaliszu, następnie w Ostrowie Wielkopolskim, a spośród gmin miejsko-wiejskich – w Pleszewie. O dużej liczbie siedzib obwodowych komisji wyborczych w tej gminie zdecydowały komisje utworzone na obszarach wiejskich.

Drugą, bardzo ważną kompetencją organów gmin jest wyznaczanie okręgów wyborczych, a zwłaszcza ich granic oraz liczby wybieranych radnych. Podział na okręgi pełni wiele istotnych funkcji, do których należy przede wszystkim zapewnienie równej reprezentacji poszczególnym częściom gminy. Ponadto wybór radnych spośród mniejszej liczby kandydatów pozwala na lepsze poznanie swoich przedstawicieli². Struktura okręgów wyborczych pozostaje nie tylko w ścisłym związku z zastosowaną formułą wyborczą, ale może również wpływać na sam wynik wyborczy. W okręgach, w których wybierana jest mała liczba radnych, uprzywilejowane są ugrupowania duże. Ma to związek z faktem, że im mniejsze okręgi wyborcze, tym system wyborczy jest mniej proporcjonalny. Przyczyną tego zjawiska jest przede wszystkim funkcjonowanie „progów naturalnych”. Terminem tym określane jest minimalny procent głosów dający ugrupowaniu choć jeden mandat. Drugi czynnik mogący prowadzić do preferowania dużych podmiotów przy podziale na małe okręgi wyborcze wiąże się z zaburzeniami proporcjonalności podziału mandatów w okręgach – im mniej mandatów jest do rozdzielenia w okręgu, tym większe będzie odchylenie podziału od proporcjonalności³.

Okręgi wyborcze w analizowanych jednostkach zostały wyznaczone stosownymi uchwałami rad miejskich, w których określono również ich granice oraz liczbę radnych wybieranych w każdym okręgu. Wszystkie uchwały zostały podjęte w 2002 roku i we wszystkich gminach zmniejszono liczbę wybieranych radnych. W Jarocinie uchwałę podjęto 20 czerwca⁴, w Kaliszu⁵, Kępnie⁶ i Krotoszynie⁷ – 27 czerwca, w Ostrowie

² J. Haman, *Demokracja...*, op. cit., s. 75-76.

³ Ibidem, s. 173-174.

⁴ Uchwała nr LV/528/2002 Rady Miejskiej w Jarocinie.

⁵ Uchwała nr XLVII/616/2002 Rady Miejskiej Kalisza.

⁶ Uchwała nr XLII/314/2002 Rady Miejskiej w Kępnie.

⁷ Uchwała nr LI/354/2002 Rady Miejskiej w Krotoszynie.

Wielkopolskim – 4 lipca⁸, w Ostrzeszowie – 26 czerwca⁹, a w Pleszewie – 20 czerwca¹⁰. W Jarocinie oraz w Kaliszu w 2006 roku znowelizowano uchwały z 2002 roku¹¹.

Na analizowanym obszarze utworzono 24 okręgi wyborcze, z czego 18 zlokalizowano w mieście, 6 na terenach wiejskich (w gminach miejsko-wiejskich: Jarocin, Kępno, Krotoszyn, Ostrzeszów oraz Pleszew).

Tabela II.2

Liczba okręgów wyborczych w wyborach do rad miast

Gmina	Liczba okręgów wyborczych			Liczba mandatów w poszczególnych okręgach wyborczych						
	Miasto	Wieś	Razem	Miasto					Wieś	
				1	2	3	4	5	1	2
Jarocin	2	2	4	6	5	0	0	0	5	5
Kalisz	5	0	5	5	5	5	5	5	0	0
Kępno	2	1	3	6	7	0	0	0	8	0
Krotoszyn	2	1	3	7	8	0	0	0	6	0
Ostrów Wlkp. (m.)	3	0	3	8	8	7	0	0	0	0
Ostrzeszów	2	1	3	7	6	0	0	0	8	0
Pleszew	2	1	3	7	6	0	0	0	8	0
RAZEM	18	6	24	46	45	12	5	5	35	5

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie uchwał rad miejskich Jarocina, Kalisza, Kępna, Krotoszyna, Ostrowa Wielkopolskiego, Ostrzeszowa oraz Pleszewa w sprawie podziałów na okręgi wyborcze w roku 2006.

Okręgi w badanych gminach były zróżnicowane pod względem liczby wybieranych radnych. W okręgu wybierano średnio 6,37 radnych. Najmniejsze okręgi wyznaczono w Kaliszu (we wszystkich wybierano po 5 radnych) oraz w Jarocinie (wybierano w nich od 5 do 6 radnych). Większe okręgi utworzono w Ostrowie Wielkopolskim (od 7 do 8 radnych) oraz Krotoszynie, Kępnie, Ostrzeszowie i w Pleszewie (od 6 do 8 radnych). W trzech gminach miejsko-wiejskich utworzono jeden duży okręg, w którym do obsadzenia było 8 mandatów. Obejmował on cały obszar wiejski.

W 24 okręgach wyborczych w 2006 roku wybierano 153 radnych, z czego w gminach miejsko-wiejskich po 21 radnych (Jarocin, Kępno, Ostrzeszów, Krotoszyn, Pleszew), a miejskich od 23 (Ostrów Wielkopolski) do 25 (Kalisz).

⁸ Uchwała nr XXXIV/622/2002 Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego.

⁹ Uchwała nr XXXVIII/275/2002 Rady Miejskiej Ostrzeszów.

¹⁰ Uchwała nr XLI/314/2002 Rady Miejskiej w Pleszewie.

¹¹ Uchwała nr XL/660/2006 Rady Miejskiej w Jarocinie z dnia 30 maja 2006 roku.

W pozostałych gminach południowej Wielkopolski wybierano 645 radnych. Wszyscy byli wybierani w gminach do 20 000 mieszkańców, czyli z zastosowaniem formuły większościowej. Te jednostki nie stanowią jednak przedmiotu badań.

Tabela II.3

**Liczba wybieranych radnych w wyborach do rad miast
w latach 1998-2002 oraz 2002-2010**

Gmina	Liczba wybieranych radnych		Zmiana
	1998-2002	2002-2010	
Jarocin	32	21	-11
Kalisz	45	25	-20
Kępno	28	21	-7
Krotoszyn	32	21	-11
Ostrów Wlkp. (m.)	36	23	-13
Ostrzeszów	28	21	-7
Pleszew	28	21	-7
RAZEM	229	153	-76

Źródło: zestawienie własne.

Zasadnicze zmiany co do ilości wybieranych radnych nastąpiły po 2002 roku. W efekcie, w stosunku do wyborów z 1998 roku, od 2002 roku wybierano o 76 radnych mniej. W wyniku wprowadzonej nowelizacji najwięcej radnych utraciły rady największych miast: Kalisza, Ostrowa Wielkopolskiego, Jarocina i Krotoszyna.

2. Charakterystyka komitetów wyborczych

W 2006 roku zarejestrowano tylko 7 komitetów, które miały prawo do nadania ogólnopolskich numerów list wyborczych. Były to wyłącznie komitety utworzone przez partie i koalicje partii politycznych. Należały do nich: Polskie Stronnictwo Ludowe (Nr 1), Liga Polskich Rodzin (Nr 2), Krajowa Partia Emerytów i Rencistów (Nr 3), Prawo i Sprawiedliwość (Nr 4), Platforma Obywatelska RP (Nr 5), SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci (Nr 6) oraz Samoobrona RP (Nr 7)¹².

¹² Komunikat Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 18 października 2006 roku o wylosowanych jednolitych numerach dla list kandydatów na radnych w wyborach zarządzonych na dzień 12 listopada 2006 roku.

Tabela II.4

Kandydaci na radnych w wyborach 2006 roku

Komitet wyborczy	Sejmiki		Rady powiatów		Rady gmin		Łącznie	
	N	%	N	%	N	%	N	%
PSL	1 031	11,04	6 295	9,24	13 197	6,79	20 523	7,55
LPR	1 047	11,21	3 053	4,48	5 588	2,87	9 688	3,56
KPEiR	700	7,49	44	0,06	174	0,09	918	0,34
PiS	1 054	11,28	9 225	13,54	18 728	9,63	29 007	10,67
PO RP	985	10,54	6 443	9,46	11 955	6,15	19 383	7,13
LiD	887	9,50	6 120	8,98	11 912	6,13	18 919	6,96
Samoobrona RP	961	10,29	6 787	9,96	12 535	6,45	20 283	7,46
Pozostałe	2 676	28,65	30 164	44,27	120 298	61,89	153 138	56,33
OGÓŁEM	9 341	100,00	68 131	100,00	194 387	100	271 859	100

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Wśród ogólnopolskich komitetów wyborczych najwięcej kandydatów zgłosiło Prawo i Sprawiedliwość (10,67%), a następnie Polskie Stronnictwo Ludowe, Platforma Obywatelska RP oraz Samoobrona RP. Ponad połowa kandydatów reprezentowała jednak inne niż ogólnopolskie komitety wyborcze. Stosunkowo mało kandydatów wystawiła lewica (6,96%).

W miastach południowej Wielkopolski w wyborach do rad gmin listy wyborcze zarejestrowało 48 komitetów wyborczych. W Jarocinie – 5, Kaliszu – 9, Kępnie – 5, Krotoszynie – 9, Ostrowie Wielkopolskim – 7, Ostrzeszowie – 6 oraz w Pleszewie – 7. Partie polityczne oraz lokalne ugrupowania (bądź wyborcy) zarejestrowały po równej liczbie komitetów wyborczych.

Wśród komitetów wyborczych partii politycznych największą aktywnością wykazała się lewica, która w wyborach w 2006 roku występowała jako koalicja partii politycznych pod nazwą Komitet Wyborczy SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci (LiD). Była jedynym partyjnym komitetem wyborczym, który zarejestrował listy wyborcze we wszystkich badanych miastach. W pięciu miastach listy wyborcze zarejestrowały KW Prawo i Sprawiedliwość oraz KW Samoobrona RP. Natomiast KW Platforma Obywatelska RP listy kandydatów zdołał zarejestrować w 4 miastach, KW Liga Polskich Rodzin w 2, zaś KW Polskiego Stronnictwa Ludowego, posiadającego bardzo dobrze rozbudowane struktury partyjne, zarejestrował listy wyborcze tylko w jednej gminie.

W przekroju terytorialnym bardzo słaba reprezentacja komitetów wyborczych partii politycznych lub ich koalicji wystąpiła w Jarocinie i Kępnie, gdzie wyłącznie ugrupowanie LiD zdołało zarejestrować listy wyborcze. W pozostałych miastach partie polityczne wykazały się dużą aktywnością.

Konsekwencją aktywności w rejestrowaniu list wyborczych przez partie polityczne (bądź koalicje) była liczba zgłoszonych kandydatów w badanych gminach południowej Wielkopolski.

Tabela II.5

**Kandydaci do rad gmin z południowej Wielkopolski
z podziałem na komitety wyborcze w 2006 roku**

Komitet wyborczy	Miasto		Wieś		Łącznie	
	N	%	N	%	N	%
PSL	22	1,81	16	5,50	38	2,53
LPR	34	2,80	0	0,00	34	2,26
PiS	121	9,98	19	6,53	140	9,31
PO	119	9,81	10	3,44	129	8,58
LiD	196	16,16	55	18,90	251	16,69
Samoobrona RP	104	8,57	23	7,90	127	8,44
Pozostałe	617	50,87	168	57,73	785	52,19
RAZEM	1 213	100,00	291	100,00	1 504	100,00

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Najwięcej kandydatów na listach partyjnych komitetów wyborczych zarejestrował KW SLD+SDPL+PD+UP (16,69%). Odsetek ten był zdecydowanie wyższy od ogólnopolskiego (ponad 6%). Trzy kolejne komitety wyborcze to KW Prawo i Sprawiedliwość, KW Platforma Obywatelska RP oraz KW Samoobrona RP. Największą liczbę kandydatów cztery największe partyjne komitety wyborcze wystawiły w Kaliszu (od 45 do 50 kandydatów na 50 możliwych). Dużą aktywność wykazały również struktury ugrupowania LiD w Ostrowie Wielkopolskim, Ostrzeszowie oraz w Pleszewie. Natomiast Platforma Obywatelska RP dużą liczbę kandydatów wystawiła w Ostrowie Wielkopolskim, z kolei Polskie Stronnictwo Ludowe w Ostrzeszowie.

Na listach wyborczych komitetów wyborczych partii politycznych było 719 kandydatów (596 w okręgach miejskich i 123 w okręgach obejmujących tereny wiejskie).

Porównując elekcję samorządową 2006 roku z elekcją 2002 roku, można zauważyć wzrost liczby komitetów wyborczych partii lub koalicji partii politycznych. W miastach,

gdzie partia polityczna nie decydowała się na zarejestrowanie własnych list wyborczych, występowała pod szyldem lokalnego komitetu, zawiązywała formalne bądź nieformalne porozumienia z innymi komitetami wyborczymi lub członkowie bądź sympatycy danej partii kandydowali z list lokalnego ugrupowania.

Drugą grupą podmiotów biorących udział w rywalizacji wyborczej w 2006 roku były lokalne komitety wyborcze. Część z nich znana była z wcześniejszej działalności, zarówno w samorządzie, jak i w innych obszarach lokalnej aktywności. Były to komitety wyborcze powstałe na bazie stowarzyszeń, organizacji lub innych zinstytucjonalizowanych lub pozaprawnych form organizacyjnych (np. kluby radnych). W nazwach lokalnych komitetów pojawiały się słowa: „blok”, „forum”, „towarzystwo”, „ziemia”, „wspólnota”, „inicjatywa”, czy „porozumienie”. Drugi człon nazwy związany był z daną miejscowością lub samorządem, co miało podkreślać typowo lokalny, pozapartyjny charakter komitetu wyborczego. Na listach wyborczych komitetów lokalnych było 785 kandydatów (52,19% wszystkich kandydatów): 617 w okręgach miejskich (50,90%) oraz 168 w okręgach obejmujące tereny wiejskie (57,51%). Tak więc na etapie zgłaszania list wyborczych oraz kandydatów lokalne komitety wyborcze wykazały się większą sprawnością organizacyjną i aktywnością, zwłaszcza na terenach wiejskich.

Tylko 10 lokalnych ugrupowań w wyborach w 2006 roku posiadało doświadczenie i aktywnie brało udział w wyborach do rad miast w poprzedniej elekcji (2002). Były to Wszystko dla Kalisza, Samorządny Kalisz, kępińskie Forum Społeczno-Gospodarcze, Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego, Porozumienie Samorządowe Kępno (2002), Samorządowa Inicjatywa Obywatelska w Krotoszynie, Ziemia Ostrzeszowska i Wspólny Blok Gospodarczy w Ostrzeszowie, Razem dla Pleszewa i Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej. Wyborcze doświadczenie posiadały również ugrupowania, które w 2002 roku brały udział w rywalizacji pod inną nazwą (np. Ziemia Jarocińska – Teraz Jarocin, KWW Rzemiosła i Usług – Samorządowe Forum Gospodarcze w Krotoszynie, Platforma Obywatelska RP – Forum Młodych Ziemi Pleszewskiej itd.). Wśród komitetów lokalnych były również takie, które powstały *ad hoc*, wyłącznie po to, by zarejestrować listy wyborcze.

W sumie wszystkie komitety wyborcze w 7 analizowanych gminach zgłosiły aż 1504 kandydatów: 1213 w okręgach miejskich (80,65%) oraz 291 w okręgach wiejskich (19,35%). Kandydatów we wszystkich okręgach wyborczych zgłosiło 87,5% komitetów wyborczych. Jedynie 6 komitetów wyborczych nie zdołało wystawić własnych list wyborczych we wszystkich okręgach. Były to komitety wyborcze w Jarocinie (Wspólna Praca), Kępnie (Kobiety w Samorządzie), Krotoszynie (Samorządowa Inicjatywa Obywatelska, Moje Miasto Krotoszyn), Ostrowie Wielkopolskim (Liga Polskich Rodzin) oraz w Ostrzeszowie (Samoobrona RP).

Najbardziej zacięta rywalizacja wyborcza w 2006 roku miała miejsce w Kaliszu, Krotoszynie oraz w Pleszewie, a więc w gminach, gdzie zarejestrowano największą liczbę komitetów wyborczych. Aktywność wykazały zarówno komitety wyborcze partii politycznych, jak i komitety lokalne.

Tabela II.6

Liczba kandydatów do rad gmin w wyborach w 2006 roku

Gmina	Miasto			Wieś		
	Liczba			Liczba		
	kandydatów	mandatów	kandydatów na 1 mandat	kandydatów	mandatów	kandydatów na 1 mandat
Jarocin	92	11	8,4	63	10	6,3
Kalisz	410	25	16,4	0	0	0,0
Kępno	109	13	8,4	43	8	5,4
Krotoszyn	165	15	11,0	50	6	8,3
Ostrów Wlkp. (m.)	187	23	8,1	0	0	0,0
Ostrzeszów	107	13	8,2	59	8	7,4
Pleszew	143	13	11,0	76	8	9,5

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W Kaliszu na 1 mandat przypadało ponad 16 kandydatów, w Krotoszynie zaś i Pleszewie po 11. W pozostałych 4 miejscowościach na 1 mandat przypadało około 8 kandydatów. Podobnie przedstawiała się sytuacja na obszarach wiejskich. Najwięcej kandydatów na jeden mandat było w Pleszewie i Krotoszynie.

W poszczególnych miejscowościach struktura rywalizacji wyborczej miała odmienny charakter, co związane było między innymi z liczbą podmiotów biorących udział w elekcji, charakterem lokalnej sceny politycznej w kadencji 2002-2006, jak również aktywnością struktur partyjnych, a zwłaszcza Platformy Obywatelskiej RP oraz Prawa i Sprawiedliwości.

W Jarocinie listy wyborcze zgłosiło 5 komitetów wyborczych, na których umieszczono 155 kandydatów. Bardzo słaba była reprezentacja komitetów wyborczych partii politycznych (aż 4 komitety wyborcze to inicjatywy lokalne). Oprócz koalicji LiD żadna z partii nie zgłosiła własnych list kandydatów w wyborach do Rady Miejskiej Jarocina.

Tabela II.7

**Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach
do Rady Miejskiej Jarocina w 2006 roku**

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba zgłoszonych kandydatów w okręgu				
		Razem	Wieś		Miasto	
			I	II	III	IV
6	LiD	31	6	6	9	10
17	Ziemia Jarocińska	40	8	10	12	10
19	Wspólnota Samorządowa	36	9	8	12	7
20	Wspólna Praca	16	5	0	6	5
21	Jarociniacy	32	5	6	12	9

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Analizując wyłącznie nazwy komitetów wyborczych, można stwierdzić, że w porównaniu z rokiem 2002 żaden z komitetów wyborczych nie zachował pierwotnej nazwy (nawet koalicja LiD wcześniej występowała jako SLD-UP). Nie oznacza to, że podmioty biorące udział w wyborach, a tym bardziej kandydaci na radnych, były osobami spoza elit politycznych Jarocina. Wielu z kandydatów posiadało doświadczenie w pracy w samorządzie i znanych było lokalnej społeczności. Jedynie 5 radnych z kadencji 2002-2006 nie wzięło ponownego udziału w wyborach do Rady Miejskiej Jarocina.

Najwięcej kandydatów na radnych zgłosił komitet wyborczy Ziemia Jarocińska (lista nr 17). Posiadał duże doświadczenie wyborcze dzięki temu, że znaczna część kandydatów na radnych tego komitetu wyborczego z powodzeniem brała udział w elekcji w 2002 roku (z list Teraz Jarocin) i w kadencji 2002-2006 stanowił najsilniejsze ugrupowanie w Radzie Miejskiej Jarocina. Wspólnie z radnymi Unii Wielkopolan oraz Samoobrony RP posiadali 13 radnych i byli politycznym zapleczem Burmistrza Jarocina A. Pawlickiego. W wyborach w 2006 roku KW Ziemia Jarocińska poszerzył jednak grupę kandydatów, którzy reprezentowali różne środowiska polityczne. Ugrupowanie to miało wówczas formalne bądź nieformalne związki z Platformą Obywatelską RP¹³ oraz Prawem i Sprawiedliwością¹⁴. Z drugiej strony na listach Ziemi Jarocińskiej znalazły się osoby, które w 2002 roku uzyskały mandat z list SLD-UP oraz Samoobro-

¹³ W komitecie wyborczym znajdowały się osoby związane z PO: J. Wojtczak – kandydat na posła; S. Martuzalski – kandydat na senatora; H. Kowalski – lider jarocińskiej PO (za: *Z pięciu komitetów*, „Gazeta Jarocińska” („Magazyn itp.”) 2006, nr 17/34, s. III. Dwoje radnych – L. Dębska i M. Tobolski – w 2007 roku weszło w skład Rady Samorządowej Platformy Obywatelskiej.

¹⁴ Wśród osób związanych z PiS byli L. Czechak (kandydat do sejmiku wojewódzkiego) oraz J. Krawiec. Na konwencję przedwyborczą komitetu wyborczego w 2006 roku zaproszeni zostali również parlamentarzyści PiS (za: *ibidem*; *W atmosferze zabawy*, „Gazeta Jarocińska” 2006, nr 45, s. 10.

ny RP. Komitet ten był jednak wyraźnie ugrupowaniem o proweniencji pravicowej, a przede wszystkim grupował osoby będące zapleczem politycznym burmistrza. Komitet Wyborczy Ziemia Jarocińska swoją aktywnością wyborczą nie ograniczył się wyłącznie do samorządu jarocińskiego. Swoje listy wystawił również we wszystkich okręgach do Rady Powiatu oraz w niektórych okręgach w wyborach do samorządów gminnych (w Jaraczewie, Kotlinie i Żerkowie). Na bazie komitetu wyborczego wyborców Ziemia Jarocińska 8 stycznia 2010 roku powstało stowarzyszenie. Jego prezesem został burmistrz A. Pawlicki, sekretarzem – I. Lamprecht, skarbnikiem – J. Wolski¹⁵. Były to więc osoby, które brały czynny udział w wyborach samorządowych w 2006 roku. J. Wolski był pełnomocnikiem finansowym komitetu (również prezesem jednej ze spółek komunalnych), a I. Lamprecht – kandydatem do Rady Miejskiej (w trakcie kadencji objął funkcję radnego).

Drugim z ugrupowań biorącym udział w wyborach do Rady Miejskiej w Jarocinie była Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej (lista nr 19). Ten komitet wyborczy wystawił 36 kandydatów. Na ich listach wyborczych znalazły się między innymi osoby reprezentujące cztery lata wcześniej KW Polskiego Stronnictwa Ludowego. Oprócz nich było także dwóch radnych, którzy w 2002 roku wybrani zostali z list KW Teraz Jarocin. Byli radni Polskiego Stronnictwa Ludowego zdominowali przede wszystkim wiejskie listy wyborcze, natomiast radni wywodzący się z Teraz Jarocin stanowili trzon list miejskich Wspólnoty, a więc w okręgach, w których poparcie dla PSL było niskie. Kandydaci Wspólnoty Samorządowej Ziemi Jarocińskiej brali również udział w rywalizacji wyborczej do Rady Powiatu Jarocińskiego we wszystkich okręgach. KW Wspólnoty był częścią szerszego projektu politycznego obejmującego wiele innych miast Polski, powstałego już w listopadzie 2001 roku stowarzyszenia. Osobą zaangażowaną w powstanie Wspólnoty Samorządowej był T. Wrona¹⁶. Ugrupowanie to, jak twierdzili sami założyciele stowarzyszenia, miało charakter centroprawicowy¹⁷.

Trzecim z komitetów wyborczych byli Jarociniacy (lista nr 21). Na jego listach wyborczych umieszczono 32 kandydatów. Część kandydatów Jarociniaków cztery lata wcześniej startowała z list wyborczych Unii Wielkopolan w Jarocinie¹⁸. Podobnie jak Ziemia Jarocińska oraz Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej, Jarociniacy stworzyli listy w wyborach do Rady Powiatu. Tuż przed wyborami, 27 października 2006 roku zawiązało się stowarzyszenie, w którego władzach znaleźli się kandydaci na

¹⁵ Zob. <http://krs.ms.gov.pl> (22.01.2010).

¹⁶ T. Wrona to długoletni prezydent Częstochowy, aktywnie zaangażowany w pracę Związku Miast Polskich. W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych współtworzył Ligę Krajową (Miejską). Był również posłem Akcji Wyborczej Solidarność.

¹⁷ Zob. *Wspólnota Samorządowa nadzieją centroprawicy* (wywiad z T. Wroną), „Rodzina, Wspólnota Lokalna, Ojczyzna. Miesięcznik Społeczno-Polityczny” 2002, nr 6-7, s. 4.

¹⁸ Zob. również ag, *Z pięciu...*, op. cit., s. III.

radnych z list KWW Jarociniacy. Prezesem stowarzyszenia została J. Mejińska¹⁹, która była kandydatem stowarzyszenia na stanowisko burmistrza Jarocina.

Najmniej, gdyż zaledwie 16 kandydatów na radnych, zgłosił KW Wspólna Praca (lista nr 20). Na listach wyborczych byli między innymi kandydaci, którzy cztery lata wcześniej ubiegali się o mandat radnego z list SLD-UP. Pełnomocnikiem wyborczym ugrupowania był były radny SLD i burmistrz Jarocina M. Michalak. Aktywność tego komitetu wyborczego ograniczyła się tylko do 3 okręgów w wyborach do Rady Miejskiej (w jednym okręgu z powodu zbyt małej liczby podpisów miejska komisja wyborcza nie zarejestrowała komitetowi wyborczemu listy). Już od 18 lipca 2006 roku funkcjonowało stowarzyszenie „Wspólna Praca – Równe Prawa”, którego prezesem został M. Michalak²⁰.

Jedyny partyjny komitet wyborczy SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci zgłosił 31 kandydatów. Cztery lata wcześniej lewica była drugą siłą polityczną jarocińskiego samorządu, zdobywając 5 mandatów w radzie. W wyborach w 2006 roku dwóch radnych lewicy w ogóle nie wzięło udziału (M. Michalak, były burmistrz Jarocina, oraz M. Michalski), jeden zaś zmienił ugrupowanie polityczne. Jarocińskie ugrupowanie LiD wystawiło również listy wyborcze do Rady Powiatu Jarocińskiego.

Aż 9 komitetów wyborczych zarejestrowało listy w Kaliszu, na których umieszczono 410 kandydatów. Duża liczba komitetów wyborczych związana była z aktywnością zarówno partii politycznych, jak i inicjatyw lokalnych. W porównaniu z elekcją z 2002 roku zmniejszyła się liczba uczestniczących w wyborach komitetów wyborczych (w 2002 roku było 11 komitetów wyborczych).

Tabela II.8

**Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach
do Rady Miasta Kalisza w 2006 roku**

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba zgłoszonych kandydatów w okręgu					
		Razem	Miasto				
			I	II	III	IV	V
2	LPR	28	5	5	5	7	6
4	PiS	48	10	10	9	10	9
5	PO	50	10	10	10	10	10
6	LiD	47	10	9	9	10	9
7	Samoobrona RP	45	9	9	9	8	10
20	Wszystko dla Kalisza	50	10	10	10	10	10

¹⁹ Zob. <http://krs.ms.gov.pl> (22.01.2010).

²⁰ Zob. <http://krs.ms.gov.pl> (22.01.2010).

21	Kaliska Inicjatywa Obywatelska	50	10	10	10	10	10
22	TPZK*	42	8	9	10	7	8
23	Samorządny Kalisz	50	10	10	10	10	10

*Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Z wyjątkiem LPR, wszystkie komitety wyborcze wykazały się dużą aktywnością w pozyskiwaniu kandydatów na radnych. Maksymalna liczba zgłoszonych kandydatów mogła wynosić 50. Największe doświadczenie organizacyjne w rywalizacji wyborczej posiadały te komitety, które już w 2002 roku wzięły udział w wyborach. Były to: lewica, Samoobrona RP, Wszystko Dla Kalisza (lista nr 20) oraz Samorządny Kalisz (lista nr 23). Zaledwie 5 radnych z kadencji 2002-2006 nie wzięło ponownego udziału w wyborach. Wśród nich aż 4 uzyskało mandat radnego z list SLD-UP.

Samorządny Kalisz oraz Wszystko dla Kalisza funkcjonowały już wcześniej jako stowarzyszenia powstałe przed wyborami samorządowymi. Samorządny Kalisz powstał 27 stycznia 2003 roku, Wszystko dla Kalisza – 15 lutego 2002 roku²¹. We władzach tych stowarzyszeń zasiadały osoby aktywnie zaangażowane w działalność kaliskiego samorządu, a ugrupowania te już cztery lata wcześniej rywalizowały w wyborach. Dodatkowo Samorządny Kalisz (we władzach tego stowarzyszenia zasiadały osoby kojarzone z lewicą) pozyskał na swoje listy osoby, które w 2002 roku reprezentowały inne komitety wyborcze – Naprzód Kalisz oraz „Przymierze”. Były to jednak komitety wyborcze o proweniencji prawicowej²². Ponadto stowarzyszenie to ściśle współpracowało z wieloma lokalnymi organizacjami, których przedstawiciele znaleźli się na listach wyborczych Samorządnego Kalisza²³.

Nowymi podmiotami biorącymi udział w rywalizacji wyborczej na kaliskiej scenie politycznej były dwa komitety partyjne (Prawo i Sprawiedliwość oraz Platforma Obywatelska RP), dwie inicjatywy lokalne (Kaliska Inicjatywa Obywatelska – lista nr 21 i Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej – lista nr 22). Jednak dokładna analiza list wyborczych tych komitetów wyborczych wskazuje, że na ich listach znalazły się osoby, które już wcześniej brały udział w rywalizacji wyborczej. Część z nich posiadała nawet doświadczenie w pracy samorządowej.

Na listach kaliskiego Prawa i Sprawiedliwości w wyborach samorządowych w 2006 roku znalazły się osoby, które wcześniej zasiadały w Radzie Miasta Kalisza z list „Naprzód Kalisz” oraz Kaliskiego Porozumienia Samorządowego „Przymierze”.

²¹ Zob. <http://krs.ms.gov.pl> (22.01.2010) oraz <http://www.wdk.kalisz.pl>.

²² Zob. *Transfery Samorządnego Kalisza*, „Życie Kalisza” 2010, nr 12, s. 21.

²³ *Samorządny Kalisz gotowy do walki*, „Życie Kalisza” 2006, nr 39, s. 23.

Źródeł kaliskiej Platformy Obywatelskiej należy doszukiwać się w komitecie wyborczym uczestniczącego w elekcji samorządowej w 2002 roku pod nazwą Wspólnota Obywatelska. Już wówczas w materiałach wyborczych podawano, że komitet ten popierają Platforma Obywatelska, Stronnictwo Konserwatywno-Ludowe i Młodzi Demokraci. Na listach Wspólnoty Obywatelskiej znaleźli się nie tylko późniejsi kandydaci Platformy do Rady Miasta, ale również kandydaci do parlamentu RP, zarówno z list Prawa i Sprawiedliwości, jak i Platformy Obywatelskiej. Inni kandydaci Platformy Obywatelskiej z 2002 roku tym razem (2006) reprezentowali na przykład komitet „Naprzód Kalisz”.

Z kolei na listach wyborczych Kaliskiej Inicjatywy Obywatelskiej umieszczono osoby, które wcześniej zdobyły mandat z list Samoobrony RP oraz SLD-UP (później w Socjaldemokracji Polskiej)²⁴. Na bazie komitetu wyborczego 28 kwietnia 2008 roku zawiązało się stowarzyszenie, w którego władzach znaleźli się między innymi S. Surowiak i E. Bąkowska (kandydat na prezydenta miasta w 2002 roku z list „7 Dni Kalisza”, a w 2006 roku z Samoobrony)²⁵.

Z kolei listy wyborcze Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Kaliskiej w dwóch okręgach wyborczych „otwierali” byli radni SLD-UP.

Wydaje się, że w elekcji samorządowej 2006 roku w najgorszej sytuacji znalazła się kaliska lewica, która występowała jako koalicyjny komitet wyborczy SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci. Z 10 radnych w kadencji 2002-2006 aż 4 nie ubiegała się o reelekcję, a 3 wzięło udział w rywalizacji wyborczej z list innych komitetów wyborczych. Kryzys kaliskiej lewicy związany był z konfliktem i brakiem porozumienia między Sojuszem Lewicy Demokratycznej a Socjaldemokracją Polską w sprawie miejsc na listach wyborczych. Przedstawiciele ostatniej z partii w ogóle nie wzięli udziału w wyborach samorządowych²⁶. Dodatkowo kaliska lewica została osłabiona oskarżeniem kandydata na prezydenta miasta oraz jego brata o pobicie jednej z członkiń SLD. Sprawę badała prokuratura, a władze krajowe partii cofnęły poparcie dla kandydata na prezydenta miasta²⁷. Poparcie wycofała również Partia Demokratyczna²⁸.

²⁴ Surowiak i Kuświk mają komitet, „Życie Kalisza” 2006, nr 41, s. 6; J. Banasiak, *Platforma w bloku z Kuświkiem*, „Życie Kalisza” 2006, nr 43, s. 18.

²⁵ Zob. <http://krs.ms.gov.pl> (wejście 22.01.2010).

²⁶ *Rozwód na lewicy*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 34, s. 4; *Przedwyborczy zgrzyt nie osłabił koalicji?*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 246, s. 8; *Lewica po przejściach*, „Życie Kalisza” 2006, nr 42, s. 3; *Kandydaci z lewej strony*, „Życie Kalisza” 2006, nr 42, s. 3.

²⁷ A. Miklas, *Skandal i kompromitacja*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 36, s. 12; A. Kurzyński, *Przepraszam, czy tu biją?*, „Gazeta Poznańska. Ziemia Kaliska” 2006, nr 250, s. 13; idem, *Groźą i... biją?*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 252, s. 5; J. Banasiak, *Groźby i pobicie przedwyborcze*, „Życie Kalisza” 2006, nr 43, s. 17.

²⁸ *Demokraci zawiesili poparcie*, „Życie Kalisza” 2006, nr 44, s. 3.

W Kępnie przez 5 komitetów wyborczych zostało zgłoszonych 152 kandydatów. Cztery były komitetami lokalnymi; jeden – SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci – był komitetem wyborczym koalicji partii politycznych. Ponownej weryfikacji wyborczej do Rady Miejskiej Kępna nie poddało się 4 radnych z poprzedniej kadencji.

Tabela II.9

**Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach
do Rady Miejskiej Kępna w 2006 roku**

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba zgłoszonych kandydatów w okręgu			
		Razem	Miasto		Wieś
			I	II	III
6	LiD	29	9	11	9
20	WSPK*	35	11	14	10
21	Porozumienie Samorządowe	42	12	14	16
22	Kobiety w Samorządzie	18	8	10	0
23	Forum Społeczno-Gospodarcze	28	9	11	8

*Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Doświadczenie w poprzedniej elekcji samorządowej zdobyły lewica, Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego (lista nr 20), Porozumienie Samorządowe (lista nr 21) oraz Forum Społeczno-Gospodarcze (lista nr 23). Jedynie Kępiński Powiatowy Blok Wyborczy uczestniczący w elekcji samorządowej w 2002 roku nie wziął ponownie udziału w rywalizacji wyborczej. Nie stanowił on jednak wówczas istotnej siły politycznej (w 2002 roku zdobył zaledwie 1 mandat). Nowym podmiotem biorącym udział w wyborach samorządowych w 2006 roku był Komitet Wyborczy Kobiety w Samorządzie (lista nr 22).

Najwięcej kandydatów znalazło się na listach Porozumienia Samorządowego. W kadencji 2002-2006 było to największe ugrupowanie w Radzie Miejskiej Kępna (aż 11 mandatów). Formacja ta była zapleczem politycznym urzędującego burmistrza P. Psikusa. Dwóch radnych Porozumienia Samorządowego nie wzięło ponownie udziału w wyborach. Swoje listy wyborcze Porozumienie wystawiło również w 2 okręgach wyborczych do Rady Powiatu Kępińskiego.

Drugim ugrupowaniem, które wykazało się dużą sprawnością organizacyjną w zgłaszaniu kandydatów na radnych w badanej elekcji samorządowej, była Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego. Na listach wyborczych umieszczono 35 kandydatów. Najsłabszą reprezentację posiadała w okręgu wiejskim. W kadencji 2002-2006 ugrupowanie to miało 3 radnych i tylko jeden z nich nie uczestniczył ponownie w wyborach

samorządowych. Ten komitet wyborczy obecny był również we wszystkich 3 okręgach wyborczych w wyborach do Rady Powiatu. Wspólnota miała też ścisłe związki z Platformą Obywatelską²⁹.

Z kolei na listach Forum Społeczno-Gospodarczego znalazło się 28 kandydatów. W poprzedniej kadencji ugrupowanie to miało tylko 1 radnego. W elekcji w 2006 roku Forum swoje listy wyborcze zgłosiło również we wszystkich okręgach do Rady Powiatu.

Nowym podmiotem biorącym udział w wyborach w 2006 roku był Komitet Wyborczy Kobiety w Samorządzie³⁰. Powstał on na bazie działającego w Kępnie i powiecie kępińskim od 2004 roku stowarzyszenia „Uśmiech”. Zgłosił kandydatki w dwóch okręgach wyborczych do rady miejskiej oraz jedną do rady powiatu. Był jednak pewnym ewenementem wśród badanych komitetów wyborczych, zarówno ze względu na nazwę, jak i samych kandydatów – były to wyłącznie kobiety.

Kępińska lewica, która w kadencji 2002-2006 posiadała aż 5 radnych i była drugą siłą polityczną samorządu, w 2006 roku wystawiła jedynie 29 kandydatów (na 42 możliwych) w wyborach do Rady Miejskiej Kępna.

Obok Kalisza, Krotoszyn był miastem, w którym zgłoszono największą liczbę komitetów wyborczych. Na 9 komitetów 4 były komitetami partii politycznych, pozostałe 5 było lokalnymi komitetami wyborczymi. W sumie zgłoszono aż 215 kandydatów.

Z 8 radnych, którzy zrezygnowali z ponownego udziału w rywalizacji wyborczej 2006 roku, aż 5 to osoby, których komitety wyborcze nie zarejestrowały własnych list wyborczych. Dotyczyło to 2 radnych komitetu wyborczego Zdrowie oraz 3 komitetu wyborczego Razem. Nie zdecydowali się oni ubiegać o reelekcję z list innych ugrupowań.

Tabela II.10

Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach do Rady Miejskiej Krotoszyna w 2006 roku

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba zgłoszonych kandydatów w okręgu			
		Razem	Miasto		Wieś
			I	II	III
4	PiS	19	8	6	5
5	PO	20	7	8	5
6	LiD	22	8	9	5

²⁹ Poprzez A. Tyre, szefa struktur powiatowych PO, który w 2006 roku ubiegał się o miejsce w radzie powiatu kępińskiego z list Wspólnoty (http://www.wielkopolski.platforma.org/kepinski/nasze_wladze.html – 9.03.2010), oraz J. Grabowskiego, przewodniczącego koła PO w Kępnie, który kandydował do Rady Miejskiej w Kępnie (<http://www.wielkopolski.platforma.org/kepinski/kepno/index.html> – 11.03.2010). Z kolei K. Rudziński i R. Nikodem w 2007 roku weszli w skład Rady Samorządowej PO.

³⁰ Zob. „Ilustrowany Tygodnik Powiatowy” 2006, nr 44, s. 13 oraz <http://krs.ms.gov.pl>.

7	Samoobrona RP	27	10	8	9
18	Samorządowa Inicjatywa Obywatelska	29	13	16	0
19	Samorządowe Porozumienie Ludowe	32	10	12	10
20	Samorządowe Forum Gospodarcze	39	13	16	10
21	Czas na Krotoszyn	22	8	8	6
22	Moje Miasto Krotoszyn	5	0	5	0

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Najwięcej kandydatów na radnych zarejestrowało Samorządowe Forum Gospodarcze (lista nr 20), które w wyborach w 2002 roku brało udział pod nazwą Rzemiosło i Usługi. Zdobyło wówczas 2 miejsca w radzie. W 2006 roku Samorządowe Forum Gospodarcze również wystawiło listy wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej oraz na Burmistrza Sulmierzyc. Nie brało udziału w rywalizacji wyborczej do Rady Powiatu Krotoszyńskiego.

Aktywność wśród komitetów wyborczych wykazało również Samorządowe Porozumienie Ludowe (lista nr 19). Kandydaci umieszczeni na listach wyborczych SPL cztery lata wcześniej ubiegali się o mandat głównie z list Polskiego Stronnictwa Ludowego (zdobyli wówczas 4 miejsca w radzie). Samorządowe Porozumienie Ludowe *de facto* należy więc traktować jako komitet wyborczy PSL. Na listach SPL byli również przedstawiciele Forum Młodych Ludowców, ochotniczych straży pożarnych, kółek rolniczych, kół gospodyń wiejskich, Bractwa Kurkowego, Ludowych Zespołów Sportowych, Grup Producentek, Izby Rolniczej oraz Rolniczych Związków Branżowych³¹. Samorządowe Porozumienie Ludowe było komitetem wyborczym, które aktywnie uczestniczyło również w wyborach do Rady Powiatu Krotoszyńskiego i w wyborach do Rady Miejskiej i Burmistrza Kobyłina oraz Rady Miejskiej w Koźminie Wielkopolskim. W części gmin Powiatu Krotoszyńskiego zamiast SPL listy wyborcze wystawiło Polskie Stronnictwo Ludowe.

Liczącym się ugrupowaniem politycznym krotoszyńskiego samorządu kadencji 2002-2006 była również Samorządowa Inicjatywa Obywatelska (SIO – lista nr 18)³². Miała 4 radnych, wśród nich późniejszego posła na Sejm RP z ramienia Platformy Obywatelskiej – M. Orzechowskiego. Można więc na tej podstawie antycypować, że wśród kandydatów SIO były osoby popierające PO lub sympatyzujące z nią. SIO listy wyborcze wystawiła również do Rady Powiatu, Rady Miejskiej i w wyborach Burmistrza Koźmina Wielkopolskiego i Kobyłina oraz do rad w Zdunach i Rozdrażewie³³.

³¹ Zob. materiały wyborcze Samorządowego Porozumienia Ludowego.

³² *Zrealizowaliśmy nasz program wyborczy!*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 43, s. 19.

³³ *Nam możesz zaufać! Wywiad z Leszkiem Kulką – przewodniczącym stowarzyszenia Samorządowa Inicjatywa Obywatelska*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 43, s. 15.

Podmiotem, który posiadał doświadczenie w krotoszyńskim samorządzie, była również lewica (która w latach 2002-2006 stanowiła największą siłę opozycyjną w mieście – dysponowała 6 radnymi). Ale już liczba kandydatów umieszczonych na listach wyborczych w 2006 roku może wskazywać na problemy kadrowe i słabość organizacyjną jej struktur partyjnych. Czołowe miejsca na listach wyborczych koalicji SLD+SD-PL+PD+UP Lewica i Demokraci zajmowały osoby, które wcześniej (2002) zdobyły doświadczenie w wyborach do Rady Miejskiej Krotoszyna. Ugrupowanie LiD zdołało jeszcze zarejestrować listy wyborcze do Rady Powiatu oraz w niektórych okręgach wyborczych do rad w Zdunach, Kobylinie i Koźminie.

Wśród innych partyjnych komitetów biorących udział w elekcji w 2006 roku były: Prawo i Sprawiedliwość, Platforma Obywatelska RP oraz Samoobrona RP³⁴. Na ich listach wyborczych znalazła się stosunkowo mała liczba kandydatów (od 19 do 27). Wszystkie partie zarejestrowały również własne listy wyborcze do Rady Powiatu Krotoszyńskiego oraz częściowo w pozostałych gminach powiatu.

W trudnej sytuacji przed wyborami znalazła się krotoszyńska Platforma Obywatelska. Jej członkowie lub sympatycy o mandat radnego ubiegali się z 3 różnych list: partyjnej, Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej oraz Samorządowego Forum Gospodarczego.

Dodatkowo w wyborach do Rady Miejskiej Krotoszyna wzięły udział dwa lokalne komitety: Czas na Krotoszyn (lista nr 21) oraz Moje Miasto Krotoszyn (lista nr 22). Ich aktywność była bardzo słaba i ograniczała się wyłącznie do wyborów do Rady Miejskiej. KW Czas na Krotoszyn zdołał zarejestrować kandydatów we wszystkich okręgach, ale ich liczba nie była imponująca (22). Z kolei komitet Moje Miasto Krotoszyn własne listy zarejestrował tylko w jednym okręgu wyborczym.

W Ostrowie Wielkopolskim zgłoszono w sumie 187 kandydatów. Widoczna była dominacja partyjnych komitetów wyborczych. Oprócz Polskiego Stronnictwa Ludowego i Krajowej Partii Emerytów i Rencistów, wszystkie komitety wyborcze partii politycznych, które brały udział w podziale jednolitych numerów list wyborczych, zgłosiły swoje listy i wszystkie wystawiły swoje listy również w wyborach do Rady Powiatu Ostrowskiego.

W wyborach do ostrowskiego samorządu jedynie dwa komitety można uznać za inicjatywę lokalną. W porównaniu z 2002 rokiem zmniejszyła się liczba podmiotów biorących udział w wyborach do Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego (w roku 2002 było 10 komitetów wyborczych).

³⁴ Przed wyborami w trudnej sytuacji znalazła się Samoobrona RP. Część działaczy, którzy kilka lat wcześniej zakładali partię, została zawieszona w prawach członka, gdyż sprzeciwili się ingerencji partyjnej centrali w kwestii kolejności na listach wyborczych. Zob. *Ostry konflikt w Samoobronie*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 41, s. 3.

Spośród radnych kadencji 2002-2006 o reelekcję do rady miejskiej nie ubiegało się aż 10 (5 wywodzących się z lewicy, 3 z Porozumienia Centroprawicy Nasze Miasto – Nasz Powiat – Nasza Gmina oraz po jednym z Samoobrony RP oraz Porozumienia i Współpracy). Część z nich aktywność polityczną jeszcze w trakcie kadencji skierowała na inne obszary. J. Urbaniak został posłem na Sejm RP, M. Kruszyński zaś zaczął pełnić funkcję zastępcy prezydenta Poznania. Z kolei M. Małąg została wybrana na radną powiatu ostrowskiego (PiS), a R. Żelanowski na radnego Sejmiku Województwa Wielkopolskiego. Byli radni SLD-UP praktycznie wycofali się z życia politycznego.

Tabela II.11

**Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach
do Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego w 2006 roku**

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba zgłoszonych kandydatów w okręgu			
		Razem	Miasto		
			I	II	III
2	LPR	6	0	6	0
4	PiS	23	6	8	9
5	PO	35	10	12	13
6	LiD	42	14	14	14
7	Samoobrona RP	23	6	11	6
20	Samorząd 2006 - BIS	18	6	7	5
21	Nowy Ostrów	40	16	10	14

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Na etapie zgłaszania list najślabszym komitetem wyborczym była Liga Polskich Rodzin, która zdołała zarejestrować jedynie listę wyborczą w jednym okręgu. Obok Samoobrony i lewicy, była komitetem wyborczym partii politycznej, która również cztery lata wcześniej brała udział w rywalizacji wyborczej w ostrowskim samorządzie.

Najważniejszą siłą polityczną Ostrowa Wielkopolskiego w latach 2002-2006 była lewica posiadająca aż 10 mandatów w 23 osobowej Radzie Miejskiej. Z tej też formacji wywodził się prezydent miasta. Także w 2006 roku lewica (KW SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci) wystawiła największą liczbę kandydatów na radnych.

Podmiotami, które nie brały udziału w elekcji w 2002 roku, były Prawo i Sprawiedliwość, Platforma Obywatelska RP, Samorząd 2006 – BIS (lista nr 20) oraz komitet wyborczy Macieja Klósaka Blok „Nowy Ostrów” (lista nr 21).

W Ostrowie Wielkopolskim wystąpiła jednak podobna sytuacja jak w Kaliszu. Otóż na listach komitetów wyborczych niebiorących udziału w wyborach do Rady

Miejskiej Ostrowa w poprzedniej kadencji znalazły się osoby posiadające doświadczenie w pracy samorządowej.

Na listach Prawa i Sprawiedliwości były osoby, które mandat radnego w 2002 roku zdobyły przede wszystkim z list komitetu wyborczego M. Kruszyńskiego Porozumienie i Współpraca oraz Porozumienia Centroprawicy Nasze Miasto – Nasz Powiat – Nasza Gmina. Podobnie było z kandydatami na radnych z list Platformy Obywatelskiej RP. Trzon ich list tworzyli przede wszystkim byli radnymi Porozumienia Centroprawicy.

Komitetem wyborczym, który zgromadził praktycznie wszystkich przedstawicieli ugrupowań biorących udział w wyborach w 2002 roku, był Nowy Ostrów. Stąd na jego listach wyborczych znaleźli się radni lub kandydaci na radnych reprezentujący w poprzedniej kadencji Samoobronę RP, lewicę, Porozumienie Centroprawicy oraz Porozumienie i Współpracę. Ugrupowanie Nowy Ostrów było zapleczem ubiegającego się o stanowisko prezydenta miasta M. Klósaka. W nazwie komitetu wyborczego pojawiły się dane personalne tego kandydata. Podobne rozwiązanie przyjął w 2002 roku M. Kruszyński. Nowy Ostrów nie wystawił własnych list wyborczych do Rady Powiatu Ostrowskiego, ale już po wyborach, 27 grudnia 2006 roku, powstało stowarzyszenie Nowy Ostrów, którego prezesem został B. Szombara³⁵.

W Ostrzeszowie 6 podmiotów politycznych zgłosiło 166 kandydatów; 4 komitety wyborcze miały charakter partyjny, dwa zaś lokalny. W 2002 roku w rywalizacji wyborczej uczestniczyły tylko 4 ugrupowania. Spośród radnych kadencji 2002-2006 nie brało udziału w rywalizacji 5 osób reprezentujących Polskie Stronnictwo Ludowe (2 radnych), Ziemię Ostrzeszowską (2 radnych) oraz Stowarzyszenie Komitet Blok Gospodarczy (1 radny).

Tabela II.12

**Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach
do Rady Miejskiej Ostrzeszowa w 2006 roku**

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba zgłoszonych kandydatów w okręgu			
		Razem	Miasto		Wieś
			I	II	III
1	PSL	38	12	10	16
4	PiS	22	10	6	6
6	LiD	39	14	12	13
7	Samoobrona RP	11	6	0	5
18	Blok Gospodarczy	31	12	9	10
19	Ziemia Ostrzeszowska	25	9	7	9

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

³⁵ Zob. <http://krs.ms.gov.pl> (22.01.2010).

Większość podmiotów biorących udział w elekcji w 2006 roku posiadała doświadczenie w rywalizacji wyborczej. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują Polskie Stronnictwo Ludowe (9 mandatów w kadencji 2002-2006), Blok Gospodarczy³⁶ – lista nr 18 (w poprzedniej kadencji 6 mandatów) oraz lewica (4 mandaty). W wyborach w 2006 roku na ich listach wyborczych było najwięcej kandydatów (od 31 do 39). Blok Gospodarczy był ugrupowaniem posiadającym związki z Platformą Obywatelską RP. Na przykład S. Wabnic oraz 3 radnych Rady Miejskiej w 2007 roku weszli w skład Rady Samorządowej tej partii³⁷.

Także Ziemia Ostrzeszowska (lista nr 19) brała udział w wyborach samorządowych w 2002 roku, zdobywając 2 mandaty w Radzie Miejskiej Ostrzeszowa.

Najmniejszą liczbę kandydatów zgłosiły dwa podmioty, które nie miały doświadczenia we wcześniejszej rywalizacji, a mianowicie Prawo i Sprawiedliwość oraz Samoobrona RP.

Wszystkie ugrupowania biorące udział w rywalizacji wyborczej do Rady Miejskiej w Ostrzeszowie posiadały własne listy wyborcze w wyborach do Rady Powiatu Ostrzeszowskiego.

W ostatniej z analizowanych gmin – Pleszewie – wyborach do rady miejskiej uczestniczyło 7 komitetów wyborczych³⁸. Na ich listach znalazło się łącznie 219 kandydatów. Cztery komitety wyborcze zostały zgłoszone przez partie polityczne, trzy – przez lokalne organizacje. Wszystkie były znane z dotychczasowej działalności w lokalnym środowisku. Nie zawiązał się żaden komitet wyborczy wyborców, który powstałby wyłącznie w celu udziału w wyborach samorządowych.

W wyborach w 2006 roku tylko jeden radny z SLD z poprzedniej kadencji nie brał udziału w rywalizacji wyborczej do władz miasta, ale został kandydatem Towarzystwa Miłośników Pleszewa w wyborach do Rady Powiatu Pleszewskiego.

Tabela II.13

**Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach
do Rady Miejskiej Pleszewa w 2006 roku**

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba zgłoszonych kandydatów w okręgu			
		Razem	Miasto		Wieś
			I	II	III
4	PiS	28	13	7	8
5	PO	24	11	8	5

³⁶ Od 2004 roku jest stowarzyszeniem (<http://krs.ms.gov.pl> (22.01.2010)).

³⁷ Zob. [http://radnidlakalisza.pl/\(2.09.2010\)](http://radnidlakalisza.pl/(2.09.2010)).

³⁸ W 2002 roku było 5 komitetów wyborczych.

6	LiD	41	14	11	16
7	Samoobrona RP	21	6	6	9
19	Razem dla Pleszewa	41	13	12	16
20	Forum Samorządowe	23	7	10	6
21	Towarzystwo Miłośników Pleszewa	41	13	12	16

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Największą liczbę kandydatów zgłosiły ugrupowania: SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci, „Razem dla Pleszewa” i Towarzystwo Miłośników Pleszewa.

KW SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci zgłosił 41 kandydatów na radnych. W wyborach w 2006 roku listy wyborcze koalicji LiD zostały dość istotnie osłabione w związku z samodzielnym startem Towarzystwa Miłośników Pleszewa. Dodatkowo w pleszewskim SLD, będącym trzonem koalicji LiD, zaszły daleko idące zmiany we władzach partii, zwłaszcza w organizacji miejsko-gminnej.

Wśród partii politycznych swoje listy wyborcze wystawiło również Prawo i Sprawiedliwość. Na listach tego komitetu wyborczego umieszczono 28 kandydatów. PiS słabą reprezentację posiadało zwłaszcza w okręgu miejskim nr 2 oraz w okręgu wiejskim. Wcześniej, w 2002 roku, kandydaci PiS pojawili się na listach Forum Samorządowego Ziemi Pleszewskiej.

Podobną liczbę kandydatów zgłosił kolejny komitet wyborczy partii politycznej – Platforma Obywatelska RP. O słabej pozycji PO w środowisku wiejskim Pleszewa, świadczy fakt, że na 16 możliwych do zgłoszenia kandydatów wystawiła ustawowe minimum (5). Cztery lata wcześniej kandydaci PO ubiegali się o mandat przede wszystkim z list Forum Młodych Ziemi Pleszewskiej.

Najmniej kandydatów wystawił KW Samoobrony RP. Nawet na terenach wiejskich, na których partia ta winna posiadać rozbudowane struktury, zgłoszono zaledwie 9 kandydatów. Sytuacja w okręgach miejskich była jeszcze gorsza. Ale już w latach 2002-2006 partia ta posiadała jednego przedstawiciela w Radzie Miejskiej Pleszewa.

W wyborach uczestniczyły też komitety lokalne, które zgłosiły swoich kandydatów do Rady Miejskiej w Pleszewie. Były to Razem dla Pleszewa (lista nr 19), Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej (lista nr 23) oraz Towarzystwo Miłośników Pleszewa (lista nr 21). Wszystkie komitety wyborcze powstały na bazie istniejących już stowarzyszeń. Razem dla Pleszewa powstało 27 kwietnia 2001 roku, Towarzystwo Miłośników Pleszewa – 4 czerwca 2003 roku, a Forum Samorządowe – 10 września 2003 roku³⁹.

³⁹ Zob. <http://krs.ms.gov.pl> (22.01.2010).

Razem dla Pleszewa zgłosiło aż 41 kandydatów na radnych. Było to ugrupowanie posiadające bogate doświadczenie w pleszewskim samorządzie, a przez pewien czas było główną, obok SLD, siłą polityczną w mieście (koniec lat dziewięćdziesiątych). Powstało z inicjatywy lokalnych przedsiębiorców (głównie rzemieślników) jako ugrupowanie lokalne wobec ówczesnego burmistrza Pleszewa, odwołanego w 1997 roku. Na skutek późniejszych konfliktów część radnych w 2003 roku utworzyła Towarzystwo Miłośników Pleszewa. W kadencji 2002-2006 Razem dla Pleszewa posiadało 3 radnych.

Z kolei Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej wystawiło tylko 23 kandydatów. To ugrupowanie również było bardzo doświadczone w rywalizacji wyborczej, a jego kandydaci sprawowali władzę w mieście w latach 1990-1997 i kojarzono ich z prawą stroną sceny politycznej. Źródłem Forum Samorządowego należy upatrywać w działającej w połowie lat dziewięćdziesiątych Lidze Miejskiej, a jego członkowie w 1998 roku reprezentowali listy komitetu wyborczego Ugrupowań Posierpniowych (wówczas na tych listach wyborczych znaleźli się również późniejsi kandydaci PO i PiS). W wyborach w 2002 roku Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej zdobyło 5 mandatów.

Ostatnim z komitetów wyborczych było Towarzystwo Miłośników Pleszewa, które obok LiD i RdP zgłosiło największą liczbą kandydatów na radnych. Już w wyborach w 2002 roku, choć startowali oni z list SLD-UP, stanowili znaczącą siłę polityczną pleszewskiego samorządu. Po utworzeniu własnego klubu radnych stali się bezpośrednim zapleczem politycznym burmistrza Pleszewa – M. Adamka. Na listach TMP byli również kandydaci popierani przez Polskie Stronnictwo Ludowe.

Wszystkie trzy inicjatywy lokalne były obecne w wyborach do Rady Powiatu Pleszewskiego.

3. Kandydaci na burmistrzów (prezydentów miast)

W 2006 roku po raz drugi lokalna społeczność mogła w wyborach bezpośrednich wybierać wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Podmiotami uprawnionymi do zgłaszania kandydatów były te komitety wyborcze, które zarejestrowały listy wyborcze do rad gmin w co najmniej połowie okręgów wyborczych danej gminy. Wybory przeprowadzono w 2135 gminach do 20 000 mieszkańców oraz 325 gminach powyższej 20 000 mieszkańców (w tym 64 miastach na prawach powiatu).

Tabela II.14

**Kandydaci na burmistrzów (prezydentów miast)
w gminach powyżej 20 000 mieszkańców w 2006 roku (%)**

Komitet wyborczy	Polska	Województwo Wielkopolskie	Południowa Wielkopolska
Partie polityczne i koalicje	44,43	38,30	53,85
PSL	3,24	2,84	0,00
LPR	3,42	0,71	0,00
KPEiR	0,18	0,00	0,00
PiS	12,85	8,51	3,85
PO	10,25	10,64	15,38
LiD	9,37	9,93	23,08
Samoobrona RP	5,13	5,56	11,54
Pozostałe (w tym ugrupowania lokalne)	55,57	61,70	46,15

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W skali kraju, w gminach liczących powyżej 20 000 mieszkańców (w tym w miastach na prawach powiatu) najczęściej kandydatów zgłosiły ugrupowania lokalne (55,57%). Wskaźnik dla całego województwa wielkopolskiego był jeszcze wyższy i wyniósł ponad 60%. Jednakże na analizowanym terenie południowej Wielkopolski to partie polityczne wykazały się większą aktywnością (53,85%). Odsetek ten był znacznie wyższy również od średniej ogólnokrajowej. Szczególnie aktywne okazały się struktury Lewicy i Demokratów, Platformy Obywatelskiej RP oraz Samoobrony RP. Niższy był odsetek kandydatów Prawa i Sprawiedliwości, natomiast kandydatów oficjalnie nie wystawiło Polskie Stronnictwo Ludowe.

Na 48 komitetów wyborczych, które zarejestrowały listy wyborcze do rad miejskich w południowej Wielkopolsce, kandydatów na burmistrza (prezydenta miasta) zgłosiło 26 komitetów (54,17%). W 2002 roku przy takiej samej liczbie komitetów wyborczych kandydatów na burmistrza (prezydenta miasta) było aż 36 (75%).

Tabela II.15

**Liczba kandydatów na burmistrzów (prezydentów miasta)
w wyborach w roku 2002 i 2006**

Lp.	Gmina	Liczba kandydatów	
		2002	2006
1.	Jarocin	5	4
2.	Kalisz	9	5

3.	Kępno	4	3
4.	Krotoszyn	4	5
5.	Ostrów Wlkp. (m.)	5	3
6.	Ostrzeszów	4	2
7.	Pleszew	5	4
RAZEM		36	26

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W pierwszych bezpośrednich wyborach burmistrza (prezydenta miasta) najwięcej kandydatów zgłoszono w Kaliszu (9 osób), a następnie Jarocinie, Ostrowie Wielkopolskim i w Pleszewie (po 5 osób). W pozostałych gminach w rywalizacji wyborczej brało udział po 4 kandydatów.

Po pierwszej czteroletniej kadencji burmistrzów (prezydentów miast) dość znacząco zmniejszyła się liczba kandydatów. Zjawisko to wystąpiło we wszystkich, poza Krotoszynem, gminach. Największy spadek liczby kandydatów zanotowano w Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim oraz Ostrzeszowie.

Tabela II.16

**Kandydaci na burmistrzów (prezydentów miasta)
w wyborach w 2006 roku**

Jarocin		
1.	M. Drzazga	Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej
2.	A. Mejdzińska	Jarociniacy
3.	M. Kostka	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci
4.	A. Pawlicki	Ziemia Jarocińska
Kalisz		
1.	W. Muth	Prawo i Sprawiedliwość
2.	E. Bąkowska	Samoobrona RP
3.	W. Sitarz	Platforma Obywatelska RP
4.	J. Pęcherz	Samorządny Kalisz
5.	A. Ordziejewski	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci
Kępno		
1.	W. Mazurkiewicz	Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego
2.	K. Dąbrowski	Forum Społeczno-Gospodarcze
3.	P. Psikus	Porozumienie Samorządowe Kępno 2006
Krotoszyn		
1.	J. Jokś	Samorządowe Porozumienie Ludowe

2.	K. Krysztofiak	Czas na Krotoszyn
3.	M. Urbaniak	Samoobrona RP
4.	P. Ratajczak	Platforma Obywatelska RP
5.	Z. Brodziak	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci
Ostrów Wielkopolski		
1.	R. Torzyński	Platforma Obywatelska RP
2.	J. Świątek	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci
3.	M. Klósak	Blok „Nowy Ostrów”
Ostrzeszów		
1.	S. Wabnic	Blok Gospodarczy
2.	G. Więcek	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci
Pleszew		
1.	M. Sitnicki	Platforma Obywatelska RP
2.	S. Wojtczak	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci
3.	S. Cierniak	Samoobrona RP
4.	M. Adamek	Towarzystwo Miłośników Pleszewa

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Przedmiotem poniższej analizy jest stopień, w jakim komitety wyborcze tworzące wspólną grupę list w wyborach do rady miejskiej zdecydowały się na wystawienie wspólnego kandydata na burmistrza (prezydenta miasta). Z analizowanych gmin znanych jest jedynie 8 takich przypadków (30,77%). W aż 5 przypadkach wspólnym kandydatem byli urzędujący burmistrzowie miast.

Związek między zgłaszaniem kandydata na burmistrza (prezydenta miasta) a tworzeniem wspólnej grupy list można ująć w 3 mechanizmy.

Pierwszy to tworzenie grupy list wyłącznie przez partie polityczne i wystawianie wspólnego kandydata. Sytuacja taka wystąpiła jedynie w Ostrowie Wielkopolskim, gdzie wspólną grupę list utworzyły Platforma Obywatelska RP, Prawo i Sprawiedliwość oraz Liga Polskich Rodzin. Ich kandydatem na prezydenta miasta był przedstawiciel PO – R. Torzyński.

Drugi mechanizm to grupowanie się wyłącznie lokalnych komitetów wyborczych wystawiających jednego kandydata na burmistrza (prezydenta miasta). Zjawisko to wystąpiło w Kaliszu (macierzysty komitet wyborczy prezydenta J. Pęcherza utworzył wspólną grupę list z Wszystko dla Kalisza oraz Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Kaliskiej), w Kępnie (komitet wyborczy burmistrza P. Psikusa utworzył grupę list z komitetem wyborczym Kobiety w Samorządzie) oraz w Krotoszynie (burmistrz J. Jokś był

kandydatem ugrupowań: Samorządowe Porozumienie Ludowe, Samorządowa Inicjatywa Obywatelska oraz Moje Miasto Krotoszyn).

Trzeci mechanizm to zgłaszanie kandydata na burmistrza (prezydenta miasta) przez ugrupowania lokalne i partie polityczne tworzące wspólną grupę list. Zjawisko takie wystąpiło w Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim, Ostrzeszowie oraz w Pleszewie. Poza Ostrzeszowem kandydatami na burmistrza (prezydenta miasta) byli przedstawicielami partii politycznych, a nie ugrupowań lokalnych. W Kaliszu i Pleszewie byli to kandydaci reprezentujący Platformę Obywatelską RP (W. Sitarz, M. Sitnicki), w Ostrowie Wielkopolskim zaś koalicyjny komitet wyborczy SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci (J. Świątek).

W 4 przypadkach ugrupowania, mimo że utworzyły wspólną grupę list do rady miejskiej, wystawiły własnych kandydatów na burmistrzów. Było tak w Jarocinie (Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej i Jarociniacy), w Kaliszu (Prawo i Sprawiedliwość i Samoobrona RP), w Kępnie (Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego i Forum Społeczno-Gospodarcze) oraz w Pleszewie, gdzie 3 ugrupowania tworzące wspólną grupę list wystawiły własnych kandydatów na burmistrza (SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci, Samoobrona RP, Towarzystwo Miłośników Pleszewa). Dotyczyło to 9 komitetów (34,61%). Taka sama liczba kandydatów została zgłoszona przez komitety wyborcze, które nie tworzyły wspólnej grupy list.

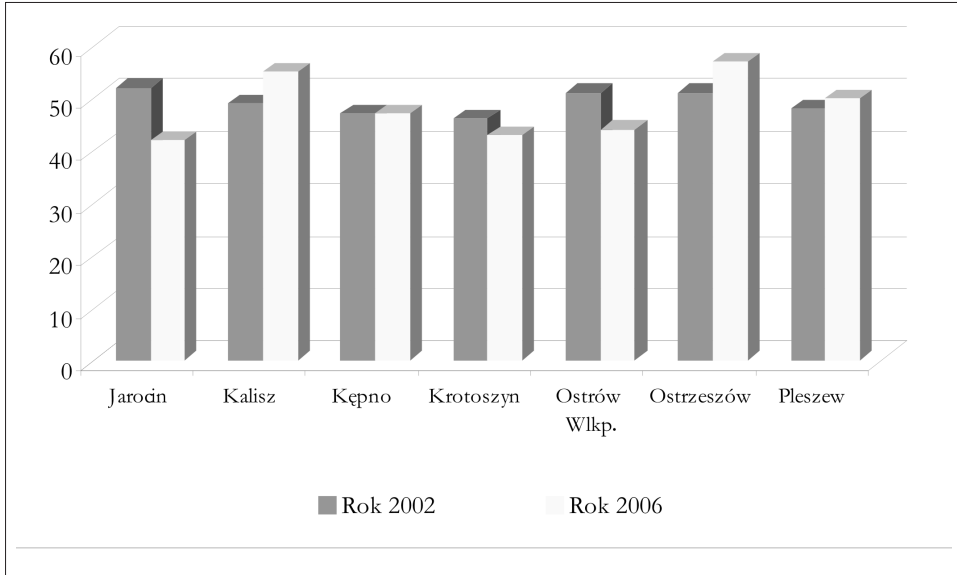
Inne ciekawe zjawisko to działania ugrupowań opozycyjnych wobec urzędujących burmistrzów (prezydentów miast). W dwóch miastach, Ostrowie Wielkopolskim oraz w Pleszewie, wystąpiło wyraźne zjawisko zorganizowanej opozycji wobec urzędującego burmistrza (prezydenta miasta). Tworzyły ją ugrupowania posierpniowe, kojarzone z tak zwaną prawą częścią sceny politycznej. Natomiast urzędujący burmistrz (prezydent miasta) wywodził się lub był kojarzony z lewicą. W miastach tych wspólnego kandydata zgłosiły Platforma Obywatelska RP oraz Prawo i Sprawiedliwość (wraz z innymi ugrupowaniami). Natomiast w 3 miastach – Krotoszynie, Jarocinie i Kępnie – antyburmistrzowska opozycja była zdekomponowana i wystawiła wielu kontrkandydatów.

Z 26 kandydatów 14 zostało zgłoszonych przez komitety wyborcze partii politycznych (53,84%). We wszystkich miastach, oprócz Kępna, kandydatów zgłosił Komitet Wyborczy SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci. W 4 miastach swoich kandydatów miała Platforma Obywatelska RP (Kalisz, Krotoszyn, Ostrowo Wielkopolski, Pleszew), w 3 – Samoobrona RP (Kalisz, Krotoszyn, Pleszew), a w 1 – Prawo i Sprawiedliwość (Kalisz).

Średnia wieku kandydatów na burmistrzów (prezydentów) wynosiła 48 lat i była zbliżona do średniej z 2002 roku (49 lat).

Rysunek II.1

**Średni wiek kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast)
w wyborach w roku 2002 i 2006**

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W 3 miastach średni wiek kandydatów w 2006 roku był niższy niż w roku 2002 (Jarocin, Krotoszyn, Ostrów Wielkopolski). Z kolei w Kaliszu, Ostrzeszowie oraz w Pleszewie średni wiek kandydatów był wyższy w 2006 roku. Na tym samym poziomie pozostał jedynie w Kępnie.

Kandydaci na burmistrzów (prezydentów miast) byli osobami lepiej wykształconymi. W 2002 roku z wyższym wykształceniem było 86,1% kandydatów, natomiast w wyborach w 2006 roku tylko jeden kandydat posiadał wykształcenie średnie. Zatem w analizowanych wyborach aż 96,1% kandydatów legitymowało się wykształceniem wyższym, niektórzy również stopniem naukowym doktora.

Kampania wyborcza

1. Instrumenty komunikowania się z wyborcami oraz ich finansowanie

W kampanii wyborczej 2006 roku wykorzystywano standardowe i znane z innych elekcji narzędzia komunikowania się z wyborcami. W szerokim zakresie wykorzystywano przede wszystkim lokalne media (prasę, radio, telewizję), plakaty oraz ulotki. Wśród innych form komunikowania się z wyborcami pojawiły się również wydawnictwa, billboardy i plakietki. W niewielkim stopniu wykorzystywano jeszcze Internet; dotyczy to zwłaszcza lokalnych komitetów wyborczych. Podstawą określenia narzędzi wykorzystywanych w kampanii są sprawozdania finansowe komitetów wyborczych. Jednak z powodu rozwiązań normatywnych sposobu i formy składanych sprawozdań trudne jest zbadanie narzędzi wykorzystywanych w kampanii wyborczej na poziomie gminy przez komitety wyborcze partii lub koalicję partii politycznych. Trudności te wynikają przede wszystkim z faktu, że sprawozdania składane są do Państwowej Komisji Wyborczej w formie zbiorczej, bez podziału na poszczególne gminy. Zdobycie szczegółowych informacji na badany temat możliwe jest w stosunku do komitetów wyborczych wyborców oraz organizacji i stowarzyszeń, których sprawozdania finansowe składane są do komisarza wyborczego. Ponieważ zasięg ich działalności bardzo często ogranicza się do jednej gminy (rzadziej do powiatu), możliwe jest dość dokładne określenie ich przychodów, wydatków oraz zobowiązań finansowych. Stąd też w dalszej części publikacji analizie poddano 24 komitety wyborcze (w Jarocinie – 4, Kaliszu – 4, Kępnie – 4, Krotoszynie – 5, Ostrowie Wielkopolskim – 2, Ostrzeszowie – 2, Pleszewie – 3).

W sumie lokalne komitety wyborcze, które uczestniczyły w rywalizacji wyborczej w 2006 roku w analizowanych gminach, przeznaczyły na kampanię wyborczą kwotę 781 539 zł: w Jarocinie – 165 664 zł, Kaliszu – 204 270 zł, Kępnie – 131 035 zł, Krotoszynie – 93 825 zł, Ostrowie Wielkopolskim – 62 213 zł, Ostrzeszowie – 31 543 zł oraz w Pleszewie – 92 989 zł¹.

¹ Sprawozdania finansowe komitetów wyborczych.

Tabela III.1

**Instrumenty marketingu wyborczego wykorzystywane przez lokalne komitety wyborcze
w 2006 roku**

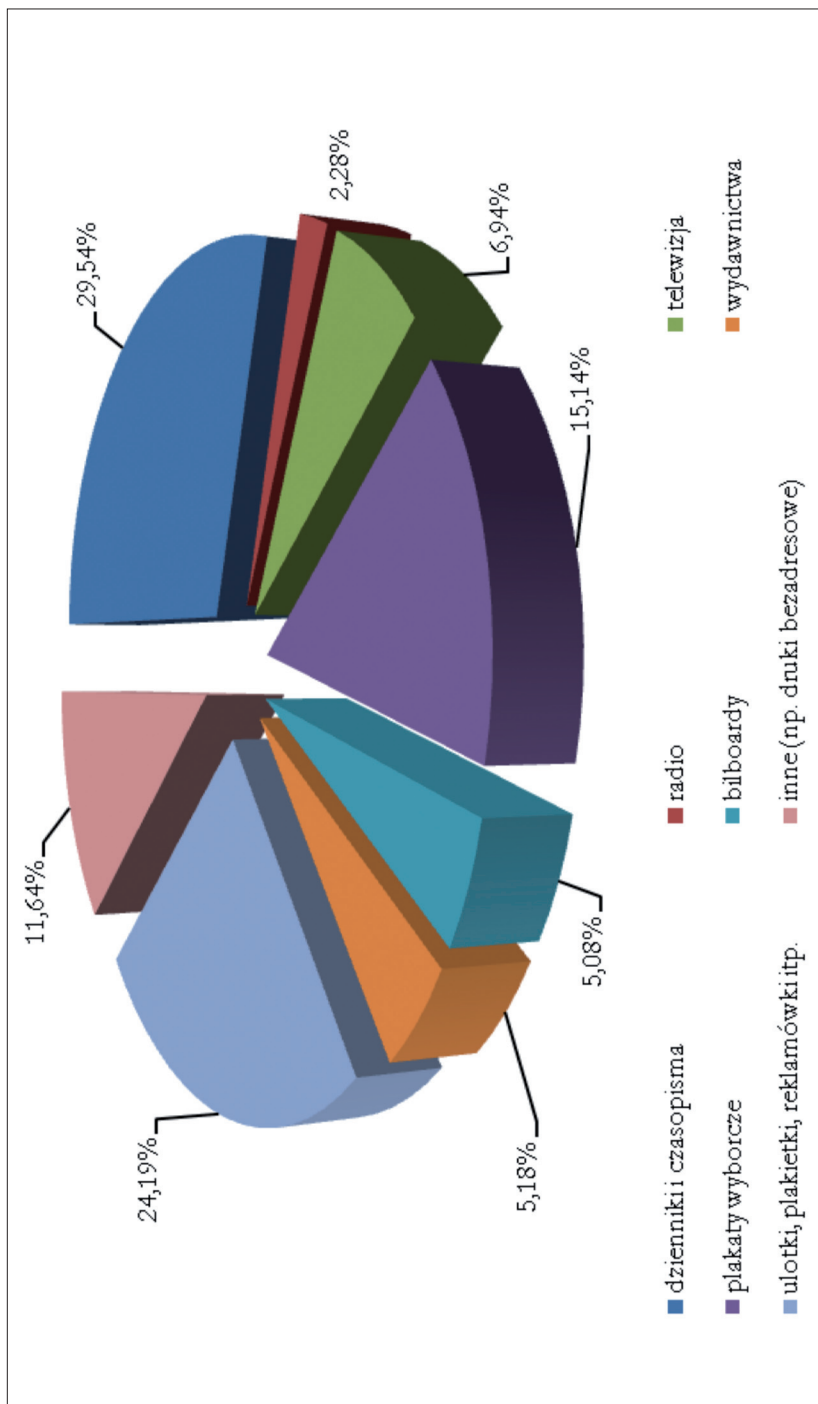
Nazwa komitetu wyborczego	Dzienniki i czasopisma	Radio	Telewizja	Plakaty wyborcze	Billboardy	Wydawnictwa	Ulotki, plakietki, reklamówki	Inne np. druki bezaadresowe
Jarocin								
Ziemia Jarocińska	X	–	X	X	–	X	X	X
Wspólnota Samorządowa	X	–	X	X	–	–	X	X
Wspólna Praca	X	–	–	–	–	–	–	X
Jarociniacy	X	–	–	X	–	–	X	X
Kalisz								
Wszystko dla Kalisza	X	X	X	X	–	X	X	–
KIO*	X	X	X	X	–	–	X	–
TPZK**	X	–	X	X	–	–	X	X
Samorządny Kalisz	X	X	X	X	X	X	X	X
Kępno								
Wspólnota Samorządowa	X	X	–	X	–	–	X	X
Porozumienie Samorządowe	X	X	X	X	X	–	X	X
Kobiety w Samorządzie	X	X	–	X	X	–	–	X
FSG***	X	X	–	X	X	–	X	X
Krotoszyn								
SIO****	X	–	–	X	–	X	X	X
SPL*****	X	–	–	X	–	–	X	X
SFG*****	X	–	–	X	X	–	X	X
Czas na Krotoszyn	X	–	–	X	–	–	X	–
Moje Miasto Krotoszyn	–	–	–	X	–	–	–	X
Ostrów Wlkp.								
Samorząd 2006 BIS	X	–	–	X	–	–	X	–
„NOWY OSTRÓW”	X	X	X	X	–	X	X	X
Ostrzeszów								
Blok Gospodarczy	X	–	X	X	X	X	–	–
Ziemia Ostrzeszowska	X	–	–	X	–	–	X	X
Pleszew								
Razem dla Pleszewa	X	–	X	X	X	–	X	X
Forum Samorządowe	X	–	–	X	–	–	–	X
TMP*****	X	–	X	X	–	–	X	–

*Kaliska Inicjatywa Obywatelska, **Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej, ***Forum Społeczno-Gospodarcze, ****Samorządowa Inicjatywa Obywatelska, *****Samorządowe Porozumienie Ludowe, *****Samorządowe Forum Gospodarcze, *****Towarzystwo Miłośników Pleszewa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych komitetów wyborczych.

Rysunek III.1

Wydatki na kampanię wyborczą komitetów wyborczych organizacji i stowarzyszeń w 2006 roku (%)

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie sprawozdań finansowych komitetów wyborczych.

Środki na kampanię wyborczą pochodziły wyłącznie z wpłat od osób fizycznych. Wpłaty były różne – od symbolicznych 50-100 zł po wpłaty sięgające ponad 10 000 zł. Żaden z lokalnych komitetów wyborczych nie zaciągnął kredytu na sfinansowanie kampanii w wyborach samorządowych.

Największe wydatki ponoszone były przede wszystkim w związku z ogłoszeniami w czasopiśmie, spotami wyborczymi w stacjach radiowych i telewizyjnych, plakatami wyborczymi, billboardami, wydawnictwami, ulotkami, plaketkami, reklamówkami oraz drukami bezadresowymi. Na ten cel przeznaczono blisko 85% wszystkich środków.

Na sfinansowanie materiałów wyborczych umieszczanych w dziennikach i czasopiśmie przeznaczono 29,54% środków. Ta grupa wydatków dominowała w Pleszewie (54,74%), Kępnie (43,61%), Ostrzeszowie (36,06%) oraz w Ostrowie Wielkopolskim (30,61%). W pozostałych gminach – Jarocin, Kalisz i Krotoszyn – wydatki na materiały wyborcze umieszczane w prasie były drugim co do wielkości wydatkiem. Komitety wyborcze korzystały przede wszystkim z prasy lokalnej, której zasięg obejmował dany powiat. W Jarocinie były to „Gazeta Jarocińska”, „Życie Jarocina” oraz w ograniczonym zakresie „Spółdzielca”. W Kaliszu komitety wyborcze kampanię wyborczą koncentrowały na takich czasopiśmie, jak: „7 Dni Kalisza”, „Życie Kalisza”, „Super Fakty Kaliskie” i „Ziemia Kaliska”. Z kolei w Kępnie były to „Twój Puls Tygodnia”, „Tygodnik Kępiński”, „Ilustrowany Tygodnik Powiatowy” oraz „Nasze Kępno”. W Krotoszynie czasopiśmami, w których pojawiały się materiały wyborcze, były „Informacje Regionalne. Tygodnik Powiatu Krotoszyńskiego” i „Rzecz Krotoszyńska”. Duża liczba czasopiśm wykorzystywana była przez komitety wyborcze w Ostrowie Wielkopolskim. Były to przede wszystkim „Gazeta Ostrowska”, „Fakty Ostrowskie”, „Kurier Ostrowski”, „Nasz Rynek” i „Dzień Dobry Ostrów”. Z kolei w Ostrzeszowie i Pleszewie komitety wyborcze prezentowały swe programy na łamach dwóch czasopiśm. W pierwszej z gmin były to „Czas Ostrzeszowski” oraz „Twój Puls Tygodnia”, natomiast w Pleszewie – „Życie Pleszewa” i „Gazeta Pleszewska”. Wiele czasopiśm wydawało w tym okresie specjalne dodatki wyborcze, w których oprócz podstawowych informacji o wyborach (sposób głosowania, siedziby obwodowych komisji wyborczych, podział na okręgi wyborcze itp.), zamieszczano również płatne ogłoszenia wyborcze. Były to materiały wyborcze zarówno indywidualnych kandydatów na radnych, burmistrzów (prezydentów miast), jak i zbiorcze zestawienia kandydatów. Z materiałów zamieszczanych w prasie, poza jednym komitetem wyborczym, skorzystały wszystkie ugrupowania.

Drugą grupę wydatków stanowiły koszty druku ulotek i wyrobu plaketek oraz reklamówek, na które komitety lokalne przeznaczyły 24,19% środków. Wydatki te dominowały wśród komitetów wyborczych w Krotoszynie (36,11%), Kaliszu (29,63%) oraz Jarocinie (25,81%). Z tej formy prowadzenia kampanii wyborczej skorzystało 19 komitetów wyborczych.

Kolejną grupą wydatków były plakaty wyborcze. Wspólnie z billboardami przeznaczono na ten element kampanii ponad 20% środków. Na plakaty najczęściej wydały komitety wyborcze w Ostrzeszowie (24,99%), Krotoszynie (21,84%) oraz w Pleszewie (19,14%). W pozostałych gminach na te wydatki przeznaczano od 7,28 (w Ostrowie Wielkopolskim) do 14,22% środków (w Jarocinie). Plakaty umieszczane były przede wszystkim na słupach ogłoszeniowych i oświetleniowych. Stąd też kolejne wydatki, jakie ponosiły komitety wyborcze, wiązały się z opłatami dla zarządców dróg, przy których umieszczano plakaty wyborcze (Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, Zarząd Wojewódzki Dróg, Zarządy Dróg Powiatowych oraz Zarządy Dróg Miejskich). Poza tym opłaty wnoszone były na rzecz właścicieli słupów ogłoszeniowych oraz oświetleniowych. Na wyborcze billboardy najczęściej środków przeznaczano w Kępnie (11,43%), Kaliszu (7,22%), Krotoszynie (6,40%) i Ostrzeszowie (6,16%). Z tej formy reklamy skorzystało zaledwie 7 komitetów wyborczych. Z ogólnopolskiej sieci billboardów AMS skorzystał tylko Samorządny Kalisz.

Wydatki na spoty telewizyjne były ponoszone przede wszystkim w miastach, w których lokalna telewizja miała największe oddziaływanie. W Kaliszu i w Ostrowie Wielkopolskim na ten cel przeznaczono ponad 12% wydatkowanych środków. W Kaliszu telewizyjna kampania wyborcza toczyła się w lokalnej, ograniczonej tylko do miasta, telewizji TELETOP. W Ostrowie Wielkopolskim była to telewizja kablowa PRO ART. Spoty w telewizji PRO ART wykorzystywane były także w Ostrzeszowie, Jarocinie, a także, choć w niewielkim stopniu, w Pleszewie. W Kępnie korzystano z telewizji SUD. Natomiast w Krotoszynie komitety wyborcze w ogóle nie przeznaczyły środków finansowych na taką formę prowadzenia kampanii. W sumie tylko 11 komitetów wyborczych skorzystało z telewizji jako źródła przekazu wyborczego. Również stacje radiowe były wykorzystywane tylko w tych miastach, w których zasięg i słuchalność były duże. W Kaliszu było to przede wszystkim Radio Centrum (4,24%), w Ostrowie Wielkopolskim – Radio Centrum i Radio Eska (12,29%), a w Kępnie – Radio SUD (5,06%). W pozostałych miastach to narzędzie w kampanii wyborczej nie było wykorzystywane. Generalnie na taką formę prowadzenia kampanii wyborczej zdecydowało się 8 komitetów wyborczych.

Komitety wyborcze wydatkowały środki finansowe również na różnego rodzaju wydawnictwa wyborcze. Stosowano je przede wszystkim w Ostrzeszowie (22,84%), Jarocinie (14,66%) oraz Ostrowie Wielkopolskim (11,22%). W sumie ta forma propagowania kandydatów została wykorzystana zaledwie przez 6 komitetów wyborczych.

Ponadto komitety wyborcze wykorzystywały druki bezadresowe, na które przeznaczano ponad 10% środków. Posłużyło się nimi aż 18 komitetów wyborczych.

Pozostałe wydatki przeznaczone były na organizację spotkań wyborczych, przejazdy kandydatów, wynagrodzenia i pochodne od wynagrodzeń dla osób pracujących

podczas kampanii, odsetki od rachunków bankowych, opłaty dla zarządców i właścicieli słupów ogłoszeniowych, lamp itd.

Do dyspozycji komitetów wyborczych był również bezpłatny czas antenowy w publicznej telewizji regionalnej (TVP 3 Poznań) oraz w publicznym radiu (Radio Merkury Poznań). Wśród lokalnych komitetów wyborczych ta forma promocji nie cieszyła się jednak dużą popularnością. Skorzystały z niej między innymi Ziemia Jarocińska, Jarociniacy, Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej, Towarzystwo Miłośników Pleszewa, Wszystko dla Kalisza, Kaliska Inicjatywa Obywatelska, Nowy Ostrów, Porozumienie Samorządowe.

W miastach, w których sukces odniosły lokalne komitety, to one przeznaczyły największe środki na kampanię wyborczą. Stosowały w zasadzie wszystkie narzędzia komunikacji z wyborcami.

W Jarocinie był to komitet wyborczy Ziemia Jarocińska. Wykorzystał ponad 80% środków finansowych wynikających z należnego limitu, jaki mógłby wykorzystać. Z kolei w Kaliszu zwycięskie ugrupowanie – Samorządny Kalisz – wykorzystało w zasadzie cały przysługujący limit. Ugrupowanie to wykorzystało wszystkie rodzaje środków masowego przekazu: plakaty wyborcze, billboardy, wydawnictwa, ulotki itd. Natomiast w Kępnie największe środki na kampanię przeznaczył Komitet Wyborczy Porozumienie Samorządowe Kępno 2006, wykorzystując limit przysługujących środków. Oprócz wydawnictw, stosował wszystkie narzędzia komunikacji z wyborcami. W Krotoszynie stosunkowo najmniej wydatkowały na kampanię wyborczą ugrupowania lokalne, co spowodowane było najprawdopodobniej tym, że żaden z komitetów wyborczych nie wykorzystywał radia i telewizji, a tylko w niewielkim stopniu billboardy i wydawnictwa. Ich kampania koncentrowała się na prasie (choć w porównaniu z innymi miastami była bardzo ograniczona), plakatach oraz ulotkach. Najwięcej na kampanię wyborczą przeznaczyła Samorządowa Inicjatywa Obywatelska, a mimo to wykorzystała zaledwie 36,6% przysługującego limitu. W Pleszewie komitetem wyborczym, którym przeznaczył najwięcej na kampanię, było Towarzystwo Miłośników Pleszewa. Wykorzystało ono cały przysługujący mu limit.

Najmniej wydatkowały komitety, które powstały *ad hoc*, tuż przed wyborami. Należały do nich między innymi Wspólna Praca z Jarocina, Kaliska Inicjatywa Obywatelska, Kobiety w Samorządzie w Kępnie, Moje Miasto i Czas na Krotoszyn, Samorząd 2006 BIS z Ostrowa Wielkopolskiego, Ziemia Ostrzeszowska. Przeznaczyły one na promocję swych programów od 345,49 do blisko 10 000 zł. Niestety, efekt był taki, że poza komitetem wyborczym Kobiety w Samorządzie, żaden z komitetów wyborczych nie użył mandatu w radzie miejskiej.

2. Program polityczny komitetów wyborczych oraz kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast)

Zmiana sposobu wyboru organu wykonawczego gminy w radykalny sposób zmieniła sposób prowadzenia kampanii wyborczej. Głównym aktorem, wokół którego konstruowano działania marketingowe oraz określano program polityczny, był kandydat na burmistrza (prezydenta miasta). Miejszem prezentacji programów politycznych były przede wszystkim lokalne media oraz materiały wyborcze, zwłaszcza ulotki. Potwierdzają to dane pochodzące ze sprawozdań finansowych komitetów wyborczych. Na ten instrument komunikowania się z wyborcami i prezentacji programu politycznego zdecydowali się w zasadzie wszyscy uczestnicy kampanii. Dodatkowo same lokalne media, a zwłaszcza prasa, organizowały debaty oraz wywiady z kandydatami. Były one prowadzone z udziałem przede wszystkim kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast), bardzo rzadko zaś z kandydatami na radnych. Niektórzy uczestnicy kampanii wyborczej organizowali specjalne konferencje prasowe.

Formułowane przez uczestników kampanii wyborczej programy koncentrowały się na dwóch obszarach. Przede wszystkim w programach wyborczych wskazywano na chęć rozwiązywania tych problemów, z którymi lokalna społeczność boryka się najczęściej, a więc bezrobocie, zły stan dróg, chodników, bazy oświatowo-kulturalnej czy też niewystarczającą pomocą dla osób najbardziej potrzebujących. Oczywiście nie są to problemy wyłącznie badanych gmin, ale wszystkich lokalnych społeczności, co potwierdzają ogólnopolskie badania opinii publicznej. W zależności od specyfiki gminy tak sformułowany program wyborczy uzupełniany był o problemy i potrzeby charakterystyczne dla danej społeczności. Drugi aspekt widoczny w programach wyborczych kandydatów to krytyka urzędujących burmistrzów (prezydentów miast) oraz wskazywanie na zjawiska patologiczne, które powstały w okresie ich rządów. Z kolei urzędujący burmistrzowie (prezydenci miast) w programach wyborczych podkreślali swoje dokonania i osiągnięcia – bardzo często właśnie na tym elemencie formułowali program wyborczy na kolejną kadencję.

W każdej z 7 analizowanych gmin formułowany program wyborczy, poza wskazanymi wyżej ogólnopolskimi bolączkami, koncentrował się na problemach lokalnych. Dzięki temu można również wskazać największe problemy badanych gmin.

W Jarocinie 3 kontrkandydatów burmistrza A. Pawlickiego, głównie na łamach lokalnej prasy podczas przedwyborczych debat i wywiadów, a także w materiałach wyborczych, formułowano pod adresem urzędującego burmistrza zarzuty związane z dużą liczbą spółek komunalnych, a przede wszystkim z brakiem kontroli nad ich funkcjonowaniem, zbyt dużym zadłużeniem gminy (w tym powoływanych w ostatnich latach spółek gminnych), słabym przepływem informacji na linii lokalna administracja–mieszkaniec,

wzrostem obciążeń finansowych mieszkańców, polityką władz w stosunku do sklepów wielkopowierzchniowych, brakiem stworzenia podstaw do rozwoju przedsiębiorczości, brakiem współpracy między gminami powiatu jarocińskiego itd. Konsekwencją takiej krytyki były hasła wyborcze kontrkandydatów na burmistrza. J. Mejińska prowadziła swą kampanię pod hasłem „Będę dobrym burmistrzem”, M. Drzazga – „Jestem jednym z nas”, zaś kandydat lewicy M. Kostka – „Zmiana pokolenia. Zmieniamy Jarocin”². Urzędujący burmistrz krytykę kontrkandydatów uznał jednak za sukces swój i swojego zaplecza politycznego. Podkreślał przede wszystkim zmiany strukturalne w gospodarce komunalnej wprowadzone za jego rządów. Hasłem wyborczym burmistrza A. Pawlickiego było „Gwarancja inwestycji i rozwoju”.

Z propozycji zgłaszanych przez kandydatów na burmistrza większość wiązała się z obszarami działania samorządu, które w ocenie mieszkańców każdej miejscowości są najbardziej zdekapitalizowane, a mianowicie budowa i remont dróg, chodników, bazy edukacyjnej, kulturalnej i sportowej, rozwój mieszkalnictwa. Jeden z podmiotów uczestniczących w rywalizacji wyborczej – KWW Jarociniacy – swoje materiały zamieszczał w prasie. Artykułował przede wszystkim postulaty związane z jawnością życia publicznego, uczciwością, z lepszym pozyskiwaniem środków europejskich, rozwojem kultury (w tym poprzez rozwój festiwalu), zwiększeniem liczby miejsc pracy oraz współpracą oraz zgodą, zwłaszcza z sąsiednimi gminami, władzami powiatu, organizacjami pozarządowymi czy miastami partnerskimi³. W lokalnej prasie były widoczne również jarocińska lewica oraz Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej. Ugrupowania te koncentrowały się na hasłach wyborczych swoich kandydatów na burmistrza miasta. Skromną reklamę prasową miał KWW Wspólna Praca. Hasłem wyborczym ugrupowania było „Dajmy ludziom pracę”.

Kalisz był miastem, w którym w rywalizacji wyborczej uczestniczyło najwięcej komitetów wyborczych. Własnych kandydatów na prezydenta miasta miało 5 komitetów wyborczych: Samorządny Kalisz, Platforma Obywatelska RP, Prawo i Sprawiedliwość, Lewica i Demokraci oraz Samoobrona RP.

Rządzący od czterech lat prezydent J. Pęcherz i jego zaplecze polityczne Samorządny Kalisz w kampanii wyborczej oraz w swoim programie skoncentrowali się na dwóch aspektach. Pierwszy to prezentacja osiągnięć ostatniej kadencji. W materiałach wyborczych oraz przekazach medialnych podkreślano zapobieżenie kryzysowi finansów miasta, który pojawił się za rządów poprzedniej ekipy, stworzenie koncepcji rozwoju miasta czy też „wszczepienie” w miasto ducha „życia, aktywności, perspektyw”. Do konkretnych swoich osiągnięć prezydent J. Pęcherz zaliczył modernizację 28 szkół, budowę tras Stanczukowskiego oraz Bursztynowej i mieszkań dla 500 rodzin, uchwalenie

² Zob. *Bitwa na słowa*, „Gazeta Jarocińska” 2006, nr 44, s. 1, 16-18 i 21-24.

³ Zob. *Lista nr 21. Kandydaci do Rady Miejskiej*, „Gazeta Jarocińska” 2006, nr 44, s. 5.

kilku miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowę gimnazjum na Dobrzecu oraz hali widowiskowo-sportowej, dróg osiedlowych, komputeryzację urzędu i innych jednostek samorządowych, uaktywnienie wielu środowisk kulturalnych, społecznych, a także budowę 15 kilometrów ścieżek rowerowych. Drugim elementem kampanii wyborczej było wskazywanie priorytetów na kolejną kadencję. Składane propozycje dotyczyły w zasadzie kontynuacji wcześniejszych działań lub zakończenie projektów, których nie udało się zrealizować w ciągu ostatnich czterech lat. Wskazywano na konieczność kontynuowania rozbudowy infrastruktury drogowej i komunalnej, kanalizowania osiedli, utworzenia podstrefy ekonomicznej, rozwoju mieszkalnictwa, zwiększenia bezpieczeństwa publicznego, inwestycji w turystykę, sport i kulturę (modernizacja bazy sportowej przy ul. Łódzkiej, budowa Aquaparku, kolejnych boisk, ścieżek rowerowych)⁴. Na tydzień przed wyborami prezydent miasta zorganizował wielkie otwarcie hali widowiskowo-sportowej. Także hasła wyborcze kandydata („A moja partia nazywa się Kalisz”, „Wyłącznie Kaliszowi poświęcę swoje siły i energię”, „Obiecuję tylko jedno: Kalisz będzie rozwijał się tak samo intensywnie jak obecnie”), jak i jego komitetu wyborczego („Kalisz lepszego jutra”. Dotrzymujemy słowa. Budujemy szkoły, domy, ulice. Ani chwili przerwy w rozwoju Kalisza”, „Siła dla Kalisza”) korespondowały z prezentowanymi osiągnięciami oraz planami na najbliższą kadencję.

Wyraźnie opozycyjnym ugrupowaniem wobec urzędującego prezydenta oraz Samorządnego Kalisza była Platforma Obywatelska RP i jej kandydat na prezydenta miasta – W. Sitarz⁵. W czasie kampanii wskazywał na „Siedem grzechów prezydenta Pęcherza i Samorządnego Kalisza”. Wśród nich wymieniał nieodpowiedni dobór najbliższych współpracowników (chodziło o zastępcę prezydenta, który, zdaniem W. Sitarza, doprowadził do upadku firmę, a w samorządzie dysponował publicznymi 300 mln zł⁶), niejasności wokół miejskich przetargów, słabnącą pozycję miasta w regionie, brak inwestycji produkcyjnych i przemysłowych, brak poprawy bezpieczeństwa w mieście, brak basenu i lodowiska, słabe notowania kaliskiej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, będące efektem polityki zatrudnienia (według klucza towarzysko-politycznego)⁷. Wreszcie kaliska Platforma oraz jej kandydat na prezydenta krytykowali przypisywanie

⁴ Zob. materiały wyborcze Samorządnego Kalisza, stronę internetową stowarzyszenia: www.samorzadnykalisz.pl oraz artykuły w lokalnej prasie: *Nie jestem cudotwórcą. Rozmowa z prezydentem Januszem Pęcherzem* (rozmawiała Anna Miklas), „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 32, s. 13; *Kalisz lepszego jutra*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 36, s. 8; Wywiad z J. Pęcherzem przeprowadzony przez P. Pioruna, *KTO zostanie prezydentem Kalisza?*, „Życie Kalisza” 2006, nr 41, s. 17; *Konwencja Samorządnego Kalisza*, „Życie Kalisza” 2006, nr 44, s. 2.

⁵ *Wojna Platformy z prezydentem*, „Życie Kalisza” 2006, nr 40, s. 6.

⁶ W 2011 roku zastępcza prezydenta został przez sąd uniewinniony.

⁷ *7 grzechów prezydenta według Platformy Obywatelskiej*, „Życie Kalisza” 2006, nr 41, s. 2; Wywiad z W. Sitarzem przeprowadzony przez J. Banasiaka, *KTO zostanie prezydentem Kalisza?*, „Życie Kalisza” 2006, nr 41, s. 18.

sobie przez J. Pęcherza zasług za zakończenie inwestycji rozpoczętych wcześniej (gimnazjum na Dobrzecu, trasy Stanczukowskiego i Bursztynowa). Ponadto poddano krytyce złe wykonywanie miejskich inwestycji, zwłaszcza w zakresie drogownictwa. W programie wyborczym proponowanym kaliszanom przez PO był rozwój szkolnictwa wyższego w Kaliszu, przygotowanie terenów pod inwestycje, uproszczenie procedur w Urzędzie Miasta, rozszerzenie monitoringu i budowa odkrytego basenu⁸. Sam kandydat na prezydenta podkreślał swoje dobre wykształcenie, znajomość języków obcych, znajomość problematyki samorządowej i działalność w strukturach „pierwszej Solidarności”. Hasłami wyborczymi tego ugrupowania były „Kalisz bezpieczny, rozwijający się i atrakcyjny dla inwestorów” oraz „Kaliszanie zasługują na więcej”.

Krytykował urzędującego prezydenta, a przede wszystkim jego zaplecze polityczne i miejskich urzędników również kandydat Samoobrony RP – E. Bąkowska⁹. Głównym narzędziem wykorzystywanym przez nią w kampanii był lokalny tygodnik „7 Dnia Kalisza”, którego kandydatka była współwłaścicielem oraz dziennikarzem. W zasadzie tygodnik był głównym miejscem promowania kandydata i *de facto* należy go traktować jako „gazetę wyborczą” E. Bąkowskiej. W przekazach skierowanych do wyborców przez cały czas podkreślano, że jest ona kandydatem niezależnym. Wydaje się, iż był to zabieg czysto socjotechniczny, tym bardziej że kandydatkę, oprócz Samoobrony RP, poparły również Liga Polskich Rodzin i Gospodarny Kalisz, a w kolejnym etapie rywalizacji wyborczej także Socjaldemokracja Polska¹⁰. Jej hasła wyborcze to „Mój sukces dzisiaj – to Twój życiowy sukces jutro” oraz „Prawda i uczciwość”. Wśród propozycji E. Bąkowskiej, jako kandydata na prezydenta miasta, znalazły się: zwolnienia z opłat targowych¹¹, podatku od nieprodukcyjnych części budynków, wykup nieruchomości przez dotychczasowych dzierżawców, rewitalizacja miasta, bezpłatny Internet, jawność przetargów i przejrzystość wydatkowania środków publicznych, odbudowa odkrytego basenu i bezpłatne udostępnianie go mieszkańcom, budowa dróg osiedlowych oraz zatrzymanie wzrostu cen za wodę i ścieki. Postulowała również likwidację Miejskiego Zarządu Budynków Mieszkalnych¹².

⁸ Zob. materiały wyborcze Platformy Obywatelskiej RP oraz artykuły w lokalnej prasie: *Grzechy prezydenta*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 234, s. 9; *O polityce w teatrze*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 34, s. 4; *Platforma z pomysłami*, „Życie Kalisza” 2006, nr 44, s. 3; *Jest źle, bardzo źle*, „Życie Kalisza” 2006, nr 44, s. 3.

⁹ Zob. K. Ścisły, *Kto się boi Ewy*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 39, s. 1 i 23; *Czarna lista urzędników*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 39, s. 2; *Bilans Pęcherza*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 42, s. 4.

¹⁰ K. Ścisły, *SdPl popiera Ewę*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 41, s. 6.

¹¹ E. Bąkowska swój przekaz wyborczy kierowała do wyborców pracujących na lokalnych targowiskach, jako poszkodowanych w wyniku budowy supermarketów, które – w opinii tygodnika – powstawały w wyniku działań prezydenta J. Pęcherza oraz „Samorządnego Kalisza”. Zob. *Bąkowska z kupcami*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 40, s. 9.

¹² Program wyborczy E. Bąkowskiej opublikowano w: „7 Dni Kalisza” 2006, nr 39, s. 6. Zob. również: *Ewa i stare kamienice*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 41, s. 3 i 4; *Razem z protestującymi*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 41, s. 21; *Ewa na Korczaku*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 42, s. 3.

Wśród głównych zarzutów formułowanych przez nią wobec rządzących przez ostatnie cztery lata miastem było wspieranie części lokalnego biznesu, otwarcie Kalisza dla supermarketów oraz zlokalizowanie rzeczywistego centrum podejmowania ważnych decyzji we władzach stowarzyszenia Samorządny Kalisz, a nie w samorządzie miejskim¹³. Zainteresowaniem tygodnika „cieszyli się” również dwaj inni kandydaci na prezydenta miasta – W. Sitarz z Platformy Obywatelskiej i A. Ordziejewski. Ich obraz kreowany przez tygodnik nie należał do pozytywnych¹⁴.

Mniej krytyczny wobec ostatnich czterech lat rządów J. Pęcherza był kandydat Prawa i Sprawiedliwości – W. Muth. Krytykował on głównie brak działań na rzecz rozwoju turystyki w mieście, brak porządku i estetyki w centrum miasta, zaniedbane obiekty pojezuickie, zbyt duże zarobki w spółkach gminnych oraz obarczał dotychczasowe władze za małe poczucie bezpieczeństwa mieszkańców¹⁵. Stąd w swoim programie wyborczym koncentrował się na poprawie bezpieczeństwa, zwłaszcza zwiększeniu patroli i kamer, odbieraniu koncesji na alkohol tym sklepom, które łamią ustawę o wychowaniu w trzeźwości, likwidacji izby wytrzeźwień, jako instytucji zbyt drogiej i reorganizacji Straży Miejskiej. Ponadto proponował przekształcenie niektórych ulic w deptak w centrum miasta, ułatwienie dostępu do kultury (organizacja plenerów na rynku, tak zwane białe noce w parku, wspieranie sportu amatorskiego, zagospodarowanie terenów wzdłuż Prozny i na Zawodziu, rozwinięcie turystyki wodnej). Zwracał też uwagę na realizację zadań z zakresu pomocy społecznej wspólnie z organizacjami pozarządowymi. Hasłem wyborczym kandydata na prezydenta było „Przyzwoity, spoza układów, wykształcony i doświadczony, potrzebny od zaraz” – Włodzimierz Muth. W wyborach poparcia udzielili mu były prawicowy prezydent miasta – W. Bachor – oraz byli zastępcy prezydenta: J. Rogacki i W. Pawlaczyk¹⁶.

W elekcji samorządowej trzecim kandydatem na prezydenta miasta był zgłoszony przez LiD A. Ordziejewski. Zarówno on, jak i cała kaliska lewica byli w dość trudnym położeniu głównie za sprawą wydarzeń, które miały miejsce krótko przed wyborami. Trudno zatem było kaliskiej lewicy zaprezentować własny program wyborczy z hasłem „Razem uczynimy Kalisz miastem silnym i bezpiecznym”. Niewiele pojawiało się materiałów wyborczych kandydata, a obiecywano w nich zlikwidowanie układu, który

¹³ K. Ścisły, *Fatamorgana i kredyty*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 43, s. 22.

¹⁴ Zob. K. Ścisły, *Grupa trzymająca spółki*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 42, s. 5; S. Stefanowicz, *Ciosy na lewicy*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 43, s. 22; idem, *Obraz lewicy jest fasadą*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 44, s. 4.

¹⁵ Zob. *Więcej patroli i kamer*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 33, s. 5; *Bezpieczny Kalisz*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 234, s. 9; *Białe noce w parku*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 34, s. 13; *Na przekór biurokratom*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 246, s. 9; *Zlikwidować izbę, zmienić Straż Miejską, zero tolerancji*, „Życie Kalisza” 2006, nr 40, s. 2; Wywiad z W. Muthem przeprowadzony przez A. Woźniaka, *KTO zostanie prezydentem Kalisza?*, „Życie Kalisza” 2006, nr 41, s. 16.

¹⁶ *Prezydenci popierają Mutha*, „Życie Kalisza” 2006, nr 45, s. 3.

uniemożliwia wszelkie zmiany w mieście i czyni Kalisz zaściankiem, odzyskanie kontroli nad miejskimi spółkami, utworzenie strefy ekonomicznej, zwiększenie roli osiedli i młodzieży w zarządzaniu miastem, działania na rzecz niepełnosprawnych, walkę z narkotykami, pozyskiwanie środków z UE i zastopowanie podwyżek cen wody, ścieków czy przedszkoli¹⁷.

Ponadto w Kaliszu były 4 ugrupowania, które brały udział w elekcji samorządowej, ale nie wystawiły własnych kandydatów na prezydenta miasta. Były to Wszystko dla Kalisza, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej, Kaliska Inicjatywa Obywatelska oraz Liga Polskich Rodzin. Pomimo braku własnego kandydata przedstawiły one własny program wyborczy. I tak komitet wyborczy Wszystko dla Kalisza proponował wdrożenie procedur w urzędzie miasta, które wpłyną na przejrzystość pracy urzędu i przyjazne traktowanie mieszkańców (certyfikat ISO), przyspieszenie sprzedaży mieszkań komunalnych, wyprowadzenie tranzytowego ruchu na obrzeża miasta, stworzenie instytucji pedagogów ulicy (wykorzystania w ośrodku socjoterapii emerytowanych nauczycieli), pełniejsze wykorzystanie bazy sportowej i rekreacyjnej¹⁸. Hasłem wyborczym stowarzyszenia było: „Kalisz miastem, w którym chcemy żyć”. Z kolei Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej obiecywało stworzenie sprzyjających warunków dla inwestorów, kompleksowe rozwiązanie problemów komunikacyjnych miasta, sprawną i tanią komunikację miejską, rozwój budownictwa mieszkaniowego, rozwój szkolnictwa wyższego, bezpieczeństwo mieszkańców, w tym zreformowanie Straży Miejskiej, odbudowę zabytkowego Parku Miejskiego, stworzenie z Kalisza miejsca pielgrzymek, powoływanie osiedlowych centrów kultury, ograniczenie wzrostu cen za usługi komunalne, usprawnienie zarządzaniem miastem¹⁹. Inny lokalny podmiot – Kaliska Inicjatywa Obywatelska – wskazywał na konieczność zapewnienia bezpłatnych przejazdów dla emerytów, rencistów i bezrobotnych autobusami Kaliskich Linii Autobusowych, ograniczenia liczby osób zajmujących się opieką społeczną, rozwój firm rodzinnych, w tym Giełdy Kaliskiej, abolicję czynszową dla najbiedniejszych, powstania Aquaparku i sztucznego lodowiska²⁰. Liga Polskich Rodzin zaś sprzeciwiała się budowie supermarketów w mieście; gdyby jednak miały powstać, w zamian musiałyby budować mieszkania. Ponadto LPR wskazywała na potrzebę wspierania małych i średnich przedsiębiorstw, reaktywacji szkoły pielęgniarstwa oraz zwiększenia częstotliwości połączeń kolejowych z Warszawą²¹.

¹⁷ Program wyborczy A. Ordziejewskiego oraz wywiad z A. Ordziejewskim przeprowadzony przez R. Kordesa, *KTO zostanie prezydentem Kalisza?*, „Życie Kalisza” 2006, nr 41, s. 19.

¹⁸ *Stawiają na młodych*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 32, s. 2; *Wiersz z poparciem*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 234, s. 9. Zob. również: www.wszystkodlakalisza.org.

¹⁹ Materiał wyborczy komitetu wyborczego wyborców Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej.

²⁰ *Obiecują przyjazne miasto*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 234, s. 9; *Surowiak i Kuświk...*, op. cit., s. 6.

²¹ *Szklane domy LPR*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 36, s. 22.

W Kępnie na temat programu wyborczego kandydatów do rady, a zwłaszcza na burmistrza, można było dowiedzieć się z przekazów medialnych (wywiady, również sponsorowane), plakatów i ulotek. Przekaz prasowy zdominował we wszystkich lokalnych mediach urzędujący burmistrz – P. Psikus. On też firmował listy wyborcze swojego komitetu wyborczego. Hasłem kandydata było „Nasze Kępno. Razem ku lepszemu”, komitetu wyborczego zaś – „Porozumienie dla Ciebie”. W programie wyborczym na kolejną kadencję były obietnice dokończenia odbudowy ratusza, rewitalizacji Rynku wraz z przyległymi ulicami, budowy i modernizacji dróg, budowy infrastruktury sanitarnej i ciepłowniczej, budowy mieszkań komunalnych, rozbudowy placówek oświatowych, budowy krytej pływalni, modernizacji obiektów sportowych, pomocy społecznej dla najuboższych, współpracy z organizacjami pozarządowymi i powołania nowej jednostki zajmującej się działalnością kulturalną²². Także poszczególni kandydaci na radnych w zbiorczym plakacie prezentowali swoje plany na najbliższą kadencję²³. Urzędujący burmistrz oparł swoją kampanię wyborczą przede wszystkim na swoich dotychczasowych dokonaniach, które były prezentowane na łamach lokalnej prasy²⁴. Był również wspierany przez osoby spoza Kępna, na przykład A. Wojtyłę – wiceministra zdrowia, w przeszłości związanego z ugrupowaniami prawicowymi (między innymi Akcją Wyborczą „Solidarność”, Stronnictwem Konserwatywno Ludowym, Platformą Obywatelską RP, Prawem i Sprawiedliwością)²⁵, oraz A. Rogackiego (posła na sejm RP z list Prawa i Sprawiedliwości)²⁶. Drugi z kandydatów na burmistrza – K. Dąbrowski z Forum Społeczno-Gospodarczego – uczestniczył w wyborach z hasłem „Głosuj z sercem”²⁷. Ugrupowanie to nie tylko przedstawiło własnego kandydata na burmistrza, ale i na starostę, choć był on wybierany przez radę powiatu, a nie przez mieszkańców²⁸. Kontrkandydat urzędującego burmistrza zaproponował 8 obszarów działań, które zaprezentował w swoim programie wyborczym. Wśród nich było ograniczenie bezrobocia (korzystne warunki do inwestowania, ulgi dla firm), ochrona zdrowia i opieka społeczna (wspieranie działalności związków emerytów, utworzenie Zakładu Opiekuńczo Leczniczego), bezpieczeństwo publiczne (wsparcie dla Policji, Straży Pożarnej oraz OSP, monitoring centrum miasta), oświata, kultura i sport (kryty basen, Centrum

²² Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 40, s. 6 i 8-9; „Ilustrowany Tygodnik Powiatowy” 2006, 42, s. 12-13.

²³ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 41, s. 10-13; „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 42, s. 11-14; „Ilustrowany Tygodnik Powiatowy” 2006, nr 43, s. 14-19; „Tygodnik Kępiński” 2006, nr 42, s. 15-19.

²⁴ Zob. wywiad J. Bińczaka z P. Psikusem, *Przedwyborczy remanent. Tu się urodziłem*, „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 42, s. 17.

²⁵ Zob. *Dobrzy gospodarze*, „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 43, s. 11.

²⁶ *Poparcie dla kandydata*, „Tygodnik Kępiński” 2006, nr 43, s. 6.

²⁷ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 40, s. 7.

²⁸ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 40, s. 14-15.

Kultury, zajęcia pozalekcyjne w szkołach, pomoc finansowa dla klubów sportowych), promocja miasta (nowe kontakty zagraniczne, targi gospodarcze, relacje radiowo-telewizyjne z obrad sesji), przemysł i budownictwo (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego), rolnictwo i ochrona środowiska (kanalizowanie wsi, dalsza gazyfikacja, składowisko odpadów, współpraca z KGW, modernizacja parku miejskiego) oraz drogownictwo (poprawa stanu dróg i chodników, nieodpłatne parkingi w mieście, obwodnica Kępna i drogi ekspresowe S-8 i S-11)²⁹. Kandydat wyraźnie dystansował się od sposobu sprawowania władzy w mieście. Podkreślał, że liczyć się powinien każdy mieszkaniec (a nie tylko silni i z układu) oraz że gmina powinna być sprawiedliwa, bezpieczna, zadbana, jak również dbać o wszystkich (a nie tylko o wąskie grupy uprzywilejowane). Należy zauważyć, że kandydat w swoim programie szczególnie akcentował negatywne zjawisko uprzywilejowania „wąskich grup” (nie identyfikując ich jednak)³⁰. Komitet Wyborczy FSG również bardzo intensywnie promował swoich kandydatów i prezentował ich krótką charakterystykę³¹. Trzeci z kandydatów – W. Mazurkiewicz – reprezentujący komitet wyborczy Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego, rywalizując pod hasłami „Czas na zmiany. Zaczynamy!”³² i „Przywróćmy Kępno mieszkańcom!”³³, podkreślał potrzebę zmian w mieście oraz wspólnego działania w celu osiągnięcia zamierzonych celów. Wykorzystywał elementy patriotyczne (między innymi Armii Krajowej, wydarzeń w roku 1981 i 1989); wskazywał także na niebezpieczeństwo miejskich układów i koneksji³⁴.

Swoj program polityczny prezentowały również te komitety wyborcze, które nie wystawiły własnych kandydatów na burmistrza. Był wśród nich, ewenement na badanym terenie, komitet wyborczy Kobiety w Samorządzie, który do wyborów szedł pod hasłem „Gmina Kępno – dom dla naszych rodzin”. Jak wskazywały kandydatki, rejestracja komitetu wyborczego nie jest wyrazem „[...] feminizmu ani dążenia do sprawowania władzy, jest to tylko i wyłącznie potrzeba wprowadzenia do życia publicznego sposobu myślenia charakterystycznego dla kobiet – czyli połowy społeczeństwa”. Panie przekonywały o swoich atutach w działalności publicznej (zaufanie, łatwość nawiązywania kontaktów, chęć niesienia pomocy, duża wrażliwość). Deklarowały, że to co im udało się zrealizować w stowarzyszeniu, chcą realizować w samorządzie³⁵. Podkreślały potrzebę utworzenia Domu Kultury, organizowania zajęć pozalekcyjnych, poprawy estetyki miasta, monitoring szkół i centrum miasta, budowy ścieżek rowerowych, sal gim-

²⁹ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Ilustrowany Tygodnik Powiatowy” 2006, nr 44, s. 3.

³⁰ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Ilustrowany Tygodnik Powiatowy” 2006, nr 44, s. 3.

³¹ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Ilustrowany Tygodnik Powiatowy” 2006, nr 43, s. 3-4.

³² Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 42, s. 16.

³³ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Tygodnik Kępiński” 2006, nr 42, s. 3 i 5.

³⁴ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Tygodnik Kępiński” 2006, nr 43, s. 3.

³⁵ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Ilustrowany Tygodnik Powiatowy” 2006, nr 44, s. 13.

nastycznych, aktywizacji osób starszych, budowy krytej pływalni, powstania centrum interwencji kryzysowej³⁶.

W Krotoszynie na łamach lokalnej prasy przeprowadzono cykl wywiadów z kandydatami na burmistrza miasta³⁷. Relacjonowano również debaty organizowane przez lokalne organizacje (między innymi Samorządowe Forum Gospodarcze). Urzędujący burmistrz – J. Jokś – podkreślał przede wszystkim swoje doświadczenie w pracy samorządowej oraz skuteczność w działaniu. Do swoich sukcesów zaliczał kolejne etapy budowy kanalizacji i wodociągu, budowę dróg, rozwój budownictwa, rozbudowę Szkoły Podstawowej nr 3, budowę nowoczesnych boisk, budowę Wiejskiego Domu Kultury w Orpiszewie, doposażenie pływalni „Wodnik” itp. Podkreślał dynamiczny wzrost dochodów własnych gminy³⁸. Wśród planów na kolejną kadencję wymieniał prowadzenie inwestycji w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego, pozyskiwanie kolejnych środków z Unii Europejskiej, budowę zakładu utylizacji i unieszkodliwiania odpadów³⁹. Ponadto J. Jokś do priorytetów na V kadencję zaliczył kontynuację procesu kanalizowania gminy, regulację rzeki Jawnik, poprawę bazy oświatowej, jak również budowę dróg. Złożył deklarację, że w wyborach w 2010 roku raczej już nie wystartuje⁴⁰. Hasłem wyborczym kandydata było: „Wybierz wiedzę i doświadczenie”. Ugrupowanie J. Joksia – Samorządowe Porozumienie Ludowe – szło do wyborów pod hasłem „Wspólnie do celu”. Wśród priorytetów wskazywało konieczność budowy dróg i chodników wraz ze ścieżkami rowerowymi, poprawę bezpieczeństwa poprzez uruchomienie monitoringu oraz unowocześnienia bazy OSP i Policji⁴¹.

Kandydat Platformy Obywatelskiej na burmistrza Krotoszyna – J. Ratajczak – proponował inną wizję zarządzania miastem: centralne sterowanie zastąpiłby czytelnym podziałem zadań i funkcji. Siebie, jako potencjalnego burmistrza, widziałby bardziej jako menedżera, a nie urzędnika⁴². Swój program wyborczy określił jako „3xP”. Krotoszyn powinien być przyjazny, przejrzysty, proinwestycyjny⁴³.

Z kolei kandydat lewicy – Z. Brodziak – idący do wyborów pod hasłem „Wiem co trzeba zrobić”, obiecywał przede wszystkim poprawę bezpieczeństwa (zwłaszcza wśród dzieci), nowoczesność oraz przyjazne nastawienie dla inwestorów. Podjął również krytykę urzędującego burmistrza w zakresie gospodarki odpadami, przygotowania terenów

³⁶ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Tygodnik Kępiński” 2006, nr 45, s. 14-15.

³⁷ Zob. wywiady przeprowadzone przez R. Hyszko w tygodniku „Rzecz Krotoszyńska” (od nr 38 z 2006 roku).

³⁸ *Kadencja 2002-2006. Podsumowanie*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 42, s. 13.

³⁹ *Dlaczego nie pójdź dalej*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 38.

⁴⁰ *Wychowałem sobie następcę*, „Informacje Regionalne” 2006, nr 42, s. 7.

⁴¹ Zob. materiały wyborcze Samorządowego Porozumienia Ludowego.

⁴² *Pochodzenie jest rzeczą wtórną*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 42, s. 11.

⁴³ *Kandydaci po przesłuchaniu*, „Informacje Regionalne” 2006, nr 44, s. 6.

pod inwestycję, zarzucał mu też brak dobrych relacji i zrozumienia lokalnych przedsiębiorców⁴⁴. Wskazywał również na znaczące opłaty za parkowanie w mieście⁴⁵.

Nowym bytem na krotoszyńskiej scenie politycznej był komitet wyborczy „Czas na Krotoszyn”, którego kandydatem na burmistrza był K. Krysztofiak (członek SLD). Wskazywał on na nadmierne zadłużanie się gminy oraz na brak spójnej polityki budżetowej gminy. Obiecywał uruchomienie w urzędzie miejskim biura obsługi inwestora, skuteczniejszą promocję miasta, budowę dróg i chodników⁴⁶. Krytykował decyzję władz o ograniczeniu ruchu w centrum miasta⁴⁷.

Natomiast kandydat Samoobrony RP – M. Urbaniak – zwracał uwagę na wspieranie przedsiębiorczości (także poprzez ulgi podatkowe), tworzenie nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zmiany w straży miejskiej⁴⁸. Wśród zgłaszanych propozycji znalazła się pomoc dla potrzebujących – sam zadeklarował, że w przypadku zwycięstwa połowę wynagrodzenia przeznaczy na cele charytatywne (sic!). Poza tym M. Urbaniak usprawniłby pracę urzędu miasta, poprawił bezpieczeństwo, uruchomił filię wyższej uczelni i wspierał wiejskie szkoły⁴⁹. Hasło wyborcze kandydata Samoobrony brzmiało: „Na mnie głosujesz, ode mnie wymagasz”.

Natomiast w Ostrowie Wielkopolskim w rywalizacji o urząd prezydenta miasta uczestniczyło zaledwie 3 kandydatów. Dwóch miało związki z ostrowską Platformą Obywatelską (R. Torzyński, M. Klósak), jednego zaś wyraźnie kojarzono z lewicą (urzędujący prezydent – J. Świątek). Wśród głównych problemów, które w kampanii wyborczej oraz w programach politycznych obiecywali rozwiązać kandydaci, były: budowa supermarketów w Ostrowie, finansowanie sportu, funkcjonowanie spółek komunalnych, rozwój przedsiębiorczości i lokalizacja w mieście na terenie byłych koszar filii Centralnego Ośrodka Szkolenia Służby Więziennej w Kaliszu wraz z półotwartym zakładem karnym dla około 250 osadzonych⁵⁰. Także te zagadnienia pojawiały się w debacie zorganizowanej przez „Gazetę Ostrowską”⁵¹, która przebiegła w spokojnej atmosferze – kandydaci komplementowali nawet swoich politycznych konkurentów⁵². Urzędujący

⁴⁴ *Mam pomysł jak zmienić to miasto*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 43, s. 11.

⁴⁵ *Kandydaci...*, op. cit., s. 6.

⁴⁶ *Bez pracodawców nie będzie pracy*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 39, s. 11.

⁴⁷ *Kandydaci...*, op. cit., s. 6.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 6.

⁴⁹ *Nie składam się z samych zalet*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 44, s. 12.

⁵⁰ Zob. J. Wardawy, *(Nie)polityczna koszykówka*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 41, s. 11; idem, *WięzieNIE w koszarach*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 41, s. 14; *Szkolenie czy więzienie*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 42, s. 13.

⁵¹ Debatę prowadził redaktor naczelny gazety J. Wardawy. Zob. *Trzech na prezydenta*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 45, s. 27-30.

⁵² J. Świątek o R. Torzyńskim (spokojny, kulturalny, doświadczony w prowadzeniu działalności gospodarczej) i o M. Klósaku (doświadczony w sprawach gospodarki komunalnej, aktywny samorządo-

prezydent wskazywał przede wszystkim na swoje osiągnięcia (obniżenie zadłużenia miasta, prace w zakresie drogownictwa, budowę mieszkań, zmniejszenie bezrobocia, pozyskanie zewnętrznych środków, głównie z UE), kontrkandydaci zaś na stracone szanse Ostrowa Wielkopolskiego (utworzenia nowych miejsc pracy, przesunięcia spłaty zadłużenia spółek komunalnych, niskie nakłady na sport, brak gruntownego remontu centrum kultury, brak terenów pod inwestycje). Wszyscy podkreślali konieczność pozyskania kolejnych terenów pod inwestycje, rozwoju szkolnictwa wyższego w mieście, budownictwa, poprawy bazy kulturalnej, utworzenia ośrodka szkolenia służb więziennych (ale nie samego więzienia). Bardzo ostrożnie jednak wypowiadali się o przyszłości spółek komunalnych oraz lokalizacji w mieście supermarketów.

Hasłami wyborczymi J. Świątka i jego ugrupowania były „Miasto ponad podziałami” oraz „Jerzy Świątek – naszym prezydentem dziś i jutro”. Podkreślał on przede wszystkim swoje doświadczenie (był prezydentem jeszcze przed 1990 rokiem) oraz wskazywał na destrukcyjne podziały polityczne, choć sam zdobył prezydenturę dzięki poparciu komitetu wyborczego SLD-UP. W swoim programie wyborczym koncentrował się na tych problemach, z którymi lokalna społeczność najczęściej się boryka (rynek pracy, bezpieczeństwo, budownictwo mieszkaniowe, oświata, opieka społeczna i wspieranie przedsiębiorczości).

Drugiego z kandydatów – R. Torzyńskiego – mimo że formalnie był kandydatem Platformy Obywatelskiej RP, popierały też Prawo i Sprawiedliwość, Liga Polskich Rodzin, Stowarzyszenie Polskich Chrześcijań Demokratów i Chrześcijański Ruch Samorządowy. Hasłem wyborczym kandydata było „Ruszamy OSTRO W przyszłość” i jak sam wskazywał, hasło to można interpretować również jako „Ruszamy Ostrów Przyszłość” – a „Ostrów Przyszłość” można traktować jako stację, do której chce dotrzeć miasto pod jego rządami. Wśród zgłaszanych przez niego propozycji było pozyskiwanie inwestorów, rozwój infrastruktury technicznej (zwłaszcza na drogach strategicznych dla miasta), rozwój szkolnictwa wyższego, wspieranie utalentowanych dzieci i młodzieży oraz stworzenie z miasta centrum kultury o zasięgu regionalnym.

Ostatnim z kandydatów był M. Klósak, startujący z ramienia komitetu wyborczego Nowy Ostrów. Choć sam nazywał się kandydatem bezpartyjnym, to jednak w przeszłości należał do Platformy Obywatelskiej RP, a w ostatniej kadencji należał do klubu radnych POPiS. Wyraźnie dystansował się od polityki, stosując również hasła bezpartyjnych kandydatów z innych miast („A naszą polityką jest... Ostrów Wielkopolski”). Hasłem wyborczym kandydata było „Nowy Prezydent”. Przedstawił obszerny program wyborczy, w którym kładł nacisk na nowoczesność, wiedzę, rozwój przedsiębiorczości, współpracę zagraniczną, nie zapominając jednak o bezrobotnych, niepeł-

wiec); M. Klósak o J. Świątku i R. Torzyńskim (doświadczeni samorządowcy); R. Torzyński o J. Świątku (doświadczony) i o M. Klósaku (inteligentny, wykształcony).

nosprawnych, emerytach czy osobach uzależnionych⁵³. Podkreślał swoje bardzo dobre wykształcenie oraz sukces w biznesie.

Ostrzeszów był jedynym badanym miastem, w którym w rywalizacji wyborczej brało udział tylko dwóch kandydatów na burmistrza. Kampania wyborcza na łamach prasy nie należała do zaciętych. Urzędujący od 1990 roku (z czteroletnią przerwą) burmistrz – S. Wabnic – reklamował swoje dotychczasowe dokonania, skromnie nazywając się zarządcą⁵⁴. Hasłem wyborczym kandydata było: „Stanisław Wabnic. Burmistrzem ponad podziałami”. Do swoich osiągnięć zaliczył zmniejszenie bezrobocia, przekształcenia własnościowe w przedsiębiorstwach komunalnych, remonty rynku i ulic, modernizację oświetlenia oraz współzałożenie inkubatora przedsiębiorczości. Wśród planów na kolejną kadencję wskazywał budowę basenu i stoku narciarskiego, rozbudowę infrastruktury (nie wskazał jakiej), uzbrajanie terenów inwestycyjnych, wspieranie lokalnych grup działania, rozwój pomocy społecznej, inicjowanie korzystania z odnawialnych źródeł energii, wdrożenie informatycznej obsługi mieszkańców⁵⁵. Ugrupowanie Blok Gospodarczy, które zgłosiło S. Wabnica, w kampanii wyborczej wykorzystywało hasło „Inicjatywa+Współpraca=Sukces”. Kontrkandydatem urzędującego burmistrza był reprezentujący ostrzeszowską lewicę G. Więcek, startujący w wyborach pod hasłem: „Jestem dla Was”. Wśród zgłaszanych przez niego propozycji znalazły się postulaty zwiększenia dynamiki i przedsiębiorczości, wspieranie inicjatyw obywatelskich, poprawa funkcjonowania urzędów administracji samorządowej, oświatowej, systemu pomocy społecznej, budowa krytej pływalni oraz terenów rekreacyjnych, jak również budowa mieszkań komunalnych⁵⁶. Inny z komitetów wyborczych – Ziemia Ostrzeszowska – do wyborów startowała z hasłem: „Gospodarność+Inwestycje=Rozwój”, zaś Polskie Stronnictwo Ludowe: „Miasto i Gmina Ostrzeszów – gospodarne, silne, samorządne”. Tematem podejmowanym w kampanii był problem ewentualnej likwidacji szpitala⁵⁷.

W Pleszewie debata między kandydatami na burmistrza odbyła się na łamach tygodnika „Życie Pleszewa”⁵⁸. Spośród 4 kandydatów w debacie, która przebiegła w dość spokojnej atmosferze, uczestniczyło trzech: M. Adamek, S. Cierniak i M. Sitnicki. Uczestnicy w niewielkim stopniu zajmowali się oceną dotychczasowej pracy urzędu-

⁵³ Zob. www.klosak.pl (28.04.2010).

⁵⁴ Zob. wywiad J. Bińczaka z S. Wabnicem, *Przedwyborczy...*, op. cit., s. 6.

⁵⁵ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Czas Ostrzeszowski. Regionalny Tygodnik Informacyjny” 2006, nr 44, s. 5.

⁵⁶ Materiał wyborczy opublikowany, [w:] „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 43, s. 14; „Czas Ostrzeszowski. Regionalny Tygodnik Informacyjny” 2006, nr 45, s. 3.

⁵⁷ *Jak uratować szpital – propozycje Komitetów Wyborczych*, „Czas Ostrzeszowski. Regionalny Tygodnik Informacyjny” 2006, nr 45, s. 21.

⁵⁸ Debatę prowadziła redaktor A. Matusiak. Zob. *Jeśli Wam źle...*, „Życie Pleszewa” 2006, nr 44, s. 27-29.

jącego burmistrza i ewentualną krytyką stylu rządzenia i kierunków rozwoju. Głównymi zadaniami do zrealizowania w przyszłości były zarówno dla M. Adamka, jak i M. Sitnickiego budowa kompleksu sportowego (z krytą pływalnią), przebudowa dróg krajowych nr 11 i 12 oraz poprawa infrastruktury drogowej na terenie miasta i gminy. Ostatni z kandydatów podkreślał również potrzebę uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Z kolei S. Cierniak był w ogóle przeciwny budowie kompleksu sportowego; uważał, że wszystkie środki na inwestycje należy skoncentrować na drogi, zwłaszcza na terenach wiejskich. Twierdził również, że na terenach wiejskich jest za mało szkół. W razie zwycięstwa dofinansowałyby prywatnych i uczciwych przedsiębiorców z budżetu gminy oraz zlikwidowałyby bariery w rozwoju przedsiębiorczości. Nieuczestniczący w debacie kandydat lewicy – S. Wojtczak – w wypowiedzi dla tygodnika za najważniejsze działania w przypadku wygranej uznał uporządkowanie przestrzenne miasta, budowę obwodnicy Pleszewa oraz budowę kompleksu sportowego. Kampania wyborcza w Pleszewie nie była jednak spokojna. Zarzuty jednego z komitetów wyborczych Razem dla Pleszewa wobec urzędującego burmistrza (w przeszłości radnego z tegoż ugrupowania) skończyły się pozwem w trybie wyborczym. Główny zarzut komitetu wyborczego dotyczył jakości wody oraz i niepoinformowania o jej stanie mieszkańców miasta. Wyrok sądu był korzystny dla burmistrza, a stowarzyszenie musiało wydać stosowne oświadczenie⁵⁹. Drugim zarzutem wysuwany przeciwko burmistrzowi było niewypłacenie – zdaniem Razem dla Pleszewa – stypendiów socjalnych w pełnej wysokości. Żadnych nowych pomysłów dotyczących przyszłości miasta nie przyniosła debata z kandydatami do rady miejskiej zorganizowana przez z drugi lokalny tygodnik – „Gazetę Pleszewską”⁶⁰. W zasadzie wszystkie podmioty uczestniczące w rywalizacji wyborczej umieściły w lokalnej prasie zbiorcze zestawienia swoich kandydatów w poszczególne okręgach. Zdarzały się materiały promujące pojedynczych kandydatów. W materiałach prasowych, poza tekstami Towarzystwa Miłośników Pleszewa oraz Forum Samorządowego Ziemi Pleszewskiej, nie pojawiały się programy wyborcze. Również kandydaci i ich ugrupowania rzadko decydowali się na umieszczanie haseł i sloganów wyborczych w nich (uczynili to kandydaci Forum Samorządowego: „Gwarantujemy zaangażowanie, kompetencje, uczciwość” i SLD-UP w okręgu wiejskim: „Zawsze dla pleszewskiej wsi”).

Ogólnopolskie komitety wyborcze uczestniczące w elekcji samorządowej w 2006 roku, oprócz prezentacji programu wyborczego uwzględniającego specyfikę i potrzeby

⁵⁹ A. Dioniziak, *Razem donieśli na Adamka*, „Gazeta Pleszewska” z 7 listopada 2006 roku, s. 12; J. Jaros, *Niebieska teczka burmistrza*, „Gazeta Pleszewska” z 7 listopada 2006 roku, s. 12; *Oświadczenie Zarządu Stowarzyszenia Razem dla Pleszewa*, „Gazeta Pleszewska” z 14 listopada 2006 roku, s. 2 i 3; J. Jaros, *Burmistrz wygrał z Razem dla Pleszewa*, „Gazeta Pleszewska” z 14 listopada 2006 roku, s. 5.

⁶⁰ Debata prowadzili I. Kuczyńska oraz J. Jaros, „Gazeta Pleszewska” z 31 października 2006 roku, s. 12-13.

danej gminy, wykorzystywały hasła wyborcze stworzone na potrzeby wyborów przez swoje centrale partyjne. I tak koalicja Lewica i Demokraci promowała hasła „Dobry samorząd. Żadnych popisów” i „Wasz rząd nasz samorząd”, Samoobrona RP – „Idziemy razem z ludźmi pracy”, Prawo i Sprawiedliwość – „Bliżej ludzi”, Platforma Obywatelska RP – „Razem. By żyło się lepiej”, Polskie Stronnictwo Ludowe – „Gospodarne – silne – samorządne”, „Normalnie”, a Liga Polskich Rodzin – „Silna Rodzina to Silna Polska”. Bardzo często lokalni kandydaci w kampanii wykorzystywali również partyjne szablony ulotek i plakatów wyborczych.

Stosunkowo niewiele komitetów wyborczych wykorzystało Internet do propagowania programu wyborczego. Poza stronami internetowymi ogólnopolskich partii politycznych na takie narzędzie komunikowania się z wyborcami zdecydowały się między innymi Samorządny Kalisz, Wszystko dla Kalisza, Towarzystwo Miłośników Pleszewa, czy też Samorządowa Inicjatywa Obywatelska z Krotoszyna. Swoje strony internetowe mieli również kandydaci na burmistrza (prezydenta miasta), na przykład M. Adamek w Pleszewie, R. Torzyński i M. Klósak w Ostrowie Wielkopolskim.

3. Mechanizmy tworzenia koalicji wyborczych

Elekcja samorządowa w 2006 roku dała możliwość zawiązywania sformalizowanej koalicji przedwyborczej i jednocześnie zachowania tożsamości poszczególnych komitetów wyborczych. Także wyborca przed aktem głosowania mógł sprawdzić, jakie komitety wyborcze utworzyły wspólną grupę list. Możliwość taką dała instytucja grupowania list. I choć ustawodawca zobowiązał obwodowe komisje wyborcze do umieszczenia stosownego obwieszczenia w lokalu wyborczym, to jednak świadomość i wiedza głosujących w tym zakresie były bardzo małe i nie miały w zasadzie wpływu na udział (bądź absencję) w wyborach⁶¹. Także komitety wyborcze w badanych gminach południowej Wielkopolski skorzystały z tej możliwości.

Tabela III.2

Komitety wyborcze tworzące grupy list w wyborach do rad miast w 2006 roku

Miasto	Lp.	Listy komitetów wyborczych, które utworzyły grupy list
Jarocin	1.	Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej Jarociniacy

⁶¹ *Polacy o zmianach w ordynacji wyborczej do wyborów samorządowych*, Komunikat z badań, BS 149/2006, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2006.

Kalisz	1.	Liga Polskich Rodzin
		Prawo i Sprawiedliwość
		Samoobrona RP
	2.	Platforma Obywatelska RP
		Kaliska Inicjatywa Obywatelska
	3.	Wszystko dla Kalisza
Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej		
Samorządny Kalisz		
Kępno	1.	Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego
		Forum Społeczno-Gospodarcze
	2.	Porozumienie Samorządowe Kępno 2006
		Kobiety w Samorządzie
Krotoszyn	1.	Samorządowa Inicjatywa Obywatelska
		Samorządowe Porozumienie Ludowe
		Moje Miasto Krotoszyn
Ostrów Wlkp.(m.)	1.	Liga Polskich Rodzin
		Prawo i Sprawiedliwość
		Platforma Obywatelska RP
	2.	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci
		Samoobrona RP
		Samorząd 2006 BIS
Ostrzeszów	1.	Polskie Stronnictwo Ludowe
		Blok Gospodarczy
	2.	Prawo i Sprawiedliwość
		Samoobrona RP
Pleszew	1.	Prawo i Sprawiedliwość
		Platforma Obywatelska RP
		Razem dla Pleszewa
		Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej
	2.	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci
		Samoobrona RP
		Towarzystwo Miłośników Pleszewa

Źródło: opracowanie i zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W sumie utworzono 13 grup list. Najwięcej zawiązano w Kaliszu (3). Po 2 grupy utworzono w Kępnie, Ostrowie Wielkopolskim, Ostrzeszowie oraz Pleszewie, natomiast w Jarocinie oraz Krotoszynie stworzono jedynie jedną listę. W Jarocinie jednak komitet wyborczy Ziemia Jarocińska był *de facto* blokiem skupiającym wiele środowisk politycznych kojarzonych z prawą stroną sceny politycznej.

W założeniu pomysłodawcy, głównie Prawa i Sprawiedliwości, wspólny blok wyborczy miały z nim tworzyć Liga Polskich Rodzin oraz Samoobrona RP. Poza tym blokiem wyborczym miała znaleźć się Platforma Obywatelska RP⁶², nie wspominając już o Lewicy i Demokratach. W badanych miastach zawiązywane grupy list nie wszędzie jednak odpowiadały schematowi przedstawionemu powyżej. Można wskazać na kilka czynników wpływających na grupowanie list wyborczych.

Pierwszy – wspólną grupę tworzyły ugrupowania, które współpracowały w kadencji 2002-2006 zarówno jako koalicja rządząca, jak i opozycja. Drugi czynnik miał charakter genetyczny (dotyczyło to zwłaszcza ugrupowań o rodowodzie solidarnościowym). Trzeci to realizacja wytycznych centrali partyjnej (Prawo i Sprawiedliwość, Samoobrona RP oraz Liga Polskich Rodzin). Ponadto ważnym czynnikiem mającym wpływ na tworzenie wspólnej grupy list była rywalizacja o funkcje burmistrzów (prezydentów miast) i stosunek do rządzącego miastem ugrupowania w latach 2002-2006. W wielu przypadkach czynniki te były ze sobą powiązane.

Pierwszy mechanizm został wykorzystany w Pleszewie, Ostrzeszowie, Ostrowie Wielkopolskim, Krotoszynie i Kaliszu. W Pleszewie jeden blok tworzyły ugrupowania współrządzące miastem w kadencji 2002-2006 (Towarzystwo Miłośników Pleszewa, SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci oraz Samoobrona RP). W drugim bloku znalazły się ugrupowania opozycyjne – Prawo i Sprawiedliwość, Platforma Obywatelska RP, Razem dla Pleszewa oraz Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej. Same nazwały się blokiem centroprawicowym. Z kolei w Ostrzeszowie podmiotami współtworzącymi grupę list były Polskie Stronnictwo Ludowe i Blok Gospodarczy. W Ostrowie Wielkopolskim to SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci z Samoobroną RP podpisały umowę o blokowaniu. Natomiast w Krotoszynie wspólną grupę list tworzyły Samorządowa Inicjatywa Obywatelska oraz Samorządowe Porozumienie Ludowe (PSL). Także w Kaliszu wspólną grupę utworzyły komitety, które w latach 2002-2006 współpracowały ze sobą w radzie miejskiej (Samorządny Kalisz, Wszystko dla Kalisza).

⁶² Decyzję o podpisaniu umowy o utworzeniu grupy list na poziomie województwa podejmował Zarząd Krajowy Platformy Obywatelskiej RP, na poziomie gminy i powiatu zaś decyzję podejmowała rada powiatowa partii, ale za zgodą zarządu regionu. Jednakże zarząd krajowy partii pozostawił w swojej kompetencji możliwość zmiany decyzji podjętej przez władze powiatowe i regionalne partii (zob. Uchwała nr 09/09/2006 Rady Krajowej Platformy Obywatelskiej z dnia 24 września 2006 roku w sprawie zawierania umów o tworzeniu grup list wyborczych w wyborach samorządowych w 2006 roku).

Czynnik genetyczny zaważył na zawiązaniu grupy list w Ostrowie Wielkopolskim (Prawo i Sprawiedliwość, Platforma Obywatelska RP i Liga Polskich Rodzin) oraz w Pleszewie (Prawo i Sprawiedliwość, Platforma Obywatelska RP, Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej). We wspólnym podziale mandatów uczestniczyły więc partie, które na szczeblu centralnym były silnie skonfliktowane i wykluczały współpracę.

Wytyczne partyjnych centrali zrealizowano jedynie w Kaliszu (Liga Polskich Rodzin, Prawo i Sprawiedliwość, Samoobrona RP) i Ostrzeszowie (Prawo i Sprawiedliwość, Samoobrona RP).

Wybory samorządowe w 2006 roku były jedynymi, w których zastosowano grupowanie list wyborczych w celu wspólnego podziału mandatów. W 2008 roku znowelizowano ordynację wyborczą, eliminując zapis o blokowaniu list wyborczych⁶³.

Istniały jednak koalicje wyborcze mniej sformalizowane, w ramach których poszczególne partie lub organizacje społeczne wystawiały swoich kandydatów na listach wyborczych danego komitetu.

⁶³ Zob. Ustawa z dnia 11 kwietnia 2008 roku (Dz. U. Nr 96, poz. 607).

Rezultaty wyborów do rad gmin oraz na burmistrzów (prezydentów miast)

1. Frekwencja wyborcza

Doświadczenia polskich elekcji samorządowych wskazują, że wybory władz lokalnych cieszą się najmniejszym zainteresowaniem społeczeństwa. W porównaniu z wyborami parlamentarnymi oraz prezydenckimi frekwencja wyborcza do organów samorządu terytorialnego jest najniższa. Zjawisko niskiej frekwencji towarzyszy wyborom samorządowym już od 1990 roku.

Na podstawie dotychczasowych doświadczeń wskazuje się na kilka czynników, które mogą determinować stosunkowo niskie zainteresowanie wyborami władz lokalnych. Należą do nich pasywność wynikająca z pozycji jednostki w strukturze społecznej, uwarunkowania instytucjonalne i sytuacyjne związane z brakiem zdolności do oceny sceny politycznej, jak również uwarunkowania kulturowe mające związek z tradycjami zaangażowania obywatelskiego¹.

Należy jednak zauważyć, że niektóre przyczyny wysokiej absencji wyborczej związane są z konkretnymi uwarunkowaniami społeczno-politycznymi. W 1990 roku niska frekwencja wyborcza (43,56% w gminach do 40 000 mieszkańców oraz 40,28% w gminach powyżej 40 000 mieszkańców) wynikała z rozczarowania efektami polityki ówczesnych władz oraz brakiem zainteresowania polityką w ogóle². Ponadto pierwsze wybory samorządowe miały dość konfrontacyjny charakter i polegały głównie na odrzuceniu starego ładu z jednoczesną niezdolnością tworzenia pozytywnych programów rozwoju lokalnego. „Solidarnościowy” rodowód kandydata, a więc głównego aktora wyborów okazał się wystarczający, by przekonać mieszkańców o swoich predyspozy-

¹ J. Raciborski, *Wybory i wyborcy*, [w:] *Demokracja polska 1989-2003*, red. J.J. Wiatr, J. Raciborski, J. Bartkowski, B. Frątczak-Rudnicka, J. Kiliński, Warszawa 2003, s. 208.

² B. Nawrot, *Postawy i zachowania mieszkańców na poziomie małych miast i wsi*, [w:] *Władza i społeczność lokalne a reforma samorządowa w Polsce*, red. P. Dobrowolski, S. Wróbel, Katowice 1995, s. 59.

cjach do roli radnego³. W kolejnej elekcji – w 1994 roku – absencja wyborcza była najwyższa z dotychczas przeprowadzonych wyborów samorządowych. W gminach do 40 000 mieszkańców frekwencja wyniosła 38,25%, a w większych gminach zaledwie 28,58%. Należy podzielić pogląd J. Pokładeckiego, że wśród głównych przyczyn tego zjawiska były zmiana konfiguracji sceny politycznej po wyborach parlamentarnych w 1993 roku i porażka partii wywodzących się antykomunistycznej opozycji, a także brak komitetów obywatelskich, które miały lokalny charakter i potrafiły mobilizującą wpływać na społeczności lokalne, jak również pojawienie się nowych ugrupowań o wyraźnie centroprawicowym charakterze, niedostatecznie spopularyzowanych na poziomie lokalnym⁴. Co prawda, kolejne wybory z 1998 roku odbyły się przy zdecydowanie wyższej frekwencji wyborczej (w gminach do 20 000 mieszkańców – 49,51%; w gminach powyżej 20 000 mieszkańców – 42,49%), ale nadal była ona niższa od wskaźnika uzyskiwanego w wyborach parlamentarnych i prezydenckich. Sytuacji radykalnie nie zmieniło rozszerzenie samorządu o szczebel powiatu i województwa. Sposobem na zwiększenie frekwencji wyborczej miała być również ustrojowa zmiana sposobu wyboru wójta, burmistrza i prezydenta miasta, którą wprowadzono w 2002 roku. Zamiast oczekiwanych efektów wzrostu frekwencji wystąpiło zjawisko odwrotne, zwłaszcza w gminach powyżej 20 000 mieszkańców, w tym w miastach na prawach powiatu.

Cechą wspólną wszystkich elekcji samorządowych w Polsce były dwa zjawiska, które mogły mieć wpływ na frekwencję wyborczą. Pierwsza, akcentowana już wcześniej, a mianowicie radykalne zmiany na ogólnopolskiej scenie politycznej na krótko przed wyborami samorządowymi. Większość elekcji samorządowych odbywała się rok po wyborach parlamentarnych (1993-1994; 1997-1998; 2001-2002; 2005-2006). Wyniki tych wyborów w zasadniczy sposób zmieniały układ sił politycznych, a nawet doprowadzały do zniknięcia z życia politycznego niektórych formacji. Po wtóre, samorządowe prawo wyborcze charakteryzowało się dużą niestabilnością. Znaczna część zmian miała charakter przypadkowy i podporządkowana była bieżącemu interesowi rządzącej w danej chwili partii politycznej. Najwięcej zmian w ordynacjach wyborczych, w okresie 1998-2009, wprowadzono w latach, których odbywały się wybory samorządowe⁵.

Wieloletnie międzynarodowe badania wskazują, że pewne cechy społeczne skorelowane są z frekwencją wyborczą. S.M. Lipset wskazuje, że niskiej frekwencji sprzyjają: niskie wykształcenie społeczeństwa, niskie dochody, określone grupy zawodowe (robotnicy niewykwalifikowani, pracownicy usług, chłopci uprawiający ziemię na własne po-

³ J. Pokładecki, *Wybory samorządowe...*, op. cit., s. s. 56-57.

⁴ Ibidem, s. 57.

⁵ Zob. A. Ptak, *Ewolucja systemu wyborczego...*, op. cit., s. 151.

trzeby), płeć (rzadziej głosują kobiety), młody wiek (poniżej 35 roku życia), krótki czas pobytu w danej społeczności i stan cywilny (osoby samotne). Mniejszy udział w wyborach wykazują jednostki izolowane⁶.

Na badanym obszarze południowej Wielkopolski w 2006 roku uprawnionych do głosowania było ponad 270 000 osób. Ponad 80% z nich zamieszkiwało okręgi zlokalizowane w miastach.

Tabela IV.1

Liczba uprawnionych do głosowania w wyborach samorządowych w 2006 roku

Gmina	Liczba uprawnionych do głosowania			Uprawnieni do głosowania z miast i z terenów wiejskich (%)	
	Miasto	Wieś	Razem	Miasto	Wieś
Jarocin	19 585	16 047	35 632	55	45
Kalisz	86 447	0	86 447	100	0
Kępno	11 906	7 449	19 355	62	38
Krotoszyn	23 217	8 524	31 741	73	27
Ostrów Wlkp. (m.)	59 787	0	59 787	100	0
Ostrzeszów	11 792	6 560	18 352	64	36
Pleszew	14 460	9 169	23 629	61	39
RAZEM	227 194	47 749	274 943	83	17

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W gminach miejsko-wiejskich najwięcej uprawnionych do głosowania na terenach wiejskich było w Gminie Jarocin (45%), a następnie na podobnym poziomie – od 36 do 39% – w gminach: Pleszew, Kępno, Ostrzeszów. W Krotoszynie mieszkańcy z terenów wiejskich stanowili 27% uprawnionych do głosowania.

W badanych gminach frekwencja⁷ w wyborach do rad miejskich wyniosła 45,44%: w okręgach miejskich – 45,35%, a w wiejskich – 45,53%. W skali całego kraju w tej grupie gmin frekwencja wyniosła 45,95% (cztery lata wcześniej frekwencja była na poziomie 39,47%).

⁶ S.M. Lipset, *Homo politicus. Społeczne podstawy polityki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 196.

⁷ To stosunek liczby uprawnionych do głosowania mieszkańców do liczby wydanych kart do głosowania.

Tabela IV.2

Frekwencja w wyborach do rad miejskich w 2006 roku (%)

Gmina	Ogółem	Okregi	
		Miejskie	Wiejskie
Jarocin	44,26	43,27	45,25
Kalisz	42,26	42,26	-
Kępno	50,30	48,67	51,93
Krotoszyn	46,59	46,00	47,17
Ostrów Wlkp. (m.)	45,22	45,22	-
Ostrzeszów	40,69	42,12	39,25
Pleszew	46,99	49,91	44,06
RAZEM	45,44	45,35	45,53

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Najwyższą frekwencję zanotowano w Kępnie, zwłaszcza w okręgu wiejskim, a następnie w Pleszewie, Krotoszynie, Ostrowie Wielkopolskim, Jarocinie i Kaliszu. Najniższa frekwencja była w Ostrzeszowie (40,69%). Niska frekwencja w Ostrzeszowie ma zapewne związek z czterogodzinną przerwą w głosowaniu na skutek braku 1 kandydata na listach wyborczych do rady powiatu. Nie zrekompensowało tego nawet wydłużenie czasu pracy obwodowych komisji wyborczych (w efekcie wybory do rady powiatu unieważniono; ponowne odbyły się w styczniu 2007 roku)⁸.

W porównaniu z wyborami z 2002 roku liczba osób biorących udział w głosowaniu zwiększyła się o ponad 10 000.

Tabela IV.3

Liczba głosujących w wyborach do rad miejskich w 2006 roku

Gmina	Głosujący		
	2002	2006	Różnica
Jarocin	13 692	14 480	788
Kalisz	28 110	34 674	6 564
Kępno	9 556	8 821	-735
Krotoszyn	12 702	13 702	1 000
Ostrów Wlkp. (m.)	22 505	25 172	2 667
Ostrzeszów	7 652	7 008	-644
Pleszew	9 967	10 360	393
RAZEM	104 184	114 217	10 033

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

⁸ Zob. K. Juszczak, *Wabnic w Ostrzeszowie, Geppert w Grabowie! Powiat na pół gwiazdka*, „Czas Ostrzeszowski” 2006, nr 46, s. 1.

Wzrost liczby głosujących był szczególnie widoczny w Kaliszu (o 18,93%) i w Ostrowie Wielkopolskim (o 10,59%), a więc w gminach, w których sukces odniosły ugrupowania nieobecne w wyborach samorządowych w 2002 roku: Platforma Obywatelska RP i Prawo i Sprawiedliwość. Można domniemywać, że lokalne ugrupowania, które w 2002 roku były substytutem partii politycznych o rodowodzie solidarnościowym, nie stanowiły wystarczającej gwarancji reprezentowania interesów i artykułowania poglądów osób o poglądach prawicowych. Poza tym możliwe było zjawisko wyborczej absencji tej grupy społecznej po zupełnie przegranych wyborach parlamentarnych w 2001 roku. Wzrost liczby głosujących zanotowano również w Krotoszynie (7,30%), Jarocinie (5,44%) i Pleszewie (3,79%).

Natomiast spadek liczby głosujących nastąpił w Kępnie (o 7,69%) i Ostrzeszowie (o 8,42%). W Kępnie żadna z nowych partii politycznych nie wystawiła własnych list wyborczych, w Ostrzeszowie zaś jedynie Prawo i Sprawiedliwość (dodatkowo na liczbie głosujących zaważyła wspomniana wcześniej przerwa w głosowaniu).

Czynnikiem, który również miał wpływ na rezultaty wyborów, było zjawisko dużej liczby głosów nieważnych⁹. Wynikało to z faktu, że samorządowy system wyborczy jest dość skomplikowany. Wyborca w większości obwodowych komisji wyborczych otrzymuje 4 karty do głosowania – do rady gminy, rady powiatu, sejmiku województwa oraz na burmistrza (prezydenta miasta). Wyjątek stanowiły miasta na prawach powiatu (np. Kalisz).

Tabela IV.4

Głosy nieważne w wyborach do rad miejskich w wyborach w 2006 roku

Gmina	Razem		Okręgi miejskie		Okręgi wiejskie	
	Głosy nieważne		Głosy nieważne		Głosy nieważne	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Jarocin	1 244	7,90	711	8,39	533	7,35
Kalisz	1 614	4,40	1 614	4,40	-	-
Kępno	829	8,60	477	8,25	352	9,10
Krotoszyn	989	6,70	710	6,65	279	6,94
Ostrów Wlkp. (m.)	1 737	6,50	1 737	6,5	-	-
Ostrzeszów	529	7,02	338	6,81	191	7,42
Pleszew	894	7,90	497	6,89	397	9,83
RAZEM	7 836	6,40	6 084	6,84	1 752	8,13

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

⁹ Za nieważny uznawano głos, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak „x” obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list lub nie postawiono tego znaku w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata z którejkolwiek z list. Dopisanie na karcie do głosowania dodatkowych nazwisk lub nazw albo poczynienie innych dopisków poza kratką nie wpływało na ważność głosu.

Najmniej głosów nieważnych oddano w Kaliszu, a więc w jednostce, w której wyborca dysponował „jedynie” 3 kartami wyborczymi: do rady miasta, sejmiku wojewódzkiego oraz na prezydenta miasta. W pozostałych gminach, tam gdzie wyborca dysponował dodatkową kartą wyborczą (do rad powiatów), odsetek głosów nieważnych był większy i wahał się od 6,5% w Ostrowie Wielkopolskim (podobnie jak Kalisz jest gminą miejską) do 8,6% w Kępnie.

Okręgi wiejskie, poza Jarocinem, charakteryzowały się większym odsetkiem głosów nieważnych. Największe dysproporcje wystąpiły w Pleszewie (2,94%), najmniejsze zaś w Krotoszynie (0,25%).

2. Struktura poparcia dla komitetów wyborczych oraz kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast)

W 2006 roku utrzymała się tendencja do uzyskiwania lepszych wyników w elekcjach samorządowych przez komitety pozapartyjne. Wśród ogólnopolskich komitetów sukces odniosło Polskie Stronnictwo Ludowe, a następnie Prawo i Sprawiedliwość, Platforma Obywatelska oraz koalicja wyborcza Lewicy i Demokratów.

Tabela IV.5

Radni według komitetów wyborczych w wyborach 2006 roku

Komitet wyborczy	Sejmiki		Rady powiatów		Rady gmin		Łącznie	
	N	%	N	%	N	%	N	%
PSL	83	14,80	867	13,80	3 890	9,74	4 840	10,34
LPR	11	1,96	67	1,07	236	0,59	314	0,67
KPEiR	0	0,00	2	0,03	5	0,01	7	0,01
PiS	170	30,30	1 242	19,76	3 079	7,71	4 491	9,60
PO RP	186	33,16	779	12,40	1 784	4,47	2 749	5,88
LiD	66	11,76	468	7,45	1 357	3,40	1 891	4,04
Samoobrona RP	37	6,60	212	3,37	867	2,17	1 116	2,39
Pozostałe	8	1,43	2 647	42,12	28 726	71,92	31 381	67,07
RAZEM	561	100	6 284	100	39 944	100	46 789	100

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W analizowanych gminach w wyborach do rad miast komitety wyborcze partii oraz ugrupowań lokalnych zdobyły porównywalną liczbę ważnie oddanych głosów. Na partie polityczne oddano 56 399 głosów (49,38%), na ugrupowania lokalne zaś 57 818

głosów (50,62%). Różnica wyniosła zaledwie 1419 głosów¹⁰. Komitety wyborcze partii politycznych wygrały w okręgach miejskich, zdobywając 50 515 głosów, co stanowiło 53,61%. Z kolei ugrupowania lokalne znaczący sukces odniosły w okręgach zlokalizowanych na terenach wiejskich, zdobywając 14 114 głosów (70,58%).

Przetwarzając głosy na mandaty, partie polityczne zdobyły 65 mandatów (42,48%), z czego w miastach 53, a na terenach wiejskich zaledwie 12. Natomiast komitety lokalne w sumie zdobyły 88 mandatów (57,52%). W mieście – 60, w okręgach wiejskich – 28.

Tabela IV.6

**Ważnie oddane głosy oraz mandaty zdobyte przez partie polityczne
oraz ugrupowania lokalne w wyborach w roku 2002 i 2006**

Gmina	Ugrupowania lokalne				Partie polityczne			
	Liczba głosów		Liczba mandatów		Liczba głosów		Liczba mandatów	
	2002	2006	2002	2006	2002	2006	2002	2006
Jarocin	8 129	12 702	13	20	5 563	1 778	8	1
Kalisz	18 863	16 123	13	13	9 247	18 551	12	12
Kępno	7 030	7 466	16	19	2 526	1 355	5	2
Krotoszyn	6 572	7 883	11	14	6 130	5 819	10	7
Ostrów Wlkp. (m.)	11 974	5 619	11	4	10 531	19 553	12	19
Ostrzeszów	3 037	2 221	8	5	4 615	4 787	13	16
Pleszew	4 977	5 804	10	13	4 990	4 556	11	8
RAZEM	60 582	57 818	82	88	43 602	56 399	71	65

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Tabela IV.7

**Liczba komitetów wyborczych biorących udział w podziale mandatów
w poszczególnych okręgach wyborczych w 2006 roku**

	Jarocin				Kalisz					Kępno			Krotoszyn			Ostrów Wlkp. (m.)			Ostrzeszów			Pleszew		
	1	2	3	4	1	2	3	4	5	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Nr okręgu wyborczego	1	2	3	4	1	2	3	4	5	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Liczba wybieranych radnych	6	5	5	5	5	5	5	5	5	6	7	8	7	8	6	8	8	7	7	6	8	7	6	8
Liczba komitetów wyborczych	5	4	5	5	9	9	9	9	9	5	5	4	8	9	7	6	7	6	6	5	6	7	7	7

¹⁰ W 2002 roku lokalne komitety wyborcze zdobyły aż o 16 980 głosów więcej niż komitety wyborcze partii politycznych, ale tylko o 11 mandatów więcej.

Komitety wyborcze biorące udział w podziale mandatów	Liczba	3	3	3	4	5	5	4	5	5	4	5	4	4	5	4	4	4	4	4	4	6	5	5
	%	60	75	60	80	56	56	44	56	56	80	100	100	50	56	57	67	57	67	67	80	67	86	71

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Analizując liczbę zdobytych głosów, należy jednak zauważyć, że wynik wyborczy partii politycznych w 2006 roku był lepszy od wyniku z 2002 roku o 12 797 głosów, natomiast komitetów lokalnych zmniejszył się o 2764 głosy. Beneficjentem większej liczby głosujących były więc partie polityczne, zwłaszcza Platforma Obywatelska RP oraz Prawo i Sprawiedliwość. Ich kandydaci lub sympatycy w 2002 roku tworzyli lokalne komitety wyborcze. Zjawisko przekształcenia się lokalnych komitetów w komitety wyborcze partii wpłynęło na zwiększenie liczby głosów, choć nie mandatów zdobytych przez partyjne komitety wyborcze.

Wśród komitetów wyborczych partii politycznych najlepszy wynik osiągnęła mimo wszystko lewica (KW SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci), choć tworzyła komitet wyborczy, który w analizowanej elekcji samorządowej poniósł największe straty. W wyborach w 2006 roku uzyskała 24 mandaty (15,68%). Był to wynik znacznie lepszy od ogólnopolskiej. Cztery lata wcześniej komitet wyborczy SLD-UP w badanych gminach zdobył aż 50 mandatów (32,68%). Niewątpliwie wpływ na wynik wyborczy lewicy miały wydarzenia ogólnopolskie. Poparcie dla tej (tych?) formacji w latach 2001-2005, a więc w okresie poprzedzającym elekcje samorządowe w 2002 i 2006 roku zmniejszyło się o blisko 30%. Nastąpił nie tylko radykalny spadek poparcia dla lewicy, ale również jej wewnętrzna dekompozycja. Część działaczy SLD utworzyła Socjaldemokrację Polską, część zaś zdecydowała się na działalność w Partii Demokratycznej – Demokraci.pl. W wyborach parlamentarnych w 2005 roku osobne listy wyborcze utworzyły SLD, SDPL oraz Demokraci.pl. Można zatem antycypować, że w 2002 roku szyld SLD-UP, dzięki wcześniejszym ogólnopolskim sukcesom wyborczym, pomagał w zdobyciu głosów w wyborach samorządowych. Wielu ówczesnych kandydatów, nawet niezwiązanych ideologicznie i genetycznie z lewicą, wyrażało chęć wzięcia udziału w wyborach samorządowych z list SLD. Spadek poparcia społecznego oraz wewnętrzne konflikty na lewicy uruchomiły trzy istotne zjawiska dla tej formacji i uzyskanego wyniku wyborczego w 2006 roku. Pierwsze to wycofanie się z rywalizacji wyborczej do rad miejskich kandydatów lewicy (lub nawet generalnie z działalności politycznej). Według szacunków autora, w tej grupie było 15 byłych radnych z koalicji SLD-UP. Drugim zjawiskiem była przegrana wyborcza kandydatów lewicy, którzy zdecydowali się na ponowną weryfikację społeczną z list LiD. Dotyczy to 10 byłych radnych. Ostatnim zjawiskiem będącym efektem kryzysu polskiej lewicy było kandy-

dowanie osób, które w 2002 roku zdobyły mandat radnego z list SLD-UP, z list innych komitetów wyborczych (ugrupowań lokalnych). Było tych osób 13, mandat radnego uzyskało ponownie 10, a 3 pomimo zmiany komitetu wyborczego, przegrały wybory.

Odmienne procesy dokonywały się w środowiskach mających korzenie solidarnościowe, a mianowicie w Platformie Obywatelskiej RP oraz w Prawie i Sprawiedliwości. Te partie polityczne w samorządowej rywalizacji wyborczej roku 2002 nie uczestniczyły, choć posiadały już struktury partyjne. Wówczas środowiska postsolidarnościowe południowej Wielkopolski nie były już skupione w prawicowych partiach politycznych – Akcji Wyborczej „Solidarność” czy Unii Wolności – nie miały one bowiem już wysokiego poparcia społecznego, będąc formacjami politycznymi kończącymi działalność. Z kolei PO i PiS w 2002 roku jeszcze nie miały na tyle dużego poparcia, by mogło ono gwarantować sukces w wyborach samorządowych¹¹. Stąd wybór środowisk prawicowych, aby w wyborach samorządowych w 2002 roku startować jako lokalne komitety wyborcze. W kolejnych latach sytuacja zaczęła się zmieniać. W latach 2001-2005 poparcie dla PO i PiS systematycznie wzrastało. W wyborach parlamentarnych w 2001 roku partie te zdobyły wspólnie ponad 20% głosów. Po czterech latach poparcie dla nich przekroczyło 50% (wzrost o 30%). Na badanym terenie w wyborach 2006 roku Platforma Obywatelska RP zdobyła 16 mandatów (10,46%), a Prawo i Sprawiedliwość – 15 (9,80%).

Ostatnią z liczących się w wyborach samorządowych partii politycznych w 2006 roku było Polskie Stronnictwo Ludowe. Wystawiło jednak tylko jedną listę wyborczą (w Ostrzeszowie), która zdobyła aż 9 mandatów (5,88%). W innych miastach członkowie PSL utworzyli lokalne komitety (np. w Krotoszynie Samorządowe Porozumienie Ludowe) lub postanowili startować z list innych komitetów wyborczych (np. w Pleszewie z list Towarzystwa Miłośników Pleszewa).

Przegranymi wyborów samorządowych z 2006 roku okazały się Samoobrona RP i Liga Polskich Rodzin. Samoobrona, z której list w 2002 roku wybranych zostało 6 radnych (3,92%), w 2006 roku zdobyła zaledwie 1 mandat (0,65%). Niektórzy radni Samoobrony bez powodzenia startowali z list ugrupowań lokalnych. Bez mandatu radnego pozostała Liga Polskich Rodzin. Cel, jaki wyznaczyło sobie PiS: wyeliminowania partii z życia politycznego, także w 7 gminach południowej Wielkopolski został zrealizowany.

Elekcje parlamentarne lat 2001 i 2005 mogły być więc traktowane, jako próba generalna przed wyborami samorządowymi i na ich podstawie można było antycypować wyniki wyborów samorządowych. Niestety, skrócenie kadencji parlamentu w 2007 roku zachwiało możliwość analizy podobnych zjawisk w przyszłości. Natomiast jeżeli zostanie zachowany ustawowy termin wyborów parlamentarnych (2011), to z kolei wybory

¹¹ Chociaż w niektórych okręgach wyborczych partie PO i PiS w wyborach samorządowych wystawiły swoje listy wyborcze.

samorządowe z 2010 roku mogą być traktowane przez partie polityczne jako próba generalna przed elekcją parlamentarną.

Analiza wyników wyborów samorządowych w 2006 roku w poszczególnych gminach wskazuje na wyraźne zróżnicowanie poparcia dla poszczególnych kategorii komitetów wyborczych¹².

Mała aktywność partyjnych komitetów wyborczych w Jarocinie spowodowała, że scenę polityczną zdominowały ugrupowania lokalne.

Tabela IV.8

Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Jarocina w 2006 roku

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba ważnie oddanych głosów			Liczba zdobytych mandatów		
		Razem	Miasto	Wieś	Razem	Miasto	Wieś
6	LID	1 778	984	794	1	1	0
17	Ziemia Jarocińska	6 787	3 198	3 589	11	5	6
19	Wspólnota Samorządowa	2 605	1 463	1 142	4	2	2
20	Wspólna Praca	394	259	135	0	0	0
21	Jarociniacy	2 916	1 855	1 061	5	3	2

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Sukces wyborczy odniósł komitet wyborczy Ziemia Jarocińska, zdobywając aż 11 mandatów i zapewniając sobie większość w Radzie Miejskiej Jarocina. Był jedynym komitetem wyborczym na analizowanym terenie, który zdobył większość w radzie. Nastąpiła jednak dość znaczna dekompozycja tej formacji (w 2002 roku brała udział w wyborach pod nazwą Teraz Jarocin); z 9 radnych, jakich posiadała w poprzedniej kadencji, 3 radnych w 2006 roku przegrało wybory. Na listach Ziemi Jarocińskiej rywalizację wyborczą przegrała również radna z dawnego klubu Teraz Jarocin (w 2002 roku mandat zdobyła z list Samoobrony RP). Z kolei 2 radnych kandydowało z konkurencyjnego komitetu wyborczego – Wspólnoty Samorządowej Ziemi Jarocińskiej. Z drugiej strony wpisana na listę komitetu wyborczego Ziemia Jarocińska była radna SLD-UP ponownie uzyskała mandat radnego. W efekcie aż 6 radnych na listach tego ugrupowania było osobami, które nie posiadały wcześniejszego doświadczenia w rywalizacji wyborczej.

Dwa kolejne komitety wyborcze (Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej oraz Jarociniacy), które podpisały porozumienie o grupowaniu list wyborczych, zdobyły

¹² Autor analizuje wyniki osiągnięte przez tych kandydatów, którzy zdobyli mandat radnego w wyniku wyborów 12 listopada 2006 roku (bez względu na to, czy później złożyli mandat radnego na skutek objęcia funkcji burmistrza [prezydenta] lub jego zastępcy).

w sumie 9 mandatów. Wspólnota Samorządowa zdobyła 4 mandaty. W okręgach wiejskich zwyciężyli byli radni Polskiego Stronnictwa Ludowego, w mieście zaś byli radni Teraz Jarocin. Stąd też, mimo że WSZJ po raz pierwszy stanęła do rywalizacji wyborczej, wszyscy jej radni posiadali doświadczenie w pracy samorządowej.

W Radzie Miejskiej Jarocina zasiadał również jeden radny jako kandydat komitetu wyborczego Jarociniacy; cztery lata wcześniej wygrał on wybory z list Unii Wielkopolan w Jarocinie. Pozostali czterej radni Jarociniaków to osoby bez doświadczenia w samorządzie miejskim.

Niewątpliwie największym przegranym jarocińskiego samorządu w 2006 roku okazała się lewica. Dwoch jej radnych z kadencji 2002-2006 w ogóle nie kandydowało, a dwóch kolejnych przegrało wybory. Jedna radna zmieniła ugrupowanie polityczne. W efekcie jarocińska lewica, która wcześniej miała 5 radnych, zdobyła jedynie 1 mandat. Poza tym klęskę poniosło ugrupowanie Wspólna Praca, na którego listach znalazły się osoby w przeszłości związane z jarocińską lewicą.

Z 9 komitetów wyborczych biorących udział w wyborach do Rady Miasta Kalisza, 3 nie wzięły udziału w podziale mandatów (w sumie zdobyły 2722 głosy).

W radzie zasiadło aż 16 nowych radnych (64,00%). Spośród radnych z kadencji 2002-2006 aż 9 przegrało wybory: 4 wywodziło się z SLD-UP (2 startowało z list innych ugrupowań), po 2 z Kaliskiej Inicjatywy Obywatelskiej i Prawa i Sprawiedliwości, a 1 z Samorządnego Kalisza.

Tabela IV.9

Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Kalisza w 2006 roku

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba ważnie oddanych głosów			Liczba zdobytych mandatów		
		Razem	Miasto	Wieś	Razem	Miasto	Wieś
2	LPR	636	636	0	0	0	0
4	PiS	6 253	6 253	0	5	5	0
5	PO	6 417	6 417	0	5	5	0
6	LiD	4 296	4 296	0	2	2	0
7	Samoobrona RP	949	949	0	0	0	0
20	Wszystko dla Kalisza	5 415	5 415	0	5	5	0
21	Kaliska Inicjatywa Obywatelska	1 137	1 137	0	0	0	0
22	TPZK*	2 554	2 554	0	2	2	0
23	Samorządny Kalisz	7 017	7 017	0	6	6	0

*Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Sukces w wyborach odniósł blok wyborczy złożony z ugrupowań lokalnych. Należeli do niego Samorządny Kalisz, który zdobył 6 mandatów, Wszystko dla Kalisza – 5, a także Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej – 2 mandaty. Szczególnie widoczny był sukces Samorządnego Kalisza (politycznego zaplecza prezydenta miasta J. Pęcherza), który w porównaniu z poprzednią elekcją trzykrotnie powiększył liczbę swoich radnych. Wśród nich jedna radna wcześniej reprezentowała prawicowe „Przymierze”. Taki sam wynik wyborczy jak w 2002 roku osiągnął komitet wyborczy Wszystko dla Kalisza: aż 4 radnych z list tego komitetu wyborczego zostało ponownie wybranych. Natomiast z dwóch radnych Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Kaliskiej jeden w 2002 roku został wybrany na radnego z list SLD-UP. Z kolei inny kandydat TPZK, który wcześniej zdobył mandat radnego z list SLD-UP, przegrał wybory. W sumie ugrupowania lokalne zdobyły 13 mandatów w 25 osobowej Radzie Miasta.

Drugi blok ugrupowań rywalizujących w wyborach do rady miejskiej tworzyły Prawo i Sprawiedliwość, Samoobrona i Liga Polskich Rodzin. Jedyne PiS odniosło sukces wyborczy, uzyskując 5 mandatów. Jeden z nowo wybranych radnych posiadał doświadczenie w Radzie Miasta Kalisza. Pozostali radni, którzy w kadencji 2002-2006 reprezentowali komitety lokalne, a w 2006 roku kandydowali z list PiS, ponieśli porażkę. Kandydaci ci jednak nie byli „jedynekami” kaliskiego PiS.

Z kolei na listach Platformy Obywatelskiej sukces odnieśli kandydaci bez wcześniejszego doświadczenia samorządowego, choć już wcześniej (bez powodzenia) ubiegali się o mandaty radnych. Ich wyniki wyborcze w 2002 roku były bardzo słabe (nie przekroczyły 50 głosów). Żaden z byłych kaliskich radnych kadencji 2002-2006 nie kandydował z list Platformy. Radnymi zostały wybrane osoby w wieku od 26 do 35 lat (poza W. Sitarzem, który w 2007 roku zdobył mandat posła i zrzekł się mandatu radnego). Także pozostali kandydaci PO w Kaliszu byli osobami młodymi. Wszystkie 5 mandatów zdobyły osoby umieszczone na pierwszych miejscach list wyborczych. Z kolei porażkę w wyborach poniosła Kaliska Inicjatywa Obywatelska tworzona przez byłych radnych Samoobrony i SLD-UP, która w 2006 roku utworzyła wraz z PO wspólną grupę list.

Największym przegranym wyborów samorządowych w Kaliszu była jednak lewica, która zdobyła zaledwie 2 mandaty (w poprzedniej kadencji miała 10). Aż 4 radnych z kadencji 2002-2006 nie wzięło udziału w wyborach, a 4 kolejnych poniosło porażkę (2, w tym były prezydent Kalisza, startowało z list LiD, 2 z Kaliskiej Inicjatywy Obywatelskiej). Pozostali radni SLD-UP zdobyli mandat, ale z list Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Kaliskiej. W wyborach w 2006 roku koalicja Lewica i Demokraci była jedynym komitetem wyborczym, który nie utworzył grupy list z innym ugrupowaniem.

W Radzie Miejskiej Kępna zasiadło 9 nowych radnych (42,86%). Radni poprzedniej kadencji, oprócz tych, którzy nie kandydowali ponownie w wyborach, prze-

grali rywalizację. Wśród nich dwóch wywodziło się z lewicy i Wspólnoty Samorządowej, jeden zaś z Porozumienia Samorządowego. Kępno, obok Jarocina, było gminą, w której scenę polityczną zdominowały lokalne komitety wyborcze.

Tabela IV.10

**Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach
do Rady Miejskiej Kępna w 2006 roku**

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba ważnie oddanych głosów			Liczba zdobytych mandatów		
		Razem	Miasto	Wieś	Razem	Miasto	Wieś
6	LiD	1 355	720	635	2	1	1
20	Wspólnota Samorządowa	1 904	1 331	573	5	4	1
21	Porozumienie Samorządowe	3 357	1 750	1 607	8	4	4
22	Kobiety w Samorządzie	642	642	0	2	2	0
23	Forum Społeczno-Gospodarcze	1 563	866	697	4	2	2

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Zdecydowany sukces w kępińskim samorządzie odniosło Porozumienie Samorządowe Kępno 2006. Zdobyło 8 mandatów, mimo że w porównaniu z elekcją z 2002 roku ugrupowanie to zdobyło o 3 mandaty i o ponad 15% głosów mniej (639 głosów). Spadek poparcia dla rządzącego ugrupowania widoczny był szczególnie w mieście (o 2 mandaty). Na terenach wiejskich Porozumienie straciło 1 mandat.

Komitetem wyborczym, który zyskał w analizowanej elekcji, była Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego, która zdobyła aż 5 mandatów. Na uwagę zasługuje poparcie dla tego ugrupowania w mieście, gdzie uzyskało aż 4 mandaty. Ugrupowanie to zwiększyło stan posiadania o 2 mandaty w porównaniu z elekcją z 2002 roku. Zdobyło o 500 głosów więcej.

Wzrost poparcia odnotowało kolejne ugrupowanie kępińskiego samorządu, a mianowicie Forum Społeczno-Gospodarcze. W wyborach w 2002 roku zdobyło zaledwie 1 mandat radnego, natomiast w elekcji w 2006 roku aż 4. Jego elektorat zwiększył się o ponad 800 osób.

Po 2 mandaty zdobyły komitety LiD i Kobiety w Samorządzie. Dla lewicy była to jednak porażka, utraciła bowiem aż 3 mandaty i ponad 1100 głosów.

W krotoszyńskiej radzie miejskiej zasiadło aż 14 nowych radnych (66,67%). Z radnych kadencji 2002-2006 aż 6 przegrało wybory, a 8 w ogóle nie starało się o reelekcję. Poza tym dwa liczące się ugrupowania uczestniczące w elekcji samorządowej w 2002 roku, cztery lata później nie wzięły udziału w rywalizacji wyborczej (Zdrowie oraz Razem).

Mimo dużej liczby komitetów wyborczych sukces odniosło ugrupowanie będące zapleczem politycznym burmistrza Krotoszyna – J. Joksia, które w 2006 roku występowało jako Samorządowe Porozumienie Ludowe.

Tabela IV.11

Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Krotoszyna w 2006 roku

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba ważnie oddanych głosów			Liczba zdobytych mandatów		
		Razem	Miasto	Wieś	Razem	Miasto	Wieś
4	PiS	1 556	1 251	305	2	2	0
5	PO	1 459	1 394	65	2	2	0
6	LiD	1 854	1 542	312	2	2	0
7	Samoobrona RP	950	563	387	1	0	1
18	SIO*	2 158	2 158	0	4	4	0
19	SPL**	2 920	805	2 115	7	2	5
20	SFG***	1 962	1 698	264	3	3	0
21	Czas na Krotoszyn	766	474	292	0	0	0
22	Moje Miasto Krotoszyn	77	77	0	0	0	0

*Samorządowa Inicjatywa Obywatelska, **Samorządowe Porozumienie Ludowe, ***Samorządowe Forum Gospodarcze

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Samorządowe Porozumienie Ludowe zdecydowanie wygrało rywalizację wyborczą w okręgu wiejskim, w którym zdobyło aż 5 z 6 możliwych do zdobycia mandatów. Ugrupowanie to, które było *de facto* reprezentacją PSL, zagospodarowało praktycznie cały wiejski elektorat Gminy Krotoszyn. Poparcie dla SPL w mieście nie było już tak imponujące (zdobyło tylko 2 mandaty). Drugim ugrupowaniem, które tworzyło wspólną grupę list, była Samorządowa Inicjatywa Obywatelska. Zdobyła ona 4 mandaty w radzie (taki sam wynik wyborczy jak w 2002 roku). O 330 osób zmniejszyła się jednak liczba osób popierających to ugrupowanie.

Pozostałe ugrupowania biorące udział w wyborach samorządowych w 2006 roku nie zdecydowały się na podpisanie umowy na tworzenie grupy list w celu wspólnego uczestnictwa w podziale mandatów.

Trzy mandaty w radzie zdobyło Samorządowe Forum Gospodarcze, które wcześniej uczestniczyło w rywalizacji wyborczej jako KW Rzemiosła i Usług. W porównaniu z rokiem 2002 zwiększyło stan posiadania o 1 mandat, uzyskując ponad 1000 głosów więcej.

Po dwa mandaty zdobyły 3 partyjne komitety wyborcze, które wzięły udział w rywalizacji wyborczej: Prawo i Sprawiedliwość, Platforma Obywatelska RP oraz Lewica i Demokraci.

W Krotoszynie, podobnie jak w innych miastach (z wyjątkiem Ostrzeszowa), porażkę poniosła lewica, która w wyborach w 2002 roku uzyskała aż 6 mandatów i była największą siłą polityczną krotoszyńskiego samorządu. Liczba osób głosująca na lewicę w 2006 roku zmniejszyła się o ponad 1,5.

W podziale mandatów uczestniczył również inny partyjny komitet wyborczy, a mianowicie Samoobrona RP, która zdobyła 1 mandat.

W Ostrowie Wielkopolskim zasiadło aż 15 radnych, którzy nie mieli doświadczenia w radzie poprzedniej kadencji (65,22%). Tak duża zmiana związana była przede wszystkim z faktem, że aż 10 radnych z poprzedniej kadencji nie wzięło udziału w rywalizacji. Wybory przegrało 4 radnych (PiS – 2, LiD – 1, Nowy Ostrów – 1).

Rada Miejska Ostrowa Wielkopolskiego została zdominowana przez partie polityczne, zwłaszcza LiD, PO oraz PiS.

Tabela IV.12

Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego w 2006 roku

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba ważnie oddanych głosów			Liczba zdobytych mandatów		
		Razem	Miasto	Wieś	Razem	Miasto	Wieś
2	LPR	315	315	0	0	0	0
4	PiS	5 306	5 306	0	4	4	0
5	PO	6 532	6 532	0	7	7	0
6	LiD	6 596	6 596	0	8	8	0
7	Samoobrona RP	804	804	0	0	0	0
20	Samorząd 2006 BIS	719	719	0	0	0	0
21	Nowy Ostrów	4 900	4 900	0	4	4	0

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Grupa list utworzona przez Platformę Obywatelską oraz Prawo i Sprawiedliwość zdobyła 11 miejsc w radzie miejskiej. Ostrowska Platforma uzyskała 7 miejsc w radzie, natomiast – PiS 4. W podziale mandatów nie uczestniczyła Liga Polskich Rodzin.

Choć lewica wygrała wybory samorządowe, to jednak w porównaniu z wyborami z 2002 roku poniosła porażkę. Straciła ponad 700 głosów i dwa miejsca w radzie. Swojej reprezentacji w organie stanowiącym ostrowskiego samorządu nie miała już Samoobrona RP (w 2002 roku zdobyła 2 mandaty).

Jedynym ugrupowaniem lokalnym z reprezentacją w radzie był Nowy Ostrów, który zdobył 4 mandaty.

Ostrzeszów należał do gmin, w których liczba radnych nieposiadających wcześniejszego doświadczenia była najmniejsza. Grupę tę stanowiło jedynie 7 osób (33,33%), z czego aż 4 kandydowało z list Polskiego Stronnictwa Ludowego. Dwóch radnych kadencji 2002-2006 przegrało wybory.

Zdecydowany sukces w wyborach samorządowych odniosły komitety partyjne, zdobywając aż 16 miejsc w Radzie Miejskiej Ostrzeszowa.

Tabela IV.13

**Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach
do Rady Miejskiej Ostrzeszowa w 2006 roku**

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba ważnie oddanych głosów			Liczba zdobytych mandatów		
		Razem	Miasto	Wieś	Razem	Miasto	Wieś
1	PSL	2 157	909	1 248	9	3	6
4	PiS	892	764	128	2	2	0
6	LiD	1 602	1 164	438	5	4	1
7	Samoobrona RP	136	53	83	0	0	0
18	Blok Gospodarczy	1 515	1 197	318	5	4	1
19	Ziemia Ostrzeszowska	706	538	168	0	0	0

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Bardzo dobry wynik uzyskało Polskie Stronnictwo Ludowe, które zdobyło 9 mandatów (aż 6 w okręgu wiejskim). Mimo utrzymania takiej samej liczby mandatów, poparcie dla PSL w Ostrzeszowie zmniejszyło się jednak o ponad 600 głosów.

Stosunkowo dobry wynik wyborczy uzyskała koalicja LiD. Ostrzeszów był jedynym miastem, w którym lewica zwiększyła liczbę mandatów z 4 (kadencja 2002-2006) do 5. Koalicja LiD zanotowała jednak spadek liczby głosów o ponad 200.

Z kolei lokalny komitet wyborczy Blok Gospodarczy, będący zapleczem politycznym burmistrza Ostrzeszowa – S. Wabnica – zdobył 5 mandatów, co było gorszym wynikiem niż osiągnięty 4 lata wcześniej. Wówczas ugrupowanie to dysponowało 6 mandatami w radzie (wówczas zdobyło ponad 400 głosów więcej).

Przegranym ostrzeszowskiej elekcji była Ziemia Ostrzeszowska, która nie zdobyła żadnego mandatu. W poprzedniej kadencji posiadała dwóch radnych.

Startujący po raz pierwszy w wyborach PiS uzyskało 2 mandaty w Radzie Miejskiej Ostrzeszowa.

W Pleszewie sześcioro radnych z kadencji 2002-2006 przegrało wybory, a jeden nie przystąpił do rywalizacji wyborczej. Wśród nowych radnych 3 kandydowało z list Lewicy i Demokratów, a po 1 radnym z list Prawa i Sprawiedliwości, Platformy Obywatelskiej, Towarzystwa Miłośników Pleszewa oraz Razem dla Pleszewa. W sumie ponad 30% radnych nie posiadało wcześniejszego doświadczenia.

W Pleszewie, podobnie jak w Jarocinie, Kępnie i Kaliszu, sukces odniosło ugrupowanie będące politycznym i organizacyjnym zapleczem urzędującego burmistrza (prezydenta miasta).

Tabela IV.14

Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Pleszewa w 2006 roku

Nr listy	Komitet wyborczy	Liczba ważnie oddanych głosów			Liczba zdobytych mandatów		
		Razem	Miasto	Wieś	Razem	Miasto	Wieś
4	PiS	1 341	1 012	329	2	1	1
5	PO	1 273	1 113	160	2	2	0
6	LiD	1 676	856	820	4	2	2
7	Samoobrona RP	266	86	180	0	0	0
19	Razem dla Pleszewa	1 202	674	528	3	2	1
20	Forum Samorządowe	1 062	801	261	3	2	1
21	TMP*	3 540	2 176	1 364	7	4	3

*Towarzystwo Miłośników Pleszewa

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Najwięcej głosów i miejsc w radzie zdobyło Towarzystwo Miłośników Pleszewa. Dobry wynik wyborczy TMP uzyskało we wszystkich okręgach wyborczych. Szczególna dominacja Towarzystwa widoczna była w okręgu wiejskim. Wspólnie z LiD (4 mandaty) ugrupowanie to zdobyło większość w pleszewskiej radzie. Samoobrona, która była trzecim podmiotem tworzącym grupę list, z powodu małej liczby głosów nie brała udziału w podziale mandatów.

Kolejne dwa lokalne ugrupowania – Razem dla Pleszewa oraz Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej – utraciły znaczną część elektoratu. Choć RdP zdobyło taką samą liczbę mandatów, to jednak o 300 osób zmniejszyła się liczba głosujących na to ugrupowanie. Powstanie nowych partii politycznych – Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości – najdotkliwiej odczuło Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej, które w porównaniu z wyborami z 2002 roku utraciło dwóch radnych i aż 1339 głosów. Cztery lata wcześniej część kandydatów pleszewskiego PiS była obecna na listach FSZP,

a jeden z nich był również radnym. Także część wcześniejszego prawicowego elektoratu FSZP zdecydowała się oddać głos na partie polityczne. W wyborach w 2006 roku Prawo i Sprawiedliwość oraz Platforma Obywatelska RP zdobyły po dwa mandaty w Radzie Miejskiej Pleszewa.

W badanych gminach część z lokalnych ugrupowań z powodzeniem brała również udział w rywalizacji wyborczej do rad powiatów. Zjawisko takie zaobserwowano w Jarocinie (Ziemia Jarocińska – 7 mandatów, Wspólnota Samorządowa – 5 mandatów, Jarociniacy – 1 mandat), Kępnie (Wspólnota Samorządowa – 6 mandatów, Porozumienie Samorządowe i Forum Społeczno-Gospodarcze po 3 mandaty), Krotoszynie (Samorządowe Porozumienie Ludowe oraz Samorządowa Inicjatywa Obywatelska po 5 mandatów), Ostrzeszowie (Blok Gospodarczy – 2 mandaty, Ziemia Ostrzeszowska – 1 mandat) oraz Pleszewie (Razem dla Pleszewa – 4 mandaty, Forum Samorządowe – 3 mandaty, Towarzystwo Miłośników Pleszewa – 2 mandaty). We wszystkich gminach część z lokalnych ugrupowań brała udział w podziale władzy w radzie powiatu oraz zarządzie. W Jarocinie, Kępnie i Krotoszynie w podziale władzy uczestniczyły ugrupowania, które na szczeblu gminy stanowiły zaplecze polityczne burmistrzów.

Kolejnym interesującym aspektem rywalizacji wyborczej w badanych gminach jest analiza wyników wyborów samorządowych z roku 2002 i 2006 i porównanie ich z wyborami parlamentarnymi (2001, 2005, 2007) oraz prezydenckimi (2005, 2010). Analiza ta pozwala również zauważyć pewne tendencje, które mogą mieć wpływ na kolejne elekcje samorządowe.

Tabela IV.15

**Odsetek głosów uzyskanych przez partie politycznych
(lub kandydatów na prezydenta RP) w elekcjach wyborczych lat 2001-2010**

Gmina	Ugrupowanie	2001	2002	2005*	2005**	2006	2007	2010***
Jarocin	Lewica ****	49,53	19,70	15,20	14,83	12,28	16,49	21,06
	AWSP	4,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	UW*****	2,08	0,00	2,37	1,61	0,00	0,00	0,00
	PiS	3,26	0,00	30,86	27,40	0,00	27,19	28,82
	PO	15,63	0,00	17,46	37,20	0,00	43,0	42,29
	PSL	10,77	12,72	14,28	1,70	0,00	10,22	1,87
	LPR	5,43	0,00	5,44	0,00	0,00	0,78	0,00
	Samobrona RP	7,91	8,22	10,85	17,25	0,00	1,08	1,4
	Pozostałe	0,42	59,37	3,53	0,01	87,72	1,23	4,54

Kalisz	Lewica	54,35	22,46	23,99	15,60	12,39	21,38	17,33
	AWSP	3,69	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	UW	2,70	0,00	2,10	1,45	0,00	0,00	0,00
	PiS	5,77	0,00	28,15	29,93	18,03	26,94	28,98
	PO	13,26	0,00	24,11	42,70	18,51	43,94	47,44
	PSL	4,17	0,00	3,25	0,75	0,00	4,90	0,76
	LPR	8,82	0,00	5,61	0,00	1,83	1,14	0,00
	Samobrona RP	6,66	10,43	8,28	9,57	2,74	0,79	0,60
	Pozostałe	0,57	67,10	4,51	0,00	46,50	0,91	4,89
Kępno	Lewica	49,10	26,43	15,42	10,96	15,36	15,20	14,97
	AWSP	5,98	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	UW	1,66	0,00	1,17	1,50	0,00	0,00	0,00
	PiS	5,95	0,00	22,02	28,06	0,00	28,88	30,97
	PO	12,44	0,00	31,59	41,90	0,00	42,26	46,87
	PSL	5,93	0,00	7,12	2,04	0,00	9,67	1,46
	LPR	8,11	0,0	7,12	0,00	0,00	1,02	0,00
	Samobrona RP	10,36	0,00	11,34	15,52	0,00	1,81	1,37
	Pozostałe	0,48	73,57	4,21	0,02	84,64	1,15	4,37
Krotoszyn	Lewica	47,45	27,16	15,77	11,91	11,15	13,36	18,36
	AWSP	2,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	UW	3,34	0,00	0,93	1,36	0,00	0,00	0,00
	PiS	4,48	0,00	16,86	26,80	9,36	25,77	31,25
	PO	9,33	0,00	33,17	35,66	8,78	44,15	40,54
	PSL	14,51	21,10	11,52	3,19	17,57	12,7	3,50
	LPR	6,73	0,00	6,09	0,00	0,00	0,99	0,00
	Samobrona RP	10,72	0,00	12,64	21,08	5,72	1,96	1,65
	Pozostałe	0,46	51,74	3,03	0,00	47,43	1,05	4,71
Ostrów Wlkp. (m.)	Lewica	55,30	32,46	23,31	15,03	26,20	20,74	16,46
	AWSP	6,45	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	UW	2,32	0,00	1,45	1,68	0,00	0,00	0,00
	PiS	6,06	0,00	27,25	29,56	21,08	24,57	27,43
	PO	12,46	0,00	26,11	42,48	25,95	46,47	49,28
	PSL	4,36	1,20	4,47	0,92	0,00	5,05	0,74
	LPR	6,38	5,47	5,90	0,00	1,25	0,99	0,00
	Samobrona RP	6,34	7,65	7,59	10,32	3,19	1,17	0,86
	Pozostałe	0,33	53,21	3,92	0,01	22,32	1,01	5,24

Ostrzeszów	Lewica	44,94	23,64	11,54	13,10	22,42	15,44	17,77
	AWSP	2,45	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	UW	1,45	0,00	1,02	1,33	0,00	0,00	0,00
	PiS	3,92	0,00	14,89	26,92	12,49	21,70	29,24
	PO	7,45	0,00	26,78	37,30	0,00	34,60	44,86
	PSL	23,08	36,67	25,22	2,87	30,19	25,03	2,28
	LPR	6,56	0,00	6,09	0,00	0,00	0,92	0,00
	Samobrona RP	9,71	0,00	10,57	18,48	1,90	1,39	1,32
	Pozostałe	0,43	39,69	3,88	0,00	32,99	0,92	4,52
Pleszew	Lewica	52,78	41,24	20,40	12,02	16,18	17,80	17,49
	AWSP	3,08	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	UW	1,88	0,00	0,99	1,33	0,00	0,00	0,00
	PiS	6,15	0,00	26,82	26,36	12,94	26,61	29,16
	PO	11,49	0,00	22,60	39,49	12,29	40,04	44,88
	PSL	6,18	0,00	6,34	1,94	0,00	11,45	1,85
	LPR	6,77	0,00	5,79	0,00	0,00	0,99	0,00
	Samobrona RP	11,06	8,83	13,14	18,85	2,57	1,74	1,43
	Pozostałe	0,60	49,93	3,92	0,01	56,02	1,37	5,19
Południowa Wielkopolska	Lewica	52,14	27,08	20,24	14,20	16,34	18,72	17,60
	AWSP	4,44	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	UW	2,40	0,00	1,63	1,50	0,00	0,00	0,00
	PiS	5,31	0,00	25,62	28,58	13,09	26,08	29,04
	PO	12,38	0,00	25,43	40,52	13,37	43,48	46,00
	PSL	7,62	7,20	7,59	1,50	4,33	8,45	1,44
	LPR	7,26	1,1	5,86	0,00	0,81	1,01	0,00
	Samobrona RP	7,99	6,39	9,65	13,69	2,65	1,22	1,05
	Pozostałe	0,47	58,15	3,98	0,01	49,42	1,04	4,87

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

* Wybory parlamentarne.

** Wybory prezydenckie, w których lewicę reprezentował Marek Borowski, Partię Demokratyczną – Henryka Bochniarz, Prawo i Sprawiedliwość – Lech Kaczyński, Platformę Obywatelską – Donald Tusk, Polskie Stronnictwo Ludowe – Waldemar Pawlak, a Samoobronę RP – Andrzej Lepper.

*** Wybory prezydenckie, w których lewicę reprezentował Grzegorz Napieralski, Prawo i Sprawiedliwość – Jarosław Kaczyński, Platformę Obywatelską – Bronisław Komorowski, Polskie Stronnictwo Ludowe – Waldemar Pawlak, a Samoobronę RP – Andrzej Lepper.

**** Lewica w 2001 roku w rywalizacji wyborczej brała udział jako koalicja Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Unii Pracy. W 2005 roku wynik lewicy obejmuje liczbę głosów zdobytych przez Sojusz Lewicy Demokratycznej i Socjaldemokrację Polską. Z kolei w 2007 roku lewica brała udział w rywalizacji jako Koalicyjny Komitet Wyborczy Lewica i Demokraci SLD+SDPL+PD+UP.

***** Od 2005 roku Partia Demokratyczna – demokraci.pl

Z przedstawionego zestawienia wynika, że partie polityczne w wyborach samorządowych uzyskują znacznie gorsze wyniki niż w wyborach parlamentarnych i prezydenckich. W elekcjach samorządowych widoczne jest duże znaczenie inicjatyw lokalnych, zwłaszcza ugrupowań, które są zapleciami burmistrzów (prezydentów miast)¹³. Dychotomia uzyskiwanych wyników dotyczy przede wszystkim partii Platforma Obywatelska RP oraz Prawo i Sprawiedliwość. W wypadku lewicy dysproporcje są mniejsze; w niektórych gminach w zasadzie nie występują – liczba głosujących w wyborach samorządowych oraz parlamentarnych i prezydenckich na tę formację jest porównywalna (wyjątek stanowi 2001 rok). Należy się jednak spodziewać, że partie polityczne będą coraz bardziej aktywne na płaszczyźnie samorządowej. W gminach, gdzie partie te tworzyły lokalne komitety, będą uczestniczyć w rywalizacji wyborczej pod własnym, partyjnym szyldem. Co więcej, ich działalność będzie coraz bardziej ekspansywna. Tym, co hamuje rozwój i sukces partii w wyborach lokalnych, jest między innymi brak osób znanych na najniższym szczeblu aktywności politycznej. Pejoratywna ocena partii politycznych w Polsce powoduje, że wiele osób chcących angażować się w lokalne życie polityczne nadal decyduje się na kandydowanie z list niepartyjnych. W opinii autora, to jednak partie polityczne będą odgrywały coraz większą rolę w życiu politycznym także na poziomie lokalnym. Ze sceny politycznej, zarówno na szczeblu ogólnopolskim, jak i lokalnym, zostały wyeliminowane niektóre partie polityczne: Unia Wolności (Partia Demokratyczna – demokraci.pl), Samoobrona RP oraz Liga Polskich Rodzin.

Z kolei analizując wyłącznie wyniki elekcji parlamentarnych i prezydenckich oraz porównując je z wynikami ogólnopolskimi można zauważyć pewne prawidłowości. Przede wszystkim odsetek głosów oddawanych na lewicę w badanych gminach był zawsze wyższy od wskaźnika ogólnopolskiego. W mniejszym zakresie dotyczyło to Platformy Obywatelskiej RP. Wynik PSL był zdecydowanie lepszy od ogólnopolskiego w Krotoszynie, Ostrzeszowie i Jarocinie, co związane było z silnymi strukturami partii jeszcze przed 1989 rokiem (Zjednoczone Stronnictwo Ludowe). Dodatkowo w Ostrzeszowie i Krotoszynie jest stosunkowo dużo gospodarstw domowych utrzymujących się z rolnictwa. Po zmianie systemu politycznego ludowcy w tych gminach utrzymali silną pozycję, głównie za sprawą aktywności samorządowo-parlamentarnej. Natomiast poparcie dla Samoobrony było najwyższe w Kępnie, Krotoszynie i w Pleszewie. Partiami, których wynik wyborczy był gorszy od ogólnopolskiego były, Prawo i Sprawiedliwość oraz Liga Polskich Rodzin.

Drugą płaszczyzną rywalizacji wyborczej w elekcji samorządowej, podobnie jak w 2002 roku, były wybory na burmistrza (prezydenta miasta). Sukces w wyborach

¹³ Zjawisko tworzenia lokalnych ugrupowań przez burmistrzów (prezydentów miasta), jako alternatywnych wobec partii politycznych podmiotów, zauważono już w 1994 roku. Zob. J. Raciborski, *Polskie wybory...*, op. cit., s. 124.

osiągnęli urzędujący burmistrzowie (prezydent miasta) startujący z list wyborczych lokalnego ugrupowania: A. Pawlicki (burmistrz od 2002), J. Pęcherz (prezydent miasta od 2002), P. Psikus (burmistrz od 1990), J. Jokś (burmistrz od 1994, wcześniej zastępca burmistrza oraz zastępca naczelnika gminy), S. Wabnic (burmistrz 1990-1998 oraz od 2002) oraz M. Adamek (burmistrz od 1997). Jedynie w Ostrowie Wielkopolskim urzędujący prezydent przegrał wybory o reelekcję. Nie był on jednak kandydatem lokalnego ugrupowania, ale komitetu wyborczego partii politycznej (SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci).

Tabela IV.16

**Burmistrzowie (prezydenci miast) wybrani w 2006 roku
oraz ich komitety wyborcze**

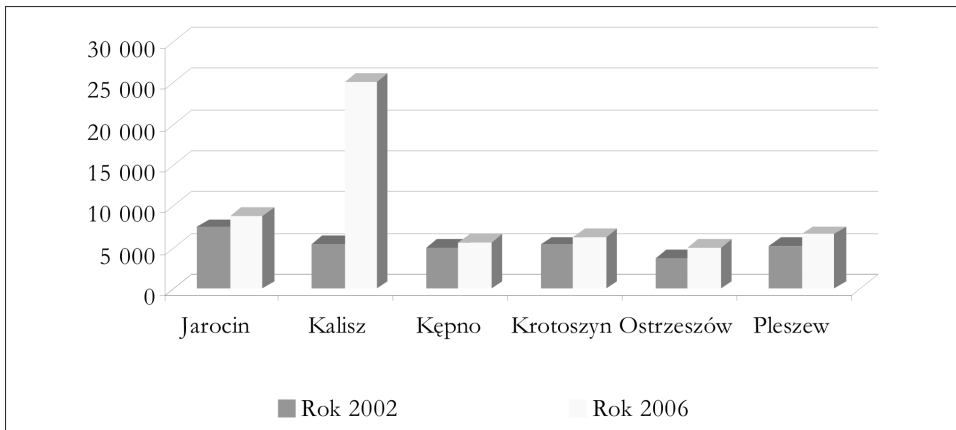
Gmina	Imię i nazwisko prezydenta/burmistrza	Nazwa komitetu wyborczego
Jarocin	Adam Pawlicki	Ziemia Jarocińska
Kalisz	Janusz Pęcherz	Samorządny Kalisz
Kępno	Piotr Psikus	Porozumienie Samorządowe Kępno 2006
Krotoszyn	Julian Jokś	Samorządowe Porozumienie Ludowe
Ostrów Wlkp. (m.)	Radosław Torzyński	Platforma Obywatelska RP
Ostrzeszów	Stanisław Wabnic	Blok Gospodarczy
Pleszew	Marian Adamek	Towarzystwo Miłośników Pleszewa

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Jedynie R. Torzyński był kandydatem komitetu wyborczego partii, natomiast J. Jokś, choć startował z lokalnego komitetu wyborczego, był członkiem partii politycznej (Polskie Stronnictwo Ludowe). Także pozostali kandydaci w przeszłości przez pewien czas i w różny sposób byli związani z partiami politycznymi. W Kaliszu prezydent J. Pęcherz w przeszłości kandydował do kaliskiego samorządu z list Unii Wolności, w Pleszewie burmistrz M. Adamek cztery lata wcześniej był kandydatem zgłoszonym przez SLD-UP, a A. Pawlicki z Jarocina kojarzony jest ze Stronnictwem Konserwatywno-Ludowym. Z kolei w Kępnie burmistrz P. Psikus uczestniczył w wyborach parlamentarnych w 1997 roku jako kandydat Unii Wolności. Żaden z nich nie eksponował, a nawet nie wspominał o swoim partyjnym epizodzie.

O sukcesie urzędujących burmistrzów (prezydenta) świadczy również fakt, że – z wyjątkiem Krotoszyna – wybory rozstrzygnęły się już w pierwszej turze, a wybrani burmistrzowie (prezydent miasta) zwiększyli liczbę zdobytych głosów w porównaniu z wyborami z 2002 roku.

Rysunek IV.1

Liczba głosów uzyskana przez burmistrzów (prezydenta miasta) w 2002 i 2006 roku*

*dotyczy I tury wyborów

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Najwięcej zyskał prezydent Kalisza, który w 2002 roku zdobył w pierwszej turze niewiele ponad 5,5 tys. głosów i w II turze spotkał się z urzędującym wówczas prezydentem miasta reprezentującym komitet wyborczy SLD-UP (Z. Włodarkiem). Jednak 4 lata rządów spowodowały, że poparcie dla urzędującego prezydenta radykalnie wzrosło – do blisko 20 000 głosów. Poza tym swój wynik wyborczy poprawili kolejno burmistrzowie Pleszewa (o 1420 głosów), Jarocina (1393 głosów), Ostrzeszowa (1280 głosów), Krotoszyna (1005 głosów) oraz Kępna (663 głosy).

Aby wygrać wybory na burmistrza (prezydenta miasta) nie wystarczyły głosy własnego komitetu wyborczego. Zwycięzcy pozyskali głosy wyborców, którzy w wyborach do rad miast poparli kandydatów na radnych znajdujących się na innych listach wyborczych.

Tabela IV.17

Liczba uzyskanych głosów przez kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast) oraz ich komitety wyborcze

Lp.	Imię i nazwisko kandydata na burmistrza (prezydenta)	Nazwa komitetu wyborczego	Wynik wyborczy		Różnica
			kandydata na burmistrza	komitetu wyborczego	
Jarocin					
1.	M. Drzazga	Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej	1 654	2 605	-951
2.	A. Mejdzińska	Jarociniacy	3 580	2 916	664
3.	M. Kostka	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	1 199	1 778	-579
4.	A. Pawlicki	Ziemia Jarocińska	8 890	6 787	2 103

Kalisz					
1.	W. Muth	Prawo i Sprawiedliwość	3 652	6 253	-2 601
2.	E. Bąkowska	Samoobrona RP	1 868	949	919
3.	W. Sitarz	Platforma Obywatelska RP	4 133	6 417	-2 284
4.	J. Pęcherz	Samorządny Kalisz	25 257	7 017	18 240
5.	A. Ordziejewski	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	1 087	4 296	-3 209
Kępno					
1.	W. Mazurkiewicz	Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego	2 009	1 904	105
2.	K. Dąbrowski	Forum Społeczno-Gospodarcze	1 723	1 563	160
3.	P. Psikus	Porozumienie Samorządowe Kępno 2006	5 703	3 357	2 346
Krotoszyn					
1.	J. Jokś	Samorządowe Porozumienie Ludowe	6 361	2 920	3 441
2.	K. Krysztofiak	Czas na Krotoszyn	993	766	227
3.	M. Urbaniak	Samoobrona RP	2 008	950	1 058
4.	P. Ratajczak	Platforma Obywatelska RP	2 856	1 459	1 397
5.	Z. Brodziak	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	2 094	1 854	240
Ostrów Wlkp. (m.)					
1.	R. Torzyński	Platforma Obywatelska RP	9 035	6 532	2 503
2.	J. Świątek	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	7 961	6 596	1 365
3.	M. Klósak	Blok „Nowy Ostrów”	9 535	4 900	4 635
Ostrzeszów					
1.	S. Wabnic	Blok Gospodarczy	4 985	1 515	3 470
2.	G. Więcek	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	2 238	1 602	636
Pleszew					
1.	M. Sitnicki	Platforma Obywatelska RP	2 796	1 273	1 523
2.	S. Wojtczak	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	861	1 676	-815
3.	S. Cierniak	Samoobrona RP	544	266	278
4.	M. Adamek	Towarzystwo Miłośników Pleszewa	6 650	3 540	3 110

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Głosy elektoratu ugrupowań konkurencyjnych pozyskali prezydent Kalisza (ponad 70% głosów uzyskał poza własnym zapleczem politycznym), burmistrzowie Ostrzeszowa (69,60% głosów), Krotoszyna (54,10% głosów), Pleszewa (46,77% głosów), Kępna (41,14% głosów), Jarocina (31,00%) oraz prezydent Ostrowa Wielkopolskiego (27,70% głosów). W wyborach na burmistrza (prezydenta) tracili przede wszystkim kandydaci zgłoszeni przez komitety wyborcze partii politycznych (bądź koalicji). Wśród 6 kandydatów, którzy zdobyli mniej głosów niż własny komitet wyborczy, aż 5 reprezentowało partyjny komitet wyborczy (SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci – 3, Prawo i Sprawiedliwość oraz Platforma Obywatelska RP po 1 kandydacie).

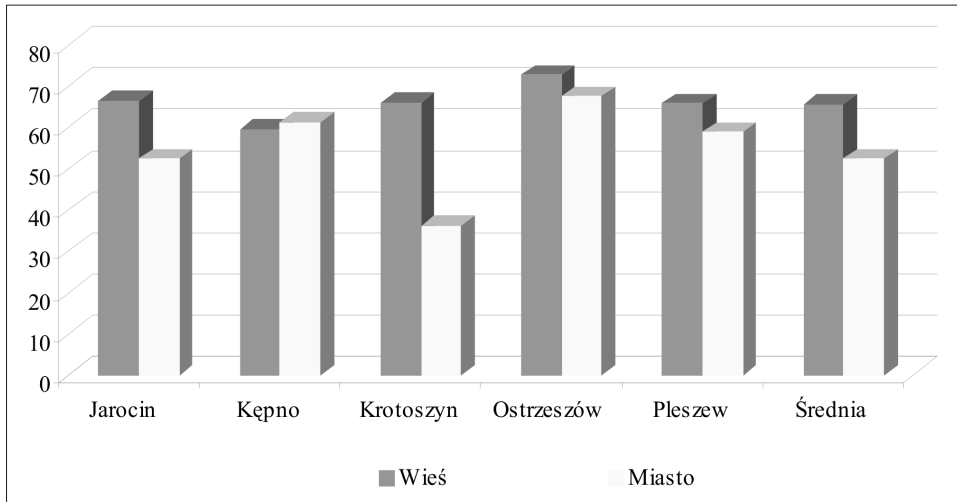
Nie tylko głosy własnego komitetu wyborczego nie wystarczały, by wygrać wybory na burmistrza (prezydenta), ale także głosy wszystkich komitetów wyborczych tworzących grupy list w wyborach do rad miast. Wyjątek stanowi prezydent Ostrowa Wielkopolskiego, który był kandydatem partyjnego komitetu wyborczego, a wspólną grupę list tworzyły wyłącznie partie polityczne. Jego wynik wyborczy na prezydenta był lepszy niż łączny wynik komitetów wyborczych, które utworzyły wspólne grupy list.

Najwięcej głosów poza grupą list zdobyli urzędujący prezydent Kalisza (68,54% głosów) a następnie burmistrzowie w Kępnie (42,61% głosów), Ostrzeszowie (35,76% głosów), Krotoszynie (23,40%) i w Pleszewie (21,31%)¹⁴.

W przekroju terytorialnym urzędujący burmistrzowie uzyskiwali większe poparcie na obszarach wiejskich niż w miastach. Wyjątek stanowiło Kępno.

Rysunek IV.2

Poparcie dla urzędującego burmistrza na terenach wiejskich oraz w mieście (%)

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Największe dysproporcje między poparciem w obwodach miejskich a wiejskich wystąpiły w Krotoszynie. W gminie tej w dużej mierze głosy mieszkańców wsi zdecydowały o wygranej urzędującego burmistrza reprezentującego PSL. Poparcie dla niego w obwodowych komisjach wyborczych zlokalizowanych na terenie wsi wahało się od ponad 60 do 80%, w mieście zaś niewiele ponad 36%.

¹⁴ W Jarocinie komitet wyborczy urzędującego burmistrza nie utworzył w wyborach do rady miejskiej grupy list z innym komitetem wyborczym.

Większość urzędujących burmistrzów potrafiła również rozbudować zaplecze polityczne i organizacyjne. Jedyne w dwóch miastach – Kępnie i Ostrzeszowie – liczba mandatów ugrupowania, które zgłaszało urzędujących burmistrzów w roku 2006 była gorsza niż w 2002.

Tabela IV.18

Mandaty zdobyte przez przedstawicieli zaplecza politycznego burmistrza (prezydenta) w kadencjach 2002-2006 i 2006-2010

Imię i nazwisko burmistrza (prezydenta)	Radni zaplecza politycznego burmistrza (prezydenta miasta)			
	Kadencja 2002-2006		Kadencja 2006-2010	
	Liczba	% w radzie	Liczba	% w radzie
Adam Pawlicki	9	42,86	11	52,38
Janusz Pęcherz	2	8,00	6	24,00
Piotr Psikus	11	52,38	8	38,09
Julian Jokś	4	19,05	7	33,33
Stanisław Wabnic	6	28,57	5	23,81
Marian Adamek	6	28,57	7	33,33

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Najwięcej zyskały ugrupowania burmistrza Jarocina i prezydenta Kalisza. Wzrost liczby radnych wywodzących się z ugrupowań bezpośrednio wspierających burmistrzów Krotoszyna i Pleszewa spowodowany był przede wszystkim faktem, że cztery lata wcześniej byli to kandydaci zgłaszani przez partyjne komitety wyborcze, a w 2006 roku już przez lokalne komitety wyborcze.

3. Polityczne konsekwencje zastosowanego systemu wyborczego

Żaden system wyborczy nie gwarantuje w pełni, że rozkład głosów oddanych na dane ugrupowanie będzie taki sam, jak uzyskana liczba mandatów. Są jednak elementy, które w zasadniczy sposób mogą wpływać na to zjawisko.

W opinii autora, dla elekcji samorządowej w 2006 roku wpływ taki miały metoda d'Hondta przyjęta przy podziale mandatów (w tym rozmiar okręgów wyborczych w poszczególnych gminach), zastosowana 5% klauzula zaporowa oraz grupowanie list wyborczych¹⁵.

¹⁵ Szerzej na temat metody d'Hondta, progę wyborczego oraz grupowania list wyborczych zob. rozdz. I.3.

Tabela IV.19

Ważnie oddane głosy w stosunku do uzyskanych mandatów w 2006 roku (%)

Gmina	Ugrupowania lokalne		Partie polityczne	
	Ważnie oddane głosy	Uzyskane mandaty	Ważnie oddane głosy	Uzyskane mandaty
Jarocin	87,72	95,24	12,28	4,76
Kalisz	46,50	52,00	53,50	48,00
Kępno	84,64	90,48	15,36	9,52
Krotoszyn	57,53	66,67	42,47	33,33
Ostrów Wlkp. (m.)	22,32	17,39	77,68	82,61
Ostrzeszów	31,69	23,81	68,31	76,19
Pleszew	56,02	61,90	43,98	38,10
RAZEM	50,62	57,52	49,38	42,48

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Choć w 2006 roku w podziale mandatów nie uczestniczyło aż 10 ugrupowań, to jednak łącznie zdobyły one zaledwie 5433 głosy, co stanowiło 4,76% głosujących w wyborach do rad gmin. Było to już o ponad połowę mniej głosów niż cztery lata wcześniej. W 2006 roku do komitetów wyborczych niebiorących udziału w podziale mandatów należały Wspólna Praca z Jarocina, Kaliska Inicjatywa Obywatelska, Moje Miasto Krotoszyn oraz Samorząd 2006-BIS z Ostrowa Wielkopolskiego. Z kolei wśród partii politycznych żadnego mandatu nie uzyskały Liga Polskich Rodzin (wystawiła kandydatów w Kaliszu i Ostrowie Wielkopolskim) i Samoobrona RP (wystawiła kandydatów w Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim, Ostrzeszowie i Pleszewie). W Kępnie wszystkie rywalizujące o miejsca w radzie miejskiej komitety wyborcze uczestniczyły w podziale mandatów.

Na sposobie podziału mandatów skorzystały przede wszystkim ugrupowania lokalne, które zdobyły blisko 7% mandatów więcej, niż wynikałoby to ze zdobytych głosów. Najwięcej zyskały w Krotoszynie (9,17%) i Jarocinie (7,52%). Z kolei w tych miastach, w których sukces odniosły partie polityczne, to one skorzystały na podziale mandatów. W Ostrowie Wielkopolskim zdobyły o blisko 5% więcej mandatów, a w Ostrzeszowie o 7,88%. W 2002 roku zyskały partie polityczne, zwłaszcza LiD.

Drugim elementem deformującym wynik wyborów w 2006 roku było grupowanie list wyborczych. Analiza liczby oddanych ważnie głosów na poszczególne komitety wyborcze w okręgach wyborczych wskazuje, że w wypadku 20 komitetów wyborczych wynik byłby inny.

Tabela IV.20

**Symulacja podziału mandatów bez grupowania list wyborczych
w wyborach do rad miast**

Gmina	Nr listy	Nazwa komitetów wyborczych	Liczba		Różnica
			mandatów w 2006 roku	mandatów bez blokowania list	
Jarocin	17	Ziemia Jarocińska	11	12	1
	21	Jarociniacy	5	4	-1
Kalisz	5	Platforma Obywatelska RP	5	6	1
	20	Wszystko dla Kalisza	5	4	-1
	22	Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej	2	0	-2
	23	Samorządny Kalisz	6	8	2
Kępno	6	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	2	3	1
	22	Kobiety w Samorządzie	2	1	-1
Krotoszyn	5	Platforma Obywatelska RP	2	3	1
	19	Samorządowe Porozumienie Ludowe	7	6	-1
Ostrów Wlkp. (m.)	4	Prawo i Sprawiedliwość	4	6	2
	6	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	8	6	-2
Ostrzeszów	1	Polskie Stronnictwo Ludowe	9	7	-2
	6	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	5	6	1
	18	Blok Gospodarczy	5	4	-1
	19	Ziemia Ostrzeszowska	0	2	2
Pleszew	4	Prawo i Sprawiedliwość	2	3	1
	19	Razem dla Pleszewa	3	2	-1
	20	Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej	3	1	-2
	21	Towarzystwo Miłośników Pleszewa	7	9	2

Źródło: obliczenia własne.

Paradoksalnie, w południowej Wielkopolsce najwięcej na grupowaniu list straciło Prawo i Sprawiedliwość¹⁶. Według obliczeń autora, gdyby nie zastosowano instytucji grupowania list wyborczych, partia ta miałaby o 3 mandaty więcej (w Ostrowie – 2,

¹⁶ Podobna sytuacja wystąpiła w wyborach do sejmików. Ocenia się, że Prawo i Sprawiedliwość na grupowaniu list w skali kraju straciło 10 mandatów. Zob. J. Raciborski, J. Ochremiak, *O blokowaniu list w wyborach samorządowych 2006 roku i o racjonalności partii politycznych*, [w:] *Studia nad wyborami. Polska 2005-2006*, red. J. Raciborski, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 75 i n.

Pleszewie – 1). Na blokowaniu list straciły również: w Kaliszu – Samorządny Kalisz, w Ostrowie Wielkopolskim – PiS, w Ostrzeszowie – Ziemia Ostrzeszowska, a w Pleszewie – Towarzystwo Miłośników Pleszewa. Zyskało natomiast Polskie Stronnictwo Ludowe w Ostrzeszowie (2 mandaty).

W niektórych miastach grupowanie list wyborczych w dość znaczący sposób wypaczyło wyniki poszczególnych ugrupowań. W Ostrzeszowie Komitet Wyborczy Ziemia Ostrzeszowska w ogóle nie wziął udziału w podziale mandatów. Bez grupowania zdobyłby aż 2 miejsca w radzie.

Kształtowanie się lokalnej sceny politycznej

1. Charakterystyka lokalnych elit politycznych

Termin „elita polityczna” jest pojęciem wieloznacznym. W literaturze można spotkać również określenia: „elita rządząca”, „elita władzy”, „klasa polityczna”, „klasa rządząca”, „klasa panująca”, „przywództwo” czy „grupa kontrolująca”. Do nauk społecznych termin „elita” wprowadził V. Pareto, który uważał, że elitę tworzą ludzie o najwyższych zdolnościach w danej dziedzinie aktywności. Do innych wybitnych teoretyków i badaczy elit należą G. Mosca, K. Mannheim, H.D. Lasswell, C.W. Mills, R. Aron, F. Hunter, R.A. Dahl, A. Giddens, R.D. Putnam¹.

Precyzyjne określenie pełnego składu elity politycznej, w tym elity lokalnej, jest trudne. Dla jej zidentyfikowania literatura przedmiotu stosuje kilka metod, w tym najbardziej powszechne, do których zaliczają się metody pozycyjna, reputacyjna i decyzyjna. Każda z metod wiąże się z innym rozumieniem mechanizmów działania lokalnych elit, kryterium ich przynależności, czy wreszcie wystąpienia ryzyka błędu ich zidentyfikowania².

J. Bartkowski wyodrębnia trzy fale wymiany lokalnych elit po 1989 roku. Pierwsza trwała od jesieni 1989 do wiosny 1990 roku i charakteryzowała się współistnieniem starych i nowych struktur. Druga faza związana była z pierwszymi wyborami do władz restytuowanego samorządu i trwała aż do wyborów parlamentarnych we wrześniu 1991 roku. Po tym okresie następuje dojrzewanie demokracji lokalnej. Działalność kończą lokalne komitety obywatelskie, a większą rolę zaczynają odgrywać partie polityczne³.

W niniejszej publikacji charakterystykę lokalnych elit politycznych ograniczono przede wszystkim do radnych rad gmin, którzy w wyniku rywalizacji wyborczej zajmują kluczową pozycję w lokalnym systemie politycznym. Dzięki przyjętym rozwiązaniom

¹ B. Dobek-Ostrowska, *Elity polityczne*, [w:] *Studia z teorii polityki*, t. II, red. A.W. Jabłoński, L. Sobkowiak, Wrocław 1997, s. 133-134.

² J. Bartkowski, *Lokalne elity...*, op. cit., s. 33-34.

³ Ibidem, s. 36-37.

ustrojowym radni mają realny wpływ na podejmowane w mieście decyzje (ekonomiczne, kadrowe, społeczne). Analizy badań lokalnych elit wskazują, że to właśnie przedstawiciele rady są coraz bardziej obecni w badanych próbach (obok lokalnej administracji). Zjawisku temu towarzyszy przesunięcie się centrum władzy lokalnej do rady i administracji, kosztem przedstawicieli sektora państwowego (zwłaszcza przemysłu) i spółdzielczości, organizacji młodzieżowych oraz aparatu porządku i wymiaru sprawiedliwości⁴.

Oczywiście nigdy nie występuje sytuacja, w której wszyscy radni mają identyczny wpływ na to, co dzieje się w mieście, i jakie podejmuje się decyzje. M. Halamska proponuje dla określenia rzeczywistej, a nie tylko formalnej, struktury lokalnych elit politycznych zastosowanie trzech odśłon, które określają: aktywność radnych na forum rady, ich współpracę oraz szacunek społeczny. Dopiero wypadkowa tych trzech odśłon może dać rzeczywistą strukturę lokalnych elit⁵.

Badania prowadzone przez M. Halamską w trzech niewielkich gminach (Stęszew, Drobin, Zator) ukazały pewne cechy lokalnych elit politycznych. Są to: dominacja mężczyzn, młody wiek, lokalne pochodzenie, dobre wykształcenie oraz uregulowany status rodzinny⁶. Należy jednak podkreślić, że badania prowadzone były w gminach wiejskich, a sam proces rekrutacji radnych odbywał się według zasad wyborczych charakterystycznych dla małych miejscowości (formuła większościowa).

Jak zatem prezentują się radni rad gmin południowej Wielkopolski kadencji 2006-2010. Przede wszystkim są to osoby znane w lokalnym środowisku. Sukces w wyborach osiągnęli urzędujący burmistrzowie (prezydenci miast) i ich zastępcy, radni oraz działacze znani z aktywności w organizacjach pozarządowych. Poparcie dla kandydatów (wyrażone odsetkiem głosów ważnych w okręgu) było w poszczególnych gminach zróżnicowane. Największe było w Jarocinie, w którym jeden z kandydatów na radnego zdobył aż 18,66% głosów w okręgu. Następnie największe poparcie w okręgu uzyskali kandydaci w Ostrowie Wielkopolskim – 17,55%, Kępnie – 13,52%, Pleszewie – 12,25%, Kaliszu – 12,09%, Ostrzeszowie – 11,88% oraz Krotoszynie – 7,83%. W Kępnie, Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim oraz w Pleszewie byli to urzędujący burmistrzowie (prezydenci miast). W Jarocinie i Ostrzeszowie burmistrzowie osiągnęli drugi wynik wyborczy. W Krotoszynie urzędujący burmistrz nie kandydował do rady miejskiej, ale do rady powiatu, uzyskując najlepszy wynik w okręgu. Z powodzeniem w wyborach do rad miast uczestniczyli również zastępcy burmistrzów (prezydentów miast) z Jarocina (6,27% gło-

⁴ A. Jasińska-Kania, J. Bartkowski, *Kim są przedstawiciele lokalnych elit władzy?*, [w:] *Władza lokalna po reformie...*, op. cit., s. 30, oraz J. Bartkowski, *Lokalne elity...*, op. cit., s. 35-36.

⁵ Szerzej zob. M. Halamska, *Reprodukcja czy wymiana. Przekształcenia lokalnych elit politycznych w Polsce w latach 1990-1998*, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Wydawnictwo Naukowe „Scholar” 2001, s. 163-164.

⁶ *Ibidem*, s. 179.

sów w okręgu), Kalisza (5,91%), Ostrzeszowa (11,88%) i Pleszewa (4,94%). Dzięki uzyskanym głosom, rezygnując z mandatu radnego, do czego obliguje ustawodawstwo, dostarczyli głosów własnemu komitetowi wyborczemu.

Poza tym sukces w wyborach samorządowych w 2006 roku odnieśli kandydaci otwierający partyjne listy wyborcze, tych komitetów, które brały udział w podziale mandatów w radzie. Dotyczy to zwłaszcza kandydatów umieszczonych na listach Platformy Obywatelskiej RP oraz Prawa i Sprawiedliwości.

Pozycja na liście wyborczej była dość istotna z punktu widzenia liczby zdobytych głosów. Mandat radnego uzyskiwały przede wszystkim osoby znajdujące się na pierwszym miejscu na liście wyborczej. Na 153 mandaty zaledwie 24 zdobyli kandydaci, którzy na liście wyborczej umieszczeni byli poniżej pierwszego miejsca (15,7%). W Ostrowie Wielkopolskim wszyscy kandydaci umieszczeni na pierwszym miejscu na liście wyborczej uzyskali mandat radnego. W Ostrzeszowie zanotowano jedynie 1 taki przypadek, Pleszewie – 2, Jarocinie – 3, Kępnie – 4, Krotoszynie i Kaliszu po 7. Większość mandatów zdobytych przez kandydatów z dalszych miejsc na listach przypadła osobom z list ugrupowań lokalnych (18); na listach wyborczych partii politycznych przypadków takich było 6. Porażkę z pierwszego miejsca na liście partyjnej odniosło zaledwie 2 kandydatów z Kalisza (umieszczeni na listach wyborczych KW Prawo i Sprawiedliwość), z Kępna (umieszczeni na listach wyborczych KW Prawo i Sprawiedliwość oraz KW SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci), z Ostrzeszowa (na liście KW Polskie Stronnictwo Ludowe) oraz z Pleszewa (KW Platforma Obywatelska).

Wnosząc nowe spojrzenie na poruszaną problematykę jest przykład 4 lokalnych komitetów wyborczych: Wszystko dla Kalisza, Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej i Samorządowego Porozumienia Ludowego z Krotoszyna oraz Ziemi Jarocińskiej. Kandydaci tych komitetów wyborczych byli umieszczeni na listach wyborczych w porządku alfabetycznym. Okazuje się, że spośród 5 radnych KW Wszystko dla Kalisza, aż 4 umieszczono na dalszych miejscach (2, 6, 7, 8). W Krotoszynie wszystkie 4 zdobyte miejsca w radzie przez Samorządową Inicjatywę Obywatelską uzyskali kandydaci z dalszych miejsc (3, 5, 9, 15). Podobna sytuacja miała miejsce na listach Samorządowego Porozumienia Ludowego. Mandat radnego uzyskali kandydaci umieszczeni na listach wyborczych na pozycji 2, 3, 7, 9, 10. Podobne zjawisko wystąpiło na listach Ziemi Jarocińskiej. W dwóch okręgach wyborczych zrezygnowano częściowo z tej zasady (ale tylko w wypadku pierwszego miejsca). Mandat radnego zdobywali kandydaci umieszczeni na liście wyborczej z numerem 3, 5, 6, 7, 8 i 11. Z pierwszego miejsca zostało wybranych dwóch radnych, w tym urzędujący burmistrz. W bardzo wielu przypadkach różnica w liczbie zdobytych głosów między kandydatem z numerem pierwszym na liście a uzyskującym mandat była bardzo duża. W 13 przypadkach osobami, które zdobyły mandat radnego z dalszej pozycji na liście, byli radni kadencji 2002-2006. Z kolei wśród przegranych

kandydatów z pierwszej pozycji na liście zaledwie 4 w kadencji 2002–2006 sprawowało funkcję radnego (Kępno, Ostrzeszów, dwóch w Pleszewie).

Tak więc pozycja na liście nie była jedynym czynnikiem, który decydował o wygranej w wyborach samorządowych. Lokalna społeczność nie kierowała się też wyłącznie przynależnością kandydata do określonego komitetu wyborczego. W społecznościach lokalnych, nawet w stutysięcznym Kaliszu, podstawowym kryterium wyboru, zwłaszcza na lokalnych listach wyborczych, była postać kandydata. Zasada ta nie dotyczy jednak komitetów wyborczych partii politycznych. Dotyczyło to zwłaszcza Platformy Obywatelskiej i Prawa i Sprawiedliwości. Jeżeli na listach wyborczych znajdowali się kandydaci mało znani w lokalnym środowisku, to mandat radnego uzyskiwała osoba z numerem pierwszym na liście (np. kandydaci Platformy Obywatelskiej RP w Kaliszu).

Czynniki mogący mieć wpływ na kształt rywalizacji politycznej są również cechy socjologiczne oraz demograficzne lokalnych elit politycznych. Do cech socjologicznych należą między innymi wykształcenie, staż w radach, zawód czy miejsce pracy radnych. Do cech demograficznych zaliczyć można takie elementy, jak średni wiek kandydatów czy proporcje między kobietami a mężczyznami w radach.

Na 153 wybieranych radnych ponownie zostało wybranych 67 osób (43,8%). Najwięcej w Pleszewie (66,67%) i Ostrzeszowie (57,14%), a następnie w Jarocinie (42,86%) i Ostrowie Wielkopolskim (39,13%). Największe zmiany dokonały się w Kaliszu. Zaledwie 32% radnych z kadencji 2002–2006 zostało ponownie wybranych. Szczególnie widoczna była zmiana w obozie lewicy, w którym tylko 1 radny ponownie został wybrany, a cała formacja poniosła porażkę. Część radnych, którzy w roku 2002 uzyskali mandat z list SLD-UP, w elekcji samorządowej w 2006 roku kandydowała z list innych ugrupowań. Także w Krotoszynie poziom reelekcji był bardzo niski. Tylko 23,81% radnych zostało wybranych ponownie.

Wybrani w 2006 roku radni byli stosunkowo dobrze wykształceni. Wśród 153 radnych aż 66% posiadało wykształcenie wyższe, 29% – średnie, 5% zaś legitymowało się wykształceniem zawodowym. Wydaje się, że na poziom wykształcenia radnych wpływ miały głównie trzy czynniki: wielkość gminy, charakter jednostki (gmina miejska czy gmina miejsko-wiejska) i skala zmian elit politycznych, jaka nastąpiła w 2006 roku. Najwięcej radnych z wykształceniem wyższym było w Kaliszu i Ostrowie Wielkopolskim. W pierwszym z miast 88% radnych posiadało wykształcenie wyższe, drugim – 87%. Kolejną gminą był Krotoszyn – tam 62% radnych posiadało wykształcenie wyższe. W pozostałych miastach wskaźnik ten wynosił od 57% (Kępno, Ostrzeszów) do 52% (Jarocin, Pleszew). Wykształcenie wyższe mieli przede wszystkim radni, którzy w 2006 roku po raz pierwszy uzyskali mandat – była to grupa 39 radnych (66%). Tłumaczy to wysoki wskaźnik wyższego wykształcenia w Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim i Krotoszynie. W radach tych nastąpiły największe zmiany – nowo wybrani radni posiadali przede

wszystkim wykształcenie wyższe. Radnych z wykształceniem średnim było z kolei najwięcej w Jarocinie, Pleszewie i w Ostrzeszowie (po 43%), a następnie w Kępnie (33%) i Krotoszynie (24%). Najmniej było w Kaliszu (12%) oraz w Ostrowie Wielkopolskim (13%). Niewielu radnych miało tylko wykształcenie zawodowe. Były to pojedyncze przypadki w Krotoszynie, Kępnie, Jarocinie i Pleszewie. Osób, które legitymowały się wykształceniem zawodowym, w ogóle nie spotykamy w Kaliszu, Ostrowie Wielkopolskim ani w Ostrzeszowie.

Obraz lokalnych elit politycznych wybranych w elekcji 2006 roku dopełnia również ich doświadczenie w pracy samorządowej oraz główne źródło utrzymania.

Tabela V.1

Doświadczenie samorządowe radnych rad miejskich (%)

Gmina	Kadencja				
	1990-1994	1994-1998	1998-2002	2002-2006	2006-2010
Jarocin	9,52	14,29	19,05	28,57	28,57
Kalisz	0,00	4,00	24,00	24,00	48,00
Kępno	14,29	9,52	19,05	23,81	33,33
Krotoszyn	4,76	0,00	9,52	19,05	66,67
Ostrów Wlkp. (m.)	4,35	26,09	21,74	13,04	34,78
Ostrzeszów	14,29	33,33	14,29	14,29	23,81
Pleszew	23,81	14,29	19,05	9,52	33,33
Południowa Wielkopolska	9,80	14,38	18,30	18,95	38,56

Źródło: opracowanie własne.

W dwadzieścia lat od restytucji samorządu niewielu już pozostało radnych, którzy zostali wybrani w pierwszych w pełni demokratycznych wyborach. Zaledwie 9,80% radnych w kadencji 2006-2010 posiadało doświadczenie sięgające pierwszej kadencji samorządu gminnego (1990-1994). Takich radnych najwięcej było w Pleszewie (23,81%), następnie w Kępnie oraz Ostrzeszowie (po 14,29%). Gminy te należały do 3 najmniejszych analizowanych jednostek. Zgoła inna sytuacja występowała w trzech największych miastach. W Kaliszu żaden radny kadencji 2006-2010 nie posiadał doświadczenia sięgającego pierwszej kadencji samorządu. W Ostrowie Wielkopolskim oraz Krotoszynie był tylko jeden taki radny. Osoby, które przez cały ten okres działały w samorządzie (do wyjątków należeli radni pełniący tę funkcję z przerwami), były znane w lokalnym środowisku; bardzo często piastowały w różnych okresach wysokie funkcje w samorządzie. Byli to głównie burmistrzowie, ich zastępcy, członkowie zarządu oraz przewodniczący rad. Posiadali oni przede wszystkim korzenie solidarnościowe –

w 1990 roku uzyskali mandat z list obywatelsko-solidarnościowych. W grupie radnych, którzy przeszli pozytywną weryfikację wyborczą w roku 1990 i 2006, było tylko 2 radnych reprezentujących w ostatnich wyborach KW Polskie Stronnictwo Ludowe oraz jeden radny z KW SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci. Poza pojedynczymi przypadkami radni, którzy uzyskali wówczas mandat z list obywatelsko-solidarnościowych, w 2006 roku startowali z list ugrupowań lokalnych.

Tabela V.2

Źródła utrzymania radnych rad miejskich

Gmina	Własna działalność gospodarcza	Pracownik w prywatnej firmie	Emeryt, rencista	Gospodarstwo rolne (ogrodnicze)	Bezrobotny	Sfera budżetowa	Przedstawiciele wolnego zawodu
Jarocin	4,76	14,29	28,57	4,76	4,76	38,10	4,76
Kalisz	16,00	16,00	16,00	0,00	0,00	40,00	12,00
Kępno	0,00	19,05	33,33	9,52	0,00	23,81	14,29
Krotoszyn	19,05	9,52	23,81	14,29	0,00	33,33	0,00
Ostrów Wlkp. (m.)	8,70	21,74	30,43	0,00	0,00	26,09	13,04
Ostrzeszów	19,05	28,57	14,29	14,29	0,00	23,81	0,00
Pleszew	23,81	9,52	4,76	9,52	0,00	42,82	9,52
Południowa Wlkp.	13,07	16,99	21,57	7,19	0,65	32,68	7,84

Źródło: opracowanie własne.

Wśród radnych wybranych 12 listopada 2006 roku były przede wszystkim osoby pracujące w sferze budżetowej: urzędnicy administracji samorządowej (np. starostw powiatowych, jednostek podległych samorządowi gminnemu), nauczyciele, a także pracownicy spółek komunalnych (choć z formalno-prawnego punktu widzenia jest to podmiot prawa handlowego, pozostaje on jednak w sferze oddziaływania samorządu miejskiego, a funkcję walnego zgromadzenia wspólników pełni burmistrz [prezydent miasta]). Ta grupa stanowiła ponad 30% wszystkich radnych. Największa grupa pracowników sfery budżetowej zasiadła w radach miejskich Pleszewa, Kalisza, Jarocina (ok. 40%), a następnie w Krotoszyna (ponad 30%). W pozostałych gminach tacy radni stanowili około 25%. Największa liczba nauczycieli zasiadała w samorządach Kalisza i Krotoszyna. Druga grupa radnych to osoby utrzymujące się z emerytur i rent – ponad 20% wybranych radnych. Gminy, w których ta grupa była największa, to Kępno, Ostrów Wielkopolski oraz Jarocin. W samorządach tych radni ci stanowili ok. 30% składu rady, natomiast w Pleszewie emeryci i renciści stanowili niecałe 5%. Kolejna grupa radnych to osoby

pracujące w sektorze prywatnym – 17% radnych. Najwięcej radnych z tej grupy było w Ostrzeszowie (blisko 30%), a następnie w Ostrowie Wielkopolskim i Kępnie (około 20%), Kaliszu i Jarocinie (około 15%). Najmniej było w radach miejskich Krotoszyna i Pleszewa (około 9,5%). Wśród radnych istniała jeszcze 13% grupa radnych pracujących we własnych firmach. Najwięcej radnych prowadzących własną działalność gospodarczą zasiadało w radach Pleszewa (23,81%), następnie Ostrzeszowa i Krotoszyna (19%), Kalisza (16%). Najmniej w Ostrowie Wielkopolskim, Jarocinie i w Kępnie. W radach bardzo słaba była reprezentacja wolnych zawodów (np. lekarzy, adwokatów) oraz, mimo że są to gminy miejsko-wiejskie, osób utrzymujących się z rolnictwa (ogrodnictwa). Szacuje się, że każda z tych grup obejmowała 7% radnych. Przedstawiciele wolnych zawodów (głównie lekarzy) najwięcej było w radach Kępna, Ostrowa Wielkopolskiego i Kalisza. Natomiast osób utrzymujących się z gospodarstw rolnych w Krotoszynie i Ostrzeszowie (około 14%), następnie w Kępnie i Pleszewie (około 9,5%). Wśród radnych V kadencji nie było w zasadzie osób bezrobotnych.

Średni wiek radnych rad miejskich V kadencji wynosił ponad 49 lat. Najniższą średnią wieku miały rady Jarocina, Kalisza, Pleszewa, Krotoszyna (48 lat), następnie w Ostrowie Wielkopolskim (49 lat), Ostrzeszowie (50 lat) i Kępnie (53 lata).

Radnymi zostawali przede wszystkim mężczyźni – aż 81,05%. Najwięcej kobiet zasiadało w radach Kępna (33,33%), Kalisza (32,00%) oraz Jarocina (23,81%), najmniej zaś w radach Ostrowa Wielkopolskiego (8,69%), Krotoszyna (14,28%), Pleszewa i Ostrzeszowa (9,52%). Kobiety zdobywały mandaty radnych przede wszystkim z list lokalnych ugrupowań (75,86%). Tłumaczy to wysoki odsetek kobiet w radach Kępna i Jarocina, gdzie scenę polityczną zdominowały ugrupowania lokalne⁷.

Kolejną, bardzo ważną płaszczyzną analizy przy badaniu lokalnych elit politycznych jest próba uzyskania odpowiedzi na pytanie, kim byli radni, którzy w 2006 roku uzyskali mandat po raz pierwszy. Była to grupa 59 osób, czyli 39% wszystkich wybranych radnych. To największa grupa radnych. Zdaniem autora, można wyróżnić trzy zjawiska, które wpłynęły na sukces wyborczy tej grupy radnych. Pierwsze to sukces partii politycznych, które w 2006 roku stanęły do rywalizacji politycznej po raz pierwszy, w ogólnopolskich sondażach zaś cieszyły się dużym poparciem społecznym. Dotyczy to głównie osób, które uzyskały mandat radnego z list KW Platforma Obywatelska RP oraz KW Prawo i Sprawiedliwość. Szacuje się, że należy do nich 17 radnych PO i PiS, czyli 29% nowo wybranych radnych (w grupie tej nie było radnych, którzy zdobyli mandat z list ugrupowań lokalnych, mających związek z którąś z partii, na przykład Wspólnoty Samorządowej Powiatu Kępińskiego). Proces ten był szczególnie widoczny

⁷ Zjawisko słabej reprezentacji kobiet występuje również na szczeblu powiatowym. Zob. J. Wasilewski, *Zarys socjologicznego portretu elity politycznej sześciu powiatów*, [w:] *Powiatowa elita polityczna. Rekrutacja, struktura, działanie*, red. J. Wasilewski, Warszawa 2006, s. 58.

w Kaliszu. Dodatkowo w wielu wypadkach mandat radnego uzyskały osoby młode. Można przyjąć, że w pewnym sensie w południowej Wielkopolsce nastąpiła wymiana pokoleniowa na lokalnej prawicy. W lokalnych ugrupowaniach pozostali głównie dawni działacze Komitetów Obywatelskich i „Solidarności”. Nie podjęli działalności w nowych partiach bądź nie zostali do nich włączeni przez młodych działaczy. Struktury nowych partii, zwłaszcza Platformy, tworzyły osoby młode. Drugie zjawisko, które wpłynęło na wymianę lokalnych elit, to zmiany wewnątrz lewicy. Dotyczy to 10 osób (17%). Część działaczy lewicy w 2006 roku nie zdecydowała się na ponowną weryfikację wyborczą; był to wynik własnej decyzji lub zmiany pokoleniowej i przemian wewnątrzpartyjnych, część zaś przegrała wybory. Ostatnie zjawisko to zmiany w ugrupowaniach będących bezpośrednim zapleczem politycznym urzędujących burmistrzów (prezydenta miasta). Dotyczy to 13 radnych (22%). Zmiany te wiązano zarówno z uzyskiwaniem dodatkowych miejsc w radzie, jak i wymianą dotychczasowych rządzących elit.

Z radnych wybranych po raz pierwszy w 2006 roku 20 to osoby poniżej 40 roku życia (33,89%). Na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku, a więc na początku transformacji systemowej, bardzo często te osoby jeszcze studiowały bądź rozpoczynały pracę zawodową. Można zakładać, że przed rokiem 1989 nie angażowały się jeszcze w działalność polityczną. Analizowane miasta nie były przecież ośrodkami akademickimi. W tym aspekcie największe zmiany pokoleniowe dokonały się w Kaliszu i Pleszewie.

2. Układ sił politycznych w radach gmin

Dla określenia układu sił politycznych w analizowanych samorządach, a zwłaszcza wyniku wyborczego osiągniętego przez poszczególne grupy podmiotów można wyróżnić trzy kategorie gmin.

Pierwsza to gminy, w których zdecydowany sukces odniosły komitety lokalne. Należą do niej Jarocin i Kępno. Ugrupowania lokalne zdobyły tam ponad 80% głosów. Zwycięskie ugrupowania lokalne to zaplecze polityczne urzędujących burmistrzów. Także w porównaniu z rokiem 2002 poparcie dla lokalnych ugrupowań było większe, dla partii politycznych zaś uległo radykalnemu osłabieniu. Tłumaczyć to można przede wszystkim bardzo słabą reprezentacją komitetów wyborczych partii politycznych. W wyborach samorządowych w 2006 roku z partii politycznych jedynie koalicja SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci zdołała wystawić własne listy kandydatów. W Jarocinie zdobyła zaledwie 1 mandat radnego, w Kępnie zaś 2. Pozostałe partie polityczne, przynajmniej pod oficjalnym szyldem partyjnym, nie brały udziału w wyborach. Członkowie bądź sympatycy partii politycznych (zwłaszcza o proweniencji prawicowej) znaleźli się na listach lokalnych komitetów wyborczych.

W drugiej grupie gmin zwyciężyły komitety wyborcze partii politycznych. Do jednostek tych należały przede wszystkim Ostrów Wielkopolski, Ostrzeszów oraz Kalisz. Szczególnie widoczne było to w dwóch pierwszych gminach. W Ostrowie Wielkopolskim sukces odniosły 3 komitety wyborcze: KKW SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci, KW Platforma Obywatelska oraz KW Prawo i Sprawiedliwość. Wspólnie z Ligą Polskich Rodzin oraz Samoobroną komitety wyborcze partii politycznych zdobyły 77,7% głosów. Do 23-osobowej rady partie polityczne wprowadziły 19 radnych. Z kolei w Ostrzeszowie zwyciężyło z dużą liczbą głosów Polskie Stronnictwo Ludowe, które wspólnie z LiD oraz PiS zdobyło blisko 70% ważnie oddanych głosów, uzyskując 16 miejsc w radzie. Osłabieniu, zwłaszcza w Ostrowie Wielkopolskim, uległy ugrupowania lokalne (straciły około 9 tys. głosów). Komitety wyborcze partii politycznych odniosły również sukces w Kaliszu, choć nie tak zdecydowany, jak w Ostrowie Wielkopolskim i Ostrzeszowie (53,50% ważnie oddanych głosów). Zaliczenie Kalisza do tej grupy gmin podyktowane było przede wszystkim znaczącym wzrostem liczby głosów oddanych na partie polityczne w porównaniu z rokiem 2002 (wzrost o ponad 50%).

Sukces wyborczy partyjnych komitetów wyborczych w Ostrowie Wielkopolskim, Ostrzeszowie oraz Kaliszu może mieć związek z rozbudowanymi tam strukturami partyjnymi, głównie za sprawą miejscowych parlamentarzystów. Ostrów Wielkopolski od dawna posiadał parlamentarzystów: G. Woźnego (Sojusz Lewicy Demokratycznej), J. Urbaniaka (Platforma Obywatelska RP) oraz A. Derę (Prawo i Sprawiedliwość). Z kolei z Ostrzeszowem związany jest wieloletni poseł Polskiego Stronnictwa Ludowego – A. Grzyb (obecnie poseł do Parlamentu Europejskiego). Posłowie potrafili zbudować struktury na tyle silne, że zdominowały one również lokalną scenę polityczną. Działające w tych gminach ugrupowania lokalne, zwłaszcza w Ostrowie Wielkopolskim w wyborach do rad miejskich nie stanowiły poważnego zagrożenia. Z kolei z Kalisza wywodzi się M. Witczak – senator RP (od 2005), W. Sitarz – poseł PO (od 2005) i A. Rogacki – poseł PiS. Pozostałe analizowane miasta – Jarocin, Kępno, Krotoszyn i Pleszew – w 2006 roku nie posiadały w ogóle parlamentarzystów⁸.

W trzeciej grupie gmin wystąpiła równowaga między ugrupowaniami lokalnymi a partiami politycznymi. Były to gminy Krotoszyn oraz Pleszew. Także w elekcji z 2002 roku widoczna była równowaga między tymi komitetami wyborczymi, z tendencją jednak do wzrostu poparcia dla ugrupowań lokalnych, głównie za sprawą ugrupowań będących zapleczem urzędującego burmistrza⁹.

⁸ Z Kępna pochodził poseł na Sejm RP, a następnie europarlamentarzysta W. Tomczak. W 2007 roku posłem z Krotoszyna został M. Orzechowski (PO).

⁹ W Krotoszynie w 2002 w wyborach brało udział PSL, a w 2006 roku Samorządowe Porozumienie Ludowe, w Pleszewie zaś przedstawiciele TMP kandydowali z list SLD-UP.

W literaturze przedmiotu dla określenia instytucjonalizacji systemu partyjnego stosuje się między innymi indeks agregacji, wyrażony stosunkiem odsetka mandatów kontrolowanych przez najsilniejsze ugrupowanie w stosunku do ogólnej liczby ugrupowań, które uczestniczyły w podziale mandatów¹⁰. Im wyższa wartość indeksu, tym bardziej skoncentrowany charakter ma lokalna scena polityczna¹¹.

Tabela V.3

Indeks agregacji lokalnej sceny politycznej

Gmina	2002			2006		
	Miejsca w radzie najsilniejszego ugrupowania (%)	Liczba ugrupowań w radzie	Indeks agregacji	Miejsca w radzie najsilniejszego ugrupowania (%)	Liczba ugrupowań w radzie	Indeks agregacji
Jarocin	42,86	6	7,14	52,38	4	13,10
Kalisz	40,00	6	6,67	24,00	6	4,00
Kępno	52,57	5	10,51	38,09	5	7,62
Krotoszyn	28,57	6	4,76	33,33	7	4,76
Ostrów Wlkp. (m.)	43,48	4	10,87	34,78	4	8,70
Ostrzeszów	42,86	4	10,72	42,86	4	10,72
Pleszew	47,62	5	9,52	33,33	6	5,56

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Analiza tabeli V.3 wskazuje, że najwyższy indeks agregacji wystąpił w Jarocinie (13,10%) i w Ostrzeszowie (10,72%). W miastach tych do rywalizacji wyborczej stanęło stosunkowo mało ugrupowań, jedno z nich jednak zdobyło zdecydowaną większość w radzie. W Ostrzeszowie wskaźnik ten utrzymał się na podobnym poziomie jak w 2002 roku. Dość znaczący wzrost indeksu agregacji wystąpił jedynie w Jarocinie. W pozostałych miastach analizowany indeks uległ zmniejszeniu. Mogło to być spowodowane między innymi tym, że zmniejszyła się liczba ugrupowań, które nie brały udziału w podziale mandatów, a ich głosy po zastosowaniu metody d'Hondta i progu wyborczego przechodziło na pozostałe, duże ugrupowania. W dość znaczący sposób wyeliminowano również komitety lokalne, które powstawały *ad hoc*, by wziąć udział wyłącznie w rywalizacji wyborczej i zgłosić własnego kandydata na burmistrza (prezydenta

¹⁰ A. Antoszewski, *Wzorce rywalizacji...*, op. cit., s. 193.

¹¹ L.C. Mayer, *A Note on the Aggregation of Party Systems*, [w:] *Western European Party Systems*, red. P. Merkl, Free Press, New York 1980, [za:] R. Alberski, A. Antoszewski, H. Lisicka, D. Skrzypiński, R. Solarz, *Wybory do rad...*, op. cit., s. 99.

miasta). Rywalizacja wyborcza w 2006 roku była już bardziej wyrównana, zwłaszcza między głównymi aktorami sceny politycznej. Z jednej strony były to lokalne ugrupowania będące zapleczem urzędujących burmistrzów, z drugiej zaś dwóch nowych partii politycznych (Platformy Obywatelskiej RP oraz Prawa i Sprawiedliwości).

Kolejną fazą rywalizacji politycznej w analizowanych samorządach był podział władzy w radach miejskich, a zwłaszcza wybór przewodniczącego i wiceprzewodniczących rady oraz przewodniczących komisji. Na podstawie prowadzonych badań można wskazać na dwa modele podziału władzy w organie stanowiącym.

Pierwszy opierał się na szerokim konsensusie politycznym. Ugrupowania polityczne, które posiadały swoich przedstawicieli w radzie, w drodze formalnych bądź nieformalnych porozumień dokonywały podziału władzy. Wspólny podział stanowisk w radzie nie był tożsamy z poparciem dla organu wykonawczego – burmistrza (prezydenta miasta). W ten sposób dokonano podziału władzy w Radzie Miasta Kalisza oraz Radzie Miejskiej Ostrzeszowa.

W Kaliszu przed wyborami jedną grupę list utworzyły Samorządny Kalisz, Wszystko dla Kalisza oraz Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej. Wspólnie uzyskały 13 miejsc w 25-osobowej Radzie Miasta Kalisza. Samorządny Kalisz, z którego wywodził się prezydent miasta (J. Pęcherz), obsadził również stanowisko przewodniczącego rady (A. Przybył) i dwa stanowiska przewodniczących komisji. Z kolei przedstawiciele drugiego z koalicjantów – Wszystko dla Kalisza – otrzymali stanowisko zastępcy przewodniczącego rady oraz dwa stanowiska przewodniczących komisji rady. Z kolei radny z Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Kaliskiej został przewodniczącym jednej z komisji. W kaliskiej radzie także radni Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości zostali wybrani na stanowiska wiceprzewodniczących rady¹² oraz na przewodniczących komisji. W radzie utworzono również funkcje wiceprzewodniczących komisji, które przypadły wszystkim klubom radnych, poza osobami wybranymi z list lewicy. Powstały cztery kluby radnych: Samorządny Kalisz (wspólnie z Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Kaliskiej), Wszystko dla Kalisza, Prawa i Sprawiedliwości oraz Platformy Obywatelskiej. Trzech radnych pozostało niezrzeszonych¹³.

W Ostrzeszowie w wyniku rywalizacji wyborczej silną pozycję w radzie zdobyło zwycięskie Polskie Stronnictwo Ludowe. Przedstawiciele ludowców objęli funkcję przewodniczącego rady (E. Skrzypek) oraz 3 stanowiska przewodniczących i wiceprzewodniczących komisji. Drugiemu ugrupowaniu ostrzeszowskiej rady – Blokowi Gospodarcemu – przypadło stanowisko wiceprzewodniczącego rady oraz funkcje

¹² Początkowo na wiceprzewodniczącego rady został wybrany radny LiD – T. Krawczykowski, który jednak został powołany na stanowisko zastępcy prezydenta i zrzekł się mandatu radnego. Jego funkcję przejął radny Platformy Obywatelskiej RP.

¹³ Zob. <http://www.bip.kalisz.pl> (27.02.2010).

przewodniczących dwóch komisji. Razem ugrupowania te zdobyły aż 14 mandatów w 21-osobowej radzie. Uzyskały więc stabilną większość. Dwa pozostałe ugrupowania – LiD i PiS – znalazły się jednak we władzach rady. Przedstawiciel lewicy został wiceprzewodniczącym rady oraz jednej z komisji. Z kolei Prawo i Sprawiedliwość obsadziło funkcję wiceprzewodniczącego komisji rady¹⁴.

Drugi model podziału władzy w radach miejskich to ograniczenie dystrybucji władzy tylko do tych ugrupowań, które stanowiły zaplecze burmistrza (prezydenta miasta). W wersji skoncentrowanej władzę przejmowało jedno ugrupowanie, natomiast w wersji kooperującej ugrupowania polityczne decydowały się na współpracę, zawierając koalicję i uczestnicząc we wspólnym podziale władzy w radzie. Elementem koalicji był również podział funkcji zastępców burmistrza (prezydenta miasta). Część ugrupowań pozostała jednak poza dystrybucją stanowisk w radzie.

Skoncentrowany model podziału władzy w radzie wystąpił jedynie w Jarocinie. Zwycięskie ugrupowanie Ziemia Jarocińska, które zdobyło 11 miejsc w 21-osobowej radzie, przejęło całą władzę w organie wykonawczym i uchwałodawczym samorządu gminnego. Z ugrupowania tego wywodził się burmistrz (A. Pawlicki), zastępca burmistrza (R. Kaźmierczak), przewodniczący (J. Łukaszewicz) i wiceprzewodniczący rady oraz wszyscy, z wyjątkiem jednego, przewodniczący komisji i wiceprzewodniczący¹⁵. W zasadzie wszyscy radni tego ugrupowania otrzymali stanowiska w radzie.

Kooperująca wersja podziału władzy w radach wystąpiła w pozostałych gminach: Kępnie, Krotoszynie, Ostrowie Wielkopolskim oraz w Pleszewie.

W Kępnie przy podziale stanowisk w radzie uczestniczyli radni, którzy kandydowali z list zwycięskiego Porozumienia Samorządowego Kępno 2006 (8 radnych), Forum Społeczno-Gospodarczego (4 radnych), LiD (2 radnych) oraz Kobiety w Samorządzie (2 radnych). W sumie ugrupowania te posiadały w radzie 16 przedstawicieli. Z pierwszego ugrupowania zostali wybrani burmistrz Kępna, przewodniczący rady (A. Stachowiak) oraz dwóch przewodniczących i wiceprzewodniczących komisji. Z kolei radni Forum zostali wybrani na wiceprzewodniczącego rady oraz przewodniczącego komisji. Z lewicy wybrano jednego przewodniczącego i wiceprzewodniczącego komisji. W podziale stanowisk w radzie nie uczestniczyła Wspólnota Samorządowa. W radzie zaczęły funkcjonować tylko dwa kluby radnych: Porozumienie Samorządowe (11 radnych wywodzących się z list Porozumienia Samorządowego, Kobiety w Samorządzie i część radnych z Forum Społeczno-Gospodarczego) oraz Klub Radnych Niezależnych (4 rad-

¹⁴ Protokół nr I/2006 obrad I sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 24 listopada 2006 roku, s. 2 i n.; Protokół nr II/2006 obrad II sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 4 grudnia 2006 roku, s. 3 i n.

¹⁵ Protokół nr I/2006 z inauguracyjnej sesji Rady Miejskiej Jarocina V kadencji z dnia 23 listopada 2006 roku, s. 6, 9, 10 i 14.

nych kandydujących z list Wspólnoty Samorządowej Powiatu Kępińskiego)¹⁶. Pozostali radni nie wstąpili do żadnego klubu (byli to radni, którzy uzyskali mandat z list lewicy i Forum Społeczno-Gospodarczego).

W krotoszyńskiej radzie zawiązała się koalicja składająca się przede wszystkim z Samorządowego Porozumienia Ludowego (7 radnych) oraz Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej (4 radnych). SPL obsadziło funkcję przewodniczącego (Z. Jamka), wiceprzewodniczącego rady oraz przewodniczącego komisji. Radni SIO objęli funkcję wiceprzewodniczącego rady i przewodniczącego komisji. Ponadto w podziale stanowisk uczestniczyła koalicja LiD – radny tej formacji został przewodniczącym jednej z komisji¹⁷. Poza władzami Rady Miejskiej Krotoszyna znalazły się pozostałe ugrupowania, których przedstawiciele uzyskali mandaty radnych, to znaczy Prawo i Sprawiedliwość (2 radnych), Platforma Obywatelska (2 radnych), Samoobrona (1 radny)¹⁸ oraz Samorządowe Forum-Gospodarcze (3 radnych). Zdecydowaną opozycję wobec urzędującego burmistrza tworzyli radni, którzy uzyskali mandat z list Samorządowego Forum Gospodarczego oraz Platformy Obywatelskiej RP. W radzie działały 3 kluby radnych: Polskiego Stronnictwa Ludowego (8 radnych), Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej (4 radnych) i Forum Gospodarcze – PO (5 radnych)¹⁹.

W ostrowskim samorządzie żadna z grup list nie uzyskała wystarczającej liczby miejsc w radzie, by stworzyć stabilną większość. Składający się z Platformy Obywatelskiej RP oraz Prawa i Sprawiedliwości blok, którego kandydat na prezydenta miasta wygrał wybory, zdobył 11 na 23 miejsca w Radzie Miasta. Ugrupowaniem, które zostało włączone w koalicję rządzącą ostrowską radą, był Nowy Ostrów. To jemu przypadło stanowisko przewodniczącego rady (R. Taciak) oraz dwóch wiceprzewodniczących komisji. Pozostałe funkcje w radzie – wiceprzewodniczącego rady oraz przewodniczących komisji – zostały rozdzielone między Platformę Obywatelską i Prawo i Sprawiedliwość²⁰. Koalicja zaczęła dysponować 15 miejscami w radzie (65%). Z podziału funkcji w radzie całkowicie została wyłączona lewica, która wygrała wybory, zdobywając aż 8 mandatów. W końcu kadencji w ostrowskiej radzie działały 3 kluby radnych: Nowego Ostrowa, Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Platformy Obywatelskiej²¹.

Z kolei w Pleszewie zwycięstwo w wyborach odniósł blok ugrupowań złożonych przede wszystkim z Towarzystwa Miłośników Pleszewa i lewicy. Na 21 mandatów

¹⁶ Zob. <http://bip.wokiss.pl/kepno/bip/rada-miejska-w-kepnie/kluby-i-inne-ugrupowania.html> (27.02.2010).

¹⁷ Protokół nr I/2006 sesji Rady Miejskiej w Krotoszynie z dnia 27 listopada 2006 roku, s. 4-8.

¹⁸ W trakcie kadencji przystąpił do grupy radnych wywodzących się z list SPL.

¹⁹ Zob. <http://www.krotoszyn.bip.net.pl/?a=43> (30.05.2010).

²⁰ Protokół nr I sesji Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2006 roku, s. 4, 6 i 9.

²¹ Zob. <http://www.bip.ostrow-wielkopolski.um.gov.pl> (19.03.2010).

uzyskała 11. Na przewodniczącego i wiceprzewodniczącego rady (M. Kołtuniewski, O. Wajsnis), a także przewodniczącego dwóch komisji rady zostali wybrani przedstawiciele TMP. Radni lewicy zostali przewodniczącymi trzech komisji. W dystrybucji stanowisk w radzie uczestniczyło również 3 radnych, którzy utworzyli klub Centrum (w wyborach dwóch zdobyło mandat z list Prawa i Sprawiedliwości, jeden z Forum Samorządowego Ziemi Pleszewskiej). Wiceprzewodniczącym rady został członek PiS, a przewodniczącym jednej z komisji – radny z FSZP. Utworzono również stanowiska wiceprzewodniczących komisji. Na stanowiska te wybrano przedstawicieli 3 klubów: TMP, Lewicy oraz Centrum²². Ugrupowania te kontrolowały 67% miejsc w radzie. Pozostali radni kandydujący z list Razem dla Pleszewa, Platformy Obywatelskiej RP i Forum Samorządowego Ziemi Pleszewskiej, którzy nie weszli w skład klubu Centrum, nie uczestniczyli w obsadzie stanowisk w Radzie Miejskiej. W trakcie kadencji doszło do konsolidacji opozycji w radzie. Wspólny klub utworzyli radni Razem dla Pleszewa oraz Platformy Obywatelskiej RP, przyjmując nazwę „Razem z PO”.

3. Relacje między organami samorządu gminnego

W obowiązującym od 2002 roku ustroju samorządu gminnego szczególną pozycję zajmuje organ wykonawczy – burmistrz (prezydent miasta). Przede wszystkim posiada legitymację wyborczą uzyskaną bezpośrednio od lokalnej społeczności. Znacznie osłabiono wpływ ugrupowań politycznych i rady gminy na obsadę tej funkcji. Jednak stwierdzenie, że możliwe jest efektywne rządzenie przez burmistrza (prezydenta miasta) bez własnego zaplecza politycznego jest nieprawdziwe co najmniej z dwóch powodów.

Po pierwsze, zgłoszenie kandydatów na burmistrza (prezydenta miasta), możliwe jest wyłącznie w sytuacji zarejestrowania list wyborczych w wyborach do rad gmin w co najmniej połowie okręgów wyborczych. Wyeliminowano więc sytuację, że w wyborach uczestniczy nieograniczona liczba kandydatów, bez jakiegokolwiek, nawet bardzo słabego, zaplecza politycznego.

Drugi powód, dla którego burmistrz (prezydent miasta) musi posiadać poparcie w radzie, wynika z kompetencji rady, jako organu stanowiącego samorządu gminy. Pomimo zmiany ustrojowej wyboru burmistrza (prezydenta miasta), rada nadal posiada szereg kompetencji, które decydują o jego działalności. Przede wszystkim są to kompetencje uchwałodawcze rady, zwłaszcza w zakresie uchwalania lub zmiany budżetu. Mimo że projekt budżetu i jego zmiany przedkłada radzie burmistrz (prezydent miasta), to jednak jego przyjęcie (lub odrzucenie) należy do kompetencji organu stanowiącego.

²² Protokół nr I/2006 z I Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie z dnia 24 listopada 2006 roku, s. 4 i 6 oraz Protokół nr II/2006 z II Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie z dnia 6 grudnia 2006 roku, s. 8 i n.

Rada ocenia też wykonanie realizacji tego budżetu. Posiada więc doskonałe narzędzie do politycznej oceny działalności burmistrza (merytorycznej oceny dokonuje Regionalna Izba Obrachunkowa), udzielając mu (bądź nie) absolutorium z wykonania budżetu. Radę wyposażono również w instrumenty, dzięki którym może doprowadzić do referendum w sprawie odwołania burmistrza.

W badanych gminach zaobserwowano dwa mechanizmy budowania przez urzędujących burmistrzów (prezydentów miast) zaplecza politycznego w radzie, które zapewniało im stabilne poparcie. Pierwszy, szerzej opisany w części pierwszej niniejszego rozdziału, to podział stanowisk we władzach rady gminy. Drugi to powoływanie na stanowiska zastępców burmistrza (prezydenta miasta) osób wywodzących się lub mających rekomendację ugrupowania, które miało swoich przedstawicieli w radzie. Nie wszystkie jednak podmioty biorące udział w podziale władzy w radzie brały udział w podziale funkcji zastępców burmistrza (prezydentów miast). Tym, co determinowało sposób zapewnienia sobie większości w radzie, a w efekcie miało wpływ na relacje między tymi organami, był wynik wyborczy bezpośredniego zaplecza politycznego burmistrza (prezydenta miasta).

Tylko w jednej gminie – Jarocinie – wynik wyborczy ugrupowania będącego zapleczem urzędującego burmistrza był na tyle dobry, że funkcja zastępcy burmistrza przypadła przedstawicielowi Ziemi Jarocińskiej (R. Kaźmierczak).

W pozostałych badanych samorządach wynik wyborczy ugrupowania, które zgłosiło do rywalizacji wyborczej urzędującego burmistrza (prezydenta miasta), nie był na tyle dobry, by mógł zapewnić większość w radzie. Stąd część ugrupowań tworzących koalicję w radzie i zapewniających poparcie dla propozycji zgłaszanych przez burmistrza (prezydenta miasta) uczestniczyła w podziale stanowisk jego zastępców. W Kaliszu stanowiska zastępców prezydenta przypadły Samorządnemu Kaliszowi (D. Sztandera, T. Krawczykowski²³) i Wszystko dla Kalisza (J. Konopka). Stanowisk zastępców prezydenta miasta nie otrzymali przedstawiciele Platformy Obywatelskiej RP i Prawa i Sprawiedliwości (brali jednak udział w podziale władzy w radzie). Z kolei w Ostrowie Wielkopolskim stanowiska zastępców prezydenta przypadły Platformie Obywatelskiej RP (B. Podsadna – kandydat PO do Rady Powiatu Ostrowskiego) i Prawu i Sprawiedliwości (S. Krakowiak – kandydat PiS do Rady Powiatu Ostrowskiego). Ugrupowania te nie posiadały jednak większości w radzie (11 radnych na 23). Poparcia prezydentowi miasta udzielił Nowy Ostrów (jego przedstawiciel był, co prawda, przewodniczącym rady, ale nie otrzymał stanowiska zastępcy prezydenta). W Pleszewie jednym z zastępców burmistrza został przedstawiciel lewicy (C. Skowroński), drugim zaś wiceprezes Towarzystwa Miłośników Pleszewa (A. Ptak). Z kolei w Krotoszynie

²³ W 2006 roku T. Krawczykowski kandydował do Rady Miasta z list lewicy. Zastępcą prezydenta miasta był od 2002 roku (z rekomendacji SLD).

funkcję zastępcy objął przedstawiciel współkoalicjanta w radzie – R. Czuska z Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej (kandydował do Rady Powiatu Krotoszyńskiego). Drugim zastępcą został F. Marszałek (kandydował z list Polskiego Stronnictwa Ludowego do Sejmiku Wojewódzkiego). Natomiast w Ostrzeszowie zastępcą burmistrza został przedstawiciel Polskiego Stronnictwa Ludowego (M. Witek), a już w trakcie kadencji, drugim zastępcą został przedstawiciel Bloku Gospodarczego (P. Uścińowicz). Osoby te kandydowały do rad gmin ze swoich ugrupowań. Z kolei w Kępnie początkowo funkcję zastępcy pełnił przedstawiciel lewicy R. Przybyłski, a od 1 grudnia 2008 roku jego miejsce zajęła J. Jędrecka, która w elekcji samorządowej w 2006 roku ubiegała się o miejsce w radzie powiatu z list Porozumienia Samorządowego.

Jednym z celów niniejszych badań była także próba odpowiedzi na pytanie, czy dokonany podział władzy i wybór koalicjantów zapewnił urzędującym burmistrzom (prezydentom miast) stabilne poparcie w radzie.

W Jarocinie poparcie dla burmistrza w radzie było stabilne. Niektóre decyzje rady, a zwłaszcza burmistrza były jednak kontrowersyjne. Do nich należały zarówno wynagrodzenia prezesów spółek komunalnych, jak i samo ich funkcjonowanie oraz finansowanie. Ponadto kontrowersje wzbudziły sprawy likwidacji (przekształcenia) szkół, połączenia Gmin Kotlin i Jarocin²⁴ i festiwalu rockowego. Opozycja była jednak dość słaba, a poparcie dla burmistrza stabilne. Konflikty pojawiły się jednak w samym stowarzyszeniu Ziemia Jarocińska, które sprawowało władzę zarówno w samorządzie gminnym, jak i powiatowym. Wokół starosty S. Martuzalskiego zaczęła tworzyć się grupa osób, która nie ukrywała ścisłych związków z Platformą Obywatelską RP²⁵.

W Kaliszu głównym podmiotem krytykującym działania władz miasta była Platforma Obywatelska RP. Krytyka opozycji dotyczyła między innymi funkcjonowania Kaliskich Linii Autobusowych i Miejskiego Zarządu Budynków Mieszkalnych, absorpcji środków z Unii Europejskiej, promocji miasta na zewnątrz, strefy płatnego parkowania, bezpłatnego Internetu, budowy Aquaparku oraz obsady personalnej spółek gminnych. Platforma krytykowała również kaliskie PiS za to, że członkowie lub sympatycy tej partii obejmują stanowiska w gminnych spółkach, a w zamian popierają propozycje zgłaszane przez prezydenta i rządzącą miastem koalicję. Jednym z forum krytyki prezydenta miasta była strona internetowa radnych Platformy Obywatelskiej RP²⁶. Podobne zarzuty pod adresem rządzących miastem wysuwały niektóre lokalne media²⁷.

²⁴ W 2009 roku burmistrz Jarocina zamierzał zaproponować wójtowi Kotlinu połączenie obu gmin, jeśli firma Agros Nova zgodziłaby się sprzedać udziały „Kotlin” Sp. z o.o. Jarocińskiemu Funduszowi Poręczeń Kredytowych (spółce, której większościowym udziałowcem jest gmina Jarocin).

²⁵ *Starosta nie bierze pod uwagę burmistrza*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 25, s. 5.

²⁶ Zob. <http://radnidlakalisza.pl/>.

²⁷ Dotyczy to zwłaszcza dwóch lokalnych tygodników: „7 Dni Kalisza” i „Życie Kalisza”.

Prezydent miał jednak stabilne poparcie w radzie głównie dzięki tym ugrupowaniom, które uczestniczyły w „pełnym” podziale władzy w mieście. Pod koniec kadencji do pięcioosobowego klubu radnych PO dołączył A. Dębny, który w wyborach kandydował z list LiD, jako kandydat Partii Demokratycznej, wcześniej Unii Wolności.

Kępnio należało do gmin, w których poparcie dla burmistrza było stabilne, główną siłą opozycyjną była zaś Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego, której trzon stanowili radni identyfikujący się z Platformą Obywatelską.

Także w Krotoszynie przez cały okres kadencji burmistrz posiadał stabilne poparcie, przede wszystkim własnego zaplecza politycznego w postaci Samorządowego Porozumienia Ludowego oraz głównego koalicjanta Samorządowej Inicjatywy Obywatelskiej. Opozycję stanowiła Platforma Obywatelska wespół z częścią Forum Społeczno-Gospodarczego.

Z kolei Ostrzeszów to przykład samorządu, w którym poparcie dla rządzącego miastem burmistrza było najbardziej stabilne. W zasadzie nie wystąpiły poważne konflikty na linii burmistrz–rada, nawet podczas długiej nieobecności S. Wąbnica na jego stanowisku i trudno wskazać ośrodek opozycyjny wobec rządzących.

Dość istotne przeobrażenia zaszły na lokalnej scenie politycznej Ostrowa Wielkopolskiego. W końcu kadencji, od 2009 roku, ugrupowanie Nowy Ostrów wyraźnie zaczęło dystansować się od prezydenta miasta. Z drugiej strony ugrupowanie to zaczęło pozyskiwać radnych z innych klubów. Klub radnych Nowy Ostrów w 2009 roku liczył już 6 radnych. Do klubu przystąpili radni, którzy uzyskali mandat z list SLD oraz Prawa i Sprawiedliwości. Lider ugrupowania – M. Klósak – tak uzasadniał założenia Nowego Ostrowa: „[...] w Ostrowie potrzeba jest organizacji skupiającej ludzi działających dla dobra i budowania dobrobytu mieszkańców, a nie polityki partyjnej”²⁸. Ugrupowanie to kontynuowało swoją działalność zapoczątkowaną już przed rywalizacją wyborczą, zmierzającą do pozyskiwania ludzi, którzy w przeszłości działali w różnych partiach politycznych (lub przynajmniej kandydowali z ich list). Swoją pozycję w lokalnym środowisku zaczęło budować na „pozapartyjności”, będąc oczywiście ugrupowaniem, którego celem było zdobycie władzy w mieście. Wydaje się, że Nowy Ostrów zaczął czerpać wzorce z innych analizowanych miast, w których lokalne ugrupowania odnosiły sukcesy wyborcze, zwłaszcza w wyborach burmistrzów (prezydenta miasta). Nowy Ostrów w 2006 roku nie „otrzymał” stanowiska zastępcy prezydenta. Jednak wewnątrz klubu radnych doszło do konfliktu, w którego efekcie z funkcji przewodniczącego został odwołany M. Klósak, a zastąpił go B. Szombara. Oficjalnym powodem zmian było głosowanie nad uchwałami rady dotyczącymi terenów pod inwestycje, a przede wszystkim budowy kolejnych centrów handlowych. Tłem konfliktu były jed-

²⁸ *Raport Stowarzyszenia Samorządowego Nowy Ostrów*, „Nasze Sprawy”, 2009, grudzień, s. 1.

nak zbliżające się wybory samorządowe i ewentualny start w nich przedstawiciela Nowego Ostrowa, jako kandydata na prezydenta miasta²⁹.

Poparcie dla burmistrza Pleszewa było w zasadzie stabilne, choć niektóre głosowania rady ukazywały podziały wewnątrz koalicji. Dotyczyły one przede wszystkim kwestii likwidacji szkół i sprawy odwołania i powołania sekretarza miasta. Zaproponowana po raz pierwszy kandydatura nie uzyskała poparcia wśród zaplecza politycznego burmistrza. Również nie wszystkie zaproponowane przez burmistrza placówki oświatowe zostały zlikwidowane. Największy kryzys w pleszewskim samorządzie wywołało jednak skażenie wody w publicznym wodociągu. Mimo to rządząca koalicja utrzymała się. Z drugiej strony doszło do konsolidacji opozycji, zwłaszcza radnych Platformy Obywatelskiej RP i Razem dla Pleszewa, którzy w trakcie kadencji utworzyli wspólny klub radnych. Współpraca tych ugrupowań rozszerzyła się na inne obszary aktywności i objęła również samorząd powiatowy.

²⁹ R. Bińczak, *Roszcza w „Nowym Ostrowie”*, „Ziemia Kaliska” 2010, nr 24, s. 3.

Implikacje rywalizacji politycznej lat 2006-2010

1. Rywalizacja polityczna w perspektywie elekcji samorządowej w 2010 roku

Elementem rywalizacji politycznej były również przygotowania do kolejnej elekcji samorządowej i działalność głównych aktorów sceny politycznej. Strategie działania były zróżnicowane. Inne instrumenty i sposoby wykorzystywali rządzący, zwłaszcza burmistrzowie (prezydenci miast), inne zaś opozycja.

Tym elementem, który może być przedmiotem badań w kontekście kolejnych wyborów samorządowych, jest zachowanie opozycji podczas omawiania i oceny sprawozdania z realizacji budżetu, zwłaszcza za 2009 rok. W zasadzie żaden podmiot lokalnej sceny politycznej nie traktuje absolutorium, tak jak określa to ustawodawca, to znaczy jako finansowego i księgowego wykonania budżetu. W rzeczywistości absolutorium jest przede wszystkim polityczną oceną działalności burmistrza (prezydenta miasta) i jego zaplecza oraz w pewnym stopniu określa siłę opozycji. Jest doskonałą okazją do przedstawienia sukcesów i osiągnięć przez rządzących, a dla opozycji do wytknięcia tym pierwszym porażek. Poza tym formułowane przez opozycję podczas ostatniego przed wyborami absolutorium zarzuty mogą w pewien sposób określać główną oś sporu najbliższej kampanii wyborczej.

W badanych miastach można było zauważyć dwa typy zachowań opozycji. Pierwsze to otwarta krytyka urzędującego burmistrza (prezydenta miasta) wraz z deklaracją o głosowaniu przeciwko udzieleniu absolutorium, i to mimo pozytywnej opinii komisji rewizyjnej oraz Regionalnej Izby Obrachunkowej. Sytuacja taka wystąpiła w Kaliszu, Pleszewie, Krotoszynie oraz Kępnie. We wszystkich miastach opozycję tworzyła Platforma Obywatelska RP (częściowo wspierana przez lokalne ugrupowania).

W Kaliszu opozycyjni radni Platformy Obywatelskiej RP ostatnie głosowanie i dyskusję nad absolutorium potraktowali nie tylko jako okazję do oceny 2009 roku,

ale przede wszystkim jako bilans ostatnich czterech lat rządów prezydenta miasta i jego zapleczka: „[...] Bilansujemy wszystkie rzeczy i sprawy, wszystko co dokonaliście i czego zaniechaliście”. Skrytykowano przede wszystkim sposób funkcjonowania i politykę personalną Kaliskich Linii Autobusowych, reformę systemu ciepłowniczego, działalność Miejskiego Zarządu Budynków Mieszkalnych, brak aktywności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, brak bezprzewodowego Internetu (także hot spotu), zaniedbania przy budowie obwodnicy miasta¹. Sposób krytyki i argumenty użyte przez Platformę przy rozpatrywaniu absolutorium negatywnie ocenili przedstawiciele rządzącej koalicji z Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Kaliskiej i ugrupowania Wszystko dla Kalisza. Sam prezydent skoncentrował się na aspekcie księgowego wykonania budżetu, a zwłaszcza przyczyn niewykonania niektórych dochodów (przede wszystkim podatku dochodowego od osób fizycznych). Wskazał na kryzys światowy, recesję w gospodarce europejskiej oraz mniejszy wzrost dochodu PKB w Polsce. W efekcie za udzieleniem absolutorium głosowało 13 radnych, przeciw było 6, zaś 5 wstrzymało się od głosu².

W Kępnie przeciwko udzieleniu absolutorium byli przede wszystkim radni Wspólnoty Samorządowej Powiatu Kępińskiego. Krytykowali nieosiągnięcie odpowiednich przychodów, brak informacji o zwolnieniach w podatkach lokalnych, nieadekwatne wydatki w stosunku do rzeczywistej wartości inwestycji, wycinki drzew i źle wykonywane inwestycje. Podnoszono również kwestię braku przedstawicieli opozycji w komisji rewizyjnej oraz postępowania, które toczyło się przed Rzecznikiem Dyscypliny Finansów Publicznych za naruszenie dyscypliny finansów publicznych przez burmistrza. Do zarzutów opozycji ustosunkowali się burmistrz P. Psikus i przewodniczący Rady A. Stachowiak, zarzucając opozycji „[...] wyłącznie złośliwości pomówienia, niedomówienia, uprawianie demagogii i bark rzeczywistej troski o mienie publiczne, a tylko i wyłącznie chęć publicznego wystąpienia pod publiczność z takimi wiadomościami”. Za udzieleniem absolutorium głosowało 14 radnych, przeciw – 3, 4 zaś wstrzymało się od głosu³.

Z kolei w Krotoszynie opozycja skrytykowała kwestie finansowania świetlic wiejskich, natomiast burmistrz podkreślał dobrą kondycję gminy, zwłaszcza pod kątem zadłużenia, wysoki wskaźnik dochodów własnych, niskie koszty administracji, mniejszy, niż zakładano, deficyt budżetowy⁴. Poparcia burmistrzowi przy absolutorium udzieliły kluby radnych Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz Samorządowej Inicjatywy Oby-

¹ Zob. [http://radnidlakalisza.pl/\(31.05.2010\)](http://radnidlakalisza.pl/(31.05.2010)); *Platforma była przeciw*, „7 Dni Kalisza” z 5 maja 2010 roku, s. 4; R. Kordes, *Pisopęcherz z przeszkodami*, „Życie Kalisza” 2010, nr 18, s. 23.

² Protokół nr XLVIII Sesji Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 kwietnia 2010 roku, s. 4-7.

³ Protokół nr LI z sesji Rady Miejskiej w Kępnie z dnia 30 marca 2010 roku, s. 9-18 oraz *Prawda czy demagogia*, „Twój Puls Tygodnia” 2010, nr 14, s. 9.

⁴ *Odkąd księżką skończyły się podejrzenia*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 19, s. 6.

watełskiej. Za udzieleniem absolutorium głosowało 15 radnych, przeciw było 3, wstrzymało się 2⁵. Przeciwni udzieleniu absolutorium byli głównie radni z klubu „Forum Gospodarcze-PO”.

W Pleszewie opozycyjny klub „Razem z PO” zarzucał burmistrzowi brak wizji rozwoju miasta, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz działań w sprawie ponownego uruchomienia targowiska dla handlujących rolników. Burmistrz za swoje sukcesy uznał: rozpoczęcie budowy obiektu sportowego i przekształcenia w zakresie sposobu prowadzenia działalności sportowej w Gminie Pleszew, rozpoczęcie prac nad obwodnicą Pleszewa, modernizację dróg krajowych wraz z budową ścieżek rowerowych, aktywność w pozyskiwaniu środków przez wszystkie jednostki i spółki samorządu miejskiego (ok. 19 mln zł), systematyczne prace nad poprawą jakości wody, kontynuowanie inwestycji drogowych, zwłaszcza na obszarach wiejskich, oraz wykonanie I etapu budowy dróg odciążających ruch w centrum miasta. Za udzieleniem absolutorium głosowało 14 radnych, przeciw było 4, a 2 wstrzymało się od głosu⁶. Poparcia burmistrzowi udzielili przede wszystkim radni Towarzystwa Miłośników Pleszewa, Lewicy oraz część radnych klubu Centrum. Przeciwko głosowała większość radnych klubu „Razem z PO”.

Inne zjawisko wystąpiło w Jarocinie, Ostrowie Wielkopolskim i Ostrzeszowie. W miastach tych opozycja nie wykorzystała absolutorium do wskazania porażek rządzących miastem i tym samym określenia alternatywnej wizji rozwoju. Absolutorium traktowali „księgowo”, a nie politycznie. Były to miasta, w których indeks agregacji był najwyższy, a opozycja słaba.

W Jarocinie opozycja w ogóle nie zabrała głosu, natomiast w superlatywach o zrealizowanym budżecie mówili koalicyjni radni. Koncentrowano się przede wszystkim na zrealizowanych inwestycjach, podkreślając jednocześnie bezpieczne zadłużenie gminy, na co wielokrotnie zwracała uwagę lokalna prasa i radni opozycyjni, również podczas kampanii wyborczej w 2006 roku. Za udzieleniem absolutorium było 12 radnych, a 7 wstrzymało się od głosu. Żaden z radnych nie był przeciwny udzieleniu absolutorium⁷. Także na łamach lokalnej prasy temat absolutorium nie wzbudził dużego zainteresowania⁸.

W Ostrowie Wielkopolskim dyskusja nad budżetem koncentrowała się głównie wokół skutków kryzysu finansowego i jego konsekwencji dla miejskiego budżetu. Opozycyjny klub Sojuszu Lewicy Demokratycznej zarzucił władzom brak wizji

⁵ Protokół nr XLIX z sesji Rady Miejskiej w Krotoszynie z dnia 29 kwietnia 2010 roku, s. 5-6.

⁶ Protokół nr XXXV/2010 z sesji Rady Miejskiej w Pleszewie z dnia 28 kwietnia 2010 roku, s. 3-10.

⁷ Protokół nr LIX z sesji Rady Miejskiej w Jarocinie z dnia 27 kwietnia 2010 roku, s. 9-12.

⁸ *Absolutorium dla burmistrza*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 18, s. VIII (Magazynu Gazety Jarocińskiej).

rozwoju miasta, co – zdaniem jego członków – stało się szczególnie widoczne w okresie kryzysu, który wpłynął na zmniejszenie liczby miejsc pracy i kondycję lokalnych firm. Nie wszyscy jednak przedstawiciele lewicy byli krytyczni wobec wykonania budżetu za 2009 rok. Jeden z nich, lokalny działacz sportowy, mówił w samych superlatywach o budżecie, zwłaszcza jego części inwestycyjnej (wybudowanych obiektach sportowych). Co do głosowania nad absolutorium nie określił się klub radnych Nowego Ostrowa. Z kolei popierająca prezydenta Platforma Obywatelska wskazała na właściwy rozwój miasta, a zwłaszcza zrealizowane inwestycje. Sam prezydent miasta podkreślał, że dobrze wykonany budżet był efektem większej dyscypliny w wydatkowaniu środków i dobrej pracy urzędników. Za udzieleniem absolutorium głosowało 17 radnych, 5 zaś wstrzymało się od głosu. Żaden z radnych nie głosował przeciwko udzieleniu absolutorium⁹.

Ostrzeszów to jedyny z analizowanych samorządów, w którym za udzieleniem absolutorium głosowali wszyscy radni. W zasadzie nie podjęto żadnej dyskusji¹⁰.

Kolejnym elementem rywalizacji politycznej było rozpoczęcie przygotowań do nadchodzących wyborów poprzez zawieranie porozumień, a zwłaszcza ustalanie i przedstawianie kandydatów na burmistrzów (prezydentów miasta). Niewątpliwym bodźcem do rozpoczęcia tych działań były spekulacje prasowe. Analizie zostały poddane przede wszystkim te działania, które podjęto do końca sierpnia 2010 roku. Wyznaczenie takiej cezurę czasowej ma związek z przedstawieniem, w jakim stopniu działania aktorów lokalnej sceny politycznej były zaplanowane, a w jakim były działalnością przypadkową, biorąc pod uwagę, że przez trzy miesiące (wrzesień-listopad) trudno przygotować się do wyborów i przeprowadzić skuteczną kampanię. Dotyczy to zwłaszcza tych ugrupowań i kandydatów, którzy zamierzali zdobyć władzę, w mniejszym zaś tych, którzy chcieli ją utrzymać.

W Jarocinie już w 2009 roku A. Pawlicki zapowiedział, że nie zamierza ponownie kandydować na stanowisko burmistrza miasta¹¹. W kolejnych miesiącach wycofywał się jednak z wcześniejszych deklaracji (twierdził, że został źle zrozumiany). Tak więc w pierwszych spekulacjach prasowych o potencjalnych kandydatach był już brany pod uwagę. A. Pawlicki otrzymał również poparcie swojego zaplecza – Ziemi Jarocińskiej. W rządzącym Jarocinem (w mieście i powiecie) ugrupowaniu doszło jednak do podziałów. Startu w wyborach z list Platformy Obywatelskiej nie wykluczył bowiem starosta jarociński S. Martuzalski (nieobecny na prawyborczej konwencji Ziemi Jarocińskiej). Cztery lata wcześniej A. Pawlicki i S. Martuzalski byli liderami jednego komitetu wyborczego. Drugim potencjalnym kandydatem niewykluczającym startu w wyborach na

⁹ Protokół nr XLVII/20/2010 z sesji Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego z dnia 29 kwietnia 2010 roku, s. 6-11.

¹⁰ Protokół nr XXXVII z sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 29 kwietnia 2010 roku, s. 5-6.

¹¹ Zob. B. Nawrocki, *Adam Pawlicki: Nie kandyduję*, „Gazeta Jarocińska” 2009, nr 46, s. 7.

burmistrza był M. Drzazga. Poparcia udzieliła mu nie tylko Wspólnota Samorządowa Ziemi Jarocińskiej, z której list w 2006 roku kandydował do samorządu, ale również Prawo i Sprawiedliwość oraz „Solidarność”. Na początku 2010 roku lewica nie podjęła decyzji o zgłoszeniu kandydata na burmistrza¹². Swojego kandydata na burmistrza Jarocina zgłosiła nowo powstała inicjatywa „Głos Mieszkańców”. Został nim przewodniczący „Stowarzyszenia Antykorupcja” – D. Kycia i swej działalności skupił się przede wszystkim na krytyce urzędującego burmistrza¹³.

Z kolei w Kaliszu pierwszym, który zgłosił chęć kandydowania, był przedstawiciel lewicy – T. Grochowski. Systematycznie wypowiadał się w lokalnych mediach, podkreślając, że jest kandydatem na prezydenta miasta. Poparcia udzielił mu poseł SLD – L. Aleksandrak, jak również goścący w Kaliszu szef tej partii – G. Napieralski. Natomiast Platforma Obywatelska początkowo rozważała kandydatury dwóch swoich radnych: G. Sapińskiego i R. Kołacińskiego. W czerwcu 2010 roku poinformowała jednak, że kandydatem będzie najprawdopodobniej G. Sapiński¹⁴. Z kolei w sierpniu swojego kandydata przedstawiło Stronnictwo Demokratyczne. Został nim J. Gola, znany w lokalnym środowisku przede wszystkim z działalności w Izbie Rzemieślniczej i Przedsiębiorczości¹⁵. W spekulacjach prasowych pojawiali się inni kandydaci, w tym oczywiście urzędujący prezydent J. Pęcherz. Choć do sierpnia nie zdecydował się oficjalnie na ponowne kandydowanie, nikt raczej nie brał pod uwagę, że urzędujący prezydent nie będzie się ubiegał o reelekcję. Także jego polityczne zaplecze – Samorządny Kalisz – podjęło przygotowania do rywalizacji wyborczej. W dniu 28 czerwca 2010 roku odbyło się walne zebranie stowarzyszenia, na którym podsumowano dotychczasową działalność, jednocześnie uznając, że 2010 rok jest szczególnie właśnie ze względu na wybory samorządowe¹⁶. Uaktualniona została również strona internetowa Samorządnego Kalisza. Wśród potencjalnych kandydatów na prezydenta miasta z list Prawa i Sprawiedliwości wskazywano przede wszystkim na posła tej partii A. Rogackiego¹⁷. Zauważalna była również aktywność radnej PiS – I. Michniewicz – która bardzo często pojawiała się w lokalnych mediach, zwłaszcza w „7 Dniach Kalisza” oraz „Życiu Kalisza”. Wypowiadała się wyraźnie przeciwko rządzącemu w mieście prezydentowi. Do końca sierpnia kaliskie struktury Prawa i Sprawiedliwości oficjalnie nie wskazały jednak swojego kan-

¹² A. Gulza, *Najważniejsze, żeby przeciwstawić się obecnej władzy*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 7, s. 9; *Dyrektor przegrał z naczelnikiem*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 9, s. 3; *Kandydat lewicy się urodzi*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 9, s. 8; *Roboczy kandydat na burmistrza*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 12, s. 5.

¹³ *Krytyka sposobem na kampanię?*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 18, s. 5.

¹⁴ *Grzegorz Sapiński kandydatem PO na prezydenta Kalisza*, „Życie Kalisza” 2010, nr 23, s. 2.

¹⁵ *Józef Gola na prezydenta!*, „Życie Kalisza” 2010, nr 32, s. 5.

¹⁶ Zob. <http://www.samorzadnykalisz.pl> (26.07.2010).

¹⁷ D. Kubiak, *Rogacki groźny dla Pęcherza?*, „Polska Głos Wielkopolski” z 25 marca 2010 roku, s. 8; idem, *Nie ma siły na Pęcherza*, „Ziemia Kaliska” 2010, nr 12, s. 3.

dydata, ale I. Michniewicz złożyła mandat radnej. Oficjalnym powodem rezygnacji był protest wobec sposobu sprawowania władzy przez rządzących miastem. Natomiast łamy tygodnika „7 Dni Kalisza” udostępniono stowarzyszeniu Kaliska Inicjatywa Obywatelska, która zachęcała do wstąpienia w swoje szeregi wszystkich tych, których irytowały „[...] interesy na szczeblach władzy, nieudolność w czerpaniu kasy z Unii Europejskiej, polityka obecnej władzy”. Stowarzyszenie uruchomiło również własną stronę internetową. KIO nie była podmiotem nowym, już w 2006 roku brała udział w rywalizacji wyborczej do Rady Miejskiej.

Z kolei w Kępnie kandydatem na burmistrza miał być jeden z liderów kępińskiej Platformy Obywatelskiej – K. Rudziński, który mandat radnego Rady Miejskiej Kępna uzyskał z list Wspólnoty Samorządowej Powiatu Kępińskiego. Gdy został powołany na stanowisko Powiatowego Lekarza Weterynarii, musiał jednak zrezygnować z funkcji radnego. Zapowiedział również, że wycofuje się z ubiegania o fotel burmistrza. Wraz z jego rezygnacją partia nie wskazała innego kandydata¹⁸. Także w analizowanym okresie deklaracji ponownego kandydowania nie złożył urzędujący burmistrz – P. Psikus, choć zapowiadał, że zrobi to wiosną 2010 roku¹⁹. Wydaje się, że w dużym stopniu decyzja burmistrza spowodowana była toczącym się postępowaniem przed prokuraturą (pod zarzutem dokonywania wydatków publicznych z naruszeniem prawa). Zakończyło się ono – pozytywnie dla burmistrza – dopiero w lipcu 2010 roku. Także inne z lokalnych stowarzyszeń, Forum Społeczno-Gospodarcze, początkowo nie wskazało swojego kandydata. Zapowiedziano, że uczyni to dopiero we wrześniu 2010 roku²⁰.

Natomiast w Krotoszynie najwcześniej, gdyż już w lutym 2010 roku, deklarację o kandydowaniu złożył urzędujący burmistrz J. Jokś. Głównym powodem uzasadniającym ponowne kandydowanie, jaki przedstawiał w mediach, był brak możliwości przejścia na wcześniejszą emeryturę. Wydaje się, że była to wypowiedź dość niefortunna²¹. Z kolei w Platformie Obywatelskiej wiosną 2010 roku doszło do wyborów szefa struktur partyjnych. W rywalizacji o przywództwo w partii uczestniczyło dwóch kandydatów: J. Ratajczak (kandydat PO na burmistrza Krotoszyna w 2006 roku) oraz M. Zwierzyk (szef biura parlamentarnego posła PO – M. Orzechowskiego). Nieznacznie wygrał pierwszy z nich. Można więc domniemywać, że krotoszyńska Platforma nie była monolitem. Na zjeździe tym nie podjęto jeszcze decyzji, kto będzie kandydatem partii w najbliższych wyborach na burmistrza Krotoszyna. Zrobiono to w maju i został nim, podobnie jak

¹⁸ *Nie chce już być burmistrzem*, „Twój Puls Tygodnia” 2010, nr 16, s. 9.

¹⁹ *Burmistrz się miga*, „Twój Puls Tygodnia” z 29 czerwca 2010 roku, s. 11.

²⁰ *Uciąć spekulacje wokół starosty*, „Tygodnik Kępiński” 2010, nr 18.

²¹ E. Piekarczyk, *Kampania rozpoczęta, Krótka do remontu*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 7, s. 6; *Burmistrz Krotoszyna na bezrobociu?* „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 12, s. 10; M. Pawlik, *Kandydaci PSL powalczą o stolki*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 28, s. 8.

cztery lata wcześniej, J. Ratajczak. Poparli go też parlamentarzyści²². Trzecim kandydatem, który do końca sierpnia 2010 roku zgłosił chęć kandydowania, był działacz SLD, R. Nowaczyk, reprezentujący Obywatelskie Porozumienie Samorządowe²³.

W Ostrowie Wielkopolskim w prasowych spekulacjach pojawiło się 6 kandydatów wywodzących się z różnych środowisk politycznych miasta. Wśród nich był urzędujący prezydent miasta reprezentujący Platformę Obywatelską RP – R. Torzyński, reprezentujący lewicę starosta ostrowski – W. Jędrzejak, przedstawiciele Nowego Ostrowa – M. Klósak i R. Tyrpa, oraz kojarzeni z Prawem i Sprawiedliwością B. Ziółkowski (prezes miejskiej spółki) i zastępca prezydenta miasta S. Krakowski. Największą niewiadomą była jednak decyzja urzędującego prezydenta o chęci ponownego kandydowania. Choć struktury zarówno Platformy Obywatelskiej, jak i Prawa i Sprawiedliwości popierały urzędującego prezydenta, to nie zdecydował się on na kandydowanie.

W Ostrzeszowie do końca sierpnia żaden z kandydatów oficjalnie nie podjął decyzji o kandydowaniu. Nie zanotowano istotnych zmian na lokalnej scenie politycznej. Rywalizację o ponowną elekcję wykluczył burmistrz S. Wabnic. Najpoważniejszym kandydatem był M. Witek, który od 16 lat sprawował funkcję zastępcy burmistrza i reprezentował Polskie Stronnictwo Ludowe.

W Pleszewie już w lutym 2010 roku tygodnik „Życie Pleszewa” przedstawił wstępną listę kandydatów na burmistrza miasta. Deklarację udziału w rywalizacji wyborczej wyrazili urzędujący burmistrz M. Adamek oraz wiceprzewodniczący Rady Miejskiej i członek PiS – T. Klak (oficjalnego poparcia udzielił mu J. Kaczyński). Startu w wyborach nie wykluczył A. Chołody (radny Rady Miejskiej w Pleszewie i członek Sojuszu Lewicy Demokratycznej)²⁴. Jednoznacznie kandydata nie wskazała pleszewska Platforma Obywatelska ani współrządzące w powiecie stowarzyszenie Razem dla Ziemi Pleszewskiej, które wspólnie w samorządzie miejskim tworzyły klub radnych „Razem z PO” i zapowiadały, że w wyborach będą miały wspólnego kandydata. Wkrótce jednak ugrupowania te podały, że ich kandydatem na burmistrza miasta będzie D. Czaplicka, od 2006 roku sprawująca funkcję wicestarosty²⁵. Kandydatce, będącej członkiem stowarzyszenia Razem dla Ziemi Pleszewskiej, wsparcia udzieliły partyjne struktury PO, w tym posłowie tej partii W. Dzikowski oraz R. Grupiński²⁶. Już w czerwcu na terenie

²² *Nie zasypiam z myślą o tym, że muszę kandydować* (wywiad z R. Ratajczakiem przeprowadzony przez M. Pawlik), „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 14, s. 10; *Popierali posta, czy Miłosza Zwierzyka?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 14, s. 11; *Trzy nazwiska na wyborczej giełdzie. Kto będzie burmistrzem Krotoszyńca?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 21, s. 2; *Czy wiara czyni cuda?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 23, s. 12.

²³ *Dość polityki, zeurzynimy szyki*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 10, s. 6; *Ludzie mówią: po co mi taka władza, żeby tylko brała kasę?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 17, s. 13; *Trzy nazwiska...*, op. cit., s. 2.

²⁴ E. Andersz-Wanat, *Oni chcą rządzić*, „Życie Pleszewa” 2010, nr 8, s. 12-13.

²⁵ Idem, *Stanie w szranki z Adamkiem*, „Życie Pleszewa” 2010, nr 12, s. 8.

²⁶ Zob. <http://www.wielkopolski.platforma.org/aktualnosci,,5296,regionalne.html> (3.07.2010).

miasta pojawiły się billboardy z wizerunkiem D. Czaplickiej. Kolejną osobą, która oficjalnie ogłosiła chęć kandydowania na burmistrza Pleszewa, był W. Domagalski. Ponieważ nie miał zaplecza politycznego (w przeszłości kandydował do parlamentu z list PSL), już w czerwcu wykupił płatne ogłoszenie w jednym z pleszewskich tygodników. W. Domagalski skoncentrował się na krytyce urzędującego burmistrza²⁷.

2. Struktura rywalizacji wyborczej w 2010 roku

Wybory samorządowe odbyły się 21 listopada. Najistotniejszą zmianą w ordynacji wyborczej było wyeliminowanie instytucji grupowania list wyborczych oraz zmiana godzin otwarcia lokali wyborczych (8.00 do 22.00). Inne elementy prawa wyborczego, które w dużej mierze determinują strukturę rywalizacji wyborczej, pozostawiono w niezmienionej postaci²⁸.

Tabela VI.1

Kandydaci na radnych według komitetów wyborczych w wyborach 2010 roku

Komitet wyborczy	Sejmiki		Rady powiatów		Rady gmin		Łącznie*	
	N	%	N	%	N	%	N	%
SLD	1 034	11,61	6 406	10,45	11 039	6,11	18 479	7,37
PSL	1 112	12,49	7 779	12,69	15 902	8,8	24 793	9,88
PPP	630	7,08	23	0,04	131	0,07	784	0,31
PO RP	1 112	12,49	9 940	16,21	16 841	9,32	27 893	11,12
PiS	1 097	12,32	10 027	16,35	19 224	10,64	30 348	12,10
Pozostałe	3 919	44,01	27 139	44,26	117 545	65,06	148 603	59,23
OGÓŁEM	8 904	100,00	61 314	100,00	180 682	100,00	250 900	100,00

*bez rad dzielnic

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W skali kraju w rywalizacji wzięło udział ponad 250 000 kandydatów. Dominowali przede wszystkim kandydaci reprezentujący komitety lokalne, jednak ich pełna identyfikacja polityczna jest niemożliwa. Wśród partii politycznych najsprawniejsze okazały się struktury Prawa i Sprawiedliwości (12,10% wszystkich kandydatów), następnie Platformy Obywatelskiej (11,12%), Polskiego Stronnictwa Ludowego (9,88%) i Sojuszu Lewicy Demokratycznej (7,37%).

²⁷ *Pleszew jest bezdomny*, „Życie Pleszewa” 2010, nr 25, s. 3.

²⁸ Zob. rozdz. I.3.

W gminach powyżej 20 000 mieszkańców, które stanowią przedmiot badań w niniejszej publikacji, aktywność struktur partyjnych była podobna.

Tabela VI.2

Kandydaci na radnych według komitetów wyborczych w wyborach do poszczególnych rad gmin w 2010 roku

Komitet wyborczy	Rady miast na prawach powiatu		Rady gmin powyżej 20 000 mieszkańców		Rady gmin do 20 000 mieszkańców	
	N	%	N	%	N	%
SLD	2 784	13,45	4 729	8,90	3 526	3,30
PSL	1 239	5,99	2 878	5,41	11 785	11,03
PPP	27	0,13	42	0,08	62	0,06
PO RP	3 296	15,93	8 098	15,23	5 447	5,10
PiS	3 216	15,54	7 174	13,49	8 834	8,27
Pozostałe	10 135	48,97	30 240	56,88	77 170	72,24
OGÓLEM	20 697	100,00	53 161	100,00	106 824	100,00

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Wyjątek stanowiła aktywność Sojuszu Lewicy Demokratycznej, który zgłosił blisko 9,00% wszystkich kandydatów. Z kolei kandydaci Polskiego Stronnictwa Ludowego stanowili zaledwie 5,4%. W rywalizacji w miastach na prawach powiatu, do których zalicza się Kalisz, aktywność lokalnych komitetów była już mniejsza. Trzy partie – PO, PiS, SLD – zgłosiły po zbliżonej liczbie kandydatów (około 15%). Mała była aktywność PSL (5,99% kandydatów).

W badanych gminach południowej Wielkopolski w rywalizacji wzięło udział blisko 1600 kandydatów zgłoszonych przez 45 komitetów wyborczych, z czego aż 91% wystawiło listy wyborcze we wszystkich okręgach wyborczych. W porównaniu z wcześniejszymi wyborami wskaźnik ten nieznacznie się zwiększył.

Tabela VI.3

Odsetek kandydatów na radnych do rad gmin w południowej Wielkopolsce zgłoszonych przez poszczególne komitety wyborcze (%)

Gmina	SLD	PSL	PO	PiS	Pozostałe
Jarocin	17,84	18,78	0,00	0,00	63,38
Kalisz	16,45	0,00	16,45	16,12	50,99
Kępno	13,49	0,00	16,74	0,00	69,77

Krotoszyn	0,00	19,81	15,94	9,66	54,59
Ostrów Wlkp. (m.)	0,00	0,00	17,51	10,51	71,98
Ostrzeszów	25,16	27,10	25,16	10,97	11,61
Pleszew	0,00	0,00	16,60	14,98	68,42
RAZEM	9,76	7,70	15,27	9,39	57,88

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Spośród rywalizujących komitetów wyborczych 18 było komitetami partii politycznych (40%). O ile w 2006 roku najsilniejsze struktury partyjne miała lewica, o tyle w elekcji 2010 roku sprawnością organizacyjną wykazała się Platforma Obywatelska RP. Zarejestrowała własne listy wyborcze do rad miejskich we wszystkich, poza Jarocinem, miejscowościach (15,27% zgłoszonych kandydatów). Aktywnością wykazały się również struktury Prawa i Sprawiedliwości, które listy wyborcze zarejestrowało w 5 miejscowościach (Kaliszu, Krotoszynie, Ostrowie Wielkopolskim, Ostrzeszowie i Pleszewie). W 4 miejscowościach – Jarocinie, Kaliszu, Kępnie i Ostrzeszowie – własne listy wyborcze miał Sojusz Lewicy Demokratycznej, który w 2010 roku wziął udział w rywalizacji samodzielnie. W 3 miejscowościach listy wyborcze zgłosiło Polskie Stronnictwo Ludowe (Jarocin, Krotoszyn, Ostrzeszów). W porównaniu z danymi ogólnopolskimi widoczna jest większa aktywność PO i SLD, mniejsza zaś PiS i PSL.

Charakterystycznym elementem areny wyborczej południowej Wielkopolski w 2010 roku był udział w rywalizacji partii politycznych, ale w formule lokalnego ugrupowania. Strategię taką wybrała przede wszystkim lewica (Krotoszyn – Obywatelskie Porozumienie Samorządowe; Ostrów Wielkopolski – Komitet Wyborczy Wyborców Włodzimierza Jędrzejaka Porozumienie Społeczne – Lewica; Pleszew – Komitet Wyborczy Wyborców Nasz Dom). Lewica nie była jedyną formacją, która w rywalizacji wyborczej zastosowała taką strategię działania; wykorzystywały ją również Platforma Obywatelska RP (w Jarocinie – Porozumienie Obywatelskie Ziemi Jarocińskiej), Prawo i Sprawiedliwość (w Jarocinie – Komitet Wyborczy Wyborców Lidii Czechak) oraz Stronnictwo Demokratyczne (w Kaliszu – Nowoczesny Kalisz oraz w Pleszewie – Silni i Demokratyczni Pleszewianie). Według obliczeń autora, co najmniej 6 komitetów wyborczych było bezpośrednio związanych z partiami politycznymi (około 13%).

Część ugrupowań biorących udział w rywalizacji wyborczej 2006 roku nie zdecydowała się na ponowny udział w wyborach. Głównym powodem takiej decyzji była ostatnia klęska wyborcza. Szacuje się, że było to około 10 komitetów wyborczych (w zasadzie wszystkie komitety, które przegrały wybory w 2006 roku). Były to nie tylko partyjne komitety wyborcze Samoobrony RP i Ligii Polskich Rodzin, ale również komitety lokalne. W grupie podmiotów niebiorących udziału w ponownej rywalizacji były

jednak pojedyncze przypadki komitetów wyborczych, które w 2006 roku brały udział w podziale miejsc w radzie. Ich brak wiąże się przede wszystkim ze zmianami na lokalnej scenie politycznej w latach 2006-2010.

Drugą płaszczyzną rywalizacji wyborczej w samorządzie gminnym były wybory burmistrza (prezydenta miasta).

Tabela VI.4

**Kandydaci na burmistrzów (prezydentów miast)
w gminach powyżej 20 000 mieszkańców w 2010 roku (%)**

Komitet wyborczy	Polska	Województwo wielkopolskie	Południowa Wielkopolska
Partie polityczne	44,54	43,31	48,38
SLD	21,01	18,18	12,90
PSL	11,30	16,36	9,68
PO	34,20	40,00	19,35
PiS	33,34	25,46	6,46
PPP	0,15	0,00	0,00
Pozostałe (w tym grupowania lokalne)	55,46	56,69	51,61

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

W strukturze rywalizacji wyborczej o funkcje burmistrzów (prezydentów miast) w południowej Wielkopolsce nadal większość kandydatów reprezentowała lokalne ugrupowania. Jednak w porównaniu z danymi ogólnopolskimi i wojewódzkimi zauważalna jest utrzymująca się większa aktywność partii politycznych na tej płaszczyźnie rywalizacji wyborczej. O ile wskaźnik dla Polski wynosił 44,54%, o tyle dla południowej Wielkopolski – 48,38%. Kolejnych 16,14% kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast) było popieranym przez partie polityczne. Stąd też aż 64,52% kandydatów posiadało ścisłe związki z partiami politycznymi. W 2006 roku wskaźnik ten był na poziomie 53,85%, w 2002 roku zaś wyniósł zaledwie 37%.

Z 44 komitetów wyborczych, które uprawnione były do zgłaszania kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast), aż 31 zgłosiło swojego kandydata (70,45%). W porównaniu z elekcją 2006 roku liczba kandydatów na burmistrzów (prezydentów miasta) zwiększyła się przede wszystkim w Ostrzeszowie (z 2 do 4), Kępnie (z 3 do 5), Jarocinie (z 4 do 6) oraz Ostrowie Wielkopolskim (z 3 do 4).

Przyczyn zwiększenia się liczby kandydatów, w opinii autora, jest kilka. Można tu wymienić między innymi dekompozycję rządzącego miastem ugrupowania (w Jarocinie – Ziemia Jarocińska), wycofanie się z reelekcji urzędującego burmistrza/prezy-

denta (Ostrzeszów, Ostrów Wielkopolski), a także strategię komitetów partyjnych, by zgłaszać własnych kandydatów na stanowiska burmistrzów (prezydentów), zwłaszcza w miastach, w których cztery lata wcześniej były mało aktywne. Zjawisko to wystąpiło w Jarocinie, Kępnie i Ostrzeszowie. Strategię tę potwierdza również struktura rywalizacji we wszystkich badanych gminach.

W Ostrowie Wielkopolskim choć liczba kandydatów zwiększyła się, to jednak jednym z nich był przedstawiciel komitetu wyborczego wyborców... Różowe Świnki. Trudno zatem, choćby na podstawie nazwy KW, poważnie traktować udział przedstawiciela tego komitetu w rywalizacji wyborczej.

Inna sytuacja wystąpiła w Krotoszynie, gdzie liczba kandydatów zmniejszyła się z 5 do 3. Elekcja miała charakter partyjny. Kandydaci byli członkami PSL, SLD oraz PO. Wydaje się, że antyburmistrzowska opozycja uznała, że jedyną szansą na pokonanie urzędującego od wielu lat burmistrza jest ograniczenie liczby kandydatów, czego nie udało się zrealizować w 2006 roku.

Natomiast w Kaliszu i Pleszewie w rywalizacji wyborczej w 2006 i 2010 roku brała udział taka sama liczba kandydatów.

Z siedmiu urzędujących burmistrzów (prezydentów) dwóch – w Ostrowie Wielkopolskim i Ostrzeszowie – nie wzięło udziału w rywalizacji. Pozostali byli kandydatami komitetów wyborczych, z rekomendacji których cztery lata wcześniej zostali wybrani²⁹.

Na strukturę rywalizacji wyborczej miały jednak wpływ niektóre zjawiska, których źródeł należy szukać zarówno w kadencji poprzedzającej elekcję (2006-2010), jak i samej kampanii wyborczej. W każdej z miejscowości miały one inny charakter.

Kluczowe znaczenie dla struktury jarocińskiej rywalizacji wyborczej w 2010 roku miały wcześniejsze podziały w stowarzyszeniu Ziemia Jarocińska, którego przedstawiciele cztery lata wcześniej zostali wybrani na najważniejsze stanowiska w lokalnej administracji. W trakcie kadencji 2006-2010 doszło do konfliktu, którego podłożem, według spekulacji prasowych, były sposób i styl zarządzania stowarzyszeniem przez A. Pawlickiego. Wskazywano również na różnice zdań co do kierunku przekształceń jarocińskiego szpitala³⁰. W efekcie Ziemia Jarocińska pozostała zapleczem politycznym burmistrza A. Pawlickiego, starosta S. Martuzalski zaś zaczął budować zaplecze polityczne na bazie Platformy Obywatelskiej RP (w wyborach do rady miejskiej oraz na burmistrza jako komitet wyborczy Porozumienie Obywatelskie). Także jarocińskie PiS nie było już zainteresowane udziałem w rywalizacji wyborczej w ramach Ziemi Jarocińskiej. Lider jarocińskiego PiS – L. Czechak – utworzyła własny komitet wyborczy. Wśród partyjnych

²⁹ W Krotoszynie w 2006 roku burmistrz J. Jokś był kandydatem Samorządowego Porozumienia Ludowego, a w 2010 roku był kandydatem Polskiego Stronnictwa Ludowego. Zarówno sam kandydat, jak i ugrupowanie nie dystansowali się jednak w 2006 roku od PSL.

³⁰ A. Gauza, *POdzieleni*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 36, s. 8.

komitetów wyborczych były Sojusz Lewicy Demokratycznej i Polskie Stronnictwo Ludowe. Z rywalizacji wyborczej wycofali się Wspólnota Samorządowa oraz Jarociniacy – radni tych formacji zasilili przede wszystkim komitet wyborczy L. Czechak i PSL. Pomimo różnic programowych i ideologicznych w Jarocinie zawiązała się szeroka, niespotykana wcześniej na analizowanym terenie antyburmistrzowska koalicja, w której znalazły się PO (KWW Porozumienie Obywatelskie), PiS (KWW Lidii Czechak), PSL i SLD. Pojawiła się nawet informacja o wystawieniu wspólnego kandydata na burmistrza³¹. Choć plan ten nie został zrealizowany – każdy z komitetów wystawił własnego kandydata – to jednak ugrupowania te wyraźnie dystansowały się wobec rządzących miastem A. Pawlickiego i Ziemi Jarocińskiej. Na łamach prasy ukazał się nawet wspólny materiał wyborczy stawiających rządzących w negatywnym świetle. Zawierał on krytykę urzędującego burmistrza, a przede wszystkim zarzuty o stosowanie manipulacji i prowokacji, prowadzenie kampanii za pieniądze podatników, wolne tempo i zły sposób budowy dróg, wysokie ceny wody i ciepła, prywatyzację oświaty, bezrobocie, sprzedaż szpitala, torpedowanie budowy obwodnicy i prywatę³².

Urzędujący burmistrz wskazywał przede wszystkim na sukcesy (swoje i zaplecza politycznego), które miał odnieść w 5 obszarach nazwanych umownie: Praca, Drogi, Edukacja, Jakość życia, Oddanie władzy i pieniędzy obywatelom. Nie była to jednak prezentacja tylko ostatnich czterech lat rządów A. Pawlickiego i Ziemi Jarocińskiej. W materiałach wyborczych prezentowano osiągnięcia od 2002 roku, kiedy to urzędujący burmistrz ze swoim zapleczem politycznym przejęli w mieście władzę po koalicji SLD-PSL. Dodatkowo na 11 dni przed wyborami uroczyście otwarto Aquapark.

Tradycyjnie „Gazeta Jarocińska” zorganizowała przedwyborczą debatę ze wszystkimi kandydatami na burmistrza³³. Pokazała zdeterminowanie antyburmistrzowskiej opozycji. W porównaniu z kampanią sprzed czterech lat opozycja była silniejsza, a także – mimo różnic ideologicznych – bardziej skonsolidowana i zdeterminowana.

W rywalizacji wyborczej do kaliskiego samorządu nie wzięły udziału Samoobrona RP, Liga Polskich Rodzin, Kaliska Inicjatywa Obywatelska oraz Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej. Podmioty te, oprócz TPZK, nie posiadały swoich przedstawicieli w radzie. Do rywalizacji wyborczej w 2010 roku przystąpiły osłabione kaliskie struktury Prawa i Sprawiedliwości. W trakcie kadencji szeregi PiS (lub klubu radnych) opuścili F. Żelazny (złożył mandat radnego i został członkiem zarządu komunalnej spółki Kaliskie Linie Autobusowe), I. Michniewicz (zrezygnowała z mandatu radnej), W. Muth (zasilił „prezydencki” Samorządny Kalisz³⁴) oraz B. Nowacki (poparł Plat-

³¹ Ibidem, s. 8 i 9.

³² *Tylko jedno TAK – tak dalej być nie może*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 46, s. 12.

³³ *Sztuka uwodzenia wyborców*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 45, s. 15-17.

³⁴ *Zob. Jak radny opozycji został radnym koalicji*, „Życie Kalisza” 2010, nr 38, s. 19.

formę Obywatelską). Wzmocniły się dwa, opozycyjne wobec siebie, ugrupowania: Samorządny Kalisz oraz Platforma Obywatelska. Na listach SK znaleźli się wspomniani W. Muth, S. Paraczyński (w przeszłości radny Wszystko dla Kalisza), W.E. Pawlaczyk (kandydat na prezydenta miasta w roku 2002 z list Kaliskiego Porozumienia Samorządowego „Przymierze”, w latach 2002-2006 zastępca prezydenta miasta), T. Krawczykowski (od 2002 roku zastępca prezydenta miasta; w 2006 roku kandydował z list LiD) oraz R. Małecka i U. Góral z Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Kaliskiej. Z kolei szeregi Platformy Obywatelskiej zasilili, oprócz B. Nowackiego, radny A. Dębny i przedstawiciele Kaliskiej Inicjatywy Obywatelskiej³⁵.

Wśród podmiotów uczestniczących w rywalizacji wyborczej, poza wskazanymi powyżej, były Sojusz Lewicy Demokratycznej, Wszystko dla Kalisza, Nowoczesny Kalisz oraz Przyszłość Polski (ugrupowanie kandydatów na radnych zgłosiło tylko w jednym okręgu wyborczym).

Niespodzianek nie było w rywalizacji o stanowisko prezydenta miasta. Urzędujący od 2002 roku J. Pęcherz był kandydatem Samorządnego Kalisza, G. Sapiński – Platformy Obywatelskiej, A. Rogacki – Prawa i Sprawiedliwości, T. Grochowski – Sojuszu Lewicy Demokratycznej, J. Gola zaś – Komitetu Wyborczego Nowoczesny Kalisz.

Urzędujący prezydent i jego zaplecze polityczne, podobnie jak cztery lata wcześniej, kampanie wyborczą koncentrowali na pokazaniu swoich osiągnięć. W tym celu uruchomiono między innymi interaktywną mapę miejskich inwestycji³⁶. Drugim elementem powtórzonym z poprzedniej kampanii było zorganizowanie tuż przed wyborami uroczystego otwarcia dużej, miejskiej inwestycji. W 2006 roku była to hala sportowa, natomiast w 2010 roku – drugi odcinek Trasy Bursztynowej. Otwarcie połączone było z występami muzycznymi, pokazem sztucznych ogni oraz laserowym show. Wszystko to odbyło się na... 7 dni przed wyborami. Kampania wyborcza J. Pęcherza i Samorządnego Kalisza nie była jednak prowadzona na tak dużą skalę i z taką intensywnością, jak w 2002 i 2006 roku. Hasłem wyborczym było: „Jesteśmy dla Was. Dla Kalisza. Zawsze”.

Kampania wyborcza Platformy Obywatelskiej nie opierała się wyłącznie na prezentacji kandydata na prezydenta G. Sapińskiego. Wspólnie z nim „twarzami” kampanii byli radni klubu Platformy Obywatelskiej w Radzie Miejskiej Kalisza kadencji 2006-2010 i dwóch radnych, którzy w poprzednich wyborach mandat radnych zdobyli z list PiS oraz LiD, a w 2010 roku wzięli udział w rywalizacji jako kandydaci Platformy. Każdy z nich koncentrował się na innych problemach miasta: drogownictwie – R. Kołaciński (brak obwodnicy, źle funkcjonująca strefa płatnego parkowania, brak wielopoziomowych parkingów); sporcie – S. Chrzanowski (brak systemów motywacyjnych

³⁵ Zob. J. Banasiak, *Polowanie na lokomotywy wyborcze*, „Życie Kalisza” 2010, nr 39, s. 21.

³⁶ Zob. <http://www.samorzadnykalisz.pl>.

dla kaliskich klubów i trenerów); budżecie i finansach miasta – A. Dembny (zadłużenie miasta); bezpieczeństwie – D. Grodziński (źle funkcjonująca Straż Miejska, monitoring miejski); przedsiębiorczości – P. Gołębiak (pozyskiwanie nowych inwestorów, tworzenie klastrów, centrum technologiczne); promocji miasta – B. Nowacki (zmiana wizerunku miasta). Szeroko prezentowana była kwestia bezpłatnego Internetu oraz rozwoju e-urzędu. Nikt nie podnosił problematyki oświatowej – największego zadania samorządów. Hasłem wyborczym ugrupowania było: „PO sukces KALISZA”. Wsparcia kandydatom PO udzielili parlamentarzyści i marszałek Województwa Wielkopolskiego. Podjęto również krytykę urzędującego prezydenta i jego zaplecza politycznego. Koncentrowała się ona na sposobie sprawowania władzy (między innymi powstrzymywanie inicjatyw radnych spoza Samorządnego Kalisza). Jednocześnie wykluczano możliwość współpracy po wyborach z prezydentem J. Pęcherzem, zastępcą prezydenta D. Sztandera oraz prezesem Samorządnego Kalisza – A. Rogowskim³⁷.

Z kolei kandydat na prezydenta miasta z rekomendacji Prawa i Sprawiedliwości – A. Rogacki – koncentrował się na pobudzeniu przedsiębiorczości (utworzenie Kaliskiego Funduszu Poręczeń Kredytowych, Akademickiego Inkubatora Przedsiębiorczości, centrum organizacji pozarządowych, Kaliskiego Funduszu Grantowego), dostępności do żłobków, przedszkoli i szkół, możliwości zdobycia dobrze płatnej pracy, usprawnieniu ruchu komunikacyjnego, bezpieczeństwie publicznym, opieką nad osobami starszymi. W kampanii wykorzystał również swoją aktywność na forum parlamentu, przedstawiając mieszkańcom sprawozdanie ze swojej działalności³⁸. Hasłem wyborczym A. Rogackiego było: „Lepsza przyszłość Kalisza”.

Kandydat SLD – T. Grochowski – startujący w rywalizacji wyborczej pod hasłem „Osiągniemy sukces. RAZEM” w programie wyborczym, który przedstawiony został w formie „Umowy Społecznej”, koncentrował się na podejmowaniu działań na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy, poprawy stanu dróg i chodników (w tym budowy obwodnicy), obniżeniu kosztów życia w mieście (opłaty za wywóz śmieci, bilety komunikacji miejskiej, strefa parkowania), poprawie sytuacji mieszkaniowej, efektywnym wsparciu dla sportu, przygotowaniu ciekawej oferty kulturalnej, bezpłatnym Internecie. Zapowiadał, że w wypadku niedotrzymania słowa zrezygnuje z funkcji³⁹. W kampanii odwoływał się często do swoich przodków: dziadka Henryka, który był wieloletnim prezesem PSS Spółem, oraz ojca Andrzeja – wieloletniego wiceprezydenta miasta i dyrektora Biura Wystaw Artystycznych. Poparcia udzielił mu przewodniczący partii

³⁷ *Dobrzy ludzie to podstawa sukcesu*, rozmowa A. Twardosz-Kuś z G. Sapińskim kandydatem Platformy Obywatelskiej na Prezydenta Miasta Kalisza, s. 3 (materiał wyborczy Komitetu Wyborczego Platformy Obywatelskiej RP).

³⁸ *Adam Rogacki. 5 lat w Sejmie (2005-2010)*, materiał wyborczy KW Prawo i Sprawiedliwość.

³⁹ Materiał wyborczy KW Sojuszu Lewicy Demokratycznej.

G. Napieralski. Urzędującego prezydenta krytykował głównie za politykę wobec supermarketów oraz brak wsparcia dla obywatelskich inicjatyw.

W trakcie kampanii doszło do kilku debat i prezentacji programów wyborczych z udziałem kandydatów na prezydenta, które były organizowane przez miejscowe liceum, lokalne radio, wyższą szkołę zawodową, lokalną prasę i organizacje pozarządowe⁴⁰.

W Kępnie w rywalizacji wyborczej wzięło udział 7 komitetów wyborczych, z których aż 5 brało udział w rywalizacji w 2006 roku. Należały do nich Sojusz Lewicy Demokratycznej, Forum Społeczno-Gospodarcze, Wspólnota Samorządowa Powiatu Kępińskiego oraz Porozumienie Samorządowe. Z kolei Komitet Wyborczy Kobiety w Samorządzie w 2010 roku wziął udział w rywalizacji jako Komitet Wyborczy Aktywni Blżej Ciebie. Komitety wyborcze utworzyły również radna A. Kempa i Platforma Obywatelska. Jedynym komitetem, który nie zdołał wystawić list wyborczych we wszystkich okręgach, była Wspólnota Samorządowa. Osłabienie Wspólnoty miało związek przede wszystkim z samodzielnym startem w wyborach kępińskiej Platformy Obywatelskiej i utworzeniem własnego komitetu wyborczego przez A. Kempę, która cztery lata wcześniej zdobyła mandat radnej z list Wspólnoty.

Do ciekawej rywalizacji doszło podczas wyborów na burmistrza Kępna. Wzięli w niej udział urzędujący burmistrz (P. Psikus), były zastępca burmistrza (R. Przybylski z SLD), niedoszły kandydat PO na burmistrza (K. Rudziński ze Wspólnoty Samorządowej), radna A. Kempa (z własnego komitetu wyborczego) oraz I. Hendryś reprezentująca Platformę Obywatelską.

Podczas kampanii wyborczej wsparcia urzędującemu burmistrzowi udzielili politycy Polskiego Stronnictwa Ludowego, w tym poseł do Parlamentu Europejskiego – A. Grzyb, oraz wicemarszałek Województwa Wielkopolskiego – A. Błochowiak, jak również Prawo i Sprawiedliwość⁴¹. Hasło wyborcze P. Psikusa brzmiało „Stawiam na Kępno”. Podkreślał sukcesy swoich ostatnich dwudziestu lat, kiedy pełnił funkcję burmistrza, ale proponował realizację bardzo konkretnych przedsięwzięć (drogi, chodniki, kanalizacja, obiekty sportowo-rekreacyjne, mieszkalnictwo). Pojawiły się również propozycje zwiększenia znaczenia organizacji pozarządowych⁴².

Pozostali uczestnicy rywalizacji wyborczej, zwłaszcza Platforma Obywatelska RP, byli w wyraźnej opozycji wobec P. Psikusa i Porozumienia Samorządowego. A. Tyra – przedstawiciel terenowych struktur Platformy – w jednym z artykułów na łamach lokalnego pisma tak określił relacje między P. Psikusem a PO: „Czwarta kadencja [lata 2006-2010 – przyp. A.P.] w przeciwieństwie do poprzednich to otwarty konflikt z Plat-

⁴⁰ Zob. J. Banasiak, *Na finiszu kandydatom puszczają nerwy*, „Życie Kalisza” 2010, nr 45, s. 30 oraz wydania tygodnika „Życie Kalisza” od nr 42 do 46.

⁴¹ Z „Porozumienia Samorządowego” do gminy i powiatu, „Tygodnik Kępiński” 2011, nr 42, s. 4.

⁴² Zob. <http://www.psikusp Piotr.pl>.

formą Obywatelską, ugrupowaniem wchodzącym na scenę polityczną. Rządzący burmistrz wiązał z tą partią spore nadzieje. Jednak personalne rozgrywki, które rozpoczęły się od trzeciej kadencji, były przeszkodą w zawłaszczaniu kolejnych bytów politycznych powstających na lokalnej scenie politycznej⁴³.

Także A. Kempa swój program oparła przede wszystkim na krytyce działalności dotychczasowego burmistrza. I nie była to krytyka działań lokalnej władzy w zakresie infrastruktury komunalnej czy rynku pracy, co było charakterystyczne dla innych gmin. A. Kempa mówiła o potrzebie przejrzystości i transparentności w gospodarowaniu pieniędzmi publicznymi (przetargi i umowy itp.), zwiększenia efektywności gminnych spółek, roli opozycji przy wypełnianiu obowiązków burmistrza, umożliwienia radnym kontaktów ze społeczeństwem poprzez wydzielenie odrębnego lokalu w ratuszu, podniesienia rangi obywateli w kontaktach z urzędnikami i pracownikami spółek komunalnych, jak również zmniejszenia obciążeń nakładanych na społeczeństwo z tytułu podatku od nieruchomości.

Na krotoszyńskiej lokalnej scenie politycznej w rywalizacji wyborczej wzięło udział 6 komitetów wyborczych, 5 z nich posiadało wcześniejsze doświadczenie. Były to PSL (w 2006 roku brało udział w wyborach jako Samorządowe Porozumienie Ludowe), PO, PiS, Samorządowe Forum Gospodarcze oraz Samorządowa Inicjatywa Obywatelska. Nowym podmiotem było Obywatelskie Porozumienie Samorządowe, w skład którego wchodziło 16 organizacji i stowarzyszeń z terenu powiatu krotoszyńskiego. Inicjatywę należy jednak traktować po części jako inicjatywę partyjną ponieważ – oprócz działkowców, kombatanatów, związku emerytów i rencistów, Ligi Obrony Kraju – tworzyły ją również partie polityczne, w tym Sojusz Lewicy Demokratycznej, Unia Pracy i Stronnictwo Ludowe Piast. W inicjatywę zaangażowali się działacze SLD⁴⁴. Było tylko trzech kandydatów na burmistrza – wszyscy reprezentowali partyjne komitety wyborcze lub byli członkami partii politycznych (PSL, SLD, PO).

Kampania wyborcza koncentrowała się wokół dwóch kandydatów – urzędującego od 1994 roku – burmistrza J. Joksia oraz kandydata PO – J. Ratajczaka. Pierwszy z nich, oprócz ukazywania swoich sukcesów, proponował szereg zadań skierowanych praktycznie do wszystkich grup społecznych Krotoszyna. Proponowane działania dotyczyły infrastruktury komunalnej, rozwoju przedsiębiorczości, wspierania przedsięwzięć sportowych, kulturalnych i oświatowych. Jako jedyny kandydat w analizowanych gminach wprost (w ulotce wyborczej) deklarował dobrą współpracę z Kościołem. Hasłem wyborczym burmistrza było „Pracuję dla Was”, a wsparcia J. Joksiovi udzielili politycy Polskiego Stronnictwa Ludowego⁴⁵.

⁴³ A. Tyra, *Dwie dekady samorządności lokalnej*, „Droga. Przegląd Historyczno-Kulturalny Kępna i Południowej Wielkopolski” 2010, nr 1, s. 11.

⁴⁴ *Dość polityki...*, op. cit., s. 6; *Ludzie mówią...*, op. cit., s. 13; *Trzy nazwiska...*, op. cit., s. 2.

⁴⁵ Zob. <http://julianjoks.pl/ulotka/>.

Podobne propozycje zgłaszał J. Ratajczak. Wskazywał na potrzebę rozwoju przedsiębiorczości, wspierania budownictwa komunalnego, stworzenia nowoczesnego centrum imprez plenerowych, budowy dróg i chodników, rewitalizacji centrum miasta, budowy hali widowiskowo-sportowej, wsparcia rozwoju oświaty. Pewne elementy programu wyborczego mogły wskazywać na krytykę dotychczasowego stylu uprawiania polityki przez sprawujących władzę w mieście (obiektywne i transparentne działania, zwalczanie prób forsowania osobistych interesów, zachowanie bezstronności, niezależności i obiektywności)⁴⁶.

Kampania miała jednak dość konfrontacyjny charakter, w tle zaś pozostawała kwestia wsparcia J. Ratajczaka przez największą w regionie firmę Mahle⁴⁷. Przeprowadzono również debatę na łamach „Gazety Krotoszyńskiej”⁴⁸.

Zmiany na ostrowskiej scenie politycznej w końcu kadencji istotnie wpłynęły na strukturę rywalizacji wyborczej w 2010 roku. Przede wszystkim doszło do dekompozycji lewicy i Nowego Ostrowa, a także pojawił się nowy byt na lokalnej scenie politycznej, który przyjął nazwę Razem dla Ostrowa. Problemy z wyborem kandydata na prezydenta miała Platforma Obywatelska RP.

Już w lipcu 2010 roku na lokalnym rynku pojawiła się nowa gazeta „Ostrów24” (pierwszy numer został wydany bez wskazania zespołu redakcyjnego i adresu redakcji, jak również bez numeru ISSN), która zapowiadała „narodziny” nowej formacji. Jej pierwszy numer ukazał się 15 lipca 2010 roku. Dwa tytuły z pierwszej strony pisma wyraźnie jednak wskazywały cel jej wydawania: „Starosta w prokuraturze” (z podtytułem: „Sprawa plakatów starosty trafiła do prokuratury. Doniesienie złożyła tajemnicza mieszkanka Ostrowa”) oraz „Ostrów mocno na prawo” (z podpisem: „Bardzo dobry wynik prawicowych kandydatów w Ostrowie i powiecie każe zrewidować myślenie o nadchodzących wyborach samorządowych. Gdyby te wyniki przełożyć wprost na elekcję samorządową, kandydat prawicy wygrałby je z dużą przewagą już w pierwszej turze”). „Przypadkowo” pojawiły się w nim trzy zdjęcia – starosty W. Jędrzejaka (którego sylwetkę przedstawiono przez pryzmat sprawy w prokuraturze), B. Ziółkowskiego i B. Podsadnej (zastępcy prezydenta miasta rekomendowanej przez Platformę Obywatelską). Interesujące były jeszcze dwa inne materiały gazety, mianowicie zapowiedź powstania w mieście nowej inicjatywy Razem dla Ostrowa oraz o jednym z głównych reklamodawców, którym była... komunalna grupa kapitałowa HOLDIKOM (wraz ze spółkami wchodzącymi w jej skład). Równoległe uruchomiono portal internetowy: aglomeracja24.pl. Jednak

⁴⁶ Materiał wyborczy J. Ratajczaka.

⁴⁷ Zob. M. Pawlik, *Zaskodził poseł, a mieszkańcy kupili cukierka w ładnym opakowaniu?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 48, s. 8.

⁴⁸ *Na halę, drogi i chodniki z czegoś trzeba wziąć*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 46, s. 11-13.

początkowo próżno było szukać informacji, kto go redaguje⁴⁹. Głównym tematem portalu w końcu lipca była informacja o powstaniu stowarzyszenia Razem dla Ostrowa. Inicjatorzy przedsięwzięcia swoje cele wskazywali wprost: „Nowy byt na lokalnej scenie politycznej, stowarzyszenie Razem dla Ostrowa zapowiada przewrót kopernikański w ostrowskiej polityce i wygląda, że ma na to szanse, bo już teraz zrzesza kilkunastu zdecydowanie nie anonimowych polityków, działaczy gospodarczych i sportowych [...]. Stowarzyszenie deklaruje, że nie jest inicjatywą o charakterze stricte politycznym, w odróżnieniu od partii politycznych nie odwołuje się do ściśle zdefiniowanych grup czy środowisk i nie zamyka się na inne”⁵⁰. Przewodniczącym stowarzyszenia został B. Ziółkowski⁵¹. W stowarzyszeniu znalazł się również były prezydent Ostrowa Wielkopolskiego z ramienia SLD-UP Jerzy Świątek oraz byli działacze Nowego Ostrowa.

Problemów nie uniknęła ostrowska Platforma Obywatelska. Przez długi czas wiązano duże nadzieje, że dotychczasowy prezydent miasta – R. Torzyński – będzie ubiegał się o reelekcję. Po ogłoszeniu, że nie zamierza ubiegać się ponownie o stanowisko prezydenta miasta, partia zaczęła poszukiwać odpowiedniego kandydata. Zaplanowano nawet jego publiczną prezentację z wykorzystaniem billboardów. W wyznaczonym terminie nie doszło jednak do prezentacji kandydata i odwołano nawet specjalną konferencję prasową. W efekcie kandydatem PO został J. Urbaniak, który przez ostatnie lata był posłem na Sejm RP.

Z kolei dekompozycja lewicy spowodowała, że w rywalizacji wyborczej zabrakło Sojuszu Lewicy Demokratycznej – jego miejsce zajął KW/W Włodzimierza Jędrzejaka Porozumienie Społeczne – Lewica. W. Jędrzejak został również kandydatem ostrowskiej lewicy na stanowisko prezydenta miasta.

Natomiast część działaczy stowarzyszenia oraz klubu radnych Nowego Ostrowa na skutek wewnętrznych konfliktów opuściła szeregi tego podmiotu. Ugrupowanie Nowy Ostrów nie wystawiło własnego kandydata na prezydenta miasta. W zamian za poparcie kandydatury J. Urbaniaka z PO, lider Nowego Ostrowa, M. Klósak, oficjalnie jeszcze w czasie kampanii wyborczej został ogłoszony zastępcą prezydenta miasta (w razie zyciasta J. Urbaniaka).

Zarówno niektórzy działacze lewicy, w tym urzędujący w latach 2002-2006 prezydent miasta J. Świątek, a także radni Nowego Ostrowa zasilili nowy byt na lokalnej scenie politycznej, którym było wspomniane stowarzyszenie Razem dla Ostrowa. Oprócz byłego lewicowego prezydenta miasta i byłych radnych Nowego Ostrowa, w Komitecie Wyborczym znaleźli się również sympatycy Prawa i Sprawiedliwości. Kandydatem na stanowisko prezydenta miasta został – popierany przez Prawo i Sprawiedliwość – B. Ziółkowski.

⁴⁹ Zob. <http://aglomeracja24.pl> (26.07.2010).

⁵⁰ Zob. <http://aglomeracja24.pl/?p=542> (26.07.2010).

⁵¹ Zob. <http://opp.ms.gov.pl/Podmiot.aspx?nrkrs=0000357218> (26.07.2010).

Zmiany dokonały się również w rywalizacji wyborczej do ostrzeszowskiego samorządu. Zabrakło w niej Komitetu Wyborczego Blok Gospodarczy, z którego wywodził się burmistrz S. Wąbnic oraz 5 radnych. Blok Gospodarczy, wspólnie z Polskim Stronnictwem Ludowym, współrządził miastem. Otóż radni BG w elekcji samorządowej 2010 roku wzięli udział jako kandydaci Platformy Obywatelskiej (na listach PO byli również kandydaci Bezpartyjnego Porozumienia Prawicy i Stronnictwa Piast). Sam S. Wąbnic nie ubiegał się o reelekcję w wyborach na stanowisko burmistrza miasta. Podobnie jak cztery lata wcześniej, rywalizację wyborczą zdominowały partyjne komitety wyborcze, do których należały Sojusz Lewicy Demokratycznej, Polskie Stronnictwo Ludowe, Platforma Obywatelska RP, Prawo i Sprawiedliwość. Jedynym lokalnym komitetem wyborczym było Razem dla Ziemi Ostrzeszowskiej. Podobnie wyglądała struktura rywalizacji wyborczej o urząd burmistrza. Swojego kandydata nie wystawił jedynie PiS.

Kandydatem na burmistrza Ostrzeszowa reprezentującym najsilniejsze w gminie ugrupowanie – Polskie Stronnictwo Ludowe – był wieloletni zastępca burmistrza M. Witek. Przedstawił szczegółowy program wyborczy w zakresie gospodarki, infrastruktury komunalnej, oświaty, ładu i porządku, kwestii społecznych, kultury, sportu i rekreacji, zdrowia, administracji oraz pozyskiwania środków europejskich⁵².

Z kolei drugi z kandydatów – W. Drogi – reprezentował Platformę Obywatelską RP, zawodowo zaś związany był jedną z miejskich spółek, w której pełnił funkcję prezesa. W kampanii wyborczej zapowiadał obniżenie cen za wodę i ścieki, budowę dróg i chodników, zamknięcie miejscowego wysypiska śmieci, tworzenie miejsc pracy, budowę mieszkań komunalnych i placów zabaw, współpracę z organizacjami pozarządowymi i troskę o seniorów. Prezentował również swoje zawodowe osiągnięcia. Wsparcie uzyskał od parlamentarzystów Platformy Obywatelskiej.

Kandydat lewicy na burmistrza Ostrzeszowa – G. Więcek – startował w wyborach pod hasłem „Czas na zmiany”. W materiałach wyborczych podkreślał, że jest jedynym ostrzeszowianinem wśród kandydatów. Postulował zwiększenie dynamiki i przedsiębiorczości, wspieranie inicjatyw obywatelskich, aktywne pozyskiwanie środków europejskich, poprawę funkcjonowania lokalnej administracji, poprawę stanu dróg i chodników, rozwój bazy sportowo-rekreacyjnej i budowę mieszkań komunalnych. Zapowiadał, że miastem będą zarządzały wyłącznie osoby pochodzące z Ostrzeszowa.

Natomiast B. Cieplik była kandydatem lokalnego komitetu wyborczego Razem dla Ziemi Ostrzeszowskiej. Kampania wyborcza nie opierała się jedynie na kandydacie na burmistrza – promowano całe ugrupowanie, tym bardziej że uczestniczyło ono w rywalizacji w innych gminach powiatu ostrzeszowskiego. Ugrupowanie to miało również

⁵² Zob. <http://www.mariuszwitek.info/index.php?id=program-wyborczy> (5.03.2011).

własnego kandydata na radnego do sejmiku wojewódzkiego, który kandydował z list Polskiego Stronnictwa Ludowego.

W Pleszewie struktura rywalizacji wyborczej była podobna do tej sprzed 4 lat. Wzięły w niej udział komitety wyborcze Platformy Obywatelskiej RP, Prawa i Sprawiedliwości, Forum Samorządowego Ziemi Pleszewskiej, Razem dla Ziemi Pleszewskiej (wcześniej Razem dla Pleszewa) oraz Miłośników Ziemi Pleszewskiej (wcześniej Towarzystwo Miłośników Pleszewa). W wypadku dwóch ostatnich komitetów wyborczych zmiana nazwy wiązała się z rozszerzeniem aktywności wyborczej na inne gminy powiatu pleszewskiego i wystawieniem kandydatów do Rady Powiatu. Dwa partyjne komitety wyborcze wzięły udział w elekcji jako ugrupowania lokalne. Sojusz Lewicy Demokratycznej wystąpił pod nazwą Nasz Dom, a Stronnictwo Demokratyczne, które w poprzednich wyborach nie brało udziału w rywalizacji, przyjęło nazwę Silni i Demokratyczni Pleszewianie. Porażka wyborcza pleszewskiej Samoobrony w 2006 roku doprowadziła do zaniku struktur partii na tym terenie i w efekcie braku tej formacji w wyborach w 2010 roku. Lider pleszewskiej Samoobrony w elekcji samorządowej wziął udział jako kandydat Prawa i Sprawiedliwości. Także większość kandydatów na burmistrza, która zgłaszała wcześniej chęć kandydowania, wzięła udział w rywalizacji wyborczej. Urzędujący burmistrz M. Adamek reprezentował KWW Miłośników Ziemi Pleszewskiej, D. Czaplicka była wspólnym kandydatem Razem dla Ziemi Pleszewskiej oraz Platformy Obywatelskiej, T. Klak zaś był kandydatem Prawa i Sprawiedliwości. Swojego kandydata zgłosił również komitet Silni i Demokratyczni Pleszewianie. Był nim M. Kałużny. W rywalizacji mimo wcześniejszych zapowiedzi nie wzięli udziału W. Domagalski i A. Chołody.

Kampania wyborcza toczyła się wokół dwóch kandydatów na burmistrza – M. Adamka oraz D. Czaplickiej. Pierwszy z kandydatów kampanię wyborczą oparł na doświadczeniu, dotychczasowych sukcesach i pozapartyjności (a nawet antypartyjności). Korespondowały z tym jego hasła wyborcze M. Adamka: „DOŚWIADCZENIE? – zdecydowanie tak”, „4 lata dobrych rządów”, „Za jednymi stoją partie. A za nim [M. Adamkiem – przyp. A.P.] ludzie i czyny”⁵³. Propozycje zawarte w programie wyborczym zapowiadały przede wszystkim kontynuację dotychczasowej polityki i kierunków rozwoju gminy. W porównaniu z kampanią sprzed czterech lat większe znaczenie M. Adamek przywiązywał do działań na rzecz kultury, sportu, rekreacji itd.⁵⁴ Z kolei D. Czaplicka, wspólny kandydat Platformy Obywatelskiej i stowarzyszenia Razem dla Ziemi Pleszewskiej, w programie wyborczym wyróżniła 5 obszarów działania, określając je jako: „To co oczywiste”, „To co szczególnie potrzebne”, „To co konieczne”, „To

⁵³ Hasło nawiązywało do materiałów wyborczych D. Czaplickiej, która pojawiła się w nich wspólnie z Marszałkiem Sejmu RP G. Schetyną.

⁵⁴ Zob. <http://www.marian-adamek.pl>.

co nowe” oraz „To czego zaniechano”. Nowymi inicjatywami, które miały być zrealizowane w przypadku zwycięstwa D. Czaplickiej, było utworzenie Centrum Organizacji Pozarządowych, powołanie Forum Organizacji Pozarządowych, wykorzystanie walorów turystycznych Ziemi Pleszewskiej poprzez wyznaczenie nowych szlaków, promocję agroturystyki, opracowanie planu ratowania zabytków (w tym zabytków sakralnych). Z kolei rządzącym miastem zarzucała zaniechanie działań przeciwko wykluczeniu cyfrowemu (E-karta dla Miasta Pleszewa), brak współpracy z lekarzami rodzinnymi oraz miejscowym szpitalem („To czego zaniechano”)⁵⁵. Hasłem wyborczym dwóch komitetów wyborczych, które popierały D. Czaplicką, było: „Wygrajmy razem”. W razie zwycięstwa zastępcą burmistrza miał zostać M. Sitnicki – sekretarz zarządu powiatowego Platformy Obywatelskiej RP. Nowością pleszewskiej kampanii było wydanie przez PO i RdZP „Kuriera Wyborczego”⁵⁶.

Podczas kampanii wyborczej nie przeprowadzono żadnej debaty z udziałem kandydatów na burmistrza. Jedynie w „Kurierze Pleszewskim” zamieszczono cykl wywiadów z kandydatami na burmistrza.

W 7 gminach południowej Wielkopolski oddano 120 057 głosów ważnych, czyli o 5840 głosów więcej niż cztery lata wcześniej i o ponad 15 000 więcej niż w 2002 roku. Największy wzrost odnotowano w Pleszewie i Kaliszu (ok. 20%), następnie w Krotoszynie i Jarocinie. Najmniejszy zaś w Kępnie i Ostrowie Wielkopolskim.

Poprawiła się również frekwencja wyborcza. Tradycyjnie najwyższa była w Kępnie (54,91%) oraz Pleszewie (53,93%), a następnie w Krotoszynie (49,98%), Ostrzeszowie (47,81%) i Jarocinie (46,57%). Mniejsza frekwencja wystąpiła w Ostrowie Wielkopolskim oraz Kaliszu.

Aż 86,70% ugrupowań brało udział w podziale mandatów w radzie. Jest to znaczący wzrost w porównaniu z elekcjami z lat 2006 (75,00%) i 2002 (62,50%).

3. Lokalna scena polityczna u progu kadencji 2010-2014

Polskie samorządy zdominowane są przez radnych, którzy kandydowali z list ugrupowań lokalnych. Wśród partii politycznych najlepszy wynik osiągnęło Polskie Stronnictwo Ludowe, które zdobyło ponad 11% mandatów radnych. Dobry wynik ludowców wynika przede wszystkim z dominacji tej formacji w najmniejszych gminach (do 20 000 mieszkańców). Dodatkowo wielu radnych – członków PSL brało udział w rywalizacji wyborczej, tworząc własne komitety wyborcze, a już po uzyskaniu man-

⁵⁵ Zob. <http://dorotaczaplicka.com.pl>.

⁵⁶ *Kupię sobie nowy hotel*, „Kurier Pleszewski” 2010, nr 10, s. 8-9; *Co rajcuje burmistrza?*, „Kurier Pleszewski” 2010, nr 11, s. 3 i 6; *Jestem twardą kobietą*, „Kurier Pleszewski” 2010, nr 12, s. 8-9; *Radni powinni pracować za darmo*, „Kurier Pleszewski” 2010, nr 13, s. 3 i 6.

datu zasilalo klub radnych PSL. Druga z partii politycznych – Platforma Obywatelska RP – z wynikiem ponad 9% wygrywała przede wszystkim w samorządach, w których stosowano formułę proporcjonalną (sejmiki, rady powiatów, rady miast na prawach powiatu). Stosunkowo dobry wynik osiągnęło PiS.

Tabela VI.5

Radni według komitetów wyborczych w wyborach 2010 roku

Komitet wyborczy	Sejmiki		Rady powiatów		Rady miast na prawach powiatu		Rady gmin pow. 20 000 mieszkańców		Rady gmin do 20 000 mieszkańców		Rady dzielnic		Łącznie	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
SLD	85	15,15	493	7,84	214	12,58	377	6,77	596	1,85	40	9,78	1 805	3,86
PSL	93	16,58	999	15,88	8	0,47	198	3,56	4 175	12,93	0	0,00	5 473	11,69
PPP	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	6	0,02	0	0,00	6	0,01
PO RP	222	39,57	1 315	20,91	600	35,27	1 138	20,44	981	3,04	187	45,72	4 443	9,49
PiS	141	25,13	1 085	17,25	365	21,46	762	13,69	1 655	5,13	103	25,18	4 111	8,78
Pozostałe	20	3,57	2 398	38,12	514	30,22	3 093	55,55	24 867	77,04	79	19,32	30 971	66,16
OGÓŁEM	561	100,00	6 290	100,00	1 701	100,00	5 568	100,00	32 280	100,00	409	100,00	46 809	100,00

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Tabela VI.6

Kandydaci na radnych a uzyskane mandaty w radach (sejmikach) w wyborach 2010 roku (%)

Komitet wyborczy	Sejmiki		Rady powiatów		Rady miast na prawach powiatu		Rady gmin pow. 20 000 mieszkańców		Rady gmin do 20 000 mieszkańców		Rady dzielnic		Łącznie	
	K	R	K	R	K	R	K	R	K	R	K	R	K	R
SLD	11,61	15,15	10,45	7,84	13,45	12,58	8,9	6,77	3,3	1,85	19,63	9,78	7,52	3,86
PSL	12,49	16,58	12,69	15,88	5,99	0,47	5,41	3,56	11,03	12,93	0,00	0,00	9,76	11,69
PPP	7,08	0,00	0,04	0,00	0,13	0,00	0,08	0,00	0,06	0,02	0,00	0,00	0,31	0,01
PO RP	12,49	39,57	16,21	20,91	15,93	35,27	15,23	20,44	5,1	3,04	23,00	45,72	11,27	9,49
PiS	12,32	25,13	16,35	17,25	15,54	21,46	13,49	13,69	8,27	5,13	22,09	25,18	12,22	8,78
Pozostałe	44,01	3,57	44,26	38,12	48,97	30,22	56,88	55,55	72,24	77,04	35,28	19,32	58,93	66,16

K – kandydaci na radnych

R – wybrani radni

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Doskonałą ilustracją rzeczywistej siły i znaczenia partii politycznych w terenie jest zestawienie pokazujące relacje między odsetkiem zgłoszonych kandydatów a zdobytymi mandatami. Pokazuje to, w jakim stopniu komitety wyborcze partii politycznych realizują wytyczne partyjnych centrali, by pozyskiwać dużą liczbę kandydatów, a w jakim zgłoszeni kandydaci posiadali społeczne poparcie i w efekcie uzyskiwali wynik wyborczy dający im miejsce w radzie (sejmiku). Analizując łącznie wszystkie szczeble samorządu terytorialnego, można stwierdzić, że wynik wyborczy wszystkich partii (poza Polskim Stronnictwem Ludowym), był gorszy, niż wynikałoby to z liczby zgłoszonych kandydatów. W najgorszej sytuacji znalazł się Sojusz Lewicy Demokratycznej, ale bardzo dobrze radziły sobie komitety lokalne (bez presji partyjnych centrali).

Dominację partii politycznych widać przede wszystkim w wyborach do sejmików województw, w których klęskę poniosły ugrupowania pozapartyjne. Platforma Obywatelska oraz Prawo i Sprawiedliwość dobrze radziły sobie w największych jednostkach, gorzej w gminach do 20 000 mieszkańców. Odwrotną sytuację zaobserwowano w wypadku ugrupowań lokalnych – im wyższy szczebel samorządu, tym wskaźnik między zgłoszonymi kandydatami a uzyskanymi mandatami jest gorszy.

W południowej Wielkopolsce struktura rywalizacji wyborczej spowodowała, że to lokalne ugrupowania (w tym partie polityczne występujące jako komitety lokalne) zdobyły większą liczbę głosów. Jednak inaczej przedstawia się sam podział mandatów. W wyniku dysproporcji między liczbą zdobytych głosów a uzyskaną liczbą mandatów sukces odniosły jednak komitety wyborcze partii politycznych. Na 153 miejsc w radach komitety te zdobyły 79 (51,63%). Najlepszy wynik osiągnęła Platforma Obywatelska, z której list zostało wybranych 33 radnych (21,57% wszystkich mandatów), a następnie Polskie Stronnictwo Ludowe – 20 mandatów (13,07%), Sojusz Lewicy Demokratycznej – 14 mandatów (9,15%) oraz Prawo i Sprawiedliwość – 12 mandatów (7,84%). Okazuje się, że dobre wyniki partyjne komitety wyborcze osiągnęły tam, gdzie posiadały własnych kandydatów na burmistrza (prezydenta) i wystawiły listy wyborcze pod własnym szyldem. Dobrym przykładem jest Polskie Stronnictwo Ludowe, które listy wyborcze oraz kandydata na burmistrza wystawiło w Jarocinie, Krotoszynie i Ostrzeszowie. Z kolei Sojusz Lewicy Demokratycznej, startując w formule lokalnego ugrupowania w Krotoszynie, Ostrowie Wielkopolskim i Pleszewie uzyskał znacznie gorszy wynik wyborczy niż cztery lata wcześniej. W Kaliszu, w którym SLD brał udział w elekcji pod własnym szyldem i z własnym kandydatem, znacznie poprawił wynik wyborczy. Miastami, w których wygrały partyjne komitety wyborcze, były Kalisz, Krotoszyn, Ostrów Wielkopolski, a przede wszystkim Ostrzeszów, w którym ponad 95% miejsc w radzie zdobyły partie polityczne. Natomiast tendencja słabej reprezentacji partii politycznych na lokalnej scenie politycznej utrzymuje się w Jarocinie i Kępnie. Do grupy tej dołączył również Pleszew, głównie za sprawą rezygnacji z rywalizacji SLD.

Choć Platforma Obywatelska stała się główną siłą polityczną samorządu, to jednak w rywalizacji o funkcje burmistrzów (prezydenta) poniosła porażkę. Kandydaci PO wybory przegrali już w pierwszej turze w Kaliszu, Kępnie, Krotoszynie, Ostrzeszowie oraz Pleszewie. Jedynie w Ostrowie Wielkopolskim poseł Platformy Obywatelskiej, J. Urbaniak w II turze pokonał kandydata lewicy.

Widoczne są już jednak pierwsze symptomy słabnięcia pozycji niektórych urzędujących burmistrzów. W Jarocinie i Kępnie odbyła się II tura wyborów, której cztery lata wcześniej nie było. Dodatkowo w ostatniej z gmin – Kępnie – urzędujący burmistrz przegrał rywalizację wyborczą z kandydatem, który startował z własnego komitetu wyborczego. Z kolei w Kaliszu urzędujący prezydent, choć wygrał w I turze, to jednak w porównaniu z wyborami w 2006 roku stracił ponad 7000 głosów. O sukcesie może mówić przede wszystkim J. Jokś w Krotoszynie, który zdobył o blisko 3500 głosów więcej niż cztery lata wcześniej. Strategia, którą obrała krotoszyńska opozycja, by pokonać urzędującego burmistrza, nie powiodła się.

Na lokalnej scenie politycznej nadal ważną rolę odgrywa polityczne zaplecza burmistrzów (prezydentów miast). We wszystkich gminach tworzy ono największe ugrupowania, i to bez względu na charakter komitetu (partyjny lub lokalny). W Jarocinie jest to Ziemia Jarocińska (11 mandatów), Kaliszu – Samorządny Kalisz (6 mandatów), Kępnie – Porozumienie Samorządowe (7 mandatów)⁵⁷, Krotoszynie – Polskie Stronnictwo Ludowe (7 mandatów), Ostrowie Wielkopolskim – Platforma Obywatelska (10 mandatów), Ostrzeszowie – Polskie Stronnictwo Ludowe (9 mandatów) i w Pleszewie – Towarzystwo Miłośników Pleszewa (7 mandatów). Z powodzeniem rywalizują one również w wyborach do rad powiatów. W Jarocinie, Krotoszynie, Ostrowie Wielkopolskim i Ostrzeszowie ugrupowania te brały udział w podziale władzy w radzie i zarządzie. W Kępnie i Pleszewie nie uczestniczyły w podziale władzy, mają jednak swoich przedstawicieli w radzie.

Zróznicowany był współczynnik reelekcji. W Jarocinie 52,38% radnych sprawowało swoją funkcję w poprzedniej kadencji, Kaliszu – 60%, Kępnie – 57,14%, Krotoszynie – 66,67%, Ostrowie Wielkopolskim – 52,17%, Ostrzeszowie – 71,43%, a w Pleszewie 57,14%. Wysoki wskaźnik reelekcji w Kaliszu i Krotoszynie ma zapewne związek z wcześniejszymi zmianami w tych radach, które miały miejsce cztery lata wcześniej. Ostrzeszów po raz kolejny jest przykładem gminy, w której arena polityczna jest najbardziej stabilna.

Wydarzenia na scenie politycznej badanych gmin u progu VI kadencji nie były jednak kontynuacją rywalizacji politycznej z kadencji 2006-2010.

⁵⁷ W 2010 roku P. Psikus przegrał wybory na burmistrza Kępna.

W jarocińskiej radzie silną pozycję utrzymała Ziemia Jarocińska, która jako jedyna na analizowanym terenie mogła nadal samodzielnie sprawować władzę, zdobywając aż 11 miejsc w radzie. Jednak początek kadencji to kryzys jarocińskiego samorządu spowodowany impasem w radzie. Kilkakrotnie radnym Ziemi Jarocińskiej nie udało się podjąć uchwały o wygaśnięciu mandatu radnego A. Pawlickiego (a kolejna osoba z największą liczbą głosów na liście wyborczej ZJ nie mogła zająć miejsca w radzie). Tym samym Ziemia Jarocińska i cała ściśle współpracująca ze sobą opozycja (SLD, PSL, KWW Lidii Czechak, Porozumienie Obywatelskie Ziemi Jarocińskiej) miały po 10 miejsc w radzie. Impas w jarocińskiej radzie widoczny był już podczas pierwszej sesji. O stanowisko przewodniczącego rywalizowali M. Tobolski z Ziemi Jarocińskiej oraz zgłoszony przez opozycję R. Kołodziej. Przewodniczącego wybrano dopiero w czwartym głosowaniu. Został nim M. Tobolski. Na wiceprzewodniczących rady zostali wybrani R. Kołodziej i L. Dębska (Ziemia Jarocińska). Trudności w wyborze przewodniczącego rady, a zwłaszcza konsolidacja opozycji, mogły zapowiadać na konfrontacyjny przebieg kolejnej kadencji jarocińskiego samorządu.

Niebawem jednak doszło do kolejnego ważnego wydarzenia w jarocińskim samorządzie, którego konsekwencje na długo mogą ukształtować lokalną scenę polityczną. Po zwycięstwie w II turze A. Pawlickiego (52,59%; odbyła się 7 grudnia), Sąd Okręgowy w Kaliszu 20 grudnia 2010 roku utrzymał w mocy wyrok skazujący burmistrza za działania na szkodę firmy jego żony. Tym samym burmistrz stracił stanowisko, w Jarocinie zaś zaistniała konieczność przeprowadzenia przedterminowych wyborów burmistrza (burmistrz wniósł o kasację wyroku). Przez pewien czas Jarocin nie miał nawet zastępców burmistrza, gdyż R. Kaźmierczak nie zrzekł się mandatu radnego rady miejskiej. Rozpoczął pracę w gminnym muzeum. Natomiast drugi z zastępców – W. Gibasiewicz – z dniem 1 lutego 2010 roku został powołany na zastępcę burmistrza Odolanowa⁵⁸.

W Kaliszu zapleczem politycznym prezydenta J. Pęcherza w radzie miasta były przede wszystkim ugrupowania Samorządny Kalisz oraz Wszystko dla Kalisza, które przez ostatnie 8 lat dość zgodnie współrzędziły miastem. WdK jeszcze przed wyborami zrezygnowało z wystawienia własnego kandydata na prezydenta miasta, jednocześnie zadeklarowało poparcie dla J. Pęcherza. Razem ugrupowania dysponowały jednak tylko 10 miejscami w radzie, dlatego dla zapewnienia większości zawiązano koalicję z Platformą Obywatelską, która przez ostatnie cztery lata była głównym krytykiem działalności

⁵⁸ Odolanów, choć nie jest przedmiotem badań w niniejszej publikacji, stanowi interesujący materiał badawczy z punktu widzenia personalizacji i ciągłości w postrzeganiu władzy lokalnej. M. Janicki, pracownik etatowy ZSMP, a w latach 1984-1990 naczelnik Miasta i Gminy, po restytucji samorządu terytorialnego został wybrany na burmistrza Odolanowa. Pełnił tę funkcję aż do 2001 roku, kiedy został posłem na Sejm RP. Po zakończeniu kadencji sejmu został zastępcą burmistrza. W 2010 roku dość nieoczekiwanie przegrał wybory na burmistrza z E. Dziubką (wiceprzewodniczącą Rady Gminy i Miasta Odolanów w latach 1998-2002, radną w latach 2006-2010).

prezydenta i Samorządnego Kalisza⁵⁹. Choć początkowo zawarcie takiej koalicji dla wielu było mało prawdopodobne, to jednak dla kaliskich radnych Platformy nie stanowiło to bariery w jej zawarciu (główni oponenti prezydenta J. Pęcherza w poprzedniej kadencji ponownie zostali wybrani do rady miasta)⁶⁰. Trzy ugrupowania dokonały podziału władzy w radzie oraz obsadziły stanowiska zastępców prezydenta. Przewodniczącym rady został kandydat na prezydenta miasta rekomendowany przez Platformę Obywatelską G. Sapiński, wiceprzewodniczącymi zaś J. Mancewicz (WdK), B. Wrzesińska (SK) i A. Plichta (PiS). Przegrał kandydat lewicy. Z kolei funkcje zastępców prezydenta zachowali D. Sztandera (Samorządny Kalisz) oraz J. Konopka (Wszystko dla Kalisza). Trzecim zastępcą został przedstawiciel Platformy D. Grodziński, który w poprzedniej kadencji był radnym Rady Miasta. W opozycji i poza podziałem władzy pozostało 5 radnych Sojuszu Lewicy Demokratycznej⁶¹. Kadencja kaliskiego samorządu 2010-2014 może być w przyszłości ciekawym materiałem badawczym, głównie za sprawą Platformy Obywatelskiej, która po czterech latach intensywnej krytyki rządzących miastem stała się jednym z koalicjantów. W tym aspekcie nasuwa się wiele pytań, na przykład o zmianę sposobu zarządzania miastem, polityki personalnej czy realizacji niektórych inwestycji (w tym obwodnicy).

Największe zmiany zaszły w Kępnie. Większość w radzie zdobyły ugrupowania opozycyjne wobec dotychczasowego burmistrza P. Psikus, czyli Forum Społeczno-Gospodarcze, Platforma Obywatelska, Sojusz Lewicy Demokratycznej oraz Wspólnota Samorządowa. Dysponując 12 miejscami w radzie, na przewodniczącego wybrały K. Dąbrowskiego (Forum Społeczno-Gospodarcze), który wygrał rywalizację z dotychczasowym przewodniczącym A. Stachowiakiem z Porozumienia Samorządowego (polityczne zaplecze burmistrza P. Psikus). Funkcje wiceprzewodniczących rady przypadły przedstawicielom Platformy Obywatelskiej (M. Baciński) oraz Forum Społeczno-Gospodarczego (E. Przybył). Dodatkowo w II turze przegrał urzędujący od dwudziestu lat burmistrz P. Psikus. Nowym burmistrzem została A. Kempa (51,85%). P. Psikus przegrał przede wszystkim w obwodach zlokalizowanych na terenach wiejskich. Pierwsze symptomy spadku poparcia dla P. Psikus na terenach wiejskich pojawiły się już w poprzedniej elekcji. Nowy burmistrz – A. Kempa – na swojego zastępcę powołała S. Szczęsnego. Nie był on jednak przedstawicielem żadnego z ugrupowań posiadającego reprezentację w radzie. Tak więc nowy burmistrz *de facto* nie posiadał politycznego zaplecza w radzie.

⁵⁹ Zob. rozdz. III i V.

⁶⁰ Zob. J. Banasiak, *Krajobraz po wyborach*, „Życie Kalisza” 2010, nr 47, s. 22; idem, *Niespodziewany ślub Platformy z Samorządnym Kaliszem*, „Życie Kalisza” 2010, nr 48, s. 23; *Pierwsze spekulacje*, „7 Dni Kalisza” 2010, nr 47, s. 3; J. Banasiak, *Tłumaczenie koalicji*, „Życie Kalisza” 2010, nr 49, s. 22; R. Kordes, *Jak radni PO widzą swój udział we władzy*, „Życie Kalisza” 2010, nr 49, s. 23.

⁶¹ J. Banasiak, *Dużo głosów, władzy mało*, „Życie Kalisza” 2010, nr 50, s. 22.

W Krotoszynie nie zaszły istotne zmiany na lokalnej scenie politycznej i w podziale władzy. Nadal koalicję tworzyły przede wszystkim Polskie Stronnictwo Ludowe oraz Samorządowa Inicjatywa Obywatelska. Przewodniczącym Rady została ponownie wybrana Z. Jamka z PSL, zaś wiceprzewodniczącymi P. Radojewski (SIO) i B. Kaczmarek (PSL)⁶². Nie zmienił się również jeden z zastępców burmistrza, a mianowicie R. Czuske (SIO). Drugi z zastępców – F. Marszałek – po wygranych wyborach do Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z list PSL nie mógł sprawować funkcji zastępcy burmistrza, został więc specjalistą ds. gospodarczych w Urzędzie Miasta i Gminy. Nie powołano drugiego zastępcy. Krotoszyńska Platforma Obywatelska nadal była podzielona – tylko dwóch radnych PO weszło w skład wspólnego klubu z Samorządową Inicjatywą Obywatelską⁶³. Byli to głównie radni związani z posłem Platformy – M. Orzechowskim.

W Ostrowie Wielkopolskim zdecydowany sukces odniosła Platforma Obywatelska, która zdobyła 10 miejsc w radzie. Nie dysponowała jednak większością, która zdolna byłaby do samodzielnego rządzenia. Przewodniczącym rady został przedstawiciel PO J. Lisiecki. Został wybrany jednogłośnie. Na kolejnej sesji, już po II turze wyborów na prezydenta miasta, wiceprzewodniczącymi zostali M. Klósak (Nowy Ostrów) oraz L. Górski (PiS). Głosowało na nich 14 radnych. Zatem w samorządzie miejskim, podobnie jak w powiecie, koalicję stworzyły przede wszystkim Platforma Obywatelska oraz Prawo i Sprawiedliwość. Wsparcia w radzie udzieliło im również dwóch radnych Nowego Ostrowa. Wyborczą porażkę poniosła lewica – dysponowała tylko 5 miejscami w radzie. Porażkę poniosło również Razem dla Ostrowa, które stworzone zostało na wzór innych lokalnych komitetów i miało być podmiotem grupującym różne środowiska polityczne miasta, a w przypadku sukcesu B. Ziółkowskiego, również zapleczem politycznym nowego prezydenta. Ani kandydat Razem, ani kandydaci z list wyborczych nie odnieśli sukcesu (do Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego ugrupowanie to wprowadziło tylko 3 radnych). Nowy prezydent J. Urbaniak, który wygrał w II turze (53,52%) z W. Jędrzejakiem reprezentującym lewicę, na swoich zastępców powołał osoby, które sprawowały te funkcje w poprzedniej kadencji: B. Podsadną i S. Krakowskiego.

Ostrzeszów to kolejna gmina, w której nie zaszły istotne zmiany na lokalnej scenie politycznej. W pierwszej turze burmistrzem miasta został dotychczasowy zastępca M. Witek, reprezentujący Polskie Stronnictwo Ludowe. Partia ta wygrała również wybory do rady miejskiej – zdobyła aż 9 miejsc. Kolejne dwa ugrupowania – Sojusz Lewicy Demokratycznej i Platforma Obywatelska – miały po 5 radnych. Podobnie jak

⁶² Zob. *Nowe twarze, ale układ stary, tylko wzmocniony*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 48, s. 7; *Do tanga władzy potrzeba dwójka – PSL i SIO podzieliło stolki w powiecie*, ibidem, s. 7.

⁶³ Zob. <http://www.krotoszyn.bip.net.pl/?a=43> (11.03.2011).

w kadencji 2006-2010, przewodniczącym rady został E. Skrzypek z PSL, a wiceprzewodniczącymi przedstawiciele SLD i PO. Zachowano więc szeroki konsensus podziału władzy w radzie. Nowo wybrany burmistrz na swojego zastępcę powołał P. Uściłowicza, który funkcję tę sprawował już w poprzedniej kadencji.

W Pleszewie główną siłą polityczną lokalnej sceny pozostało Towarzystwo Miłośników Pleszewa, które dysponowało 7 miejscami w radzie. Ze względu na słaby wynik wyborczy dotychczasowego koalicjanta (SLD, który w elekcji 2010 roku brał udział jako KWW Nasz Dom, zdobył tylko 2 mandaty) nie odtworzono w pełni podziału władzy w radzie z kadencji 2006-2010. Koalicja została rozszerzona o 3 radnych, którzy zdobyli mandaty z list Prawa i Sprawiedliwości. Przedstawiciele Towarzystwa Miłośników Pleszewa zostali wybrani na przewodniczącego (O. Wajsnis) i wiceprzewodniczącego rady (W. Grobys). Z kolei przedstawiciel PiS – T. Klak – został wybrany drugim wiceprzewodniczącym. Funkcję zastępców burmistrza M. Adamek z TMP powierzył A. Ptakowi (TMP), który urząd ten sprawował od 2006 roku, oraz A. Jędruszkowi. Nominacja ostatniego z zastępców nie należy wiązać z układem sił politycznych w mieście. Wzmocniły się jednak dwa ugrupowania, które w poprzedniej radzie stanowiły opozycję: Platforma Obywatelska i Razem dla Ziemi Pleszewskiej (po 4 radnych). Tylko 1 radnego miało Forum Samorządowe Ziemi Pleszewskiej. Słaby wynik Forum potwierdza tylko tezę, że na lokalnej scenie politycznej wraz z pojawieniem się prawicowych list partyjnych (PO oraz PiS) tracą ugrupowania, które w przeszłości stanowiły instytucjonalną, ale pozapartyjną reprezentację tych środowisk politycznych i światopoglądowych.

Na podstawie wyników 27 ugrupowań południowej Wielkopolski, które brały udział w elekcjach roku 2006 i 2010, można wskazać na pewne prawidłowości rządzące rywalizacją wyborczą na szczeblu lokalnym.

Przede wszystkim badania wskazują, że ogólnopolskie poparcie dla danej partii politycznej ma wpływ na wynik wyborczy na szczeblu lokalnym. W porównaniu z elekcją z 2006 roku zyskała przede wszystkim Platforma Obywatelska RP. Nie miało znaczenia, czy w kadencji 2006-2010 rządziła miastem (Ostrów Wielkopolski), czy też pozostawała w opozycji (Kalisz, Krotoszyn, Pleszew). Ugrupowaniem, które straciło w wyborach, było Prawo i Sprawiedliwość. Wydaje się, że błędem było niewystawienie własnych, partyjnych list wyborczych przez działaczy lewicy w Krotoszynie, Ostrowie Wielkopolskim i Pleszewie, tym bardziej że formacja ta w Wielkopolsce zawsze uzyskiwała lepszy wynik od ogólnopolskiego. Ponadto wybory 2010 roku umocniły pozycję Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Wynik wyborczy podmiotów biorących udział w rywalizacji do rad gmin ma również ścisły związek z poparciem dla burmistrza (prezydenta miasta), dla którego ugrupowanie to jest zapleczem i z którym jest on identyfikowany.

Tabela VI.7

**Odsetek głosów oddanych na burmistrza (prezydenta miasta)
i jego zaplecze polityczne w 2006 i 2010 roku (%)**

Gmina	Rok 2006		Rok 2010	
	Wynik wyborczy uzyskany przez:		Wynik wyborczy uzyskany przez:	
	burmistrza (prezydenta)*	zaplecze polityczne	burmistrza (prezydenta)*	zaplecze polityczne
Jarocin	58,02	52,38	48,32	43,77
Kalisz	70,16	24,00	50,98	24,16
Kępno	60,45	38,09	38,94	25,77
Krotoszyn	44,45	33,33	61,97	29,84
Ostrów Wlkp. (m.)	30,05	25,95	40,05	34,10
Pleszew	61,28	33,33	53,31	27,99

*wyniki z I tury

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Utrata lub wzrost poparcia dla burmistrza (prezydenta), wyrażona odsetkiem uzyskanych głosów, pociągały za sobą podobne zjawisko na płaszczyźnie rywalizacji do rad gmin. Wyjątek stanowiły Kalisz i Krotoszyn. Można to jednak wytłumaczyć. W pierwszym z miast, mimo dużego spadku poparcia dla prezydenta miasta, jego polityczne zaplecze (Samorządny Kalisz) utrzymało poparcie na tym samym poziomie. Otóż listy wyborcze SK zostały poważnie wzmocnione kandydatami, którzy w przeszłości reprezentowali inne komitety wyborcze, a dodatkowo posiadali poparcie społeczne. W sumie sześciu nowych kandydatów nieobecnych na listach tego ugrupowania w 2006 roku uzyskało 1366 głosów. Stanowiło to ponad 16% głosów Samorządnego Kalisza. Natomiast w Krotoszynie w 2006 roku komitetem wyborczym burmistrza było Samorządowe Porozumienie Ludowe, a nie jak w 2010 roku – Polskie Stronnictwo Ludowe. Zapewne dla części mieszkańców, zwłaszcza miasta, partyjna etykieta PSL mogła być przeszkodą w mniej spersonalizowanej rywalizacji do rady.

Innym elementem określającym sytuację na lokalnej scenie politycznej jest indeks agregacji. W kadencjach 2006-2010 najwyższy był w Jarocinie (13,10%) i w Ostrzeszowie (10,72%)⁶⁴.

⁶⁴ Zob. rozdz. V.2.

Tabela VI.8

Indeks agregacji lokalnej sceny politycznej u progu kadencji 2010-2014

Gmina	Miejsca w radzie najsilniejszego ugrupowania (%)	Liczba ugrupowań w radzie	Indeks agregacji
Jarocin	52,38	5	10,48
Kalisz	24,00	5	4,80
Kępno	33,33	7	4,76
Krotoszyn	33,33	6	5,55
Ostrów Wlkp. (m.)	43,48	5	8,70
Ostrzeszów	42,86	5	8,57
Pleszew	33,33	6	5,55

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Struktura rywalizacji wyborczej oraz wyniki elekcji 2010 roku znalazły odzwierciedlenie w indeksie agregacji. Choć nadal był on najwyższy w Jarocinie i Ostrzeszowie, to jednak w porównaniu z kadencją 2006-2010 nastąpił jego spadek. Podobne zjawisko wystąpiło w Kępnie. W dwóch innych gminach – Kaliszu i Krotoszynie – indeks agregacji wzrósł. Natomiast w Pleszewie i Ostrowie Wielkopolskim pozostał na podobnym poziomie.

Podsumowanie

Analiza zjawiska rywalizacji politycznej V kadencji samorządu gminnego, uzupełniona wynikami badań elekcji z lat 2002 i 2010, wskazuje, że lokalna scena polityczna zdominowana jest przez dwie grupy podmiotów.

Pierwsza to partie polityczne, których pozycja staje się coraz silniejsza. Na ich wynik wyborczy mają głównie wpływ popularność i wyniki osiągane przez partię w skali całego kraju oraz aktywność terenowych struktur partyjnych. O ile elekcje z lat 2002 i 2006 kończyły się sukcesem lewicy, o tyle ostatnia – w 2010 roku – zakończyła się sukcesem Platformy Obywatelskiej. W rywalizacji wyborczej uczestniczą również pozostałe partie obecne w parlamencie, to znaczy Prawo i Sprawiedliwość oraz Polskie Stronnictwo Ludowe. Ostatnia elekcja wskazuje i potwierdza również tezę o silnej pozycji PSL w terenie, zwłaszcza w gminach miejsko-wiejskich. Z rywalizacji zupełnie zanikają Samoobrona RP i Liga Polskich Rodzin. Porażka w wyborach parlamentarnych doprowadziła do zaniku struktur tych partii, a w konsekwencji wycofania się z rywalizacji wyborczej. Partie polityczne, poza pojedynczymi przypadkami, coraz rzadziej wystawiają listy partyjne pod nazwą lokalnego komitetu wyborczego. W 2002 roku, a nawet jeszcze w 2006 roku zjawisko to było powszechne w środowiskach prawicowych. Za lokalnymi komitetami ukrywały się najczęściej Platforma Obywatelska i Prawo i Sprawiedliwość. Wraz z pojawieniem się partyjnych komitetów wyborczych tych partii zanikają zupełnie bądź znacznie tracą wpływy te ugrupowania, które były substytutami prawicowych komitetów wyborczych. W 2010 roku pod lokalnymi komitetami wyborczymi „ukrywała się” przede wszystkim lewica. Można zatem założyć, że wyborcza taktyka, co do startu pod własnym szyldem wyborczym, zależy od poparcia społecznego oraz sprawności i zdyscyplinowaniu struktur terenowych. Tym, co wpływa na sprawność struktur partyjnych i aktywność w elekcjach samorządowych, jest dostęp do narzędzi pomagających budować pozycję partii w terenie. Przede wszystkim są to biura poselskie oraz administracja samorządowa. Osobami mogącymi to zapewnić są miejscowy parlamentarzysta bądź burmistrz (prezydent miasta). Potwierdzają to przykłady parlamen-

tarzystów głównie Platformy Obywatelskiej z Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego oraz samorządowców Polskiego Stronnictwa Ludowego z Krotoszyna i Ostrzeszowa. Coraz silniejsza pozycja partii w rywalizacji do władz lokalnych (a przede wszystkim większego zaangażowanie się partii w rywalizację) ma związek z rozszerzaniem kompetencji samorządów oraz wyposażanie ich w coraz to nowe, atrakcyjniejsze instrumenty zarządzania (w tym finansowe), pomocne w dalszej ekspansji politycznej.

Drugą, bardzo ważną grupą podmiotów na lokalnej scenie politycznej są lokalne inicjatywy będące zapleczem urzędujących burmistrzów (prezydenta miasta). Podmioty te w swym działaniu stają się coraz bardziej profesjonalne. Przede wszystkim następuje ich instytucjonalizacja. Nawet gdy występują jako komitet wyborczy wyborców, zaczynają działać jako stowarzyszenia, a swoją działalnością nie ograniczają się tylko do jednej gminy. Bardzo często budują struktury powiatowe i uczestniczą w rywalizacji wyborczej do rad powiatów. Ponadto wydatkują znaczne środki finansowe na kampanie wyborczą. Elekcja 2010 roku ich pozycję ugruntowała. Z drugiej strony ugrupowania te są poważną konkurencją dla lokalnych struktur partii politycznych. Należy spodziewać się, iż w kolejnych elekcjach może dojść do ostrej rywalizacji między tymi podmiotami, zwłaszcza że bardzo rzadko zawierały w badanych gminach koalicje. Ugrupowania stanowiące zaplecza burmistrzów (prezydenta) obawiają się zmarginalizowania ich przez partyjne komitety, zwłaszcza Platformę Obywatelską, która bardzo intensywnie zaczyna walczyć o władzę w samorządzie lokalnym.

Nie ma już miejsca na inicjatywy lokalne powstające *ad hoc*, tylko po to, by wziąć udział tylko w wyborach samorządowych. W elekcjach samorządowych bierze udział coraz mniej komitetów wyborczych, zwiększa się za to odsetek komitetów, który zdołał zarejestrować listy wyborcze we wszystkich okręgach wyborczych. W 2002 roku wynosił 87,5%, w 2006 roku – 89,6%, a w 2010 roku już – 91,1%. Wzrasta również odsetek komitetów biorących udział w podziale mandatów – 62,5% w 2002 roku, 75% w 2006 roku, i aż 86,7% w ostatniej elekcji. Tym samym dysproporcje między zdobytymi głosami w wyborach a uzyskanymi miejscami w radzie przez poszczególne podmioty są coraz mniejsze. Na znaczeniu tracą bądź zanikają zupełnie inicjatywy, które w przeszłości grupowały środowiska prawnicowe, bardzo często ludzi wywodzących się z komitetów obywatelskich. Zjawisku temu sprzyja silna pozycja Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości, jak również naturalna zmiana pokoleniowa.

Innym obserwowanym zjawiskiem jest zdobywanie silnej pozycji przez urzędujących burmistrzów (prezydentów miasta). Stają się oni rzeczywistymi liderami, wokół których organizuje się życie polityczne w gminie. Występuje jednak pewna dychotomia. Mimo że organizacja życia politycznego jest domeną partii politycznych, to jednak sukces w wyborach odnoszą kandydaci ugrupowań lokalnych bardzo niechętnie przyznający się i identyfikujący z jakąkolwiek partią polityczną (choć w przeszłości mieli epizody

partyjne). Widoczne są już jednak pierwsze symptomy wzrostu aktywności struktur partyjnych w rywalizacji o funkcje burmistrzów (prezydentów). W 2002 roku członkowie partii politycznych bądź kandydaci popierani przez partie stanowili zaledwie 37% wszystkich kandydatów ubiegających się o funkcje burmistrzów (prezydentów). W 2006 roku wskaźnik ten wynosił już 57,7%, zaś w 2010 roku aż 67,7%. Należy spodziewać się, że zjawisko to będzie się pogłębiało. Służy temu choćby finansowanie kampanii wyborczej przez kandydatów partyjnych (rozliczenia dokonuje partyjna centrala w Państwowej Komisji Wyborczej). Wszyscy aktorzy lokalnych scen politycznych mają również świadomość, że to właśnie w samorządzie jest prawdziwe i rzeczywiste centrum decyzyjne gminy, a przede wszystkim znajdują się tam ważne narzędzia do sprawowania władzy. Dla partii politycznych jest ważny dlatego, że sprawowanie władzy w samorządach umożliwi im budowę silnych struktur, bez których ogólnopolski sukces wyborczy jest bardzo trudny. Stąd partie polityczne, nawet za cenę chwilowej utraty wiarygodności (po czteroletniej krytyce rządzących miastem), zawierają koalicje i biorą udział w sprawowaniu władzy. Traktują to działanie jako kolejny etap w zdobyciu władzy. Znacznie łatwiej przecież wygrać kolejne wybory, mając własnego przewodniczącego rady czy zastępcę burmistrza (prezydenta miasta).

Ewentualny spadek poparcia dla urzędujących burmistrzów (prezydentów miast) widoczny jest zwłaszcza w tych jednostkach, w których dochodzi do konsolidacji opozycji. Wielokrotnie wspólny antyburmistrzowski obóz tworzą ugrupowania różniące się ideologicznie. Dodatkowo, bardzo często na opozycję składają się ugrupowania (środowiska polityczne), które w przeszłości współtworzyły zaplecze polityczne burmistrzów (prezydentów miast), ale na skutek wewnętrznych sporów i konfliktów doszło do dekompozycji obozu władzy. Bynajmniej nie dokonuje się on już wzdłuż tradycyjnej i genetycznej linii podziału: prawica – lewica, czy też „Solidarność” – była PZPR.

Lokalne sceny polityczne charakteryzują się dużą stabilnością głównie za sprawą zjawisk, które zostały przedstawione powyżej, to znaczy silnej pozycji komitetów wyborczych burmistrzów (prezydentów miast) i eliminowania z lokalnej sceny politycznej ugrupowań powstałych *ad hoc* (nawet jeżeli dysponują one znacznymi zasobami finansowymi czy kadrowymi). Ciągłość występuje nie tylko w sprawowaniu funkcji burmistrza (prezydenta miasta), ale również w organie stanowiącym – radzie. W znacznej części gmin przedstawiciel tego samego ugrupowania sprawował funkcję przewodniczącego rady w dwóch, a nawet trzech kadencjach. Niejednokrotnie były to te same osoby. Poza pojedynczymi wypadkami w badanych gminach zaobserwowano zjawisko kontynuacji, a nie zmiany. Nie zaobserwowano również poważnych kryzysów związanych z brakiem poparcia dla inicjatyw zgłaszanych przez burmistrzów (prezydentów miast) na forum rady. Zawiązane na początku kadencji koalicje i dokonany podział władzy w radzie i „wokół” organu wykonawczego okazał się skuteczny. W zawiązywaniu koalicji, której

celem jest sprawowanie władzy, czynniki genetyczny i ideologiczny tracą na znaczeniu. Lokalni aktorzy sceny politycznej charakteryzują się dużym pragmatyzmem, zawsze uzasadniając to dobrem gminy (*sic!*). Nie ma już bariery, która by uniemożliwiła tworzenie koalicji SLD z ugrupowaniami wywodzącymi się ze środowisk pravicowych. Sprzyja temu zapewne fakt, że władzę w tych ostatnich formacjach przejmują osoby bez traumatycznego doświadczenia stanu wojennego oraz działalności opozycyjnej przed rokiem 1990.

By jednak zagwarantować sukces wyborczy, zarówno komitetów wyborczych, jak i kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast), potrzebne są środki finansowe oraz profesjonalne prowadzenie kampanii wyborczej. Podmioty, które odnoszą sukces wyborczy, stosowały bardzo szeroki wachlarz instrumentów marketingu wyborczego i wydatkowały znaczne środki finansowe na ten cel. Samorządowa kampania wyborcza to nie tylko plakaty, ulotki czy materiały prasowe (choć one nadal dominują), ale również billboardy czy spoty telewizyjne i radiowe. Podczas elekcji 2002 i 2006 roku mało wykorzystywanym narzędziem był Internet. Począwszy jednak od kampanii 2010 roku, znaczna część komitetów i kandydatów, chcąc się liczyć w wyborach, zdecydowała się na to narzędzie, w tym portale społecznościowe. Już wybory w 2006 roku pokazały również, że bez profesjonalnej kampanii sukces wyborczy jest mało prawdopodobny, a wręcz niemożliwy.

W prowadzonych kampaniach i przedstawianych przez kandydatów programach wyborczych pojawiają się nowe elementy. Do tej pory koncentrowano się na typowych problemach gminnych, a więc drogach, chodnikach, wodociągach, kanalizacji czy też bezrobociu (mimo że nie jest to zadanie własne gminy). Od 2006 roku kładzie się nacisk na funkcjonowanie spółek komunalnych (i przejrzystość ich funkcjonowania), zbyt wysokie zadłużanie się gmin czy politykę wobec wielkich centrów handlowych. W coraz większym stopniu akcentuje się problematykę oferty kulturalnej, czy szerzej zagospodarowania czasu wolnego (zarówno dla młodzieży, jak i osób starszych). Szczególnego znaczenia w kampanii (a będzie to proces, który nasili się w przyszłości) nabiera kwestia zadłużania się gmin. Rządzący koncentrują kampanię na tym, co zrobili (także dzięki kredytom), natomiast opozycja, której trudno kwestionować zrealizowane inwestycje, wskazuje na szybko rosnące zadłużanie się samorządów. Coraz częściej w kampanii wyborczej pojawiają się również w stosunku do burmistrzów (prezydentów miast) zarzuty o nepotyzm, uprzywilejowanie niektórych grup, alienację władzy oraz brak transparentności w sprawowaniu władzy.

W miastach, w których Platforma Obywatelska nie brała udziału w sprawowaniu władzy, to właśnie to ugrupowanie stanowiło główną siłą opozycyjną. Radni PO dość wyraźnie krytykowali urzędujących burmistrzów (prezydenta miasta), na przykład przy okazji dyskusji nad wykonaniem budżetów gmin. Mniej radykalne w swojej krytyce były inne podmioty opozycyjne w badanych gminach.

Największą szansę uzyskania mandatu radnego mają osoby znane w lokalnym środowisku. Dotyczy to zwłaszcza radnych poprzednich kadencji, liderów organizacji społecznych oraz osób zaangażowanych w różne lokalne inicjatywy obywatelskie. Powtarzana bardzo często teza o gwarantowanym mandacie osób z numerem pierwszym na liście nie zyskała w pełni poparcia w prowadzonych badaniach. Choć odsetek mandatów uzyskanych przez kandydatów startujących z pierwszego miejsca był znaczący (w 2006 roku ponad 80% wybranych radnych to osoby z numerem 1 na liście), to jednak przykłady 4 komitetów, na których listach kandydaci byli umieszczeni alfabetycznie, dają nowe spojrzenie na poruszaną problematykę. Na tych listach radnymi zostały osoby z dalszych miejsc. Inna sytuacja była jednak na listach wyborczych dwóch partyjnych komitetów wyborczych nieobecnych w elekcji 2002 roku, a mianowicie Platformy Obywatelskiej RP oraz Prawa i Sprawiedliwości. Ponieważ partie te, a zwłaszcza niektórzy ich kandydaci, nie byli znani w lokalnym środowisku, pozycja numer jeden gwarantowała sukces wyborczy. Wydaje się, że bardzo wielu kandydatów swój sukces wyborczy może wiązać z partyjnym wskazaniem wyborcy. Wobec braku znanego kandydata znaczna część elektoratu decydowała się na wskazanie lidera listy.

Gminni radni są coraz lepiej wykształceni. Zjawisko to jest widoczne zwłaszcza wśród tych, którzy mandat radnego zdobyli po raz pierwszy w 2006 roku. Mało jest jednak wśród radnych osób, które prowadzą własną działalność gospodarczą. Ograniczenia ustawowe niekorzystnie wpłynęły na aktywność polityczną tych osób. Największą grupę stanowią pracownicy sfery budżetowej oraz emeryci i renciści. W sumie to około 50% wszystkich radnych. Natomiast ze sceny politycznej znikają działacze, którzy mogli legitymować się stażem w radzie sięgającym kadencji 1990-1994 i działalnością w Komitecie Obywatelskim „Solidarność”.

W lokalnej polityce nadal dominują mężczyźni. W radach gmin zasiadło tylko 18,95% kobiet. Tylko dwie kobiety sprawowały funkcje przewodniczących rad (28,57%). Jeszcze mniejszy był udział kobiet w organach wykonawczych. Wszyscy burmistrzowie (prezydenci miast) byli mężczyznami. Na 13 funkcji zastępców (burmistrza, prezydenta) jedynie dwa stanowiska piastowały kobiety (15,38%).

Elekcje lat 2002, 2006, 2010 wskazały, że w Kępnie, Pleszewie i Ostrzeszowie występuje najwyższa frekwencja wyborcza. Wspólną cechą gmin, która mogła mieć wpływ na frekwencję, jest mała ich powierzchnia i stosunkowo duża liczba obwodowych komisji wyborczych. Dotyczy to zwłaszcza obszarów wiejskich, gdzie odległość i trudności w dotarciu do lokalu wyborczego mogą mieć wpływ na udział bądź absencję wyborczą. Ponadto gminy te charakteryzowały się w badanym okresie dość stabilną sytuacją na lokalnej scenie politycznej. W tym wypadku nie zachodzi korelacja między stopą bezrobocia a udziałem w wyborach. Kępno z Ostrzeszowem należały do grupy gmin z niż-

szym wskaźnikiem bezrobocia, natomiast Pleszew to gmina, w której wskaźnik ten był jednym z najwyższych.

Nie bez znaczenia dla struktury rywalizacji politycznej mają uwarunkowania normatywne. Prowadzone badania jednoznacznie wskazały, że szczególne znaczenie miały zmiany dokonane w 2002 roku wzmacniające pozycję organu wykonawczego gminy. Bez wątplenia wpłynęło to na lokalną scenę polityczną i na sposób prowadzenia kampanii wyborczej (kandydat na burmistrza staje się głównym aktorem, wokół którego komitet wyborczy prowadzi kampanię wyborczą).

Kluczowe znaczenie dla struktury rywalizacji wyborczej i kształtowania się lokalnej sceny politycznej, będzie miała elekcja 2014 roku. Przede wszystkim nasili się naturalne zjawisko osłabienia pozycji urzędujących od wielu lat burmistrzów. Pierwsze tego symptomy pojawiły się już w 2010 roku. Z drugiej strony partie polityczne jeszcze aktywniej, jeśli nie nastąpi dekompozycja ogólnopolskiej sceny politycznej, będą próbowały zdobyć władzę w samorządzie. Nie bez znaczenia jest dokonana w styczniu 2011 roku zmiana formuły wyborczej w wyborach do rad gmin – z proporcjonalnej na większościową (także w gminach powyżej 20 000 mieszkańców). Zmiana formuły wyborczej może zasadniczo wpłynąć na strukturę rywalizacji wyborczej, a także na układ sił na lokalnych scenach politycznych.

Już u progu VI kadencji samorządu szczególnego znaczenia nabiera rywalizacja polityczna w Kępnie i w Kaliszu. W pierwszym z miast urzędujący od wielu lat burmistrz raczej niespodziewanie utracił funkcję, ale w radzie jego ugrupowanie nadal posiada największy klub radnych. Podstawowym pytaniem badawczym w tym aspekcie jest, w jaki sposób utrata funkcji przez lidera politycznego – burmistrza – wpłynie na działalność największego ugrupowania w mieście. Z kolei w Kaliszu gwałtownie tracący poparcie prezydent miasta utworzył koalicję z Platformą Obywatelską RP, która w kadencji 2006–2010 była największym krytykiem prezydenta i jego bezpośredniego zaplecza politycznego.

W opinii autora, elekcja 2014 roku dla lokalnej sceny politycznej może mieć tak duże znaczenie, jak wybory z 2002 roku, które na kilka lat w dużej mierze, głównie za sprawą burmistrzów (prezydentów miast), zdeterminowały jej obraz.

Aneks 1

Radni rad miejskich wybrani 12 listopada 2006 roku

Rada Miejska w Jarocinie

Lp.	Imię i nazwisko radnego	Nazwa komitetu wyborczego
1.	Adam Pawlicki*	Ziemia Jarocińska
2.	Leszek Bajda*	Ziemia Jarocińska
3.	Jarosław Łukasiewicz	Ziemia Jarocińska
4.	Maciej Kostka*	Wspólnota Samorządowa
5.	Krzysztof Roszak	Jarociniacy
6.	Rajmund Banaszyński	Ziemia Jarocińska
7.	Janina Nicke	Ziemia Jarocińska
8.	Andrzej Skrzypczak	Ziemia Jarocińska
9.	Ryszard Kołodziej	Wspólnota Samorządowa
10.	Zbigniew Białous	Jarociniacy
11.	Lechosława Dębska	Ziemia Jarocińska
12.	Robert Kaźmierczak*	Ziemia Jarocińska
13.	Danuta Maćkowiak	Ziemia Jarocińska
14.	Marek Przymusiński	Wspólnota Samorządowa
15.	Bogusław Harendarczyk	Jarociniacy
16.	Bronisława Włodarczyk	Jarociniacy
17.	Mikołaj Kostka	Lewica i Demokraci
18.	Zdzisława Pilarczyk	Ziemia Jarocińska
19.	Marek Tobolski	Ziemia Jarocińska
20.	Mirosław Drzazga*	Wspólnota Samorządowa
21.	Jolanta Mejszińska	Jarociniacy

*wygaśnięcie mandatu radnego w trakcie kadencji

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza.

Rada Miasta Kalisza

Lp.	Imię i nazwisko radnego	Nazwa komitetu wyborczego
1	Roman Piotrowski	Prawo i Sprawiedliwość
2	Grzegorz Sapiński	Platforma Obywatelska RP
3	Grzegorz Chwiałkowski	Wszystko dla Kalisza
4	Urszula Góral	TPZK**
5	Adela Przybył	Samorządny Kalisz
6	Andrzej Plichta	Prawo i Sprawiedliwość
7	Witold Sitarz*	Platforma Obywatelska RP
8	Jolanta Mancewicz	Wszystko dla Kalisza
9	Regina Małecka	TPZK**
10	Ewa Witczak	Samorządny Kalisz
11	Bogdan Nowacki	Prawo i Sprawiedliwość
12	Dariusz Grodziński	Platforma Obywatelska RP
13	Mirosław Gabrysiak	Wszystko dla Kalisza
14	Janusz Pęczner*	Samorządny Kalisz
15	Ireneusz Lewandowski	Samorządny Kalisz
16	Filip Żelazny*	Prawo i Sprawiedliwość
17	Paweł Gołębiak	Platforma Obywatelska RP
18	Tadeusz Krawczykowski*	Lewica i Demokraci
19	Jerzy Madejczyk	Wszystko dla Kalisza
20	Iwonka Urbanowska	Samorządny Kalisz
21	Włodzimierz Muth	Prawo i Sprawiedliwość
22	Radosław Kołaciński	Platforma Obywatelska RP
23	Kamila Majewska	Lewica i Demokraci
24	Marek Nowak	Wszystko dla Kalisza
25	Barbara Wrzesińska	Samorządny Kalisz

*wygaśnięcie mandatu radnego w trakcie kadencji

**Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kaliskiej

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza.

Rada Miejska w Kępnie

Lp.	Imię i nazwisko radnego	Nazwa komitetu wyborczego
1	Andrzej Józwik	Wspólnota Samorządowa
2	Aniela Kempa	Wspólnota Samorządowa
3	Zbigniew Bera	Porozumienie Samorządowe
4	Stanisław Feja	Porozumienie Samorządowe
5	Bernadeta Nowak	Kobiety w Samorządzie
6	Krystyna Sumiśławska	Forum Społeczno-Gospodarcze
7	Maria Witek	Lewica i Demokraci
8	Krzysztof Rudziński*	Wspólnota Samorządowa
9	Mikołaj Rybak	Wspólnota Samorządowa
10	Piotr Psikus *	Porozumienie Samorządowe
11	Andrzej Stachowiak	Porozumienie Samorządowe
12	Irena Sadek	Kobiety w Samorządzie
13	Sylwester Lewek	Forum Społeczno-Gospodarcze
14	Zdzisław Kukuła	Lewica i Demokraci
15	Roman Nikodem	Wspólnota Samorządowa
16	Adam Tęšiorowski	Porozumienie Samorządowe
17	Kazimierz Czworowski	Porozumienie Samorządowe
18	Anna Wojtaszek	Porozumienie Samorządowe
19	Jan Blabuś	Porozumienie Samorządowe
20	Eugeniusz Przybył	Forum Społeczno-Gospodarcze
21	Aleksandra Więcek	Forum Społeczno-Gospodarcze

*wygaśnięcie mandatu radnego w trakcie kadencji

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza.

Rada Miejska w Krotoszynie

Lp.	Imię i nazwisko radnego	Nazwa komitetu wyborczego
1	Andrzej Skrzypczak	Prawo i Sprawiedliwość
2	Paweł Sikora	Platforma Obywatelska RP
3	Marian Skotarek	Lewica i Demokraci
4	Cezary Grenda	SIO*
5	Edward Jokiel	SIO
6	Ryszard Łopaczyk	SPL**
7	Zygmunt Kozupa	SFG***
8	Urszula Olejnik	Prawo i Sprawiedliwość
9	Roman Olejnik	Platforma Obywatelska RP
10	Grzegorz Nowacki	Lewica i Demokraci
11	Krzysztof Manista	SIO
12	Paweł Radojewski	SIO
13	Krzysztof Kierzek	SPL
14	Sławomir Augustyniak	SFG
15	Dariusz Rozum	SFG
16	Marek Płócienniczak	Samoobrona RP
17	Zofia Jamka	SPL
18	Bronisław Kaczmarek	SPL
19	Andrzej Pospiech	SPL
20	Maria Wygralak	SPL
21	Jan Zych	SPL

* Samorządowa Inicjatywa Obywatelska

** Samorządowe Porozumienie Ludowe

*** Samorządowe Forum Gospodarcze

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza.

Rada Miejska Ostrowa Wielkopolskiego

Lp.	Imię i nazwisko radnego	Nazwa komitetu wyborczego
1	Zdzisław Dolata	Prawo i Sprawiedliwość
2	Jarosław Lisiecki	Platforma Obywatelska RP
3	Zygmunt Malik	Platforma Obywatelska RP
4	Tomasz Gostomczyk	Lewica i Demokraci
5	Józef Kozan	Lewica i Demokraci
6	Stanisław Pabiszczak	Lewica i Demokraci
7	Bogdan Szombara	Nowy Ostrów
8	Maciej Karwacki*	Nowy Ostrów
9	Marian Grzesiak	Prawo i Sprawiedliwość
10	Michał Szmaj	Prawo i Sprawiedliwość
11	Radosław Torzyński*	Platforma Obywatelska RP
12	Mariusz Nowak	Platforma Obywatelska RP
13	Alojzy Motylewski	Platforma Obywatelska RP
14	Lech Topolan	Lewica i Demokraci
15	Dorota Grzeskowiak	Lewica i Demokraci
16	Ryszard Taciak	Nowy Ostrów
17	Aleksandra Kierstein	Prawo i Sprawiedliwość
18	Przemysław Krysztosiak	Platforma Obywatelska RP
19	Michał Bargiel	Platforma Obywatelska RP
20	Jerzy Świątek	Lewica i Demokraci
21	Ryszard Tyrpa	Lewica i Demokraci
22	Jerzy Leki	Lewica i Demokraci
23	Maciej Klósak	Nowy Ostrów

*wygaśnięcie mandatu radnego w trakcie kadencji

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza.

Rada Miejska Ostrzeszów

Lp.	Imię i nazwisko radnego	Nazwa komitetu wyborczego
1	Marek Czwordon	Polskie Stronnictwo Ludowe
2	Ryszard Szymański	Prawo i Sprawiedliwość
3	Arkadiusz Suchanecki	Lewica i Demokraci
4	Jan Góra	Lewica i Demokraci
5	Stanisław Wabnic *	Blok Gospodarczy
6	Aleksander Józefiak	Blok Gospodarczy
7	Andrzej Cudniewicz	Blok Gospodarczy
8	Adam Zawada	Polskie Stronnictwo Ludowe
9	Paweł Klóska	Polskie Stronnictwo Ludowe
10	Andrzej Manikowski	Prawo i Sprawiedliwość
11	Grzegorz Więcek	Lewica i Demokraci
12	Jerzy Szulczyński	Lewica i Demokraci
13	Krzyszyna Sikora	Blok Gospodarczy
14	Mariusz Witek *	Polskie Stronnictwo Ludowe
15	Edward Skrzypek	Polskie Stronnictwo Ludowe
16	Henryk Kajser	Polskie Stronnictwo Ludowe
17	Sławomir Odrobiński	Polskie Stronnictwo Ludowe
18	Andrzej Ogórkiewicz	Polskie Stronnictwo Ludowe
19	Mariola Kozłowska	Polskie Stronnictwo Ludowe
20	Henryk Mackanić	Lewica i Demokraci
21	Antoni Obsadny	Blok Gospodarczy

*wygaśnięcie mandatu radnego w trakcie kadencji

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza.

Rada Miejska w Pleszewie

Lp.	Imię i nazwisko radnego	Nazwa komitetu wyborczego
1	Tomasz Klak	Prawo i Sprawiedliwość
2	Błażej Kaczmarek	Platforma Obywatelska RP
3	Artur Chołody	Lewica i Demokraci
4	Tadeusz Żychlewicz	Razem dla Pleszewa
5	Adela Grala-Kałużna	Forum Samorządowe
6	Mieczysław Kołtuniewski	TMP**
7	Jan Ptak	TMP**
8	Marcin Sitnicki	Platforma Obywatelska RP
9	Eryk Kowcuń	Lewica i Demokraci
10	Tomasz Kuberka	Razem dla Pleszewa
11	Piotr Hasiński	Forum Samorządowe
12	Marian Adamek*	TMP**
13	Włodzimierz Grobys	TMP**
14	Jolanta Korzeniewska	Prawo i Sprawiedliwość
15	Czesław Skowroński*	Lewica i Demokraci
16	Tadeusz Woźny	Lewica i Demokraci
17	Piotr Jędrasiak	Razem dla Pleszewa
18	Zbigniew Nawrocki	Forum Samorządowe
19	Olgierd Wajsnis	TMP**
20	Marian Suska	TMP**
21	Dariusz Dryjański	TMP**

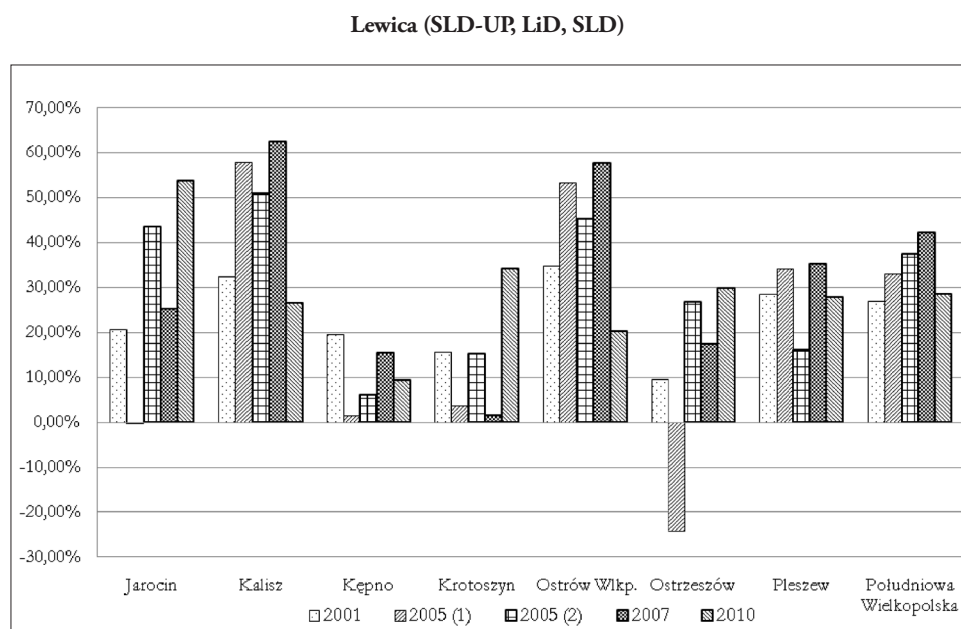
* wygaśnięcie mandatu radnego w trakcie kadencji

** Towarzystwo Miłośników Pleszewa

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza.

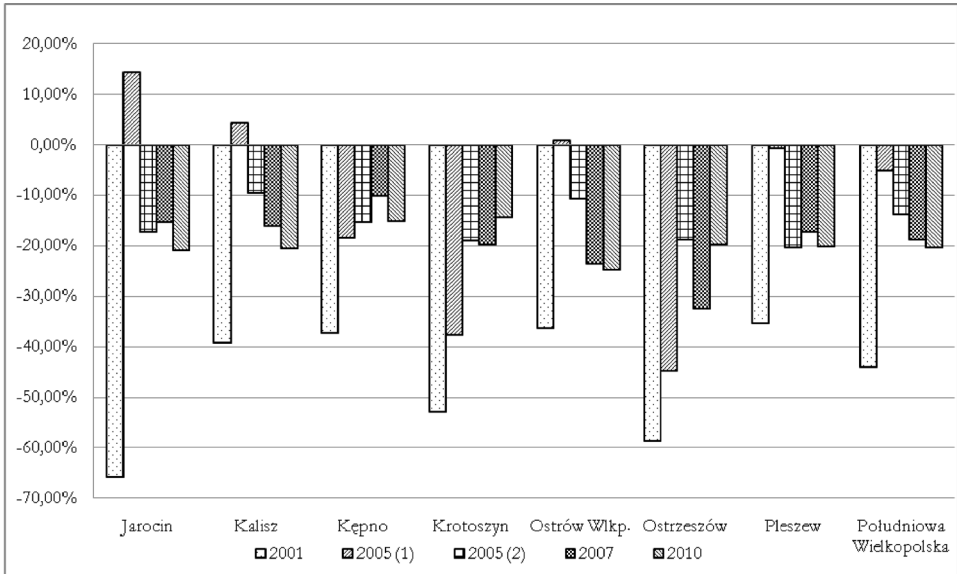
Aneks 2

Wyniki głównych partii politycznych w południowej Wielkopolsce w elekcjach parlamentarnych lat 2001, 2005 (1), 2007 oraz prezydenckich lat 2005 (2) i 2010 w relacji do wyniku ogólnopolskiego = 100

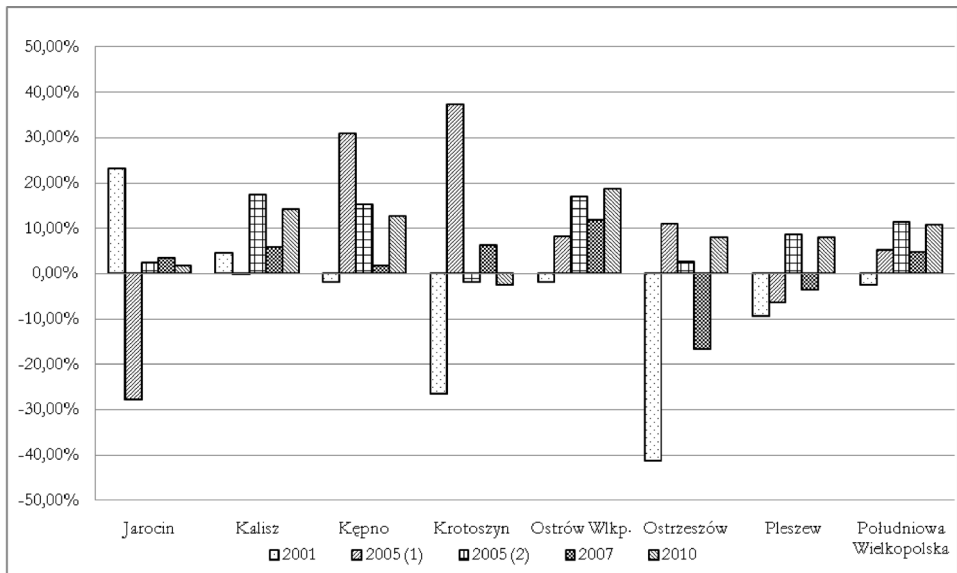
Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Prawo i Sprawiedliwość

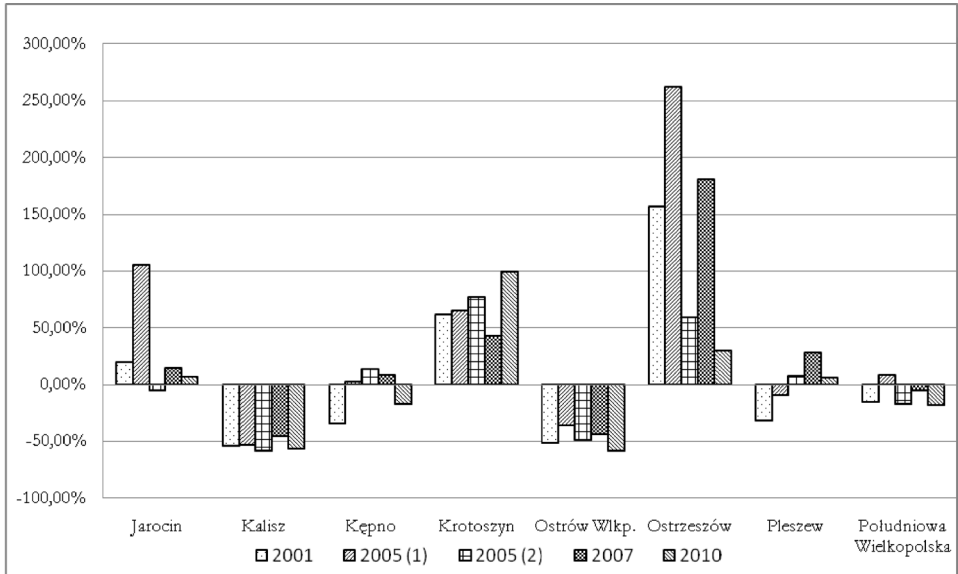
Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Platforma Obywatelska RP

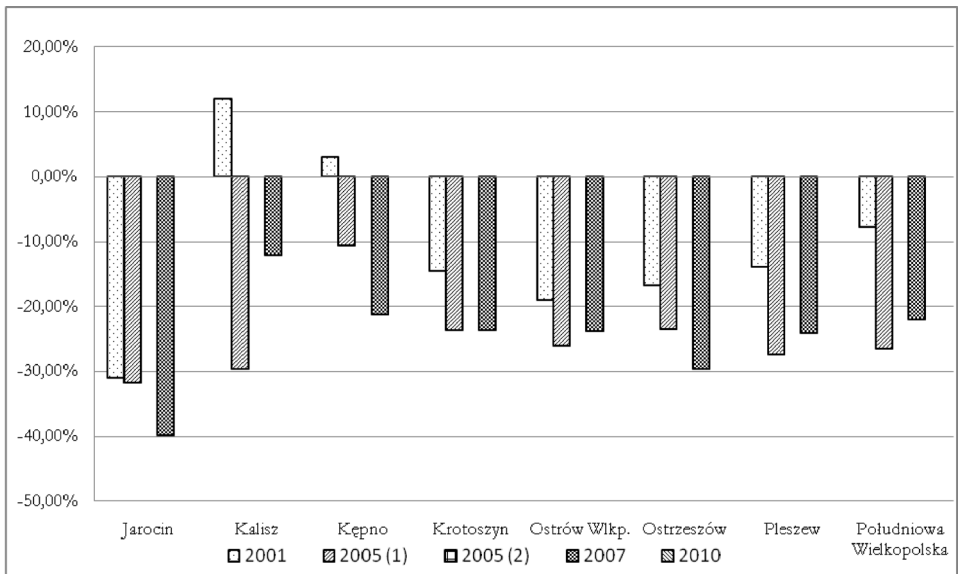
Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Polskie Stronnictwo Ludowe

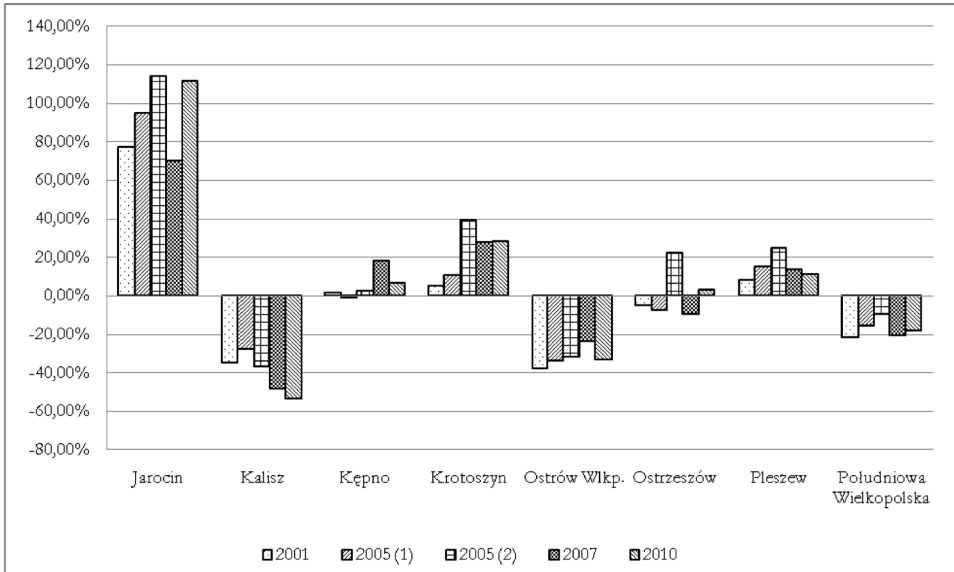
Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Liga Polskich Rodzin

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Samoobrona RP

Źródło: zestawienie i obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej.

Spis tabel i rysunków

Tabele

I.1	Liczba mieszkańców badanych gmin w 2006 roku	17
I.2	Podstawowe wskaźniki budżetów gmin	18
I.3	Zobowiązania jednostek samorządu terytorialnego	19
I.4	Wydatki majątkowe (inwestycyjne) gmin w roku 2006 i 2010 (plan)	20
I.5	Mieszkańcy gmin korzystający z instalacji komunalnych w 2006 roku	20
I.6	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2006 roku	22
I.7	Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w 2006 roku (według sektorów własnościowych)	23
I.8	Jednostki zarejestrowane w systemie REGON z podziałem na wybrane sekcje według PKD 2004 (stan na 2006 rok)	24
I.9	Ważnie oddane głosy w stosunku do uzyskanych mandatów w 2002 roku	28
I.10	Harmonogram wyborów do rad gmin, rad powiatów, sejmików województw oraz na wójtów, burmistrzów, prezydentów w 2006 roku	40
II.1	Obwody głosowania w wyborach w 2006 roku	42
II.2	Liczba okręgów wyborczych w wyborach do rad miast	44
II.3	Liczba wybieranych radnych w wyborach do rad miast w latach 1998-2002 oraz 2002-2010	45
II.4	Kandydaci na radnych w wyborach 2006 roku	46
II.5	Kandydaci do rad gmin z południowej Wielkopolski z podziałem na komitety wyborcze w 2006 roku	47
II.6	Liczba kandydatów do rad gmin w wyborach w 2006 roku	49
II.7	Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach do Rady Miejskiej Jarocina w 2006 roku	50
II.8	Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach do Rady Miasta Kalisza w 2006 roku	52
II.9	Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach do Rady Miejskiej Kępna w 2006 roku	55
II.10	Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach do Rady Miejskiej Krotoszyna w 2006 roku	56

II.11	Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach do Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego w 2006 roku	59
II.12	Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach do Rady Miejskiej Ostrzeszowa w 2006 roku	60
II.13	Komitety wyborcze oraz liczba kandydatów w wyborach do Rady Miejskiej Pleszewa w 2006 roku	61
II.14	Kandydaci na burmistrzów (prezydentów miast) w gminach powyżej 20 000 mieszkańców w 2006 roku	64
II.15	Liczba kandydatów na burmistrzów (prezydentów miasta) w wyborach w roku 2002 i 2006 ...	64
II.16	Kandydaci na burmistrzów (prezydentów miasta) w wyborach w 2006 roku	65
III.1	Instrumenty marketingu wyborczego wykorzystywane przez lokalne komitety wyborcze w 2006 roku	70
III.2	Komitety wyborcze tworzące grupy list w wyborach do rad miast w 2006 roku	88
IV.1	Liczba uprawnionych do głosowania w wyborach samorządowych w 2006 roku	94
IV.2	Frekwencja w wyborach do rad miejskich w 2006 roku	95
IV.3	Liczba głosujących w wyborach do rad miejskich w 2006 roku	95
IV.4	Głosy nieważne w wyborach do rad miejskich w wyborach w 2006 roku	96
IV.5	Radni według komitetów wyborczych w wyborach 2006 roku	97
IV.6	Ważnie oddane głosy oraz mandaty zdobyte przez partie polityczne oraz ugrupowania lokalne w wyborach w roku 2002 i 2006	98
IV.7	Liczba komitetów wyborczych biorących udział w podziale mandatów w poszczególnych okręgach wyborczych w 2006 roku	98
IV.8	Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Jarocina w 2006 roku	101
IV.9	Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Kalisza w 2006 roku	102
IV.10	Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Kępna w 2006 roku	104
IV.11	Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Krotoszyna w 2006 roku	105
IV.12	Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego w 2006 roku	106
IV.13	Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Ostrzeszowa w 2006 roku	107
IV.14	Wyniki wyborcze uzyskane przez komitety wyborcze w wyborach do Rady Miejskiej Pleszewa w 2006 roku	108
IV.15	Odsetek głosów uzyskanych przez partie politycznych (lub kandydatów na prezydenta RP) w elekcjach wyborczych lat 2001-2010	109
IV.16	Burmistrzowie (prezydenci miast) wybrani w 2006 roku oraz ich komitety wyborcze	113
IV.17	Liczba uzyskanych głosów przez kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast) oraz ich komitety wyborcze	114
IV.18	Mandaty zdobyte przez przedstawicieli zaplecza politycznego burmistrza (prezydenta) w kadencjach 2002-2006 i 2006-2010	117
IV.19	Ważnie oddane głosy w stosunku do uzyskanych mandatów w 2006 roku	118

IV.20	Symulacja podziału mandatów bez grupowania list wyborczych w wyborach do rad miast ...	119
V.1	Doświadczenie samorządowe radnych rad miejskich	125
V.2	Źródła utrzymania radnych rad miejskich	126
V.3	Indeks agregacji lokalnej sceny politycznej	130
VI.1	Kandydaci na radnych według komitetów wyborczych w wyborach 2010 roku	146
VI.2	Kandydaci na radnych według komitetów wyborczych w wyborach do poszczególnych rad gmin w 2010 roku	147
VI.3	Odsetek kandydatów na radnych do rad gmin w południowej Wielkopolsce zgłoszonych przez poszczególne komitety wyborcze	147
VI.4	Kandydaci na burmistrzów (prezydentów miast) w gminach powyżej 20 000 mieszkańców w 2010 roku	149
VI.5	Radni według komitetów wyborczych w wyborach 2010 roku	161
VI.6	Kandydaci na radnych a uzyskane mandaty w radach (sejmikach) w wyborach 2010 roku ...	161
VI.7	Odsetek głosów oddanych na burmistrza (prezydenta miasta) i jego zaplecze polityczne w 2006 i 2010 roku	168
VI.8	Indeks agregacji lokalnej sceny politycznej u progu kadencji 2010-2014	169

Rysunki

I.1	Granice administracyjne badanych gmin na tle województwa wielkopolskiego	16
II.1	Średni wiek kandydatów na burmistrzów (prezydentów miast) w wyborach w roku 2002 i 2006	68
III.1	Wydatki na kampanię wyborczą komitetów wyborczych organizacji i stowarzyszeń w 2006 roku	71
IV.1	Liczba głosów uzyskana przez burmistrzów (prezydenta miasta) w 2002 i 2006 roku	114
IV.2	Poparcie dla urzędującego burmistrza na terenach wiejskich oraz w mieście	116

Bibliografia

Materiały źródłowe

Dyrektywa Rady Unii Europejskiej Nr 94/80/WE z dnia 19 grudnia 1994 roku.

Ustawa z dnia 1 sierpnia 1919 roku o tymczasowej organizacji zarządu b. dzielnicy pruskiej (Dz. Pr. P. P. Nr 64, poz. 385).

Ustawa z dnia 12 czerwca 1937 roku o zmianie granic województw: poznańskiego, pomorskiego, warszawskiego i łódzkiego (Dz. U. Nr 46, poz. 350).

Ustawa z dnia 13 lutego 1984 roku – Ordynacja wyborcza do rad narodowych (Dz. U. 1988, Nr 7, poz. 55).

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 Ordynacja wyborcza do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej X kadencji, na lata 1989-1993 (Dz. U. Nr 19, poz. 102).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie terytorialnym (Dz. U. Nr 16, poz. 95).

Ustawa z dnia 29 września 1995 roku o zmianie ustawy o samorządzie terytorialnym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 124, poz. 601).

Ustawa z dnia 16 lipca 1998 roku – Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (tekst jednolity Dz. U. 2003, Nr 159, poz. 1547 ze zm.).

Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 roku o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza, prezydenta (Dz. U. Nr 113, poz. 984 ze zm.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2000 roku w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) (Dz. U. Nr 58, poz. 685 ze zm.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 listopada 2007 roku w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NTS) (Dz. U. Nr 214, poz. 1573).

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 sierpnia 2002 roku w sprawie sprawozdań finansowych komitetów wyborczych o źródłach pozyskania funduszy oraz poniesionych wydatkach na cele wyborcze związane z wyborami wójtów, burmistrzów i prezydentów miast (Dz. U. Nr 134, poz. 1128 oraz Dz. U. 2006, Nr 212, poz. 1561).

Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 30 sierpnia 2002 roku w sprawie wzoru wykazu osób popierających listę kandydatów do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. 2002, Nr 139, poz. 1168).

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 9 września 2004 roku w sprawie należności pieniężnych przysługujących komisarzom wyborczym, członkom komisji wyborczych

- i osobom powołanym w skład inspekcji w wyborach do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw oraz trybu udzielania im dni wolnych od pracy (Dz. U. Nr 208, poz. 2125 oraz 2006, Nr 143, poz. 1038).
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 września 2006 roku w sprawie zarządzenia wyborów do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw, Rady m. st. Warszawy i rad dzielnic m. st. Warszawy oraz wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast (Dz. U. Nr 162, poz. 1149).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 19 października 2006 roku w sprawie spisu wyborców w wyborach do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw (Dz. U. Nr 191, poz. 1417).
- Uchwała Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 20 listopada 2006 roku zmieniająca uchwałę w sprawie wytycznych dla terytorialnych komisji wyborczych, dotyczących sposobu ustalania wyników głosowania i wyników wyborów do rad gmin, rad powiatów, sejmików województw, Rady m. st. Warszawy i rad dzielnic m. st. Warszawy oraz wyników głosowania i wyników wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast zarządzonych na dzień 12 listopada 2006 roku (M. P. Nr 84, poz. 851).
- Obwieszczenie Generalnego Komisarza Wyborczego z dnia 31 maja 1990 roku.
- Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 23 czerwca 1994 roku.
- Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 23 września 1998 roku.
- Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 8 listopada 2002 roku.
- Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 11 listopada 2002 roku.
- Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 15 listopada 2006 roku.
- Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 27 listopada 2006 roku.
- Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 11 grudnia 2006 roku.
- Komunikat Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 18 października 2006 roku o wylosowanych jednolitych numerach dla list kandydatów na radnych w wyborach zarządzonych na dzień 12 listopada 2006 roku.
- Uchwała nr LV/528/2002 Rady Miejskiej w Jarocinie z dnia 20 czerwca 2002 roku w sprawie podziału gminy Jarocin na okręgi wyborcze, ustalenia ich granic i numerów oraz liczby radnych wybieranych w każdym okręgu (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego nr 106, poz. 2709).
- Uchwała nr XLI/314/2002 Rady Miejskiej w Pleszewie z dnia 20 czerwca 2002 roku w sprawie podziału Miasta i Gminy Pleszew na okręgi wyborcze, ustalenia ich granic i numerów oraz liczby radnych wybieranych w każdym okręgu (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego nr 106, poz. 2826).
- Uchwała nr XXXVIII/275/2002 Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 26 czerwca 2002 roku w sprawie podziału Miasta i Gminy Ostrzeszów na okręgi wyborcze i ustalenia ich granic i numerów oraz liczby radnych wybieranych w każdym okręgu (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego nr 111, poz. 3096).
- Uchwała nr XLVII/616/2002 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 27 czerwca 2002 roku w sprawie podziału miasta Kalisza na okręgi wyborcze, ustalenia ich granic i numerów oraz liczby radnych wybieranych w każdym okręgu (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego nr 110, poz. 3071).
- Uchwała nr XLII/314/2002 Rady Miejskiej w Kępnie z dnia 27 czerwca 2002 roku w sprawie podziału Miasta i Gminy Kępno na okręgi wyborcze, ustalenia ich granic i numerów oraz liczby radnych wybieranych w każdym okręgu (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego nr 106, poz. 2718).

- Uchwała nr LI/354/2002 Rady Miejskiej w Krotoszynie z dnia 27 czerwca 2002 roku w sprawie podziału Miasta i Gminy Krotoszyn na okręgi wyborcze, ustalenia ich granic i numerów oraz liczby radnych wybieranych w każdym okręgu (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego nr 106, poz. 2753).
- Uchwała nr XXXIV/622/2002 Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego z dnia 4 lipca 2002 roku w sprawie podziału miasta Ostrowa Wielkopolskiego na okręgi wyborcze, ustalenia ich granic i numerów oraz liczby radnych wybieranych w każdym okręgu (Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego nr 107, poz. 2842).
- Uchwała nr 09/09/2006 Rady Krajowej Platformy Obywatelskiej z dnia 24 września 2006 roku w sprawie zawierania umów o tworzeniu grup list wyborczych w wyborach samorządowych w 2006 roku.
- Protokół nr I/2002 z Sesji Rady Miejskiej w Jarocinie (IV kadencji) z dnia 26 listopada 2002 roku.
- Protokół z I sesji Rady Miejskiej Kalisza z dnia 19 listopada 2002 roku.
- Protokół z II sesji Rady Miejskiej Kalisza z 12 grudnia 2002 roku (cz. II sesji).
- Protokół nr I/2002 z Sesji Rady Miejskiej w Krotoszynie z dnia 25 listopada 2002 roku.
- Protokół nr I/2002 z Sesji Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego z dnia 19 listopada 2002 roku.
- Protokół nr I/2002 z I Sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 19 listopada 2002 roku.
- Protokół nr II/2002 z II Sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 6 grudnia 2002 roku.
- Protokół nr II/2002 z III Sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 21 grudnia 2002 roku.
- Protokół nr I z I Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie IV kadencji z dnia 19 listopada 2002 roku.
- Protokół nr I z I Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie IV kadencji z dnia 19 listopada 2002 roku.
- Protokół nr II z II Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie IV kadencji z dnia 27 listopada 2002 roku.
- Protokół nr II z II Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie IV kadencji z dnia 27 listopada 2002 roku.
- Protokół nr I/2006 obrad I sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 24 listopada 2006 roku.
- Protokół nr II/2006 obrad II sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 4 grudnia 2006 roku.
- Protokół nr I/2006 z inauguracyjnej sesji Rady Miejskiej Jarocina V kadencji z dnia 23 listopada 2006 roku.
- Protokół nr I/2006 sesji Rady Miejskiej w Krotoszynie z dnia 27 listopada 2006 roku.
- Protokół nr I sesji Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego z dnia 27 listopada 2006 roku.
- Protokół nr I/2006 z I Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie z dnia 24 listopada 2006 roku.
- Protokół nr II/2006 z II Sesji Rady Miejskiej w Pleszewie z dnia 6 grudnia 2006 roku.
- Protokół nr LI z sesji Rady Miejskiej w Kępnie z dnia 30 marca 2010 roku.
- Protokół nr LIX z sesji Rady Miejskiej w Jarocinie z dnia 27 kwietnia 2010 roku.
- Protokół nr XXXV/2010 z sesji Rady Miejskiej w Pleszewie z dnia 28 kwietnia 2010 roku.
- Protokół nr XLVIII Sesji Rady Miejskiej Kalisza z dnia 29 kwietnia 2010 roku.
- Protokół nr XLIX z sesji Rady Miejskiej w Krotoszynie z dnia 29 kwietnia 2010 roku.
- Protokół nr XLVII/20/2010 z sesji Rady Miejskiej Ostrowa Wielkopolskiego z dnia 29 kwietnia 2010 roku.
- Protokół nr XXXVII z sesji Rady Miejskiej Ostrzeszów z dnia 29 kwietnia 2010 roku.

- Absolutorium dla burmistrza*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 18.
- Adam Rogacki. 5 lat w Sejmie (2005-2010)*, materiał wyborczy KW Prawo i Sprawiedliwość.
- Andersz-Wanat E., *Oni chcą rządzić*, „Życie Pleszewa” 2010, nr 8.
- , *Stanie w szranki z Adamkiem*, „Życie Pleszewa” 2010, nr 12.
- Banasiak J., *Dużo głosów, władzy mało*, „Życie Kalisza” 2010, nr 50.
- , *Groźby i pobicie przedwyborcze*, „Życie Kalisza” 2006, nr 43.
- , *Krajobraz po wyborach*, „Życie Kalisza” 2010, nr 47.
- , *Na finiszu kandydatom puszczaają nerwy*, „Życie Kalisza” 2010, nr 45.
- , *Niespodziewany ślub Platformy z Samorządnym Kaliszem*, „Życie Kalisza” 2010, nr 48.
- , *Platforma w bloku z Kuświkiem*, „Życie Kalisza” 2006, nr 43.
- , *Polowanie na lokomotywy wyborcze*, „Życie Kalisza” 2010, nr 39.
- , *Tłumaczenie koalicji*, „Życie Kalisza” 2010, nr 49.
- Bąkowska z kupcami, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 40.
- Bez pracodawców nie będzie pracy*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 39.
- Bezpieczny Kalisz*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 234.
- Białe noce w parku*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 34.
- Bilans Pęcherza*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 42.
- Bińczak R., *Roszcza w „Nowym Ostrowie”*, „Ziemia Kaliska” 2010, nr 24.
- Bitwa na słowa*, „Gazeta Jarocińska” 2006, nr 44.
- Burmistrz Krotoszyna na bezrobociu?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 12.
- Burmistrz się miga*, „Twój Puls Tygodnia” z 29 czerwca 2010 roku.
- Centroprawica w Inicjatywie Obywatelskiej*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 32.
- Co rajcuje burmistrza?*, „Kurier Pleszewski” 2010, nr 11.
- Czarna lista urzędników*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 39.
- Czy wiara czyni cuda?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 23.
- Demokraci zawiesili poparcie*, „Życie Kalisza” 2006, nr 44.
- Dioniziak A., *Razem donieśli na Adamka*, „Gazeta Pleszewska” z 7 listopada 2006 roku.
- Do tanga władzy potrzeba dwojga – PSL i SIO podzieliło stolki w powiecie*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 48.
- Dobrzy gospodarze*, „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 43.
- Dobrzy ludzie to podstawa sukcesu*, rozmowa A. Twardosz-Kuś z G. Sapińskim kandydatem Platformy Obywatelskiej na Prezydenta Miasta Kalisza (materiał wyborczy Komitetu Wyborczego Platformy Obywatelskiej RP).
- Dość polityki, zewrzyjmy szyki*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 10.
- Dyrektor przegrał z naczelnikiem*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 9.
- Ewa i stare kamienice*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 41.
- Ewa na Korczaku*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 42.
- Figlak R., *Leszek Kulka starostą*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 49.

- Gauza A., *Najważniejsze, żeby przeciwstawić się obecnej władzy*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 7.
- , *POdzieleni*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 36.
- Grzechy prezydenta*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 234.
- Grzegorz Sapiński kandydatem PO na prezydenta Kalisza*, „Życie Kalisza” 2010, nr 23.
- Jak radny opozycji został radnym koalicji*, „Życie Kalisza” 2010, nr 38.
- Jak uratować szpital – propozycje Komitetów Włborczych*, „Czas Ostrzeszowski. Regionalny Tygodnik Informatyczny” 2006, nr 45.
- Jaros J., *Burmistrz wygrał z Razem dla Pleszewa*, „Gazeta Pleszewska” z 14 listopada 2006 roku.
- , *Niebieska teczka burmistrza*, „Gazeta Pleszewska” z 7 listopada 2006 roku.
- Jest źle, bardzo źle*, „Życie Kalisza” 2006, nr 44.
- Jestem twardą kobietą*, „Kurier Pleszewski” 2010, nr 12.
- Jeśli Wam źle...*, „Życie Pleszewa” 2006, nr 44.
- Józef Gola na prezydenta!*, „Życie Kalisza” 2010, nr 32.
- Juszczak K., *Wabnic w Ostrzeszowie, Geppert w Grabowie! Powiat na pół gwizdka*, „Czas Ostrzeszowski” 2006, nr 46.
- Kadencja 2002-2006. Podsumowanie*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 42.
- Kalisz lepszego jutra*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 36.
- Kandydaci po przesłuchaniu*, „Informacje Regionalne” 2006, nr 44.
- Kandydaci z lewej strony*, „Życie Kalisza” 2006, nr 42.
- Kandydat lewicy się urodzi*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 9.
- Konwencja Samorządneho Kalisza*, „Życie Kalisza” 2006, nr 44.
- Kordes R., *Jak radni PO widzą swój udział we władzy*, „Życie Kalisza” 2010, nr 49.
- , *Pisopęcherz z przeszkodami*, „Życie Kalisza” 2010, nr 18.
- Krytyka sposobem na kampanię?*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 18.
- KTO zostanie prezydentem Kalisza?*, „Życie Kalisza” 2006, nr 41 (cykl wywiadów z kandydatami na prezydenta).
- Kubiak D., *Nie ma siły na Pęcherza*, „Ziemia Kaliska” 2010, nr 12.
- , *Rogacki groźny dla Pęcherza?*, „Polska Głos Wielkopolski” z 25 marca 2010 roku.
- Kupię sobie nowy hotel*, „Kurier Pleszewski” 2010, nr 10.
- Kurzyński A., *Groźą i... biją?*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 252.
- , *Przepraszam, czy tu biją?*, „Gazeta Poznańska. Ziemia Kaliska” 2006, nr 250.
- KWW „Zdrowie”*, Informacje Regionalne” 2002, nr 41.
- KZHIU do wyborów*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 31.
- Lewica po przejściach*, „Życie Kalisza” 2006, nr 42.
- Lista nr 21. Kandydaci do Rady Miejskiej*, „Gazeta Jarocińska” 2006, nr 44.
- Ludzie mówią: po co mi taka władza, żeby tylko brała kasę?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 17.
- Mam pomysł jak zmienić to miasta*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 43.
- Miklas A., *Skandal i kompromitacja*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 36.

- Na halę, drogi i chodniki z czegoś trzeba wziąć*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 46.
- Na przekór biurokratom*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 246.
- Nam możesz zaufać! Wywiad z Leszkiem Kulką – przewodniczącym stowarzyszenia Samorządowa Inicjatywa Obywatelska*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 43.
- Nawrocki B., *Adam Pawlicki: Nie kandyduję*, „Gazeta Jarocińska” 2009, nr 46.
- Nie chce już być burmistrzem*, „Twój Puls Tygodnia” 2010, nr 16.
- Nie jestem cudotwórcą, Rozmowa z prezydentem Januszem Pęcherzem*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 32.
- Nie składam się z samych zalet*, „Recz Krotoszyńska” 2006, nr 44.
- Nie zasypiam z myślą o tym, że muszę kandydować*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 14.
- Nowe twarze, ale układ stary, tylko wzmocniony*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 48.
- O polityce w teatrze*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 34.
- Obiecują przyjazne miasto*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 234.
- Odkąd księżują skończyły się podejrzenia*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 19.
- Ostry konflikt w Samoobronie*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 41.
- Oświadczenie Zarządu Stowarzyszenia Razem dla Pleszewa*, „Gazeta Pleszewska” z 14 listopada 2006 roku.
- Pawlik M., *Kandydaci PSL powalczą o stołki*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 28.
- , *Zaszkodził poseł, a mieszkańcy kupili cukierka w ładnym opakowaniu?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 48.
- Piekarczyk E., *Kampania rozpoczęta, Krótka do remontu*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 7.
- Pierwsze spekulacje*, „7 Dni Kalisza” 2010, nr 47.
- Platforma była przeciw*, „7 Dni Kalisza” z 5 maja 2010 roku.
- Platforma z pomysłami*, „Życie Kalisza” 2006, nr 44.
- Pleszew jest bezdomny*, „Życie Pleszewa” 2010, nr 25.
- Pochodzenie jest rzeczą wtórną*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 42.
- Polacy o zmianach w ordynacji wyborczej do wyborów samorządowych*, Komunikat z badań, BS 149/2006, Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa 2006.
- Poparcie dla kandydata*, „Tygodnik Kępiński” 2006, nr 43.
- Popierali posła, czy Miłosza Zwierzyka?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 14.
- Prawda czy demagogia*, „Twój Puls Tygodnia” 2010, nr 14.
- Prezydenci popierają Mutha*, „Życie Kalisza” 2006, nr 45.
- Przed wszystkim gospodarka*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 43.
- Przedwyborczy remanent. Tu się urodziłem*, „Twój Puls Tygodnia” 2006, nr 42.
- Przedwyborczy zgrzyt nie osłabił koalicji?*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 246.
- Radni powinni pracować za darmo*, „Kurier Pleszewski” 2010, nr 13.
- Raport Stowarzyszenia Samorządowego Nowy Ostrów*, „Nasze Sprawy”, grudzień 2009.
- „Razem” do wyborów*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 37.
- Razem z protestującymi*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 41.
- Roboczy kandydat na burmistrza*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 12.

- Rozwód na lewicy*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 34.
- Samorządny Kalisz gotowy do walki*, „Życie Kalisza” 2006, nr 39.
- 7 grzechów prezydenta według Platformy Obywatelskiej*, „Życie Kalisza” 2006, nr 41.
- SIO+PSL*, „Informacje Regionalne” 2002, nr 46.
- Starosta nie bierze pod uwagę burmistrza*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 25.
- Stawiają na młodych*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 32.
- Stefanowicz S., *Ciosy na lewicy*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 43.
- , *Obraz lewicy jest fasadą*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 44.
- Surowiak i Kuświk mają komitet*, „Życie Kalisza” 2006, nr 41.
- Szklane domy LPR*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 36.
- Szkolenie czy więzienie*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 42.
- Sztuka uwodzenia wyborców*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 45.
- Ścisły K., *Fatamorgana i kredyty*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 43.
- , *Grupa trzymająca spółki*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 42.
- , *Kto się boi Ewy*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 39.
- , *SdPl popiera Ewę*, „7 Dni Kalisza” 2006, nr 41.
- Transfery Samorządnego Kalisza*, „Życie Kalisza” 2010, nr 12.
- Trzech na prezydenta*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 45.
- Trzy nazwiska na wyborczej giełdzie. Kto będzie burmistrzem Krotoszyńska?*, „Gazeta Krotoszyńska” 2010, nr 21.
- Tylko jedno TAK – tak dalek być nie może*, „Gazeta Jarocińska” 2010, nr 46.
- Tyra A., *Dwie dekady samorządności lokalnej*, „Droga. Przegląd Historyczno-Kulturalny Kępna i Południowej Wielkopolski” 2010, nr 1.
- Uciąć spekulacje wokół starosty*, „Tygodnik Kępiński” 2010, nr 18.
- W atmosferze zabawy*, „Gazeta Jarocińska” 2006, nr 45.
- Wardawy J., *Czy rada dała radę*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 42.
- , *(Nie)polityczna koszykówka*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 41.
- , *WięzieNIE w koszarach*, „Gazeta Ostrowska” 2006, nr 41.
- Wiersz z poparciem*, „Ziemia Kaliska” 2006, nr 234.
- Więcej patroli i kamer*, „Super Fakty Kaliskie” 2006, nr 33.
- Wojna Platformy z prezydentem*, „Życie Kalisza” 2006, nr 40.
- Wspólnota Samorządowa nadzieją centroprawicy* (wywiad z T. Wroną), „Rodzina, Wspólnota Lokalna, Ojczyzna. Miesięcznik Społeczno-Polityczny” 2002, nr 6-7.
- Wychowałem sobie następcę*, „Informacje Regionalne” 2006, nr 42.
- Z „Porozumienia Samorządowego” do gminy i powiatu*, „Tygodnik Kępiński” 2011, nr 42.
- Z pięciu komitetów*, „Gazeta Jarocińska” („Magazyn itp.”) 2006, nr 17/34.
- Zlikwidować izbę, zmienić Straż Miejską, zero tolerancji*, „Życie Kalisza” 2006, nr 40.
- Zrealizowaliśmy nasz program wyborczy!*, „Rzecz Krotoszyńska” 2006, nr 43.

Opracowania

- Alberski R., Antoszewski A., Cichosz M., Ferens A., Lisicka H., Skrzypiński D., Solarz R., *Wybory samorządowe do rad gmin w 2002 roku w województwie dolnośląskim*, Wrocław 2003.
- Alberski R., Antoszewski A., Lisicka H., Skrzypiński D., Solarz R., *Wybory do rad gmin na Dolnym Śląsku*, Wrocław 2001.
- Antoszewski A., *Wzorce rywalizacji politycznej we współczesnych demokracjach europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004.
- Babiak J., Ptak A., *Samorząd terytorialny w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Władza lokalna w procesie transformacji systemowej*, red. J. Babiak, A. Ptak, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Kalisz-Poznań 2010.
- Bartkowski J., *Lokalne elity władzy w Polsce w latach 1966-1955. Zmiany składu społeczno-demograficznego na tle przemian opinii publicznej w Polsce w ujęciu porównawczym*, Instytut Socjologii, Instytut Studiów Społecznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1996.
- , *Tradycja i polityka. Wpływ tradycji kulturowych polskich regionów na współczesne zachowania społeczne i polityczne*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2003.
- Cichocki R., Podemski K., *Miasto w świadomości swoich mieszkańców*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1999.
- Dahl R., *Demokracja i jej krytycy* (tłumaczenie S. Amsterdamski), Wydawnictwo Znak, Kraków 2005.
- Demokracje zachodnioeuropejskie. Analiza porównawcza*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997.
- Dobek-Ostrowska B., *Elity polityczne*, [w:] *Studia z teorii polityki*, t. II, red. A.W. Jabłoński, L. Sobkowiak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997.
- Dorobek i perspektywy rozwoju województwa kaliskiego*, red. J. Babiak, Kalisz 1979.
- Dzieje Jarocina*, red. Cz. Łuczak, Wydawnictwo WBP, Poznań 1998.
- Grabowska M., Szawiel T., *Budowanie demokracji. Podziały społeczne, partie polityczne i społeczeństwo obywatelskie w pokomunistycznej Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Gulczyński A., *Ministerstwo byłej Dzielnicy Pruskiej (1919-1922)*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 1995.
- Halamska M., *Reprodukcja czy wymiana. Przekształcenia lokalnych elit politycznych w Polsce w latach 1990-1998*, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego Uniwersytetu Warszawskiego, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001.
- Haman J., *Demokracja. Decyzje. Wybory*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2003.
- Jałowiecki B., *Rozwój lokalny*, Warszawa 1989.
- Jasińska-Kania A., Bartkowski J., *Kim są przedstawiciele lokalnych elit władzy?*, [w:] *Władza lokalna po reformie samorządowej*, red. J.J. Wiatr, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
- Kowalewski A.T., *Trudne początki samorządu terytorialnego*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 1-2.
- Kurczewski J., *Antypolityka jako polityka bez partii*, [w:] *Oblicza lokalności. Ku nowym formom życia lokalnego*, red. J. Kurczewska, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2008.
- , *Lokalne wzory kultury politycznej. Podsumowanie*, [w:] *Lokalne wzory kultury politycznej. Szkice ogólne i opracowania monograficzne*, red. J. Kurczewski, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2007.
- Leoński Z., *Istota reform z lat 1972-1975*, [w:] *Rady narodowe i terenowe organy administracji po reformie*, red. Z. Leoński, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań 1976.
- Lipset S.M., *Homo politicus. Społeczne podstawy polityki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
- Lokalne wzory kultury politycznej. Szkice ogólne i opracowania monograficzne*, red. J. Kurczewski, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2007.
- Łojko E., *Samorządność lokalna mit czy szansa*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 11-12.

- Mayer L.C., *A Note on the Aggregation of Party Systems*, [w:] *Western European Party Systems*, red. P. Merkl, Free Press, New York 1980.
- Nawrot B., *Postawy i zachowania mieszkańców na poziomie małych miast i wsi*, [w:] *Władza i społeczność lokalne a reforma samorządowa w Polsce*, red. P. Dobrowolski, S. Wróbel, Katowice 1995.
- Oblicza lokalności. Ku nowym formom życia lokalnego*, red. J. Kurczewska, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2008.
- Pajewski J., *Odbudowa państwa polskiego 1914-1918*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985.
- Piasecki A.K., *Wybory 1989-2002. Parlamentarne, samorządowe, prezydenckie*, Zielona Góra 2003.
- Pokładecki J., *Wybory samorządowe jako udział społeczności lokalnych w samorządzie terytorialnym*, [w:] *Władza lokalna w procesie transformacji systemowej*, red. J. Babiak, A. Ptak, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Kalisz-Poznań 2010.
- Powiatowa elita polityczna. Rekrutacja, struktura, działanie*, red. J. Wasilewski, Warszawa 2006.
- Ptak A., *Ewolucja systemu wyborczego do organów samorządu terytorialnego w Polsce*, [w:] *Prawo wyborcze i wybory. Doświadczenia dwudziestu lat procesów demokratyzacyjnych w Polsce*, red. A. Stelmach, Poznań 2010.
- , *Miejsce i rola samorządu terytorialnego w aspekcie członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, [w:] *Dylematy demokracji i gospodarki współczesnej Europy*, red. I. Andruszkiewicz, J. Babiak, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM, Poznań 2009.
- , *Samorząd miejski Pleszewa w okresie międzywojennym (1919-1939)*, Pleszew 2007.
- , *Wielkopolski samorząd okresu międzywojennego (1918-1939)*, [w:] *Władza lokalna w procesie transformacji systemowej*, red. J. Babiak, A. Ptak, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Kalisz-Poznań 2010.
- , *Wybory do organów samorządu terytorialnego na terenie Miasta i Gminy Pleszew w roku 2002*, „Rocznik Pleszewski 2002”, Pleszew 2003.
- Raciborski J., *Polskie wybory. Zachowania wyborcze społeczeństwa polskiego w latach 1989-1995*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1997.
- , *Wybory i wyborcy*, [w:] *Demokracja polska 1989-2003*, red. J.J. Wiatr, J. Raciborski, J. Bartkowski, B. Frątczak-Rudnicka, J. Kilias, Warszawa 2003.
- Raciborski J., Ochremiak J., *O blokowaniu list w wyborach samorządowych 2006 roku i o racjonalności partii politycznych*, [w:] *Studnia nad wyborami. Polska 2005-2006*, red. J. Raciborski, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2008.
- Rady narodowe i terenowe organy administracji po reformie*, red. Z. Leoński, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa-Poznań 1976.
- Regulski J., *Samorząd terytorialny: skąd i dokąd?*, „Samorząd Terytorialny” 1991, nr 1-2.
- Samorząd ponadgminny w Polsce. Odrodzenie. Doświadczenia*, red. B. Nawrot, J. Pokładecki, Wydawnictwo Naukowe INPiD UAM, Poznań 2004.
- Wasilewski J., *Zarys socjologicznego portretu elity politycznej sześciu powiatów*, [w:] *Powiatowa elita polityczna. Rekrutacja, struktura, działanie*, red. J. Wasilewski, Warszawa 2006.
- Władza lokalna po reformie samorządowej*, red. J.J. Wiatr, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2002.
- Władza lokalna w procesie transformacji systemowej*, red. J. Babiak, A. Ptak, Wydawnictwo Naukowe WNPiD UAM, Poznań 2010.
- Władza lokalna w warunkach kryzysu*, red. J.J. Wiatr, Warszawa 1987.
- Województwo kaliskie*, red. S. Zajchowska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1979.
- Wróbel S., *Wybory samorządowe '98. Niektóre aspekty*, [w:] *Samorząd ponadgminny w Polsce. Tradycja. Odrodzenie. Doświadczenia*, red. B. Nawrot, J. Pokładecki, Wydawnictwo Naukowe INPiD UAM, Poznań 2004.

Political rivalry in local self-government.
Study on the selected communes
Content

Introduction	7
I The determinants of the political rivalry from 2006 to 2010	13
1. Description of the surveyed communes	13
2. Local political scene from 2006 to 2010	25
3. Normative conditions for the political rivalry	34
II Election rivalry structure	42
1. Communal elections organization	42
2. Description of electoral committees	45
3. Mayoral candidates	63
III Electoral campaign	69
1. Methods of communication with voters and their funding	69
2. Political programs of electoral committees and mayoral candidates	75
3. Mechanics of creating electoral alliances	88
IV Mayoral and commune office elections results	92
1. Turnout	92
2. The geography of support for electoral committees and mayoral candidates	97
3. Political consequences of the applied electoral system	117
V Shaping of the local political scene	121
1. Description of selected leading political forces	121
2. Balance of power in commune offices	128
3. Relationship between commune self-government entities	134
VI Ramification of the political rivalry from 2006 to 2010	139
1. The political rivalry during self-government elections in 2010	139
2. The geography of electoral rivalry in 2010	146
3. Local political scene on the eve of the 2010-2014 term of office	160
Conclusion	170
Appendix 1. Commune councilors from 2006 to 2010	176
Appendix 2. The results of 2001, 2005 and 2007 parliamentary elections of main political parties in the southern Greater Poland, as well as 2005 and 2010 presidential elections in comparison to the cross-country results (100)	183
Tables and images	187
Bibliography	190
Political rivalry in local self-government. Study on the selected communes (Conclusion)	200

Political rivalry in local self-government Study on the selected communes

Conclusion

The aim of this publication is an analysis of the phenomenon of the political rivalry in 7 Polish self-government communes: Jarocin, Kalisz, Kępno, Krotoszyn, Ostrów Wielkopolski, Ostrzeszów and Pleszew. The choice of the research topic as well as the time span result from the lack of similar analyses and publications dealing with this part of the region.

The research shows a few vital observable facts which, in the present author's opinion may broaden our knowledge about the southern Greater Poland local authorities. Hopefully, the survey will help others to embark on similar undertakings concerning Poland.

There were two groups of political entities which took the high ground in the surveyed communes in 2002, 2006 and 2010 elections. The first group comprises of electoral committees which are gaining more and more footing. The election results of a committee supporting a political party are mainly influenced by the party's results across the country and the activity of local branches of the party. 2002 and 2006 elections ended with the success of the Left. However, it was the Civic Platform which got the upper hand in 2010. Other parties making their mark in local elections, i.e. Law and Justice and Polish Peasants Party, are also present in the parliament. The most recent election confirmed the Polish Peasants Party strong local position, especially in town and rural communes. Due to failure to secure any seats in the parliamentary elections the structures of two parties, Self-Defense of the Republic of Poland and League of Polish Families, all but disappeared and, as a result, they did not run in the election. Moreover, only occasionally have parties used a cover-up strategy of dressing up as local electoral committees placing their candidates on the electoral lists.

The second very important group of local political entities is composed of electoral committees which back up sitting mayors. Those bodies are acting more and more professionally, mainly due to their institutionalization. For example, even though they start up as casual constituents' committees, oftentimes they establish a legal entity

in the form of an association. They also work outside of a single commune and quite frequently build structures across a district to take part in the run for seats in the district offices. The committees start spending significant amounts of money on their election campaign and the 2010 election reinforced their overall position.

There is no longer a place for local *ad hoc* movements whose sole purpose is taking part in self-government elections. Even though there are less and less number of electoral committees in self-government elections, the percentage of committees which registered their lists in all electoral districts is growing.

The significance of initiatives which brought the right-wingers together in the past has been declining or vanishing completely. The factors contributing to this are strong position of the Civic Platform and the Law and Justice as well as the natural generation change.

Another observable fact is a growing standing of current mayors who become real leaders shaping political environment in the commune. A certain dichotomy shows, however, that even though “doing politics” is the principal domain of parties, the success in elections is attained by candidates who are hardly willing to identify with any party, even though they might have been members of some in the past. Never the less, the signs of growing activity of party structures during mayoral elections are plain to see. All the local actors in political life are aware that it is the self-government which is a true decision-making center of a commune and which has important tools for exercising power. Thanks to such powers at self-governments disposal, parties will be able to build their stable structures without whose country-wide success in elections would be very difficult.

Except for isolated cases, the trend of power continuity, not of change, prevails in the surveyed communes. There have been no serious crises connected with the lack of support for mayors’ initiatives with a town council either. Coalitions that formed in the beginning of the term, as well as the power distribution in the councils and “around” the executive branch, proved to be successful. It was confirmed that ideological factors and authority origins lose their importance during forming a coalition.

During campaigns and within candidates’ programs new elements appeared. Previously, typically communal matters, i.e. roads, sidewalks, waterworks, sewer system and unemployment (not a commune statutory task, in fact) were at the center of attention. However, since 2006 more emphasis is put on the functioning and transparency of communal companies, communal debt and the authorities policy towards superstores. Moreover, the cultural offer and the promotion of leisure interests for children and adults have started to be particularly stressed. A question of communal debt has already taken a special place during campaigns, and is bound to become the prevailing topic of future debates.

To have a complete understanding of the political rivalry, one needs to take into account normative conditions, too. Research has unambiguously shown the significance of 2002 legislative changes that strengthened the executive branch of the commune. The changes undoubtedly affected both local political scene and the way the election campaign has been run (a mayoral candidate becomes a central figure for his electoral committee).

It seems, then, that 2014 will be crucial for the election rivalry and for the shaping local political scene as long-term serving mayors will be naturally weaker and parties will work more actively at a local level.

In the present author's opinion, the election of 2014 will be as consequential as the 2002 one, which molded the state of the local political scene as we know it, mainly thanks to the institution of elective mayors.

Translated by Zbigniew Szczudlik